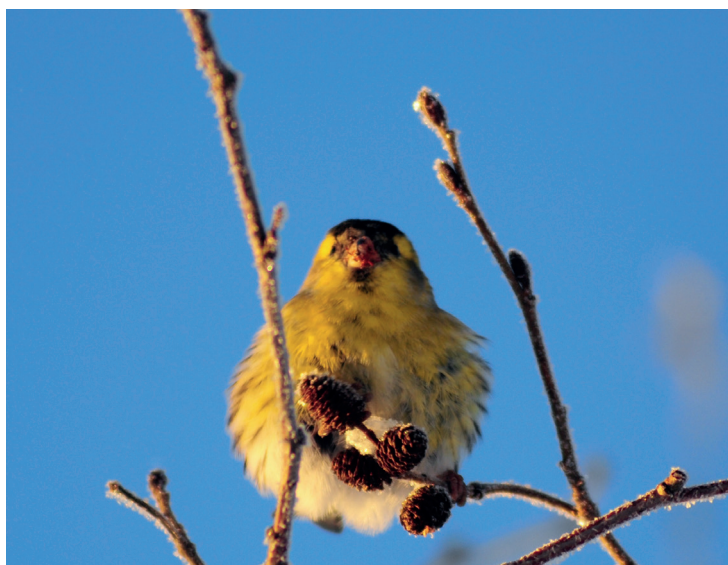




Länsstyrelsen
Värmland

Årsredovisning 2015



Publ nr 2016:01
ISSN 0284-6845

Foto: Länsstyrelsen Värmland

Uppe till vänster: grönsiska, foto: Åsa Strålman.

Uppe till höger: helikopterkalkning av våtmark i Torsby kommun, foto: Sandra Woronin.

Nere till vänster: flytt av flodpärlmusslor i Gullsjöälven, foto: Urban Nyqvist.

Nere till höger: nyinvigning av lanthandeln Prästbols, foto: Ingela Bönström Brusgård.

Baksida: Hertigparet H.K.H Prins Carl Philip och H.K.H Prinsessan Sofia inviger Byamossarna, foto: Tommy Andersson.

Årsredovisningen är sammanställd av: Anna-Lena den Hartog, Birgitta Nygaard-Hedeås, Ingrid Tilly och Catrin Hasewinkel

Länsstyrelsen Värmland
651 86 Karlstad
010-224 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland



Länsstyrelsen
Värmland

BESLUT

Datum
2016-02-15

106-993-2016

Årsredovisning 2015

Landshövding Kenneth Johansson har fattat beslut i detta ärende. Tf.
Länsråd Pia Karlsson har varit föredragande. I den slutliga handläggningen
deltog också verksamhetschef Torben Ericson, vik. administrativ chef Pia
Gustavsson.

A stylized, handwritten signature in blue ink, likely belonging to Kenneth Johansson.

Kenneth Johansson

A stylized, handwritten signature in blue ink, likely belonging to Pia Karlsson.

Pia Karlsson

Uppllysning: Information till arbetstagarorganisationerna enligt 19 § MBL
gavs den 12 februari 2016.

Innehåll

Landshövdingen har ordet	5
Länsstyrelsen i korthet	6
Organisation	7
Resultatredovisning	8
<i>Länsstyrelseinstruktion 2 §</i>	10
<i>Övrig förvaltning</i>	14
<i>Trafikföreskrifter</i>	16
<i>Livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor</i>	17
<i>Regional tillväxt</i>	23
<i>Infrastrukturplanering</i>	37
<i>Hållbar samhällsplanering och boende</i>	40
<i>Energi och klimat</i>	45
<i>Kulturmiljö</i>	50
<i>Skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar</i>	57
<i>Naturvård, samt miljö- och hälsoskydd</i>	63
<i>Lantbruk och landsbygd</i>	86
<i>Fiske</i>	93
<i>Folkhälsa</i>	97
<i>Jämställdhet</i>	107
<i>Nationella minoriteter och Mänskliga rättigheter</i>	117
<i>Integration</i>	125
<i>Organisationsstyrning</i>	142
<i>Personaluppgifter</i>	143
<i>Året i siffror</i>	147
Finansiell redovisning	161
<i>Resultaträkning</i>	161
<i>Balansräkning</i>	162
<i>Anslagsredovisning</i>	164
<i>Noter till resultaträkningen</i>	166
<i>Noter till balansräkningen</i>	170

LANDSHÖVDINGEN HAR ORDET

Länsstyrelsen har en viktig roll att främja en hållbar utveckling i länet. Det gör vi genom samtliga de uppdrag och uppgifter som Länsstyrelsen har. Genom våra verka-för-uppdrag, våra möjligheter att ge stöd till verksamheter och genom våra tillsynsuppdrag arbetar vi för en hållbar utveckling i hela länet. Under 2015 har vi genom att arbeta med verksamhets- och organisationsutveckling och genom att sköta vår ekonomi lagt en god grund för att kunna möta de krav och förväntningar som våra uppdragsgivare och allmänheten har på oss.

En stor utmaning under hösten har varit flyktingmottagandet. Länsstyrelsen har avdelat en särskild arbetsgrupp för att arbeta med flyktingsituationen i länet, utifrån Länsstyrelsens roll. Länsstyrelsen har också inlett nya samverkansrelationer inom området integration och flyktingmottagande. Under året har länet stått värd för flera besök från kungafamiljen. När kronprinsessparet besökte Värmland stod integrationsfrågan i centrum då paret bland annat fick ta del av utställningar på Värmlands museum, landstingets integrationsarbete och besöka ett boende för ensamkommande barn. Genom besök av hertigparet, prins Carl Philip och prinsessan Sofia, har vi även haft möjlighet att lyfta Länsstyrelsens naturvårdsarbete. Invigningen av naturreservatet Byamossarna fick stor uppmärksamhet, mycket beroende på att invigningen utfördes av prins Carl Philip. Hertigparet är högsta beskyddare av reservatet. Allt fler reservat görs tillgängliga för bland annat funktionshindrade. Skyddad natur- och kulturområdesmiljöer har stor betydelse för friluftslivet och ur folkhälsoperspektiv – två områden där Länsstyrelsen har viktiga uppdrag.

Residenset är en viktig mötesplats där det under året bland annat genomfördes två länsmiddagar vilka kopplades till våra uppdrag. Den ena hade jämställdhet som tema. Under middagen lanserades ett anslutningssystem som är nästa steg i det externa arbetet med jämställdhetsstrategin. Meningen är att aktörer i länet får ansluta sig, visa upp och utveckla sitt jämställdhetsarbete under paraplyet länsstrategin. Den andra länsmiddagen hade tema klimat och tillväxt. Jag har besökt sex företag under detta tema, dessa och ytterligare ett femtiotal aktörer inom det regionala klimat- och miljöarbetet bjöds in till middagen i samband med Världsnaturfondens initiativ *Earth Hour*.

Länsstyrelsen har under året stått värd för två nationella konferenser. Den 23 mars hade Värmland regeringens uppdrag att anordna en av fyra nationella konferenser om den nya livsmedelsstrategin, där 120 personer deltog från flera mellansvenska län. Den 2 december anordnade Länsstyrelsen en av totalt fyra nationella konferenser kring regeringens arbete om ett nationellt skogsprogram. Konferensen samlade 150 personer från sex län, arrangemanget var väl genomfört och blev uppskattat. Jordbruks- och skogssektorn betyder mycket för ett län som Värmland. Bredband, service och företagande på landsbygden ger förutsättningar för att människor ska kunna bo och verka i en levande landsbygd.

I inledningen av 2015 beslutade Länsstyrelsen om en handlingsplan för hur länet kan arbeta för att minska vår påverkan på klimatet och ställa om till ett effektivare energisystem med mer förnybar energi. Vid årets slut kan vi konstatera att arbetet tagit fart, arbetet pågår i en klar majoritet av de drygt hundra åtgärderna i handlingsplanen. Vi på Länsstyrelsen tog till exempel ett steg vidare i arbetet med miljöledning och är i dag miljödiplomerade enligt Svensk Miljöbas.

Under året slutförde och sjösatte vi även vår värdegrund. Värdegrunden ska genomsyra allt vi gör och hjälpa oss att utvecklas till en än mer kompetent myndighet och en god arbetsplats.

LÄNSSTYRELSEN I KORTHET

Nedan redovisas en sammanfattning av Länsstyrelsen ur tre perspektiv – verksamhet, medarbetare och ekonomi.

Verksamhet¹⁾	2015	2014	2013
Inkomna och initiativärenden (st)	9 071	18 181	22 129
Beslutade ärenden (st)	9 032	18 056	22 491
Utgående ärendebalans (st)	1 879	2 171	2 069
Ej beslutade ärenden äldre än två år (st)	222	216	285

¹⁾ Under 2015 har huvuddelen av länsstyrelsernas arbete med jordbrukarstöden och landsbygdsstöden skett i Jordbruksverkets nya IT-system. Dessa system är ännu inte färdigbyggda, varför statistik över inkomna och handlagda ärenden inte är möjlig att hämta ut. Siffrorna som redovisas för 2015 är därför ofullständiga och skiljer sig från tidigare års statistik. En del av det arbete som skett avseende landsbygdsstöden har skett i de gamla IT-systemen. Arbetet har handlat om handläggning av utbetalningsärenden från den förra programperioden. Här kan statistik hämtas ut och denna redovisas tillsammans med den ärendestatistik som hämtas från länsstyrelsens eget diarieföringssystem i tabellen.

Kommentar tabellen:

För ytterligare kommentarer hänvisas till tabell F.

Medarbetare	2015	2014	2013
Årsarbetskrafter (st)	162,71	181,56	179,04
– varav kvinnor	94,52	108,42	104,55
– varav män	68,19	73,14	74,49
Total sjukfrånvaro (%)	5,2	3,2	4,3
– varav kvinnor	6,5	4,3	4,9
– varav män	3,3	1,5	3,1
Personalomsättning nyanställda, tillsvidareanställda (%)	1,8	2,3	8,24
Personalomsättning avgångna, tillsvidareanställda (%)	10,5	6,2	5,49

Kommentarer tabellen: I årsredovisningarna för 2013 och 2014 har 1 760 timmar använts som årsarbetstid för tabell C. Därför har jämförelsetalen för åren 2013-2014 i denna årsredovisning räknats om till den nya årsarbetstiden 1 710 timmar.

I personalomsättning ingår endast personer som anställts med anställningsformen tillsvidare eller provanställning tillsvidare. Uppgifterna tas ur Hypergene. Jämförelsesiffror 2013 och 2014 är omräknade.

För ytterligare kommentarer hänvisas till tabell C.

Ekonomi	2015	2014	2013
Verksamhetsintäkter (tkr)	156 932	178 142	167 732
- varav anslag (tkr)	99 095	101 668	98 124
- varav bidrag (tkr)	49 927	69 135	65 623
- varav avgifter och övrigt (tkr)	7 910	7 338	3 985
Verksamhetskostnader (tkr)	157 570	178 620	166 225
- varav kostnader för personal (tkr)	107 561	115 499	109 216
- varav kostnader för lokaler (tkr)	9 478	9 994	10 171
- varav övriga kostnader (tkr)	40 531	53 177	46 838
Lämnade bidrag och transfereringar (tkr)	75 887	73 730	67 460
Förvaltningsanslag av totala intäkter (%)	62	55	56
OH-kostnad av total kostnad (%)	26,48	25,44	27,02
Lokalkostnad per årsarbetskraft (tkr) ¹⁾	47,77	50,65	52,09

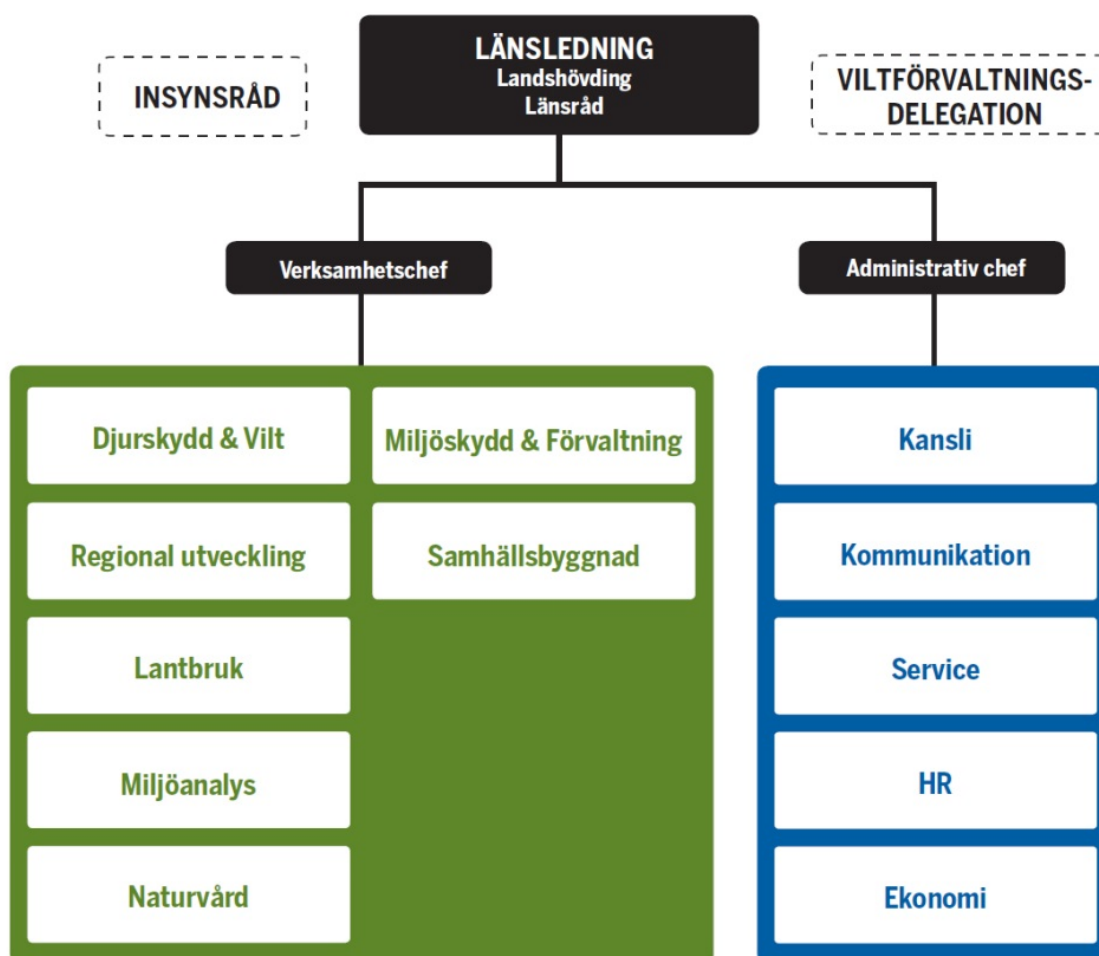
¹⁾ Konto 6912 Avskrivningar ingår sedan 2014 i summan för lokalkostnader. 2013 års värde är därför inte jämförbart.

Kommentar tabellen:

För ytterligare kommentarer hänvisas till tabell A-E.

ORGANISATION

Länsstyrelsens organisation



RESULTATREDOVISNING

Resultatredovisningens ordningsföljd följer den av länsstyrelserna gemensamt beslutade verksamhets- och ärendestrukturen, (VÄS), som används för länsstyrelsernas ärende- och ekonomiredovisning.

Varje verksamhetsområde inleds med likvärdiga tabeller där utvecklingen av årsarbetskrafter, verksamhetskostnader, ärendehantering och bidragsutbetalningar presenteras samt i förekommande fall utfall av brukarundersökningar. Tabellerna följs av kommentarer till de redovisade värdena samt kommentarer till andra väsentliga prestationer och resultat inom sakområdet. Därefter följer åiterrapporteringen av de regleringsbrevsuppdrag som ska åiterrapporteras i årsredovisningen och som avser det aktuella verksamhetsområdet.

Länsstyrelseinstruktionen (2007:825) 2 § första stycket avseende nationella mål åiterrapporteras genom indikatorerna som är placerade under respektive verksamhetsområde. Övriga delar av 2 § länsstyrelseinstruktionen åiterrapporteras under rubriken Länsstyrelseinstruktionen 2 §.

De flesta belopp i resultatredovisningen är framtagna med hjälp av ett länsstyrelsegemensamt rapportpaket. Det innebär att talen innehåller decimaler, vilket ger avrundningsdifferenser. Belopp redovisas i tusentals kronor (tkr) där annat ej anges.

Med årsarbetskrafter avses antal anställda personer omräknat till heltidsarbetande. Sammanlagd arbetad tid divideras med en länsstyrelsegenomsnittlig möjlig arbetstid = 1 710 timmar. Tidigare årsredovisningar är årsarbetskraften baserad på 1 760 timmar. Jämförelsetalen för 2013 - 2014 är därför omräknade utifrån det nya talet för en årsarbetskraft.

Medeltalet anställda beräknas som ett genomsnitt av antalet anställda personer baserat på mätningar vid två tidpunkter under året. Mätmetoder finns dokumenterade.

Indikatorer

Länsstyrelserna fick i uppdrag att utarbeta enhetliga indikatorer i regleringsbreven både 2011 och 2012. Uppdragen samordnades av Länsstyrelsen i Örebro. Indikatorerna ska beskriva hur resultatet förhåller sig till målet att nationella mål ska få genomslag i länen samtidigt som hänsyn tas till regionala förhållanden och förutsättningar.

Förslag till indikatorer redovisades till regeringen i juni 2012. Genom ett särskilt regeringsbeslut 2012-12-18 (S2012/8969/SFÖ) bestämdes att indikatorerna ska ingå i länsstyrelsernas årsredovisning från och med 2012 i enlighet med den rapport som Länsstyrelsen i Örebro redovisat till regeringskansliet.

Efter att indikatorerna nu använts i tre årsredovisningarna 2012-2014 fick länsstyrelserna ett nytt uppdrag i regleringsbrevet 2015. Uppdraget lyder

”Vidareutveckling av indikatorer

94. Länsstyrelserna ska följa upp och utvärdera de resultatindikatorer som togs fram 2011 och utifrån uppföljningens resultat föreslå **nya resultatindikatorer** alternativt vidareutveckla befintliga resultatindikatorer. Indikatorer kan även föreslås för verksamhetsområden där länsstyrelserna är verksamma och där det inte tidigare finns resultatindikatorer. Målsättningen är att **tydligare knyta länsstyrelsernas insatser till resultatindikatorerna**, som ett verktyg för att följa upp måluppfyllelsen. En utgångspunkt för arbetet ska vara att **minska antalet resultatindikatorer per verksamhetsområde**.

Uppdraget ska genomföras i samråd med Finansdepartementet och samordnas av Länsstyrelsen i Örebro län. Redovisningen ska lämnas till Regeringskansliet (Finansdepartementet) senast den 30 september 2015.”

I den slutrapport som Länsstyrelsen i Örebro lämnade till regeringskansliet i september 2015 föreslås att flera indikatorer tas bort då de sannolikt inte tillräckligt knyter an till länsstyrelsernas insatser och beroende på att de har ett dåligt stöd bland länsstyrelserna. För några indikatorer föreslås mindre justeringar.

I rapporten föreslås också att länsstyrelserna får ett nytt uppdrag att utarbeta nya indikatorer för de som föreslås tas bort och eventuellt för nya områden som tidigare inte haft indikatorer. Den viktigaste slutsatsen är att nya indikatorer måste ha en starkare koppling till länsstyrelsernas verksamhet och vara ordentligt förankrade hos länsstyrelserna. Denna del av rapporten kommer regeringskansliet att återkomma till senare.

De förslag till förändringar av indikatorerna som redovisats i rapporten till regeringskansliet ska gälla fr.o.m. årsredovisningen för 2015, se vidare under respektive verksamhetsavsnitt.

Undantag från ekonomiadministrativa regelverket

I regleringsbrevet för 2015 har regeringen beslutat om följande undantag från det ekonomiadministrativa regelverket:

Vid redovisning av länsstyrelsernas uppgifter som avses i 2 § första - tredje styckena förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion ska myndigheten inte tillämpa 3 kap. 1 § andra stycket förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag om att resultatredovisningen ska avse hur verksamhetens prestationer har utvecklats vad gäller volym och kostnader.

Vad gäller fördelningen av verksamhetens totala intäkter och kostnader i resultatredovisningen enligt 3 kap. 2 § jämfört med 3 kap. 1 § tredje stycket förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag, ska verksamhetskostnader och årsarbetskrafter redovisas i en för länsstyrelserna enhetlig struktur och enligt anvisningar från Länsstyrelsen i Örebro län. Detta innebär ett undantag från kravet att redovisa intäkter.

Länsstyrelseinstruktion 2 §

Länsstyrelsen ska verka för att nationella mål får genomslag i länet samtidigt som hänsyn ska tas till regionala förhållanden och förutsättningar.

Länsstyrelsen vill med några nedslag belysa delar av arbetet med att omsätta nationella mål efter regionala förutsättningar. Under respektive sakområdes beskrivning av prestationer och resultat finns utförligare beskrivningar.

Anslutningssystemet Ett jämställt Värmland

Anslutningssystemet är nästa steg i det externa arbetet med jämställdhetsstrategin. Syftet är att aktörer i länet får ansluta, visa upp och utveckla sitt jämställdhetsarbete under paraplyet som är länsstrategin. Länsstrategin *Ett jämställt Värmland* pekar ut riktningen och har just visionen ett jämställt Värmland. Anslutningssystemet ger förutsättningar och ger Länsstyrelsen en bra grund för samordning och erfarenhets- och kunskapsutbyte. Med anslutningssystemet skapar Länsstyrelsen en plattform med kunskap, kompetensutveckling, visst processtöd och arenor för erfarenhetsutbyte och erbjuder aktörer i länet att ansluta sig till länsstrategin genom att göra ett eller flera åtaganden som bidrar till att länet når visionen i strategin. Åtagandet är också att anslutande aktör utser en kontaktperson och organisationerna ansvarar för förankring i den egna organisationen.

Kommersiell service

Av betydelse för att uppnå syftet med det regionala serviceprogrammet, RSP, är att kommunicera programmets genomförande för att därigenom öka medvetenheten om de utmaningar som urbaniseringen medför. Genom det ökande intresset, inte minst från media, om betaltjänstproblematiken på landsbygden har servicefrågorna i allmänhet hamnat mer i fokus. Länsstyrelsen har under året genom en GIS-applikation tagit fram en ny karta över länets lanthandelsbutiker.

EU-projekten Life+ Vänern och Life+ Taiga

Länsstyrelsen deltar i två EU-finansierade så kallade Life+-projekt. För projektet Life+ Vänern är Länsstyrelsen koordinerande projektägare, projektet genomförs i samarbete med Länsstyrelsen i Västra Götalands län. 2015 års insatser har omfattat röjning av vegetation på ett stort antal igenvuxna fågelskär, omfattande restaurering av betesmarker i naturreservatet Lurö skärgård samt en naturvårdsbränning på Harvelsön.

I projektet Life+ Taiga är Länsstyrelsen Värmland deltagare, projektet omfattar 14 länsstyrelser. Ett tvådagars startseminarium för hela projektet genomfördes i Karlstad i oktober. Därutöver har Länsstyrelsen genomfört två naturvårdsbränningar på sammanlagt cirka 70 hektar brandpräglad barrskog.

Miljödiplomering

Sedan mars 2015 är Länsstyrelsen miljödiplomerad enligt Svensk Miljöbas. Utveckling av miljöledningen medför integrering av miljömålsarbetet i den övergripande verksamhetsplaneringen. I dagsläget inbegriper miljödiplomeringen Länsstyrelsens direkta miljöpåverkan, där Länsstyrelsens transporter, energi- och naturresursförbrukning och upphandling har identifierats som betydande miljöaspekter.

Under året påbörjades en utredning om Länsstyrelsens indirekta miljöpåverkan. Samtliga verksamheter har varit delaktiga i utredningen genom att intervjuer har genomförts med ansvariga. Dessutom har analys och redovisning skett över vilken positiv och negativ miljöpåverkan handläggningen medför. Detta har ökat förståelsen för miljömålsarbetet, både

att och hur Länsstyrelsen arbetar med miljömålen, samt vilken betydelse handläggningen har för arbetet mot miljömålen.

Vänerlaxens fria gång

Mellan 2011 och 2015 drev Länsstyrelsen och Fylkesmannen i Hedmark, i samverkan med ett stort antal andra svenska och norska organisationer, Interreg Sverige-Norge - projektet *Vänerlaxens fria gång*. Under sommaren 2015 slutrapporterades projektet.

En viktig slutsats av projektet är att Klarälven-Trysilälva kan bli en av Skandinaviens laxrikaste älvar samtidigt som en hög vattenkraftproduktion kan bibehållas. Därtill kommer statusen hos en stor mängd andra hotade och skyddsvärda arter och miljöer att förbättras.

Länsstyrelsen ska utifrån ett statligt helhetsperspektiv arbeta sektorsövergripande och inom myndighetens ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser.

Många av Länsstyrelsens uppdrag bedrivs sektorsövergripande. Här exemplifieras några där samordning mellan sektorer är en bärande del i uppdraget.

Integration

Utöver samverkan med kommunerna bedrivs en aktiv samverkan mellan Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Migrationsverket och Landstinget. Aktörerna förser varandra med information och samordnar insatser för att på ett effektivt sätt nå ut till kommunerna.

Länsstyrelsen har under 2015 inlett nya samverkansrelationer inom området integration och flyktingmottagande. Region Värmland arbetar från och med hösten 2015 aktivt med integration vilket har lett till ett ökat och djupare samarbete än tidigare. Länsstyrelsen har under flera år haft ett gott samarbete med Landstinget. Detta samarbete har koncentrerats kring asylsköterskornas uppgifter i ett tidigt skede i integrationsprocessen. Under 2015 har ett arbete inletts som mer fokuserar på hälsoaspekter i ett långsiktigt perspektiv samt sexuell hälsa och migration.

Grensetjänsten

Länsstyrelsen har under ett tiotal år engagerat sig i informationstjänsten Grensetjänsten, belägen i Morokulien på svensk-norska gränsen. Det är rent personellt ett samarbete mellan norska NAV, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Länsstyrelsen i dagsläget. Där ges information till personer och företag som ska ha någon form av gränsöverskridande verksamhet eller få rätt information. Grensetjänsten har ett myndighetsnätverk bakom sig för att kunna ge relevant information. I det dagliga arbetet identifieras gränshinder. Dessa hinder lyfts för vidare beredning till Grenserådet där berörda myndigheter, båda regeringarna, regionala samverkansorganisationer, kommuner och näringsliv är representerade. Under året har det pågått ett intensivt arbete som resulterat i att ett antal identifierade gränshinder eliminerats eller reducerats genom ett aktivt arbete från olika myndigheter i både Sverige och Norge.

Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare

Länsstyrelsen har för andra året i rad företrätt länsstyrelserna i samverkansuppdraget som syftar till att skapa en gemensam inlämningsfunktion för skogliga ärenden. Målet är en effektiv sammanhållen kommunikation mellan skogsägaren och myndigheter avseende skogliga ärenden. Utifrån affärshändelsen *genomföra skogsbruksåtgärd* ska vägledning finnas samlad för att sköta sina åtaganden gentemot samtliga myndigheter och även få information om hur handläggningen fortskrider.

Styrning utifrån medborgare och samhälle i livs-/affärshändelseperspektiv medför att de investeringar som genomförs i nya e-förvaltningslösningar i en myndighet inte alltid kan räknas hem hos den enskilda myndigheten. Samverkan kring lösningar är därför grunden i arbetet.

Arbetet, som är sakområdesöverskridande, redovisas under Organisationsstyrning.

Länsstyrelsen ska främja länets utveckling och noga följa tillståndet i länet samt underrätta regeringen om dels det som är särskilt viktigt för regeringen att ha vetskap om, dels händelser som inträffat i länet.

Bidrag till rovdjursavvisande stängsel

Landshövdingarna i Mellersta rovdjursförvaltningsområdet gick in med en skrivelse till Näringsdepartementet angående landsbygdsprogrammets bidrag till rovdjursavvisande stängsel. Då genomförande av nya landsbygdsprogrammet försenats riskerades avbrott i möjlighet att handlägga ansökningar. En tillfällig lösning efterfrågades, vilken också anordnades.

Reglering av Vänern

Länsstyrelserna i Värmland och Västra Götaland har genom en skrivelse initierat en dialog med Miljö- och energidepartementet m.fl. berörda departement angående Vänerns reglering. Den problematiserar de målkonflikter som finns mellan naturvärden och samhällsrisiker som ras och skred. Skälet till skrivelsen var att den nuvarande tappningsstrategin för Vänern gäller till årsskiftet 2015/16. Önskemålet är att en mer långsiktig lösning tas fram och att en omprövning av vattendomen för Vänern bör tas med i dialogen.

Projekt om översvänningsmyggor

Till Miljö- och energidepartementet har gått en hemställan om medel för att kunna genomföra ett treårigt projekt med mål att finna en långsiktig lösning på problemen med översvänningsmyggor i länet. Motsvarande önskan har sänts in vid två tidigare tillfällen. Problemet med översvänningsmyggor tycks eskalera och har i dag ingen långsiktig lösning. Den bekämpning med BTI som är den rådande lösningen anser Länsstyrelsen inte vara hållbar.

Länsstyrelsen ska vidare ansvara för de tillsynuppgifter som riksdagen eller regeringen har ålagt den. Förordning (2008:1346)

Tillsynsvägledning

Länsstyrelsens många uppdrag att vägleda kommunerna exemplifieras här med utdrag ur årets verksamhet inom ett par områden.

Alkohol och tobak

Under året utförde Länsstyrelsen tillsyn enligt alkohol- och tobakslagen i åtta kommuner i enlighet med tillsynsplanen. Dessutom kontrollerades två kommuner ytterligare under löpande granskning gällande tillståndsgivning inom alkoholområdet. Kommunernas hela verksamhet enligt alkohol- och tobakslagen granskades under tillsynsbesöken 2015. En särskilt stor vikt lades på intervju och dialog med kommunernas beslutsfattare och chefstjänstemän.

Livsmedel

Under 2015 har Länsstyrelsen reviderat tre kommuners tillsynsverksamhet samt gjort uppföljande kontroll av tre kommuner. Länsstyrelsen har även deltagit i en kommunrevision som har utförts av Livsmedelsverket. Som ett resultat av revisionerna har de flesta kommuner nu en väl fungerande livsmedelskontroll vilket innebär att de kan kontrolleras enligt en rullande fem-årsplan.

Tillsyn av verksamheter

Länsstyrelsen har direkt tillsynsansvar enligt ett flertal förordningar, där djurskyddskontroll och tillsyn enligt miljöbalken är de mest omfattande. Här redovisas ett nedslag i tillsynsverksamheten inom rovdjur samt vattenverksamhet för att visa på bredden av tillsynsmetoder.

Rovdjur

Tillsyn i fält genomförs i syfte att förebygga illegal jakt, att upprätthålla och bygga ut naturbevakarnas kontaktnät samt föra ut information. Naturbevakarna kör slingor som loggas med GPS och för anteckningar över iakttagelser och möten med människor. Tillsynen sker i samverkan med polisen, länsstyrelser i angränsande län, SNO i Norge samt övriga enheter på Länsstyrelsen. Under inventeringssäsong sammanfaller tillsynen med inventeringsarbetet, men under barmarkssäsongen görs särskilda insatser för tillsyn. Under barmarkssäsongen 2015 (1 april till 30 september) kördes 71 tillsynsslingor i länet. Upplysningar om misstänkt illegal jakt, övervakningskameror utan tillstånd, olaglig dumpning av slaktavfall och misstänkt vanvård av djur har lämnats vidare till ansvarig myndighet respektive ansvarig handläggare på Länsstyrelsen. Möten med människor har till syfte att bidra till ökad benägenhet att kontakta Länsstyrelsen angående rovdjursobservationer samt uppmuntra andra i sin närhet att göra detsamma.

Vattenverksamhet

Den egeninitierade tillsynen inom vattenverksamhet har under året varit inriktad på verksamheter och anläggningar som saknar tillstånd. Länsstyrelsen har handlagt ett flertal tillsynsärenden om vattenanläggningar, företrädesvis dammanläggningar och vattenkraftverk, som saknar tillstånd enligt miljöbalken eller motsvarande äldre lagstiftning. Ett tillstånd kan förenas med de villkor för verksamheten som behövs för att miljö kvalitetsnormer och miljö kvalitetsmål ska kunna uppnås. Uppskattningsvis cirka två tredjedelar av de 40-tal vattenkraftverk i länet som myndigheten tidigare identifierat kan sakna tillstånd, har nu hanterats/hanteras i tillsynen. Jämfört med tidigare har verksamhetsutövare i ett större antal ärenden som tillsynen avsett, förklarat sig villiga att frivilligt ansöka om de tillstånd som behövs. Under 2015 meddelades enbart något enstaka förelägganden med krav på tillståndsansökan.

Övrig förvaltning

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 20* och 21*			
Årsarbetskrafter män	1,22	1,78	1,93
Årsarbetskrafter kvinnor	2,59	4,02	2,76
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	2,34	3,23	2,65
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	5 208	7 937	5 043
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	3,42	4,52	3,07
Antal ärenden, inkomna och upprättade	1 113	1 436	882
Antal beslutade ärenden	1 084	1 415	933
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	1	0	0
Bidragsubbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	3 442	3 459	3 521
Brukarundersökning			
Nöjdindex brukarundersökning – verksamhet 211, Kameraövervakning (Fylls i med tillhörande fotnot av de länsstyrelser som berörs av undersökningen)	62		

Kommentarer till tabellen

Volymer och kostnader är tillbaka på 2013 års nivå efter den avvikelse som arbetet med valen medförde 2014.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Klövviltsförvaltning

Länsstyrelsen har under året förordnat nya ledamöter i länets älgförvaltningsgrupper med anledning av att en ny mandatperiod inletts 2015. Besluten har föregåtts av nomineringsprocesser inom berörda jägar- och markägarorganisationer.

Älgförvaltningsgruppernas ledamöter har erbjudits två utbildningstillfällen där fokus legat på inventeringsmetodik och erfarenhetsutbyte kring älgförvaltningsfrågor. Även Skogsstyrelsen har engagerats i älgförvaltningsarbetet och dialogen med älgförvaltningsgrupperna har utvecklats. Länsstyrelsen kan konstatera att såväl älgskötselplaner och älgförvaltningsplaner reviderats i hög utsträckning under 2015 vilket är ett tecken på att berörda parter arbetar aktivt och adaptivt med älgförvaltningen i länet.

Förekomsten av kronhjort ökar i länet och en förvaltningsplan har utarbetats med stöd av en arbetsgrupp från Viltförvaltningsdelegationen. Ett utbildningstillfälle gällande kronhjort har också hållits under året.

Viltolyckor

Länsstyrelsen Värmland är länsstyrelsernas representant i Nationella viltolycksrådet och deltar även aktivt i arbetet i Regionala viltolycksrådet. Under 2015 startades ett pilotprojekt gällande förebyggande av viltolyckor där Värmland deltar tillsammans med Östergötland.

Frågor inom jakt- och viltvård som är kopplade till stora rovdjur redovisas under Naturvård, miljö- och hälsoskydd.

Länsstyrelseinstruktion 4 §

1. Länsstyrelsens uppgifter omfattar också de allmänna valen

Länsstyrelsen är regional valmyndighet och ansvarar som sådan tillsammans med kommunerna för genomförandet av allmänna val och val till Europaparlamentet inom länet. Under året har arbetet bestått i att, på begäran av kommunfullmäktige i länets kommuner, genomföra efterträdarsammanräkningar för ledamöter och ersättare som har entledigats. Sammanlagt har 83 stycken efterträdarsammanräkningar genomförts.

Trafikföreskrifter

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 25*			
Årsarbetskrafter män	0,37	0,16	0,12
Årsarbetskrafter kvinnor	0,42	0,57	0,60
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	0,50	0,40	0,40
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	688	638	613
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	0,45	0,36	0,37
Antal ärenden, inkomna och upprättade	129	146	126
Antal beslutade ärenden	134	139	125
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år		0	0
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	0	0	0

Kommentarer till tabellen

Volym och kostnader ligger på ungefär samma nivå under åren 2013 -2015.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Länsstyrelsen har handlagt ärenden, i en för verksamheten normal omfattning, inom följande områden: lokala trafikföreskrifter, tävling på väg, ordnings- och säkerhetsföreskrifter för vägar med mera, skyltärenden, överklaganden av väghållningsmyndighetens beslut, ärenden om parkeringstillstånd samt sjötrafikföreskrifter.

Den största delen av ärendena rör ansökningar om lokala trafikföreskrifter från enskilda, vilka handlar om sänkning av hastigheten från bashastigheten. Ytterligare en stor del ärenden som rör lokala trafikföreskrifter är ansökningar från Trafikverket. Dessa rör oftast följdändringar med anledning av ombyggnationer av vägar med mera, eller översyn som görs av Trafikverket över vägar där Trafikverket reglerar hastigheten. Det är den typen av översyn som mest påverkar ärendemängden över åren.

Även ärendetypen tävling på väg är omfattande, där rallytävlingar är de mest frekventa följt av cykeltävlingar. Här kan nämnas att Länsstyrelsen ger tillstånd till Sveriges mest kända och besökta rallytävling, nämligen *Rally Sweden*.

Livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 28*			
Årsarbetskrafter män	0,86	0,85	1,02
Årsarbetskrafter kvinnor	8,91	11,31	10,64
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	6,13	6,70	6,51
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	10 483	12 311	11 954
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	6,88	7,02	7,28
Antal ärenden, inkomna och upprättade	1 780	1 811	1 565
Antal beslutade ärenden	1 726	1 842	1 615
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	2	2	2
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	0	0	53
Brukarundersökning			
Nöjdindex brukarundersökning – verksamhet 28243, Djurskydd (tillstånd § 16 Djurskyddslagen) (Fylls i med tillhörande fotnot av de länsstyrelser som berörs av undersökningen)	77		

Kommentarer till tabellen

Antalet årsarbetskrafter och verksamhetskostnaderna för området har varit mindre jämfört med tidigare år vilket beror på uppkomna vakanser där ersättningsrekrytering pågår. Antalet beslutade ärenden ligger trots detta på samma nivå som treårsmedeltalet för 2013-2015 vilket kan ha sin förklaring i effektiviseringar i arbetsmetoder.

Nöjdhetsindex i brukarundersökningen avseende *Tillstånd § 6 Djurskyddslagen* varierade mellan 51 och 77 bland de åtta deltagande länen. Värmlands län hade det högsta indexet (77) vilket är mycket positivt och en effekt av att bl.a. bemötandefrågor varit prioriterade under en följd av år.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Livsmedelskontroll

Kommunrevisioner

Under 2015 har Länsstyrelsen reviderat tre kommuner samt gjort uppföljande kontroll av tre kommuner. Länsstyrelsen har även deltagit i en kommunrevision som har utförts av Livsmedelsverket. Ett resultat av revisionerna är att de flesta kommuner nu har en väl fungerande livsmedelskontroll vilket innebär att de kan kontrolleras enligt en rullande fem-årsplan. Enstaka kommuner behöver utifrån Länsstyrelsens riskbedömning tätare kontroller för uppföljning av avvikelser. Länsstyrelsens uppföljande kontroller har resulterat i att många kommuner har vidtagit åtgärder för att rätta till avvikelser och att utveckla sin livsmedelskontroll.

Länsstyrelsen planerar årligen revisioner av länets kommuner i dialog med Livsmedelsverket. Detta bidrar till ökad samsyn med den centrala myndigheten kring den kommunala livsmedelskontrollen samt förbättrar bland annat möjligheten för tillsynsvägledning vid behov.

Under året har två träffar med kommunala livsmedelsinspektörer genomförts. Träffarna ingår

som en central del i Länsstyrelsens vägledande roll inom området. Livsmedelsverket har medverkat vid båda träffarna och de flesta av länets kommuner har deltagit. Representanter från Smittskyddet i Värmland har bjudits in att medverka på träffarna i syfte att underlätta för kommunerna att stärka denna kontaktyta som är en väsentlig del inom livsmedelskontrollen. Även representanter för Miljösamverkan Värmland har deltagit på träffarna.

Primärproduktion

I oktober 2014 driftsattes ett system, *Primör*, för registrering, riskklassificering kontrolluttag och rapportering av kontroller av livsmedel i primärproduktionen. Under 2015 har *Primör* använts löpande i kontrollverksamheten.

De centralt utformade mallar inom livsmedelsområdet som tagits fram under året har implementerats i kontrollarbetet. Länsstyrelsens egna mallar används inom foderområdet då centralt stöd saknas. Inom båda områdena tillämpas de tillsynsvägledningar som Livsmedelsverket respektive Jordbruksverket tagit fram.

Vid uttag av kontrollobjekt av läkemedel på gård framkom att högriskobjekten överensstämde med högriskobjekt inom primärproduktion livsmedel. Med anledning av detta samordnades dessa kontroller. Utöver detta har kontroll inom primärproduktion även samordnats med djurskyddskontroll och kontroll av de tvärvillkor som finns inom ramen för EUs jordbrukarstöd. Kontroll av livsmedel inom primärproduktionen har även gjorts efter inkomna anmälningar.

Provtagning har, av såväl EU som av centrala myndigheter, lyfts som en viktig del i kontrollverksamheten. Länsstyrelsen har med anledning av detta prioriterat kompetensutveckling inom detta område samt avsatt medel för provtagning.

Länsstyrelsen har under året även deltagit i Livsmedelsverkets projekt för kontroll av bly, kadmium och glykoalkaloider i potatis. Inom ramen för projektet genomfördes kontroll och provtagning hos tre primärproducenter.

Allmänna veterinära frågor

Djurhälsopersonal

Prestationer och resultat gällande kontrollområde *Djurhälsopersonal* redovisas under avsnitt Länsstyrelseinstruktionen 4 § punkt 2 – Tillsyn över veterinärers verksamhet samt ledning och samordning av åtgärder mot djursjukdomar.

Läkemedel på gård och seminkontroll

Läkemedel på gård är ett omfattande kontrollområde med uppskattningsvis 4 000 kontrollobjekt. Kontrollerna har omfattat nöt, gris, häst och får. Metoderna som använts har varit både oanmälda och föranmälda kontroller på plats samt administrativ kontroll genom Jordbruksverkets register. Generellt fungerar läkemedelshanteringen mycket bra på gårdar med svinproduktion. Frekventa kontroller och besök av besättningsveterinär kan vara en viktig förklaring till detta. I andra produktionsformer förekommer vid enstaka kontroller bristande kunskap och förståelse för journalföring både avseende djurflöden och läkemedelsbehandlingar. De brister som har påträffats vid kontroll har framförallt gällt journalföring.

Tillsammans med kontrollområdet *Djurhälsopersonal* har *Läkemedel på gård* en stark koppling till den ökade problematiken med antibiotikaresistens. Därför har dessa båda kontrollområden prioriterats högt de senaste åren. Under 2015 planerades för 35-40 kontroller

inom dessa två områden. På grund av plötslig personalminskning fick planerna justeras, men det genomfördes ändå 14 kontroller av *Läkemedel på gård*.

Seminkontroll har gjorts på en nystartad seminestation för häst under 2015. Inga brister som föranleder uppföljning har hittats.

Vid kontroll har ibland checklistor från flera kontrollområden använts för att effektivisera kontrollerna och förenkla för djurhållare. Till exempel har djurskyddskontroll, kontroll av primärproduktion och läkemedel på gård utförts vid samma kontrolltillfälle.

Animaliska biprodukter

I Värmland finns en entreprenör inom Svensk Lantbrukstjänst som hämtar upp animaliska biprodukter i form av döda djur och slaktavfall. Entreprenören är sedan ett par år stationerad i Västra Götalands län. Det finns för närvarande ingen omlastningsplats kvar i länet. Länsstyrelsen har under 2015 gjort kontroll av nämnda transportör av animaliska biprodukter. Vid årets kontroll påvisades inga brister.

Övrigt inom smittskydd och hästpasskontroll

Länsstyrelsen har tidigare uppmärksammat att det i alla led finns brister i hanteringen av hästpass. Under 2014 upprättades rutiner för kontroll av hästpass och en mall för föreläggande i de fall pass saknas, utarbetades. Planen för 2015 var att öka frekvens, likriktning och kvalitet vid hästpasskontroll. På grund av plötslig personalminskning har kontrollen av hästpass skett som tidigare år dvs. i samband med djurskyddskontroll och kontroll av läkemedel på gård.

Övervakning av obligatorisk salmonellakontroll hos fjäderfä under 2015 visar att provtagningarna hos etablerade besättningar fungerar enligt regelverket. Under året har några nya värphönsanläggningar och ett litet gårdsslakteri för höns startat i länet. Länsstyrelsen har informerat dessa om de regler som gäller för provtagning inom salmonellakontrollen.

Djurskydd

Under 2015 har förutsättningarna för djurskyddsverksamheten påverkats kraftigt av mycket stor personalomsättning. Detta har inneburit att ett omfattande arbete lagts ner på att i den uppkomna situationen upprätthålla en väl fungerande arbetssituation och verksamhet.

Antalet djurskyddskontroller har uppgått till 524 vilket bedöms vara ett mycket gott resultat mot bakgrund av personalsituationen. Treårsmedeltal för perioden 2012-2014 ligger på 650 kontroller. Antalet inkomna anmälningar var 9 procent högre än genomsnittet för 2012-2014. Detta har, tillsammans med de under året begränsade resurserna, inneburit ökade krav på prioriteringar och mer arbete med att bedöma och hantera anmälningsärenden. I allt fler fall handläggs anmälningsärenden i första skedet via telefon eller genom skriftlig information och under 2015 var det ca 70 procent av anmälningsärendena där kontroll i fält genomfördes som en första åtgärd. Andelen anmälningar som vid kontroll konstaterats vara obefogade har minskat kraftigt jämfört med tidigare år och låg under 2015 på 38 procent. Detta är i första hand en effekt av ett långsiktigt arbete med att minska denna andel men har även i viss mån påverkats av att resurserna inom området varit lägre under 2015.

Enligt Jordbruksverkets föreskrift SJVFS 2012:20 bör andelen planerade kontroller inklusive uppföljningar av dessa utgöra minst 50 procent av kontrollerna. Länsstyrelsens resultat för 2015 är 55 procent vilket innebär att denna nivå uppnåtts med marginal.

Under året fattades 90 beslut om omhändertaganden vilket innebär att antalet ligger på samma nivå som de senaste åren.

De två senaste åren har Djurskyddskontrollregistret (DSK) fungerat som ett verktyg för ett riskbaserat kontrolluttag. Länsstyrelsens kontrolluttag har i allt väsentligt skett genom att använda denna funktion i DSK.

Under hösten har verifiering av djurskyddskontrollverksamheten skett med utgångspunkt från det länsstyrelsegemensamma system för verifiering (VAD) som utarbetats av Jämtlands län.

Samordning av kontroller har skett i samband med kontroll på vilthägn/viltrehabilitering (artskydd, djurskydd, smittskydd) och lantbruksföretag (djurskydd, primärproduktion foder och livsmedel, djurhälsopersonal, läkemedel på gård och tvärvillkor). Detta görs för att minska antalet kontroller och därmed förenkla för verksamhetsutövaren samt för att effektivisera myndighetens arbete.

Samverkan med berörda myndigheter och organisationer sker huvudsakligen genom samverkansmöten och/eller genom löpande kontakt vid ärendehantering. Detta gäller bland annat Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, LRF, djurskydds- och hästorganisationer samt kennelkonsulenter.

Facebook som kommunikationskanal till djurhållare och allmänhet har fortsatt att utvecklas under året. Utöver att den används i syfte att hitta ägare till djur sprids information om aktuella djurskyddsfrågor som t.ex. märkning, registrering och villkor för att hålla utegångsdjur. Inläggen delas och sprids i förhållandevis stor omfattning vilket inneburit att djur kunnat återföras till sina ägare samt att övrig information nått ut till berörda.

Återrapportering regleringsbrev

6. Länsstyrelserna ska rapportera om eventuella problem med hot och våld riktat mot personal inom verksamhetsområdet livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor.

Hot och våld förekommer mot personal inom verksamhetsområdet Livsmedelskontroll, djurskydd och veterinära frågor och det är i djurskyddsärenden problematiken förekommit under de senaste åren. Sedan 2009, då djurskyddskontrollen flyttades över från kommunerna till Länsstyrelserna, har tillbudsansmälningar gällande hot och våld gjorts vid åtta tillfällen. I tre av fallen har händelserna även polisanmälts.

En typ av hotsituationer som inte alltid fångas upp genom tillbudsansmälningar är hot som består i att djurägare t.ex. hotar med att ta livet av sig eller säger att hen kommer att lägga ner verksamheten eller gå i konkurs med anledning av Länsstyrelsens åtgärder. Denna typ av hot är problematisk utifrån ett psykosocialt arbetsmiljöperspektiv.

Förekomsten av hot och våld är ett mycket allvarligt arbetsmiljöproblem där det förebyggande, systematiska, arbetet är av stor vikt. Länsstyrelsen har säkerhetsinstruktioner som kontinuerligt går igenom och utifrån praktiska erfarenheter revideras de minst en gång per år. Frågor rörande denna typ av situationer tas kontinuerligt upp på enhets- och arbetsgruppsmöten. Utbildningsinsatser gällande bemötande och hantering av hot- och våldssituationer har genomförts.

Tabell 1.1: Livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor

Länsfakta	2015	2014	2013
Antal personer som varit föremål för tillsyn över djurhälsopersonal	1	22	20
Årsarbetskrafter inom området djurskydd	7,5	0	0
Årsarbetskrafter inom området livsmedelskontroll	0,6	0	0
varav Årsarbetskrafter inom området offentlig kontroll av livsmedel i primärproduktionen	0,2	0	0
Årsarbetskrafter inom området offentlig kontroll av foder i primärproduktionen	0,1	0	0
Antalet genomförda kontroller av insamling och transport av animaliska biprodukter.	1	2	2
Antal kontroller av hästpass	48	78	66

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso, ärendehanteringssystemet Platina, Djurskyddskontrollregister

Kommentar tabell 1.1

Under 2013 och 2014 genomfördes kontroll av de veterinärer som beviljar villkorad läkemedelsanvändning. Då konstaterade brister varit få prioriterades denna kontrolltyp ner under 2015 till förmån för samtliga andra kontrolltyper inom verksamhetsområdet.

Frågor gällande årsarbetskrafter kommenteras inte då de inte har någon motsvarighet i årsredovisningarna för 2013 och 2014.

Länsstyrelseinstruktion 4 § punkt 2

Tillsyn över veterinärers verksamhet samt ledning och samordning av åtgärder mot djursjukdomar

I Värmlands län finns cirka 200 kontrollobjekt avseende djurhälsopersonal, där huvuddelen utgörs av veterinärers verksamhet. Detta är en mycket stor ökning från 2010 då antalet objekt var cirka 100.

Sedan de nya hygienbestämmelserna trädde i kraft 2014 har även Länsstyrelsens kontrollansvar ökat, då veterinärer som arbetar kliniskt ska ha hygienplaner för sin verksamhet. Tanken är att veterinärkliniker ska kunna ta till sig erfarenhet och kunskap inom området från humansjukvården som har arbetat aktivt i många år med frågan. Syftet med att kliniker ska ha hygienregler i sin verksamhet är att arbeta förebyggande avseende spridning av antibiotikaresistenta bakterier som är ett växande problem i samhället.

Under 2015 har Länsstyrelsen begärt in hygienplaner från samtliga tolv kliniker i länet som har minst två anställda, det vill säga de som har krav enligt lagstiftningen på att ha skriftliga hygienplaner. Elva planer skickades in till Länsstyrelsen och dessa granskades. Länsstyrelsen besökte även en klinik på plats för att se hur hygienplanen implementerats i verksamheten. Den tolfte kliniken besöktes av Länsstyrelsen i slutet av 2015 för att informeras och få hjälp med att få igång en hygienplan. En skriftlig plan inkom därefter till Länsstyrelsen, som är under granskning.

Målet vid kontrollerna var att se till att alla som ska ha skriftliga hygienplaner, har detta och med minsta krav att de innehåller regler för basala hygienrutiner. Kontrollerna visar att alla kliniker har uppfyllt det målet. De större klinikerna har även kommit längre i vissa delar och upprättat hygienregler på mer detaljerad nivå inom en del områden.

Länsstyrelsen har även gjort en uppföljande kontroll av ett föreläggande riktat mot en privatpraktiserande veterinär.

Länsstyrelsen har, som ett led i uppdraget att leda och samordna åtgärder mot djursjukdomar, ett informationsansvar och har därför under året kommit ut med två nyhetsbrev som har skickats till samtliga veterinärer i länet. Informationen har handlat om aktuellt smittskyddsläge, nya och ändrade föreskrifter, information om hur man anmäler vanvård av djur, riktade upplysningar som exempelvis upprättande av hygienplaner, journalföring m.m.

Länsstyrelsen har även under 2015 deltagit vid en sammankomst för distriktsveterinärerna i Värmland där fokus låg på utbrottshantering (epizootisjukdomar).

Regional tillväxt

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 30*			
Årsarbetskrafter män	4,90	6,04	4,57
Årsarbetskrafter kvinnor	5,26	5,89	5,89
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	6,38	6,57	5,84
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	9 720	12 095	10 679
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	6,38	6,89	6,50
Antal ärenden, inkomna och upprättade	179	166	239
Antal beslutade ärenden	141	133	236
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	4	20	11
Bidragsubbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	26 671	25 937	27 293
Brukarundersökning			
Nöjdindex brukarundersökning – verksamhet 302, Företagsstöd inom regional tillväxt (Fylls i med tillhörande fotnot av de länsstyrelser som berörs av undersökningen)	71		

Hjälpstext Andel av total verksamhetskostnad inkl OH exkl. resurssamverkan. Uppgiften hämtas från tabell B.

Kommentarer till tabellen

Handläggare inom sakområdet hanterar också företags- och projektstödsärenden i *Landsbygdsprogrammet* inom sakområde *Lantbruk och landsbygd* vilket enligt Länsstyrelsens bedömning effektiviserat verksamheten. Under 2013 omfördelades en viss del av handläggaresurserna till *Landsbygdsprogrammet* med anledning av ärendeanhopning inom det programmet. Under 2015 har handläggare inom sakområdet också arbetat med bidragshantering inom bredbandsutbyggnaden. Detta arbete utförs både inom sakområde *Infrastruktur* och sakområde *Lantbruk och landsbygd* beroende på bidragets art.

I brukarundersökningen deltog fem länsstyrelser. Genomsnittligt Nöjdindex för gruppen är 74. Svarsfrekvensen för Värmland var 48 procent. Genomsnittet för deltagande länsstyrelser var 51 procent. Högst betyg får Länsstyrelsen för *Personal, hög kompetens* medan lägsta resultatet uppvisades för *WEBB, helhetsintryck*. En del webbfrämjande åtgärder är inplanerade under 2016, dessutom ska informationstexterna kvalitetssäkras.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Landshövdingen har under året tagit ett särskilt initiativ till tillväxtfrämjande aktiviteter, dels med koppling till energieffektivisering och dels med koppling till jämställdhet. Under våren besöktes flera företag som gjort särskilda insatser inom energieffektivisering. I november bjöd Landshövdingen in ett femtiotal deltagare från offentlig, privat och ideell sektor till en middag med syfte att lansera en metod för anslutning till länets jämställdhetsstrategi. Bland de inbjudna fanns företag som kommit långt i sina strategier för hur jämställdhetsarbetet kan bidra till tillväxt och lönsamhet. Anslutningssystemet beskrivs närmare under rubriken Jämställdhet. Läs mer om Landshövdingens initiativ under rubriken Landshövdingen har ordet.

Länsstyrelsen har en god och uppskattad samverkan med kommunernas näringslivsfunktioner vilket är särskilt viktigt för de företag som ämnar söka investeringsbidrag och som ofta uppsöker kommunerna som första ingång till det offentliga stödet. Länsstyrelsen har också under året haft nära samarbete med Kristinehamns och Storfors kommuner i samband med större varsel. Länsstyrelsen har inom ramen för detta samarbete avdelat en särskild resursperson för deltagande i informationsträffar med personer och företag som planerar olika typer av satsningar.

Länsstyrelsens handläggning av företagsstöd inom det regionala tillväxtanslaget har skett samordnat med landsbygdsprogrammets företagsstöd vilket uppskattats av både kommunernas näringslivsfunktioner och företag. Information om stödmöjligheter har kunnat förmedlas på ett samlat sätt av Länsstyrelsens handläggare (samma handläggare för stödformer både i Landsbygdsprogrammet och inom det regionala tillväxtanslaget).

Region Värmland och Länsstyrelsen disponerar tillsammans det regionala tillväxtanslaget 1:1 och har enligt Länsstyrelsens bedömning en väl fungerande samverkan kring användningen av anslaget. Det övergripande programdokumentet för användningen av detta anslag i Värmland är det regionala utvecklingsprogrammet *Värmlandsstrategin 2014-2020*. Det regionala utvecklingsprogrammet bedöms ligga väl i linje med den nationella strategin för regional tillväxt och attraktionskraft 2014-2020. Läs mer om Länsstyrelsens användning av anslaget 1:1 vid uppdrag 29.

Samverkan i finansieringsfrågor innefattar också övrigt riskkapital och förmedlande aktörer som Almi, banker, Almi Invest och Inova (länets inkubator). Länsstyrelsen medverkar regelbundet i de finansieringsseminarier som arrangeras lokalt och regionalt i länet. Under året har Länsstyrelsen medarrangerat seminarier med deltagande av till exempel Eko Invest, Almi Invest, Swedfund, Vinnova och Inlandsinnovation.

Länsstyrelsen har även samverkan med IUC (Industriellt Utvecklingscentrum) Wermland. Länsstyrelsens handläggare och medarbetarna i IUC Wermland träffas regelbundet för att dela information om respektive organisations stödmöjligheter till innovativa företagsidéer.

Arbetet med *Matlandet Värmland* har gjort en halvväkt under 2015. Anledningen är dels väntan på regeringens livsmedelsstrategi, dels avvaktan på en regional handlingsplan. Den 23 mars hade Värmland regeringens uppdrag att anordna en av fyra nationella konferenser om den nya livsmedelsstrategin, omkring 120 personer deltog från flera mellansvenska län. Arbetet med att ta fram en regional handlingsplan för *Matlandet Värmland* pågår i samarbete med Karlstad Innovation Park och inkluderar Länsstyrelsen, LRF, Hushållningssällskapet och NIFA (Nordic Innovation Food Arena) en regional klusterorganisation inom lokal matproduktion.

Engagemanget i initiativet *Skogsriket* har fortsatt och medfört ett antal möten och workshoppar med tre nätverksgrupper kring besöksnäring, kompetensförsörjning/jämställdhet och ökad förädling. Bland mycket annat gjordes en studieresa till Växjö, som med stor framgång arbetat för ökat träbyggande i stadsmiljö. Staden har blivit en föregångsmodell för detta och det 30-tal personer som deltog i resan fick med sig många tankar hem. Besöket föranledde att det planeras en träbyggnadsdag i Värmland i februari 2016, framför allt för att sprida modern kunskap om träbyggnation vidare till värmländska kommunrepresentanter.

Den 2 december anordnade Länsstyrelsen en av totalt fyra nationella konferenser kring regeringens planer på ett nytt nationellt skogsprogram. Konferensen samlade cirka 150 personer från sex län, arrangemanget var väl genomfört och blev uppskattat.

Länsstyrelsen har under flera år verkat för att mångfalds- och jämställdhetsperspektiven ska få större genomslag i det regionala tillväxtarbetet vilket redovisats i tidigare årsredovisningar. Under 2015 har Länsstyrelsen och Region Värmland tillsammans med Arbetsförmedlingen fortsatt genomförandet av projektet *Sfi med yrkesinriktning* med syfte att i samverkan med landstinget och länets kommuner genomföra arbetsmarknadsutbildningar med integrerad Sfi

(svenska för invandrare). Projektet ska avslutas under 2016 men för närvarande planeras en fortsättning i form av ett projekt inom Socialfonden för Norra Mellansverige. Genom att integrations- och jämställdhetsuppdragen organisatoriskt placerats på enheten för Regional Utveckling har synergieffekter uppstått mellan de olika politikområdena.

Europeiskt territoriellt samarbete

Internationell projektverksamhet för regional tillväxt

I enlighet med den *Nationella strategin för regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020*, där internationellt samarbete är ett av fyra prioriterade områden, arbetar Länsstyrelsen Värmland i linje med sammanhållningspolitikens mål. Detta sker bland annat genom aktivt deltagande i Europeiskt territoriellt samarbete. Länsstyrelsen har under 2015 deltagit i två projekt inom Interreg IVB Nordsjöprogrammet (varav projektägare i ett projekt) samt flera nationella, gränsöverskridande och transnationella projekt eller förstudier med fokus på transnationellt samarbete 2014-2020.

Under perioden 2007-2015 har Länsstyrelsen samordnat eller deltagit i internationell projektverksamhet med det totala omfånget 300 miljoner kronor. Av dessa har 64 miljoner kronor tillfallit Sverige och 41 miljoner kronor det regionala utvecklingsarbetet i Värmland. Länsstyrelsen har under perioden ingått i partnerskapsavtal med cirka 100 europeiska organisationer på främst regional nivå. Länsstyrelsen har för avsikt att bygga vidare på dessa tematiska partnerskap under den nya programperioden 2014-2020. Partnerskapen möjliggör värmländska organisationers deltagande i Europeiskt territoriellt samarbete och därigenom stimulera regional tillväxt.

Länsstyrelsen har varit projektägare (lead partner) för Nordsjöprojektet *Digital Agenda for the North Sea: Orientation towards New Innovation (DANS ON)*, som rör digital innovation i ett Nordsjöperspektiv. *DANS ON* fokuserar på att bygga vidare på Länsstyrelsens och andra Nordsjösamarbetspartners resultat av transnationellt samarbete inom området innovation och specifikt kommunicera och sprida projektresultat (best practice) från Nordsjöprogrammet inom området digital innovation.

EU:s strategi för Östersjöregionen

Inom ramen för EU:s strategi för Östersjöregionen har Länsstyrelsen deltagit i strategins genomförande genom transnationella projekt inom Östersjöregionens geografi. Länsstyrelsen har varit projektägare för projektet *Förädling och överföring av resultat (FÖR)*. *FÖR* har delfinansierats av Tillväxtverket och fokuserat på att kartlägga och analysera befintliga transnationella resultat från programperioden 2007-2013. Vidare handlar det om att koppla dessa resultat till de prioriterade insatsområdena i kommande regionalfondsprogram, regionala strategier samt Östersjöstrategins prioriterade områden och horisontella åtgärder. Målet har varit att under den nya programperioden stödja transnationaliseringen av projekt i regionalfondsprogrammen samt att möjliggöra deltagande i transnationell projektverksamhet inom ramen för Östersjöstrategins prioriteringar.

Aktiv samverkan med Norge

Länsstyrelsen samarbetar nära med Hedmark fylkeskommune gällande transnationella och gränsöverskridande projekt. Under 2015 har Länsstyrelsen och Hedmark fylkeskommune samarbetat med riggning av projektet *Gränsmöjligheter*, som är ett Interreg Sverige Norge projekt. Syftet med projektet är att jobba för en utökad gränsöverskridande verksamhet mellan Sverige och Norge för att möjliggöra en ökad rörlighet för små och medelstora företag längs hela svensk-norska gränsen. Länsstyrelsen Värmland och Hedmark fylkeskommune har också arbetat tillsammans med att rigga ett Nordsjöprojekt om klimatförändringar och åtgärder mot

kraftiga regnfall. Samarbetet har vidare omfattat två Interreg Europe-projekt som båda handlar om internationalisering av SME (små och medelstora företag), men som riktar sig mot två olika policyinstrument – den transnationella komponenten i Regionalfondsprogrammet, samt Interreg Sverige-Norge programmet.

Samverkan med andra myndigheter

Grensetjänsten Sverige Norge– föregångare i gränssamarbete

Länsstyrelsen har under ett tiotal år engagerat sig i informationstjänsten *Grensetjänsten*, belägen i Morokulien på svensk-norska gränsen. Det är rent personellt ett samarbete mellan norska NAV, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Länsstyrelsen. Information ges till personer och företag som ska ha någon form av gränsoverskridande verksamhet. Grensetjänsten har ett myndighetsnätverk bakom sig för att kunna ge relevant information. I det dagliga arbetet identifieras gränshinder. Dessa hinder lyfts för vidare beredning till Grenserådet där berörda myndigheter, båda regeringarna, regionala samverkansorganisationer, kommuner och näringsliv är representerade.

Under året har det pågått ett intensivt arbete som resulterat i att ett antal identifierade gränshinder eliminerats eller reducerats genom ett aktivt arbete från olika myndigheter i både Sverige och Norge. Ett exempel på ett gränshinder som lösts under 2015 handlar om vid vilken ålder man får bli medlem i svensk a-kassa efter utlandsarbete. Tidigare gick det inte att få inkomstrelaterad ersättning efter fyllda 64 år, men hädanefter ska detta följa den lagstadgade normen för pensionsåldern, vilket innebär att det i dagsläget går att bli medlem i en svensk a-kassa fram till 65 års ålder. Det sker också ett kontinuerligt samarbete mellan myndigheter på både svensk och norsk sida i en så kallad *Förenklingsgrupp* som aktivt jobbar med att det ska bli enklare för både privatpersoner och företag att verka på andra sidan gränsen. Ett exempel är att det tagits fram en förenklad ansökningsblankett för skattekortsansökan i Norge. Detta kan tyckas vara en liten sak, men det förenklar tillvaron för ett stort antal personer.

Vårt grannland Norge har stor påverkan på svenskt näringsliv och arbetsmarknad. Från att främst ha varit ett regionalt intresse framstår Grensetjänsten mer och mer som ett nationellt intresse. Länsstyrelsen har därför under 2015, genom ett uppdrag från Utrikesdepartementet, ytterligare intensifierat arbetet mot näringslivet. Länsstyrelsen har etablerat en heltäckande webbaserad informationstjänst för privatpersoner och juridiska personer som verkar över svensk-norska gränsen. På *DigIT Värmland* den 29 april var Grensetjänstens informationstjänst en av tre utsedda nomineringar i klassen *Årets DigiTala Samverkan*.

Länsstyrelsen har även under 2015 samarbetat med Nordiska Ministerrådet, samt med de andra nordiska informationstjänsterna (Öresunddirekt och Nordkalottens Gränstjänst) och utökat gränshinderssamarbetet med ett antal gränskommittéer vid den svensk-norska gränsen.

Länsstyrelsenätverket för internationell verksamhet (LstInt)

Länsstyrelsen Värmland leder Länsstyrelsenätverket för internationell verksamhet (*LstInt*) bestående av de länsstyrelser som bedriver eller är intresserade av tillväxt- och utvecklingsarbete kopplat till EU- och internationellt samarbete. Målet med nätverket är att främja regional utveckling genom internationell verksamhet, samt att möjliggöra ett erfarenhetsutbyte gällande internationella relationer och projekt. Nätverket är etablerat under *Nätverket för hållbar tillväxt*.

PSI och Öppna data – kraftsamling på regional nivå

Länsstyrelsen Värmland har tagit initiativet till att starta en samverkansgrupp för värmländska myndigheter gällande PSI och Öppna data. Syftet med nätverket är att samverka och kraftsamla för att bli bättre på att öppna upp respektive myndigheters data på ett säkert sätt vilket resulterar i ett öppnare Värmland. Ett projekt är beviljat – *Öppna data Värmland* – med delfinansiering från Vinnova.

Regional digital agenda – verktyg för att digitalisera Värmland

Länsstyrelsen har samordnat arbetet i länet med att följa upp och uppdatera den regionala digitala agendan för Värmland.

I EU:s övergripande strategi för tillväxt (EU2020) pekas den Digitala agendan för Europa ut som ett av sju flaggskeppsinitiativ. Digitala agendan har som huvudsakligt mål att utveckla en digital inre marknad för att styra Europa mot en smart och hållbar tillväxt för alla. I Sverige fattade regeringen beslut år 2011 att implementera *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*. För att den Digitala agendan ska få önskat genomslag krävs att den vidareutvecklas och anpassas till regionala och lokala förutsättningar. Länsstyrelsen Värmland har under de senaste åren arbetat i en samordnande roll i länet med att möta digitaliseringens möjligheter och integrera dessa inte bara i den egna verksamheten utan i länet som helhet.

Syftet med en *Regional digital agenda för Värmland* är att i bred samverkan arbeta för att ta tillvara de möjligheter som digitaliseringen erbjuder människor och företag. Målet har varit att inventera redan genomförda åtgärder, kartlägga behov och brister för att få ett helhetsgrepp av den digitala samhällsutvecklingen i Värmland, samt ta fram en handlingsplan för den framtida digitala utvecklingen i Värmland under perioden 2014-2020.

De strategiska områden som ingår i handlingsplanen för *Regional digital agenda för Värmland* är: Tillgång till bredband; Digitalt innanförskap; E-tjänster/E-förvaltning; eHälsa; Näringsliv; Entreprenörskap och innovation samt Skola och undervisning. Agendan är ett levande dokument som ska följas upp och uppdateras årligen. Ytterligare ett initiativ under året var *DigIT Värmland* den 29 april där Länsstyrelsen Värmland var en av medarrangörerna.

Återrapportering regleringsbrev

28. Berörda länsstyrelser ska redovisa exempel på och kommentera inom vilka områden samverkan sker mellan länsstyrelsen och den aktör som har det regionala utvecklingsansvaret i länet samt hur denna samverkan har utvecklats.

Samverkan med Region Värmland har bestått av två delar – en övergripande strukturerad ledningssamverkan och en operativ samverkan i olika råd, grupper och projekt.

Högsta ledningsnivå i de båda organisationerna träffas cirka fyra gånger per år för strategiska överläggningar. Även mer operativa frågor tas upp vid dessa möten. Enligt Länsstyrelsens bedömning är dessa möten mycket betydelsefulla för att informera och ha dialog om de insatser som Länsstyrelsen genomför riktade mot kommunerna.

Organisationerna disponerar båda det regionala tillväxtanslaget 1:1. Dialog förs varje år om reglerings- och villkorsbrev liksom om hur respektive organisation inriktar det gemensamma anslaget 1:1. Särskilt viktigt är det att samordna inriktning för beslut om projektmedel eftersom båda organisationerna har denna möjlighet. Läs mer om detta vid uppdrag 29.

Under året har större varsel i östra Värmland föranlett Länsstyrelsens och Region Värmlands ledningar att samordna initiativ och olika kontakter. Vidare har särskild implementeringen av EU:s utvecklingsfonder Regionalfonden och Landsbygdsprogrammet funnits på agendan för ledningssamverkan. Inom båda programmen finns bidragsmedel för bredbandsutbyggnad. Länsstyrelsen och Region Värmland har därför under året fördjupat sin samverkan på den operativa nivån för att underlätta och samordna bredbandsutbyggnaden. Inför 2016 planeras för ett gemensamt regionalt team för att främja utbyggnaden. Gemensamma informationsmöten har genomförts med kommuner och fiberföreningar som målgrupp. Enligt Länsstyrelsens bedömning sätter kommunerna och deras bredbandssamordnare stort värde på den fördjupade samverkan mellan Länsstyrelsen och Region Värmland.

Inom ramen för arbetet med den regionala digitala agendan deltog Länsstyrelsen och Region Värmland i förberedelser och genomförande av en regional konferens, *DigIT Värmland- en mötesplats för leverantörer och användare av digitala lösningar inom näringsliv, offentlighet och universitet i Värmland*. Länsstyrelsen presenterade den regionala digitala agendan med målen för den digitala omställningen och Region Värmland presenterade hur samverkan sker i länet kring eHälsa och bredbandsutbyggnad samt hur vi i länet arbetar med strategier för hur Värmland ska dra nytta av den digitala omställningen.

Region Värmland deltar i det regionala partnerskapet för Landsbygds- och fiskeriprogrammet.

Inom jämställdhetsområdet har Länsstyrelsen och Region Värmland synkroniserat sina respektive uppdrag. Under året har en gemensam konferens, *Genius*, genomförts. Läs mer om denna vid sakområde Jämställdhet. Projektet *Vad kostar det dig?* som ska skapa innovativt och pedagogiskt presenterad statistik som ett verkningsfullt verktyg i jämställdhetsarbetet startade i slutet av 2015. Projektet ägs av Region Värmland och drivs i samarbete med Länsstyrelsen Värmland.

Länsstyrelsen och Region Värmland driver även under 2015 det gemensamma projektet *Sfi med yrkesinriktning* med syfte att underlätta och förkorta vägen till anställningsbarhet för nyanlända invandrare. Även Arbetsförmedlingen och länets kommuner deltar i detta projekt. Projektet delfinansierar under 2015 utbildningen *SFI/Vård för akademiker* på en gymnasieskola i Karlstad.

Inom ramen för genomförandet av Värmlands regionala utvecklingsstrategi, *Värmlandsstrategin*, samverkar Region Värmland och Länsstyrelsen i ett gemensamt finansierat projekt, *Varumärket Värmland*. I projektet arbetar man med länets gemensamma marknadsföring och profilering i syfte att göra Värmland attraktivt och skapa förutsättningar för en god livskvalitet i länet.

29. Berörda länsstyrelser ska beskriva hur användningen av medel från anslag 1:1 Regionala tillväxtåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt bidrar till genomförandet av det regionala tillväxtarbetet, samt hur användningen av medlen relaterar till inriktningen i den regionala utvecklingsstrategin i länet.

Det övergripande programdokumentet för Värmlands utvecklingsarbete är den av Region Värmland antagna *Värmlandsstrategin 2014-2020*. Andra viktiga strategier och program är den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020, det regionala serviceprogrammet 2014-2018 samt de nya programmen inom EU:s regional- social- och jordbruksfonder.

Värmlands län har enligt regleringsbrev för budgetåret 2015 tilldelats 74 600 000 kronor för regionala tillväxtåtgärder (anslag 1:1). Av dessa har 29 840 000 kronor tillförts Länsstyrelsen och resterande Region Värmland. Länsstyrelsens del kan användas för företagsstöd och regional projektverksamhet. Region Värmland kan använda sin del till regional projektverksamhet.

Enligt den svenska regionala tillväxtpolitiken spelar regionernas sätt att fungera en avgörande roll för den nationella tillväxten. Det finns således en förväntan på att regionerna tar tillvara på sina förutsättningar på ett sådant sätt att deras nationella roll blir så stor som möjligt. Den regionala strategin är regionens sätt att ta vara på och bidra till genomförandet av den nationella och europeiska politiken. Länsstyrelsens användning av tillväxtanslaget ska ses i detta större sammanhang. Länsstyrelsens inriktning för användningen av det regionala tillväxtanslaget är, förutom ovannämnda strategier och program, att utgå från de mål och uppdrag som ges i förordningen om Länsstyrelseinstruktion samt i regleringsbreven avseende länsstyrelserna och anslaget 1:1.

Regeringens mål med en jämställd regional tillväxt är att kvinnor och män ska ha samma förutsättningar att nå inflytande i det regionala tillväxtarbetet och få tillgång till tillväxtresurser. Det regionala tillväxtarbetet ska därför bidra till att jämställdhetspolitikens delmål om en jämn fördelning av makt och inflytande samt målet om ekonomisk jämställdhet uppnås. Länsstyrelsen har en nära samverkan med Region Värmland i jämställdhetsarbetet där Region Värmland har ett särskilt uppdrag när det gäller regional jämställd tillväxt. Länsstyrelsen har i sin verksamhetsplan för 2016 planerat att genomföra en uppföljning och utvärdering av fördelningen av utvecklingsmedel bland annat utifrån ett könsperspektiv.

Projektverksamhet

Region Värmland disponerar en stor del av det regionala tillväxtanslaget för medfinansiering av projekt. Länsstyrelsens mindre del inriktas därför till projekt som ligger nära Länsstyrelsens uppdrag i länsstyrelseinstruktion och regleringsbrev samt andra regeringsuppdrag. Utifrån denna utgångspunkt kopplas Länsstyrelsens inriktning av projektverksamheten till Landshövdingens vision om en hållbar utveckling i hela länet – ekonomiskt, miljömässigt och socialt.

För 2015 har Länsstyrelsen använt anslaget för insatser som är knutna till prioriterade mål inom Värmlandsstrategin. Länsstyrelsen har genom de förordningar som Länsstyrelsen verkar inom och genom Landsbygdsprogrammet ett tydligt fokus på företags- och landsbygdsutvecklingsåtgärder. Det är därför naturligt för Länsstyrelsen att ta ett helhetsperspektiv på den hållbara landsbygdens utveckling.

Genom den nya nationella strategin och de nya strukturfondsprogrammen läggs det också ett större fokus på innovation och utveckling inom olika områden liksom andra perspektiv såsom jämställdhet och mångfald.

Länsstyrelsen har en positiv grundinställning till internationell projektverksamhet inom det regionala utvecklingsarbetet. Länsstyrelsen har sedan lång tid väl upparbetade kontaktytor för internationellt samarbete som ytterligare kan förädlas och bidra till regional utveckling. Även under 2015 har därför detta område varit en av prioriteringarna för projektverksamheten inom tillväxtanslaget. Läs mer om det under rubriken *Andra väsentliga prestationer och resultat*.

Företagsstöd

Företagsstödgivningen är inriktad mot att stimulera entreprenörskap, regional tillväxt och innovation.

Länsstyrelsen samverkar med myndigheter och företagsorganisationer inom ramen för genomförandet av det regionala utvecklingsprogrammet. Företagsstöden är ett viktigt verktyg för detta genomförande.

Länsstyrelsen prioriterar utvecklingsinsatser hos företag som har en tydlig expansionsplan och som ger förutsättningar för en långsiktig tillväxt och ökad sysselsättning i regionen. Prioritet ges till företag som kan visa på långsiktiga utvecklingsmöjligheter och som baseras på innovation, teknisk eller social utveckling, internationalisering eller en miljödriven tillväxt.

Värmland har fått förmånen att av Vinnova bli beviljat ett 10-årigt VinnVäxtprojekt för skogsbaserad bioekonomi med klusterorganisationen Paper Province som projektägare. Länsstyrelsens företagsstödgivning är en del i genomförandet. Länsstyrelsen deltar även i finansieringen genom ett projektstöd till Paper Province.

Länsstyrelsens företagsstödgivning sker i nära samverkan med Almi Företagspartner Värmland. Även kommunernas näringslivsfunktioner är en viktig samverkanspart liksom bankerna. Särskilt viktig är denna samverkan för att underlätta finansieringslösningar vid innovativa investeringar.

Länsstyrelsen har även god samverkan med IUC (Industriellt Utvecklingscentrum) Wermland. Länsstyrelsens handläggare och medarbetarna i IUC Wermland träffs regelbundet för att dela information om respektive organisations stödmöjligheter till innovativa företagsidéer. I sin verksamhet stimulerar IUC Wermland till företagssamverkan angående utvecklingsinsatser som kan finansieras med företagsstöd till samverkande företag inom anslaget 1:1.

Beviljade bidrag

Länsstyrelsen har under 2015 beviljat cirka 27 mkr från anslaget 1:1 till företagsstöd och regional projektverksamhet enligt fördelning nedan.

Stödform	Belopp, tkr
Företagsstöd exkl. Kommersiell service	12 488
Såddbidrag	200
Kommersiell service	6 202
Projektstöd	7 781
Totalt	26 671

Beräknad ökning av arbetstillfällena i företagen för de beviljade bidragen 2015 uppgår till 103 uppdelat på 38 kvinnor och 65 män.

Anslaget 1:1 utnyttjas för utbetalningar av beviljade bidrag och dessa har under 2015 uppgått till cirka 32 mkr inklusive utnyttjad anslagskredit.

30. För sin uppgift att verka för en god tillgång till kommersiell service för medborgare och företag ska berörda länsstyrelser redovisa och kommentera vilka insatser som genomförts, resultaten av dessa och vilka aktörer som deltagit samt på vilket sätt insatserna förhåller sig till övriga insatser för hållbar regional tillväxt i länet. Redovisningarna ska relatera till målen i länets regionala serviceprogram.

Länets regionala serviceprogram (RSP) 2014-2020, ligger till grund för det årliga arbetet med att verka för en god tillgång till kommersiell service för medborgare och företag. Programmet genomsyras av ett tillväxtperspektiv men också av ett konsumentperspektiv. Det övergripande målet är att programmets insatser ska stärka attraktiviteten att bo, leva, verka i och besöka länet samt att människor och företag ska erbjudas service som har god tillgänglighet.

Programmet följs som tidigare år av Länsstyrelsens partnerskap för kommersiell service. Partnerskapet har under året mötts vid tre tillfällen. Vid detta mötesforum ges tillfälle till information och dialog om landsbygdens servicefrågor i ett brett perspektiv. Representanter för länets kommuner, Konsum Värmland, ICA Sverige, *Hela Sverige Skall Leva/Värmland*, Post Nord samt Konsum Värmlands kundråd deltar i partnerskapet. Under 2015 har bland annat tagits upp sedelutbytet, nya Landsbygdsprogrammet och BID (Business Improvement District). I en BID-samverkan enas parterna om en vision som profilerar det egna närområdet (platsutveckling) som utvecklingsmöjlighet (läs mer om BID under kapitel *Lantbruk och landsbygd*).

Årets verksamhet inom området kommersiell service redovisas för det regionala serviceprogrammets prioriteringsområden.

Genomförandeprocessen

För att uppnå syftet med det regionala serviceprogrammet, RSP, är det viktigt att kommunicera programmets genomförande för att därigenom öka medvetenheten om de utmaningar som urbaniseringen medför. Genom det ökande intresset, inte minst från media, om betaltjänstproblematiken på landsbygden har även servicefrågorna i allmänhet hamnat mer i fokus. Länsstyrelsen har i kontakter med media beskrivit arbetet med RSP. Länsstyrelsen har också under året genom GIS-applikationen tagit fram en ny karta över länets lanthandelsbutiker. Kartan visar vilken service och vilken ombudsverksamhet som finns hos respektive butik.

Kommunerna är viktiga för servicefrågorna. Länsstyrelsen har under året kontaktat kommunernas politiska ledning för att få en kontaktperson utsedd i varje kommun för arbetet med servicefrågorna. Särskilt betaltjänstområdet och bankernas neddragning av fysisk närvaro i form av kontor och uttagsautomater har engagerat flera kommunledningar.

Lärande och utveckling, spridning och synliggörande

Länsstyrelsen tog 2013 initiativ till samverkan mellan tre kommuner i Värmland – Eda, Torsby och Sunne. Dessa är tre av totalt 13 i hela landet som ingick i Tillväxtverkets satsning *Pilotkommuner för serviceutveckling*. Länsstyrelsen har sedan 2013 samordnat regelbundna möten där deltagande kommuner utbytt erfarenheter och lärt av varandra. Under 2015 deltog Länsstyrelsen i ett avslutande dialogmöte där betydelsen av service för länets utveckling diskuterades. Pilotkommunsatsningen har även genererat en fortsättning där flera kommuner deltar i ett Interregprojekt om platsutveckling, BID. Ett annat resultat av pilotkommunsatsningen är ett projekt i Torsby kommun, *BetalBokbussen*. Läs mer om detta nedan vid *Betaljänster*.

Dagligvaror

Länsstyrelsen medfinansierar kompetensutveckling och mentorskap för lanthandlare. Mentorsverksamheten är en viktig del av arbetet inom insatsområdet när det gäller t.ex. upphandling, rådgivning och information genom de kontakter mentorn har med både butikerna och kommunerna. Under året har särskilt fokus lagts på två områden för att stärka dagligvarubutikerna, dels en uppföljning av energibesparingsåtgärder i butikerna och dels information om möjligheterna i det nya landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsens funktion för service på landsbygd har fortsatt sin samverkan med Länsstyrelsens integrationsfunktion, i samband med etableringar av flyktingmottagning när det gäller att hantera de särskilda servicebehov som finns för nyanlända flyktingar.

Drivmedel

Under flera år har länsstyrelsen aktivt verkat för att bevara drivmedelsförsäljning på landsbygden. Omstruktureringen av drivmedelsbranschen har för länets del hittills inte medfört någon större nedläggning av drivmedelsförsäljningen på landsbygden. Länsstyrelsen har i tidigare årsredovisningar beskrivit arbetet för att stimulera lokala initiativ till exempel Bymacken. Länsstyrelsen bedömer att det engagemang som mobiliserats i länet har haft stor betydelse för att nedläggningen av bensinmackar inte fått befarad omfattning. Vid årsskiftet 2015/2016 fanns 28 drivmedelsanläggningar på landsbygden i Värmland.

Betaljänster

Länsstyrelsens arbete med betaltjänster genomförs kopplat till både den *Regionala Digitala Agendan Värmland 2014-2020* och det *Regionala Serviceprogrammet*.

Under våren genomfördes *DigIT Värmland 2015*, en årligen återkommande konferens inom *Regionala Digitala Agendan Värmland*, där Länsstyrelsen ansvarade för temaspåret *Digitalt innanförskap*. Seminarier och inspirationsföreläsningar hölls med fokus på betaltjänstproblematik och lösningar för äldre och funktionsnedsatta. Andra informationsinsatser har genomförts vid dialogmöten med byalag och föreningar om kontanthantering och inför sedel- och myntutbyte. *DigIT Värmland 2015* ledde till att projektet *Betalbokbussen* gick från idé till verklighet. Projektet inleddes under sommaren 2015 och syftet med projektet är att öka intresse, kunskap och trygghet kring digitala betaltjänstlösningar. Bussens färdrott går på landsbygden och den kommer att utrustas med teknik och utbildad personal för att främja användningen av digitala betaltjänster. Kurser kommer att hållas på biblioteken. Projektet

finansieras av kommunen och PTS och genomförs samverkan mellan Länsstyrelsen, Torsby kommun, betaltjänstleverantörer samt studieförbund.

En annan aktör som Länsstyrelsen samverkat med och som verkar för att minska det digitala utanförskapet är *SeniorNet* där äldre lär äldre digital kommunikation och internet. *SeniorNet* ger regelbundet utbildningar i betaltjänster.

I Lesjöfors har Länsstyrelsen sedan tidigare upphandlat ett betaltjänstombud som ska erbjuda möjligheter att ta ut kontanter, betala räkningar och sätta in dagskassor. Efter utvärdering har avtalet med det upphandlade ombudet under året förlängts med ytterligare 12 månader.

Länsstyrelsen har under de senaste åren aktivt verkat för att länets kommuner aktualiserar och reviderar sina serviceplaner. Flera kommuner har nu sett över och uppdaterat sina gamla varuförsörjningsplaner. Länsstyrelsen granskar även kommunernas översiktsplaner utifrån hur väl kommunerna uppmärksammar behovet av kommersiell service i sin översiktsplan.

Resultat

Urbaniseringen har i glesa bygder medfört att antalet boende minskar men att andelen äldre ökar. Effekter är minskad köpkraft men att behov kvarstår av tillgång till både offentlig och kommersiell service.

Under 2015 har fyra butiker lagts ner och vid årsskiftet fanns i länet 37 landsbygdsbutiker som varit möjliga att stödja genom bidrag inom kommersiell service. Orsaker till nedläggning är oftast dålig lönsamhet/köptrohet och att ingen velat överta verksamheten. Även två drivmedelsanläggningar i anslutning till butik har försvunnit. Vid årsskiftet fanns 28 drivmedelsanläggningar på landsbygden.

Under 2015 har totalt 51 ansökningar om bidrag beviljats stöd till en sammanlagd kostnad av 6 201 727 kr. Av dessa har 4 625 977 kr gått till investeringsbidrag (40 ärenden). De investeringsområden som är prioriterade i RSP är energieffektivisering och yttre miljö. 31 ärenden har gällt energieffektivisering, till exempel belysning, kylar, frysar och luftvärmepumpar. Sju ärenden har avsett insatser för att förbättra den yttre miljön.

Hemsändningsbidrag har sökts av och beviljats till nio kommuner. Av dessa ligger Torsby kommun högst med 329 995 kr, därefter är det en fallande skala från Sunne, Arvika, Årjäng Säffle, Hagfors, Eda och Grums kommuner till Kristinehamns kommun som ligger lägst med 11 288 kr i hemsändningsbidrag. Totalt har under 2015 utbetalats hemsändningsbidrag för 1 161 750 kr.

Två servicebidrag på grund av sjukdom har beviljats – ett till en butik och ett till en drivmedelsanläggning – på en sammanlagd summa av 414 000 kr.

Av de 37 butikerna drivs fyra av par, 14 drivs av kvinnor och 19 butiker drivs av män. Tillsammans med antalet anställda i de 37 butikerna – som under 2015 var 44 män och 109 kvinnor – har butikerna på landsbygden under året totalt sysselsatt 194 personer, varav 67 är män och 127 är kvinnor.

Länsstyrelsens slutsats efter årets bevakningsuppdrag är att tillgängligheten till grundläggande betaltjänster inte är uppfyllt i alla delar av Värmland. De grupper som fortsatt bedöms ha problem är privatpersoner i digitalt utanförskap, äldre, funktionsnedsatta, nyanlända samt föreningar och företag med behov av dagskasseinsättning och växelkassa. Situationen är likvärdig med föregående år. Särskilt utsatta är dessa grupper om de finns på landsbygden.

För privatpersoner i allmänhet har situationen förbättrats något jämfört med tidigare år. Huvudanledningarna till detta är nya digitala betaltjänstlösningar och nya tjänster i bankappar.

Länsstyrelsens bedömning är att gapet ökar mellan de som hänger med i teknikutvecklingen och de som är digitalt utanför. Det görs därför insatser för att minska det digitala utanförskapet. Samtidigt pågår en utbyggnad av bredband och mobilnätstäckning på landsbygden som kommer att öka möjligheterna för digital service.

Det växande lokala engagemanget för betaltjänstservice har under året blivit tydligt. Det finns goda exempel på detta: i början av 2015 stängde det sista bankkontoret i Skoghall och bankomaten togs bort. Invånare, kommunledning och näringsliv protesterade högljutt och en ny bankomat invigdes högtidligt under hösten 2015. I Kil har det under flera år funnits reaktioner kring minskad bankservice på orten. Björn Eriksson ordförande i branschföreningen Säkerhetsföretagen, tillika initiativtagare till *Kontantupproret*, gästade Kil under sommaren. Påtryckningarna har givit resultat, i september startade en kommersiell aktör betaltjänster på orten.

Länsstyrelsen bedömer att länets betaltjänstproblematik kvarstår. Länsstyrelsen planerar därför att fortsätta analysera behovet av nya betaltjänstlösningar på utsatta orter och bidra till att få lösningar på plats.

Tabell 3.1: Kostnader för strukturfondsadministrationen, programperiod 2007 - 2013

Strukturfondsadministration (tkr)	Anslag (5:1)	Övrig finansiering	Årsarbetskrafter
Totala kostnader och årsarbetskrafter för strukturadministration	0	0	0
varav Förvaltande myndighet	0	0	0
varav Attesterande myndighet	0	0	0
varav Kontroller i territoriella program	0	0	0

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer Tabell 3.1

Länsstyrelsen Värmland har inget uppdrag inom strukturfondsadministrationen. Däremot arbetar Länsstyrelsen proaktivt i olika program inom det europeiska territoriella samarbetet. Läs mer om detta under *Andra väsentliga prestationer*.

Tabell 3.2: Kostnader för strukturfondsadministrationen, programperiod 2014 - 2020

Strukturfondsadministration (tkr)	Anslag (5:1)	Övrig finansiering	Årsarbetskrafter
Totala kostnader och årsarbetskrafter för strukturadministration	0	0	0
varav Förvaltande myndighet	0	0	0
varav Attesterande myndighet	0	0	0
varav Kontroller i territoriella program	0	0	0

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer Tabell 3.2

Se kommentar till tabell 3.1.

Länsstyrelseinstruktion 5 §

7. Länsstyrelsen ska i sin verksamhet verka för att förenkla för företag

Förbättrade förutsättningar för förändringsarbete

Länsstyrelsen har under 2015 framför allt satsat på att förbättra förutsättningarna för att kunna genomföra förändringar i riktning mot de behov som 2014-års brukarundersökningar, löpande kontakter med företagare och den behovsanalys som *Förenkla på riktigt!* påvisade. Värmland var ett av fyra län där den sist nämnda undersökningen genomfördes. Den visade att det inte finns några geografiska skillnader i de behov som företagare lyfter fram, utan att de är lika över landet. Av de fem utmaningar undersökningen lyfte har arbetet under 2015 främst inriktats mot utmaningen *Handläggaren kan avgöra relationen*.

Den direkta kontakten mellan företagare och handläggare under en handlägningsprocess påverkar starkt effektiviteten i det samskapande som det innebär att genomföra ett ärendes process från första kontakt till förmedlat beslut. Åtgärden har varit att lyfta serviceaspekten tydligare i pågående värdegrundsarbete. "Målet är att värdegrunden och kopplade värdeord ska genomsyra allt vi gör och inspirera oss att utvecklas till en än mer kompetent myndighet, som på bästa sätt ger stöd och service till dem vi arbetar för", för att citera landshövdingen från den folder som tagits fram i värdegrundsprocessen. Värdeordet *Bemötande* har bland annat lyft fram vikten av att vara ".../ lyhörda för medborgarnas behov och förutsättningar när vi handlägger ärenden". Värdegrundsprocessen har varit bred, med företrädare för samtliga enheter inom Länsstyrelsen involverade.

Förutom värdegrundsprocessen har även en satsning på kompetensutveckling riktad till chefer och verksamhetsutvecklare genomförts inom beteendebaserad verksamhetsutveckling. Fyra halvdagar och möjlighet till individuell coaching i upp till fem tillfällen med en beteendevetare som är konsult inom OBM – Organizational Behavioral Management - har genomförts. Syftet var att ge chefer och verksamhetsutvecklare verktyg att förändra beteenden för att kunna genomföra förändrade arbetssätt som till exempel förenklar för företag.

Behovsdriven utveckling

Att verksamhetsutveckling ska ske behovsstyrt har lyfts i två sammanhang. Det första var genom ett seminarium för samtliga chefer och verksamhetsutvecklare på temat tjänsteinnovation för offentlig förvaltning. Martin Fransson vid *Centrum för tjänsteforskning* vid Karlstads Universitet berättade om slutsatser från tio års forskning inom Akademien för medborgarorienterad verksamhetsutveckling. Martin problematiserade den varulogik, som till exempel lean lätt kan översättas till. Det vill säga där kundbegreppet är för snävt och där standardisering drivs för långt. Ett tema var att det är nödvändigt att arbeta med systemsyn som innebär att även kunden involveras i verksamhetsutvecklingen och att detta sker utifrån medborgarens livshändelser eller företagarens affärshändelser.

Ett förenklauppsdrag i länsstyrelsernas regleringsbrev som bedrivs med tydligt fokus på behovsdriven verksamhetsutveckling utifrån företagarens affärshändelse är *Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare*. Länsstyrelsen Värmland samordnar länsstyrelserna i detta nära samarbete med Skogsstyrelsen med målet att skapa effektiv sammanhållen kommunikation mellan skogsägare och myndighet avseende skogliga ärenden.

Uppdraget har så här långt resulterat i en basstruktur för att kunna koppla på olika ärendeprocesser utifrån en modell för en integrerad e-tjänst. Baserat på de behov som fångats upp i dialog med skogsägare och deras ombud har de ärenden som genereras av avverkning

som påverkar forn- och kulturlämningar samt de som kopplas till dikning fokuserats. Över landet tas ensade processer fram och utifrån dessa utvecklas e-tjänster i samråd med skogsägare och skogsbolag. En andra lägesrapportering genomfördes till Näringsdepartementet i augusti.

Infrastrukturplanering

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 34*			
Årsarbetskrafter män	1,37	1,14	0,95
Årsarbetskrafter kvinnor	1,14	1,32	0,47
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	1,58	1,36	0,80
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	2 481	2 204	1 382
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	1,63	1,26	0,84
Antal ärenden, inkomna och upprättade	33	48	30
Antal beslutade ärenden	44	43	35
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	0	5	6
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	8 918	2 439	600

Kommentarer till tabellen

Länsstyrelsen ser en relativt jämn inströmning av ärenden kopplat till trafikinfrastruktur. Ärendenas omfattning och komplexitet skiftar dock.

Arbetet inom bredbandsutbyggnaden har ökat i omfattning.

Länsstyrelsen har även förstärkt sitt arbete och ytterligare ökat resurserna i arbetet med *Grundläggande betaltjänster*.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Utvecklad samverkan kring transportinfrastruktur

Trafikverket

Länsstyrelsen Värmland har under året fortsatt arbetet med att utveckla samverkan med Trafikverket. Länsstyrelsen har haft möten med Trafikverkets olika verksamhetsgrenar. Trafikverket Investering, som ansvarar för genomförandet av väg- och järnvägsplanering, möts tillsammans med Länsstyrelsens interna infrastrukturgrupp vid både samverkansmöten och vid samråd om enskilda planärenden.

Länsstyrelsen Värmland träffar även Trafikverkets miljöspecialister i Region Väst tillsammans med övriga berörda länsstyrelser flera gånger årligen för diskussion om övergripande och strategiska frågor. Under 2015 hölls två sådana möten. Vårens möte berörde kopplingen mellan vattenförvaltning, miljö kvalitetsnormer för vatten och Trafikverkets arbete i och i anslutning till vattenförekomster. Trafikverkets övergång mot en allt mer renodlad roll som beställare av konsulttjänster, och vilka konsekvenser detta får för infrastrukturplaneringen, diskuterades också. Höstens möte berörde frågor om buller, miljökonsekvensbeskrivningar och arkeologi. Dessa möten är viktiga för länets långsiktiga infrastrukturplanering.

Det för Värmland mycket viktiga projektet *Tåg i tid* har under året kommit att anta allt mer konkreta former. Järnvägs- och detaljplan för ombyggnaden av trafikmiljön i Väse har under året behandlats och närmar sig slutfas. Såväl en ny bro och dubbelspår över Pråmkanalen i Karlstad, som den kommande ombyggnationen av Karlstad C, är föremål för konkret planering.

Utöver den ärendeanknutna samverkan som sker kring *Tåg i tid* har även Länsstyrelsens företrädare mött projektets styrgrupp bestående av företrädare för Region Värmland, Trafikverket samt kommunala politiker och tjänstemän. Detta för att diskutera övergripande planeringsförutsättningar och tidigt i planeringsprocesserna skapa förståelse för olika aktörers roller och regelverk.

Länsstyrelsen stod även värd för ett samordningsmöte kring etableringen av ny tullstation i Årjängs kommun. Vid mötet deltog Tullverket, Trafikverket, Årjängs kommun och Länsstyrelsen. Syftet med mötet var att underlätta fortsatt arbete med att flytta tullstationen i Årjäng från nuvarande läge vid den gamla sträckningen av E18, till ett läge intill nya E18.

Länsdelsträffar

Länsstyrelsen har medverkat i Trafikverkets fyra länsdelsträffar runt om i Värmland. Dessa träffar arrangerades av Trafikverket i samarbete med övriga regionala aktörer inom infrastrukturområdet. Målet med träffarna var att skapa en mötesplats för dessa frågor med kommuner, Region Värmland, kollektivtrafikbolag och Länsstyrelsen. Deltagande aktörer bidrog med lägesuppdateringar kring infrastrukturprojekt och kommande förändringar i respektive regelverk eller arbetssätt. Länsstyrelsen har bidragit med beskrivning av Länsstyrelsens roll i dessa frågor, framförallt kopplat till klimat- och energistrategiarbete och som samrådspart i kommunal planering samt väg- och järnvägsplanering.

Samverkan med Region Värmland

Länsstyrelsen har deltagit i framtagandet av *Regionalt trafikförsörjningsprogram 2017-2021*. Infrastrukturhandläggare och klimat- och energistrateg från Länsstyrelsen har deltagit i tidiga samråd med planupprättare på Region Värmland och därigenom haft möjlighet att påverka programmets innehåll.

Insatser för att öka elnätets kapacitet för etablering av vindkraft

Ett hinder för utbyggnaden av vindkraft i Värmlands län har kunnat identifieras till elnätets kapacitetsbrister och behovet av utbyggnad av detsamma. Tillståndsgivna vindkraftparker genomförs inte på grund av dyra anslutningskostnader och långa tillståndsprocesser för att få koncession. Planeringen av nya parker avvaktar av samma skäl.

Länsstyrelsen Värmland bjöd i mars 2015 in till en träff kring denna fråga, där nätägare, exploatörer, kommuner, prövningsmyndigheter och andra aktörer diskuterade olika perspektiv på detta hinder. Ett femtiotal personer samlades för att få ytterligare kunskap och föra dialog om elnätet och förutsättningarna för utbyggnad av nätet. Energimarknadsinspektionen deltog med en representant som beskrev hur tillgångsgivning för elkoncessioner fungerar och vad sökande kan göra för att underlätta processerna. Även Energimyndigheten bidrog med inspel kring vindkraft och behovet av elnätsutbyggnad. Fortum, numera Ellevio, som har nätkoncession för stora delar av Värmland berättade om sitt arbete för att underlätta vindkraftsutbyggnad. Medverkade gjorde även Lars Thomson, regeringens vindkraftssamordnare. Fortsatt arbete med att främja vindkraft är planerat att ske även i samverkan med Länsstyrelsen Dalarna.

Bredband

Arbetet inom bredbandsområdet har under året accelererat i takt med att fiberföreningar har bildats och att landsbygdsprogrammet 2014-2020 färdigställts. Länsstyrelsen har deltagit i ett mycket stort antal möten; internt, regionalt, hos andra länsstyrelser och inte minst regelbundna samlingar i Stockholm (PTS och Jordbruksverket). Ett tätare samarbete med Region Värmland har successivt vuxit fram. Det är särskilt viktigt med tanke på att Region

Värmland är regional nod för Regionalfonden Norra Mellansverige där stöd för bredbandutbyggnad kan sökas av länets kommuner. Även tillsättandet av regional bredbandskoordinator har föranlett Länsstyrelsen och Region Värmland att än mer planera och strukturera det gemensamma arbetet med bredbandsutbyggnaden.

Intresset och engagemanget kring bredband och det offentliga stödet för det har successivt växt. Länsstyrelsen kan nu konstatera att efterfrågan på offentligt stöd vida överstiger tillgången på medel i landsbygdsprogrammet. Detta är bekymmersamt mot bakgrund av att det i glesbygd fortfarande är föreningar under uppbyggnad och att det i dessa områden inte ännu finns aktörer som bygger ut på kommersiella grunder.

Hållbar samhällsplanering och boende

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 40* och 41*			
Årsarbetskrafter män	3,32	3,75	3,75
Årsarbetskrafter kvinnor	2,22	2,24	1,62
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	3,48	3,30	3,00
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	5 937	5 962	5 458
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	3,90	3,40	3,32
Antal ärenden, inkomna och upprättade	903	468	569
Antal beslutade ärenden	876	448	545
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	35	0	0
Bidragutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	0	0	0
Brukarundersökning			
Nöjdindex brukarundersökning – verksamhet 4032, Överklagande lovärenden ¹⁾	48		

¹⁾ Nöjdindex för verksamhet 4032 från länsstyrelsegemensam brukarundersökning 2015. Nöjdindex varierar mellan 0 och 100, där 0 är lägsta betyg och 100 är högsta betyg. Genomsnitt för 19 deltagande länsstyrelser är 42.

Kommentarer till tabellen

Antalet årsarbetskrafter överstiger den personalstyrka som har koderna 40* och 41* som sitt huvudsakliga arbetsområde. Fler medarbetare inom Länsstyrelsen tidredovisar inom verksamheterna vilket visar på det stora tvärsaktiella arbete som ärendegruppen kräver. Antalet inkomna och beslutade ärenden har ökat kraftigt vilket beror på att fastighetsbildningsärenden (407) för första gången redovisas inom gruppen. Siffran avseende 35 ej beslutade ärenden äldre än två år beror helt på efterfrågan på solcellsstöd och den begränsade tillgången på medel vilket ger väntetider på över två år för att få ett första beslut. Mer pengar kommer att tillföras stödet under 2016 och detta ska förhoppningsvis förbättra situationen.

Andra väsentliga prestationer och resultat

God dialog med kommunerna leder till effektiv handläggning av planer

Länsstyrelsen har ett inarbetat system med treveckorscykler för handläggning av detaljplaner, något som är väl känt och uppskattat av kommunerna. Genom att samla ärenden till beredning var tredje vecka underlättas tydligheten i när Länsstyrelsen kommer att avge yttranden. Med hjälp av denna struktur har yttranden avgetts inom kommunernas utsatta svarstider i majoriteten av årets ärenden. I dialog med berörda kommuner har svarstiden i ett fåtal fall sträckts ut i tid på grund av planernas komplexitet. Kommunerna har även haft förlängda svarstider över semesterperioder. Den effektiva handläggningen av detaljplaner är viktig för att främja en hållbar och långsiktig utveckling i länet.

Samarbete med universitetet höjer plankompetens i länet

Länsstyrelsen har sedan ett antal år ett samarbete med Karlstads universitets samhällsplanerarutbildning. Syftet med samarbetet är att Länsstyrelsen ska bidra till länets långsiktiga kompetensförsörjning inom samhällsplaneringen. Företrädare för Länsstyrelsen håller ett flertal återkommande föreläsningar på utbildningen och som en del i samverkan erbjuds två praktikplatser hos Länsstyrelsen under höstterminen. Studenterna som gör praktik på Länsstyrelsen får en inblick i samhällsplaneringens olika delar och möjligheten att bidra till Länsstyrelsens verksamhet genom fördjupningsprojekt. Under 2015 handlade praktikanternas projekt om att studera och granska klimatanpassning i det kommunala planarbetet.

Möten med kommunernas planerare ger stöd för planarbetet

Länsstyrelsen har fortsatt arbetet med nära kontakt med länets kommuner och dess planerare. Denna samverkan sker i flera olika former. Länets samtliga planerare bjuds två gånger årligen in till *Forum för Värmländska planerare* för att diskutera gemensamma frågor. Vid ett av dessa tillfällen samlades länets planerare i Arvika för att gemensamt göra inspel kring Arvika kommuns stadsutvecklingsarbete i Arvika hamn, där också Länsstyrelsens planhandläggare deltog.

Länsstyrelsen har månatliga träffar med länets största kommun Karlstad, för att i tidigt skede göra avstämning inför kommande detaljplanering. Utöver detta har Länsstyrelsen träffat kommunerna Arvika, Sunne, Kristinehamn, Storfors, Hammarö, Grums, Säffle och Årjäng för att diskutera planer i tidiga skeden. Kontakt har även skett med övriga kommuner.

Sammanfattande redogörelsen – ett verktyg för långsiktigt hållbar utveckling

Länsstyrelsen har under året slutfört arbetet med en länsövergripande sammanfattande redogörelse över de kommunala översiktsplanernas aktualitet. I rapporten presenteras det underlag som Länsstyrelsen bedömer är relevant vid översiktsplanering. En sammanställning av olika typer av nationella mål, planer och program listas.

Redogörelsen lyfter också fram några områden som Länsstyrelsen anser är särskilt viktiga vid översiktsplaneringen. Dessa frågor är regional samverkan, integration, klimatanpassning, bostadsförsörjning och ökat samarbete. Länsstyrelsen har genom olika kanaler lyft fram dessa frågor i diskussioner med de kommuner som för tillfället aktivt arbetar med översiktsplanering.

Några av länets kommuner befinner sig i tidiga skeden av kommuntäckande eller fördjupad översiktsplanering. Länsstyrelsen har efter publiceringen av redogörelsen diskuterat inriktning av dessa planeringsarbeten för att betona de föreslagna inriktningsområdena och hur dessa ska hanteras inom planarbetena.

Bostad i Värmland 2015 – Länsstyrelsen tog initiativet kring bostadsförsörjningsfrågor

Under året som gått har Länsstyrelsen arbetat mycket aktivt med projektet *Bostad i Värmland 2015*, ett arbetsprogram för bostadsförsörjningsfrågor. Huvudsyftet med arbetsprogrammet har varit att få till stånd bättre samverkan mellan kommunerna, Länsstyrelsen, Region Värmland och branschorganisationer för att uppnå de nationella och regionala bostadspolitiska målen.

Som en del av projektet har Länsstyrelsen anordnat en serie workshoppar, seminarier och konferenser på temat bostadsförsörjning. Alla tre hållbarhetsperspektiven – **ekologiskt**, ekonomiskt och socialt – har beaktats i projektet. Exempel på fokusområden vid sammankomsterna har varit centrumutveckling, energieffektivisering och flyktmottagning. Deltagandet från kommunerna, fastighetsbranschen och övriga organisationer har varit god och lett till bra samtal och erfarenhetsbyte kring bostadsfrågor i länet. När Karlstads kommun arrangerade sin årliga bostadsmarknadsdag höll bostads-, stadsutvecklings- och itminister Mehmet Kaplan inledningstalet. Vid denna sammankomst medverkade Länsstyrelsen och presenterade arbetet med *Bostad i Värmland 2015* för en stor samling av länets aktörer inom bostadsbyggande, förvaltning och planering.

Länsstyrelsen har också tagit fram den årliga regionala bostadsmarknadsanalysen som beskriver läget på den värmländska bostadsmarknaden. Analysen för 2015 lade särskilt fokus på centrumutveckling och slutsatserna i analysen kan förhoppningsvis bidra till en bättre

förståelse av marknadsförutsättningarna för bostadsbyggandet i länet. Vidare har Länsstyrelsen lämnat råd och information om lagen om bostadsförsörjning direkt till kommunerna och haft särskilda avstämningsmöten med samtliga kommuner som håller på att ta fram nya riktlinjer.

Bostadsbyggandet i länet har tagit förnyad fart under 2015 för att ligga numerärt på en nivå som motsvarar behovet. Utmaningar kvarstår dock vad gäller anpassning av bostadsbeståndet till olika grupper.

Regeringsuppdrag kring hemlöshet och inträde på bostadsmarknaden

Under året har Länsstyrelsen arbetat med ovanstående uppdrag som är en förlängning av det tidigare hemlöshetsuppdraget 2012-14. Uppdraget fördes in under *Bostad Värmland 2015* då Länsstyrelsen såg behov av att ta ett helhetsgrepp kring bostadsfrågorna generellt.

Länsstyrelsen har genomfört den del av den nationella kartläggningen av allmännyttans ägardirektiv som avser Värmland, i syfte att se hur kommunerna använder dessa för att betona respektive bostadsbolags allmännyttiga och sociala roll. I samband med kommunträffar och seminarier har frågeställningarna diskuterats med kommunerna. Under året har flyktingsituationen gett ytterligare ett perspektiv på frågan. I samband med uppdragets välbesökta slutseminarium i december redovisades resultatet från kartläggningen av allmännyttan. Samtidigt lades fokus på flyktingsituationen och den bostadssituation som har uppstått och den utveckling som kan förväntas i relativt nära framtid.

Fler kommuner pekar ut strandnära områden för landsbygdsutveckling

Hälften av länets kommuner har pekat ut så kallade LIS-områden i sina översiktsplaner. Ytterligare fem kommuner arbetar med planer i olika skeden. När LIS-instrumentet var nytt betraktade flera kommuner LIS som ett av de viktigaste samhällsplaneringsinstrumentet i kommunen. Efter att arbetet med LIS-planerna är avslutat, har genomförandet dock hittills inte lett till den ökade byggnadstakten eller inflyttningen som kommunerna hade önskat.

Länsstyrelsens synpunkt är att olika LIS-planer skiljer sig åt i frågan om hur väl lokaliseringsprövningen är utredd i planarbetet. I vissa områden är utredningarna gjorda och Länsstyrelsen kan bedöma lämpligheten. I andra områden/kommuner är LIS-utpekandet mer schematiskt och lokaliseringsfrågan skjuts därmed fram till mer detaljerade planeringsskeden.

Revidering av det utökade strandskyddet – besök av Strandskyddsdelegationen

Länsstyrelsen Värmland fattade, efter omfattande arbetsinsatser, i december 2014 nya beslut om det utvidgade strandskyddet för Värmlands län. Länsstyrelsen fick den 9 januari 2015 tillfälle att redovisa erfarenheterna av processen när Strandskyddsdelegationen besökte länet. Delegationens besök var det första i en planerad turné till landets samtliga länsstyrelser. I samband med delegationens visit besöktes även Kils kommun som redogjorde för kommunens arbete med och synpunkter på strandskyddet.

Tillsynsvägledning inom PBL

Länsstyrelsen har startat ett nätverk för byggchefer inom länet liknande det som sedan tidigare finns för miljöchefer. Syftet med nätverket är att ta upp frågor av övergripande karaktär och betydelse för planering och samverkan samt att medlemmarna i nätverket ska kunna träffas och utbyta erfarenheter. De som ingår i nätverket är en byggchef eller motsvarande från respektive kommun och det är tänkt att möten ska hållas var tredje månad. Även koordinatören i Miljösamverkan Värmland bjuds in till mötena och möjligheterna till samverkan kommer att övervägas. Hittills har det varit två träffar under hösten 2015. Av länets 15 byggchefer (två

kommuner har delad nämnd och förvaltning) har tio kommuner varit representerade och ytterligare två eller tre planerar att vara med på nästa möte. Länsstyrelsens roll är att kalla till möten, stå för lokal och skriva minnesanteckningar samt att ge input med sakkunskap och information liksom att komma med förslag till mötespunkter. För närvarande är bland annat olika frågor kring asylboenden aktuella och tas upp på mötena.

Beträffande övriga samverkansaktiviteter från Länsstyrelsen inom tillsynsvägledning enligt plan- och bygglagstiftningen kan nämnas att Länsstyrelsen ingår i länsstyrelsernas *Forum för hållbart samhällsbyggande*, arbetsgrupp 6, *Tillsynsvägledning bygg*, som bland annat ansvarar för uppdrag enligt regleringsbrevet (för 2015 uppdrag 43 och del av 44) i samverkan med Boverket. De som ingår i arbetsgruppen ansvarar också för samordningen av ett nätverk inom länsstyrelserna för dem som arbetar med tillsynsvägledning enligt plan- och bygglagstiftningen som har tillsynsvägledningsdagar två gånger om året och arbetsgruppen håller Lync-möten varje månad. Även Boverket medverkar i Lyncmötena. Länsstyrelsen samverkar med andra länsstyrelser vid länskonferenser och i framtagande av arbetsstöd för kommuner, bland annat har Länsstyrelsen hållit ett antal föredrag om ovårdade tomter och förfallna byggnader. Länsstyrelsen har medverkat i Föreningen Sveriges Bygglovgranskare och Byggnadsnämnds-sekreterares (FSBS) utbildningsdagar med en presentation av länsstyrelsernas tillsynsvägledning samt under konferensen suttit i en frågepanel tillsammans med Boverket och en kommunföreträdare och besvarat framställda frågor.

Återrapportering regleringsbrev**Tabell 4.1**

Bidrag för vilka Länsstyrelsen har fattat beslut, men där annan myndighet har gjort utbetalningen (tkr)	2015	2014	2013
Boverket: Engångsbidrag	1 533	10 841	6 111
Totalt	1 533	10 841	6 111

Källa: Boverkets statistikprogram Svanen

Kommentarer Tabell 4.1

Nedgången i utbetalade ärenden speglar avvecklingen av radonbidraget samt den medelsbrist som rått under hela året gällande solcellsstödet.

Tabell 4.2

Beslut om stöd (antal första beslut)	2015	2014	2013
Reguljära stöd			
Radonbidrag egnahem	3	50	34
Tillfälliga stöd			
Investeringsstöd äldrebooster, m.m.	0	1	1
Investeringsstöd till solceller	7	30	66
Övriga beslut			
Beslut om omprövning	5	6	7
Beslut om avslag/avskrivning	6	11	9
Beslut om återkallande	21	8	19
Beslut om utbetalning	37	63	47
Beslut om omprövning efter utbetalning	0	0	0

Källa: Boverkets statistikprogram Svanen

Kommentarer Tabell 4.2

Minskningen i antalet handlagda ärenden speglar avvecklingen av radonbidraget samt medelsbristen gällande solcellsstödet.

Energi och klimat

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 42*			
Årsarbetskrafter män	1,01	1,07	0,67
Årsarbetskrafter kvinnor	1,62	1,80	1,17
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	1,10	1,58	1,03
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	2 715	3 057	2 455
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	1,78	1,74	1,49
Antal ärenden, inkomna och upprättade	28	13	17
Antal beslutade ärenden	36	21	4
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	0	1	1
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	20	2 155	315

Hjälp text Andel av total verksamhetskostnad inkl OH exkl. resurssamverkan. Uppgiften hämtas från tabell B.

Kommentarer till tabellen

Verksamheten har haft samma bemanning som under 2014, och arbetsinsatsen har varit i samma storleksordning.

Arbetstiden inom uppdragen har under 2015 till stor del lagts på att genomföra aktiviteter som: främjar åtgärdsarbetet hos externa aktörer, ökar samverkan mellan aktörer och ökar genomslaget för klimatanpassning och klimat- och energimål i Länsstyrelsens olika sakområden. Handlingsplanerna för klimatanpassning respektive för det klimat- och energistrategiska arbetet har varit vägledande i planerandet av arbetet.

Antalet ärenden har ökat under året. Ökningen kan förklaras av att Länsstyrelsens hantering av ansökningar till Klimatklivet påbörjades under året.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Länsstyrelsen har under året beslutat om en handlingsplan för arbetet med klimat och energi. Handlingsplanen utgår från den regionala klimat- och energistrategin, som pekar ut de viktigaste områdena och ger förslag på åtgärder inom dessa. En första uppföljning av arbetet med handlingsplanen har påbörjats och kommer att redovisas i samband med den rapportering av uppdraget som sker till Statens energimyndighet senast den 31 januari 2016.

Utifrån handlingsplanen har Länsstyrelsen drivit arbetet för att främja effektiva klimatåtgärder i länet, där inte minst uppstarten av *Klimatklivet* har inneburit ett extra fokus på åtgärdsarbetet. Inom *Klimatklivet* har Länsstyrelsen arbetat med information och vägledning till sökande, yttranden över ansökningar samt utvecklingsarbete i samarbete med LEKS (Länsstyrelsernas energi- och klimatsamordning) och Naturvårdsverket.

Goda exempel från kommunernas och landstingets energieffektiviseringsarbete har spridits genom flera aktiviteter. Goda exempel på hållbart byggande och energieffektiva lösningar vid byggnation av skolor visades för kommunala förtroendevalda och tjänstemän samt byggaktörer vid tre studiebesök. En vägledning för beställning av värmeinjusteringsprojekt har tagits fram.

Arbetet med att starta ett företagsnätverk för energieffektivisering, inom det nationella strukturfondsfinansierade projektet *Energieffektiviseringsnätverk (EEnet)*, påbörjades under hösten. Samarbete sker med Region Värmland som också har uppgiften att driva ett nätverk inom samma projekt.

Dialog har förts med aktörer i länet, både genom nätverk och i direkta möten. *Värmlands klimatråd* har sammankallats vid två tillfällen, med offentliga, privata och ideella aktörer som deltagare. I ett särskilt initiativ har Landshövdingen besökt sex företag under temat *klimat och tillväxt*, och sedan bjudit in dessa och ytterligare ett femtiotal aktörer inom det regionala klimat- och miljöarbetet till en residensmiddag i samband med Världsnaturfondens initiativ *Earth hour*. Det regionala arbetet uppmärksammandes vid seminariet *Värmlands klimatdag*, som arrangerades för sjätte gången.

Länsstyrelsen har också arbetat med att öka genomslagen för klimat- och energimålen i myndighetens egna sakområden. En mängd åtgärder har vidtagits i samarbete med berörda enheter, till exempel framtagande av vägledning för beaktande av energi- och klimataspekter vid granskning av översiktsplaner, energitillsyn av Länsstyrelsens tillsynsobjekt samt utbildningsdagar för lantbrukare om markvård för minskad lustgasavgång, energieffektivisering och förnybar energi.

Återrapportering regleringsbrev

42. Länsstyrelserna ska redovisa insatser och användningen av medel från anslag 1:10 Klimatanpassning inom utgiftsområde 20 med anledning av uppgiften att samordna det regionala klimatanpassningsarbetet. I detta ska även ingå en redovisning av hur länsstyrelserna genomför och följer upp sina regionala handlingsplaner för klimatanpassning.

Arbetet har varit inriktat på att genomföra aktiviteter som listats i den regionala handlingsplanen. Arbetet har riktat sig såväl länsstyrelseinternt som till kommuner, företag och allmänhet.

En viktig del av Länsstyrelsens klimatanpassningsarbete har varit att stärka det interna arbetet. Under hösten 2014 genomfördes workshoppar utifrån de teman som berörs i den regionala handlingsplanen. I januari 2015 avslutades workshopserien med sektorn Kulturmiljö. Då hölls även ett seminarium där Riksantikvarieämbetet och Uppsala Universitet deltog. Resultaten från workshoparna har legat till grund för det fortsatta arbetet med mål, målbilder och indikatorer som påbörjats 2015. Arbetet med att stärka den interna förankringen av klimatanpassningsarbetet har fortsatt under året och bedöms som mycket framgångsrikt. Ett resultat av detta arbete är att planeringen av klimatanpassningsarbetet, på ett tydligare sätt än innan, nu är knutet till planeringen inom klimat och energi samt miljömål. Ett av målen med detta är att enhetschefer på Länsstyrelsen ska få inspel till årets verksamhetsplanering i ett tidigare skede så att det finns möjlighet att i större utsträckning kunna frigöra resurser till aktiviteter listade i den regionala handlingsplanen för klimatanpassning.

En ny regional klimatanalys, framtagen av SMHI, publicerades i november 2015. Klimatanalysen har uppmärksamats i flera regionala medier.

Under 2015 har Länsstyrelsen lagt stort fokus på att förmedla och fördjupa kunskap inom klimatanpassning, vilket resulterade i att följande seminarium och event arrangerades under året:

- *Träffar med kommunernas kontaktpersoner* – informationsträffar och workshop med de kontaktpersoner kommunerna utsett inom klimatanpassning. Syftet med träffarna har varit att dels öka kunskapen inom klimatanpassning, dels att få inspel från

kommunerna om vilka områden inom klimatanpassning de anser mest relevanta för det fortsatta arbetet.

- *Workshop med kommunernas och landstingets beredskapssamordnare* – scenariobaserad workshop med tema *Värmebölja*. Workshopen är en del i Länsstyrelsens projekt för att öka länets beredskap i händelse av värmebölja.
- *Översvämningsvandring i Karlstad* – vandringen arrangeras tillsammans med Karlstads kommun och Karlstads Universitet. Målgruppen är framförallt allmänheten, men i år har även en vandring genomförts med ett regionalt nätverk för kvinnor som är yrkesverksamma inom miljöområdet. Syftet är att skapa ett forum där frågor rörande översvämningsvandring, klimatförändring och stadsplanering diskuteras. Vandringar har arrangerats sedan 2011 och är uppskattade och välbesökta.
- *Framtagande av översvämningsvandring för Arvika* – Länsstyrelsen har tillsammans med Arvika kommun tagit fram en översvämningsvandring för Arvika stad. Vandringen är uppbyggd som ett undervisningsmaterial och syftar till att öka allmänhetens och skolungdomars kunskaper om översvämningsvandring, klimatförändring och stadsplanering. En premiärvandring genomfördes med Landshövdingen, som media bevakade.
- *Workshop med Sätterstrand Datacenter* – Länsstyrelsen ordnade en workshop tillsammans med Sätterstrand Datacenter. Syftet med workshopen var att göra en analys avseende datasäkerhet och hur den kan påverkas av klimatförändringarnas effekter, risker och sårbarheter. Materialet från workshopen kommer bl.a. att användas i utbildning för kommunernas beredskapssamordnare.
- *Earth Hour* – event med visning av resultat från den regionala klimatanalysen. Arrangemanget var ett samarbete med flera aktörer t.ex. Karlstads kommun. Arrangemanget ägde rum på köpcentret Mitt i City och syftade till att öka allmänhetens kunskap om klimatförändringarnas effekter.
- *Green Planet Week* i samarbete med *Värmlands klimatdag* – *Värmlands klimatdag* är en årligt återkommande mötesarena för klimatfrågor. År 2015 hölls seminariet i Hagfors och var en del av miljö- och klimatarrangemanget *Green Planet Week*. Under dagen deltog tjänstemän från kommuner och myndigheter, politiker, näringslivsrepresentanter och personal från Karlstads universitet.
- *Klimatrådet* – referensgrupp inom klimatfrågor som representerar ett 20-tal av länets aktörer bland annat representanter från offentliga sektorn så som kommuner, landsting och Region Värmland, representanter från näringslivet genom branschorganisationer och storföretag samt representanter från Ideella organisationer. Möten har hållits två gånger under året. Ett tema i år var *Bioekonomi*. Klimatrådets träffar ger möjlighet till ökad samverkan, informationsspridning och inspel från aktörer från olika sektorer i länet.
- *Klimatanpassning Värmland* – webbplats som fungerar som ett kommunikationsverktyg gentemot skolor, kommuner och allmänhet. Flera av de seminarier Länsstyrelsen ordnat tidigare år har filmats och lagts upp på webbplatsen. Tanken med att filma seminarierna är att dessa ska kunna användas i undervisningssyfte.

Länsstyrelsens åtgärder i handlingsplanen, som påbörjades under 2015, har följts upp genom möten med handläggare och chefer. Åtgärderna har diskuterats, liksom utmaningar och möjligheter. I samband med uppföljningen har handläggare och chefer fått möjligheten att ge inspel till det fortsatta klimatanpassningsarbetet och förslag till nya åtgärder. Resultaten från uppföljningen visar att i stort sett alla åtgärder som skulle påbörjas 2015 också har påbörjats. Flertalet aktiviteter har resulterat i påbyggnadsaktiviteter.

Samverkan regionalt, nationellt och internationellt

Under året har Länsstyrelsen haft en bred samverkan med så väl regionala som nationella aktörer. Vilket tidigare nämnts leder Länsstyrelsen ett projekt för att öka länets beredskap i händelse av värmebölja. Som ett led i detta arbete deltog Länsstyrelsen på Folkhälsomyndighetens workshop om höga temperaturer. Projektet sker i samarbete med flera av länets kommuner samt landstinget i Värmland.

Länsstyrelsen har deltagit i det nationella samarbetet mellan de olika länsstyrelsernas klimatanpassningssamordnare, vilket inneburit att Länsstyrelsen bland annat arbetat med *kontrollstation 2015*, nedskalningsprojektet RCP (ett utsläppsscenario Representative Concentration Pathways) samt är med i en arbetsgrupp för klimatanpassning och kulturmiljö. I arbetsgruppen för kulturmiljö har en ny länsstyrelsegemensam skrift för klimatanpassning och kulturhistoriska träbyggnader tagits fram. Skriften baserar sig på den regionala skrift Länsstyrelsen tog fram 2012.

Länsstyrelsens klimat- och energimedarbetare har under året deltagit som föreläsare på olika regionala seminarium och har även varit med som föreläsare på ett nationellt seminarium för försäkringsbranschen. För att öka Länsstyrelsens deltagande i internationella projekt har ett förberedande arbete för ett projekt inom *Dagvatten/Övervann* påbörjats i samarbete med kollegor i Norge. För att undersöka möjligheten till ytterligare framtida internationellt samarbete har Länsstyrelsen även deltagit på en konferens om översvämningshantering i Tyskland.

Engagemang

Länsstyrelsen har skrivit respektive deltagit i flera remissvar, exempelvis: *Underlag till kontrollstation 2015* och *Förslag till åtgärdsprogram med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning för perioden 2015-2021 för Västerhavets vattendistrikt*. Synpunkter har lämnats på nya översiktsplaner. Länsstyrelsen har även stöttat Karlstads kommun i arbetet med att ta fram en klimatanpassningsplan.

Finansiering

Under 2015 har finansieringen av klimatanpassningsarbetet utgjorts av för uppdraget särskilt anvisade externa medel. Den huvudsakliga medelsanvändningen under 2015 omfattades av personalkostnader och informationsinsatser för länet.

Det fortsatta arbetet

Länsstyrelsen anser att den regionala handlingsplanen är ett viktigt verktyg i klimatanpassningsarbetet. Länsstyrelsen kommer att fortsätta att arbeta enligt handlingsplanen samt se över hur uppföljningen av externa aktörers klimatanpassningsarbete kan genomföras. Genom handlingsplanen har Länsstyrelsen förstärkt det interna arbetet med klimatanpassning, vilket förväntas kunna resultera i ökad aktivitet inom flera områden. Länsstyrelsen har genom de ökade medel som gavs under året, kunnat genomföra flera externa kommunikationsinsatser riktade till olika målgrupper. Att fortsätta arbeta med att förmedla kunskap om klimatförändringarnas effekter är mycket viktigt för att nå framgång och resultat. I takt med att medvetenheten inom området ökar, ökar också kraven på Länsstyrelsen att leverera planeringsunderlag såsom lågpunktskarteringar för dagvatten samt genomföra informationsaktiviteter för att öka allmänhetens riskmedvetenhet etcetera.

Länsstyrelseinstruktion 5 §

8. Länsstyrelsen ska samordna arbetet på regional nivå med anpassningen till ett förändrat klimat. Förordning (2013:815).

Hänvisning till återrapporteringen av RB – uppdrag 42.

Kulturmiljö

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 43*			
Årsarbetskrafter män	1,06	2,02	1,23
Årsarbetskrafter kvinnor	4,50	5,76	5,51
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	3,49	4,29	3,77
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	5 316	6 954	6 440
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	3,49	3,96	3,92
Antal ärenden, inkomna och upprättade	966	1 174	774
Antal beslutade ärenden	963	980	893
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	5	6	4
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	0	0	78

Hjälp text Andel av total verksamhetskostnad inkl OH exkl. resurssamverkan. Uppgiften hämtas från tabell B.

Kommentarer till tabellen

Verksamheten har under 2015 haft färre resurser jämfört med 2014. Antalet ärenden 2015 har minskat med cirka 200 ärenden jämfört med 2014. Ökningar av antalet ärenden i förhållande till 2013 och tidigare, 598 ärenden år 2011, beror på förändringen av fornlämningsbegreppet i kulturmiljölagen, som infördes 1 januari 2014. För att hantera ökningen av skogsärenden har dialog förts med Riksantikvarieämbetet, och en arbetsgrupp med representanter från Länsstyrelsen Värmland och Skogsstyrelsen har tillsatts.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Nationella kulturmiljömålen visar vägen

Verksamheten utgår framförallt från de nationella målen för kulturmiljöarbetet och Länsstyrelsens kulturmiljöstrategi och till den kopplade handlingsplaner. Länsstyrelsens vision för kulturmiljöarbetet, *"Värmland – ett föredömligt hållbart och levande kulturlandskap som lockar, underhåller och utvecklar människor, natur och kultur"*, arbetades fram i 2011 års kulturmiljöstrategi och riktar sig mot 2015. De nationella kulturmiljömålen är följande:

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

För att realisera visionen har det varit särskilt viktigt att arbeta med hållbarhet samt att all förvaltning och utveckling ska bygga på respekt för miljöns kulturvärden så dessa bevaras och stärks. Länsstyrelsens uppgift är att lyfta fram den historiska dimensionen i samhällsplaneringen och visa hur kulturmiljöområdet kan bidra till det hållbara samhället. Vidare handlar det om att se kulturarvet som del av en regional framtid och om att, i balanserade former, tillvarata den värmländska kulturmiljön som en resurs. Slutligen måste delaktigheten öka och det lokala och regionala utvecklingssamarbetet stärkas. Genom ökad samverkan mellan det offentliga och civila samhället kan kulturarvet ta mer plats och nå ut till fler. Dessa utgångspunkter faller väl in under de nationella målen för kulturmiljöarbetet och har varit styrande för valet av insatser under det gångna året.

Nationella kulturmiljömål och regional kulturmiljöstrategi hand i hand

Kulturmiljöstrategin ska revideras under kommande år och de nationella kulturmiljömålen kommer att vara en given utgångspunkt. Inför revideringen, och som en start på verksamhetsplaneringen för 2016, har en intern workshop i fält kring de nationella målen genomförts. Fokus låg på hur befintlig verksamhet tydligare kan kopplas mot de nationella målen. Det konstaterades att strategin är ett viktigt verktyg för måluppfyllelse och uppföljning. En inriktning för det fortsatta arbetet med strategin har mejslats ut. Den bygger på att Länsstyrelsen, genom att fokusera på ett antal strategiska områden och arbetssätt, indirekt kan utvärdera måluppfyllelsen genom att följa upp de olika arbetssätten.

I denna årsredovisning redovisas exempel på aktiviteter som Länsstyrelsen bedömer bidrar till såväl ett förnyat och utvecklat kulturmiljöarbete som till uppfyllelse av de nya målen för kulturmiljöarbetet.

Tvärfunktionell samverkan och verksamhetsutveckling viktiga arbetssätt

Den löpande ärendehandläggningen enligt kulturmiljölagen, plan- och bygglagen, miljöbalken och Förordning (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer, är en stor och väsentlig del av Länsstyrelsens uppdrag. Genom den kan myndigheten direkt bidra till att alla de nationella målen för kulturmiljöarbetet uppnås.

Samverkan med Länsstyrelsens samtliga delar sker i den mån de är berörda. Det tvärfunktionella arbetet är organiserat på olika sätt beroende på frekvensen av ärenden samt deras komplexitet. Det är alltifrån formaliserade beredningsgrupper för exempelvis planfrågor, infrastruktur och vindkraft till direktkontakter handläggare emellan. Det tvärfunktionella arbetet har gett ett bra resultat när det gäller att lyfta in kulturmiljöaspekten i tidiga skeden. Arbetet är samtidigt en läroprocess externt, men minst lika mycket internt på Länsstyrelsen, om kulturmiljöfrågornas roll i samhällsbyggandet och en långsiktigt hållbar utveckling.

Verksamhetsutveckling

Processkartläggning och verksamhetsutveckling av den löpande ärendehandläggningen har Länsstyrelsen arbetat med under både 2014 och 2015. Även om aktiviteten utgår från det interna arbetet på Länsstyrelsen har det ett tydligt utåtriktat syfte där externa deltagare är avgörande för resultatets användbarhet. Exempel på arbete förutom nedanstående, är deltagande i det för Skogsstyrelsen och länsstyrelserna gemensamma utvecklingsprojektet Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare (se vidare Samverkan andra länsstyrelser) samt processkartläggning av handläggningen av kulturmiljövårdsanslaget.

Tillsammans med Skogsstyrelsen startades ett arbete i slutet av 2014 – *Samverkan Skogsstyrelsen - Länsstyrelsen Värmland gällande forn- och kulturlämningar*. Syftet var att utveckla arbetssätt och använda resurser effektivare utifrån ett kundperspektiv, bland annat för att korta ärendekedjorna och hantera den ökning av antalet ärenden som skett. En stor del av inkommande ärenden rörande fornlämningar genereras av skogsnäringen.

Förändrad lagstiftning – ökad ärendemängd

Den förändrade kulturmiljölagstiftningen har från 2014 lett till avsevärda ökningar i ärendemängd, och handläggningen av dessa tar stora resurser i anspråk. Länsstyrelsen har därför, under 2014-2015, genomfört ett arbete med Skogsstyrelsen som har resulterat i att ett antal åtgärder har tagits fram i en gemensam överenskommelse. Åtgärderna började genomföras under 2015. Troligen har de bidragit till att ärenden kopplade till skogsavverkning har minskat under året från 576 stycken 2014 till 392 stycken 2015.

Naturligtvis kan även annat som exempelvis virkespriser ha påverkat. Tyvärr har inte handläggningstiderna minskat i samma omfattning, vilket beror på att den anhopade ärendemängden sedan tidigare fortfarande påverkar negativt.

Parallellt med detta har kontakter tagits med Riksantikvarieämbetet (RAÄ) och Kulturdepartementet för att peka på konsekvenserna av den förändrade lagstiftningen avseende de ökade ärendemängderna och behovet av en förändring. Detta är ett exempel på hur en förändring av lagstiftningen resulterat i en ökad ärendemängd som i sin tur fått till följd att resurserna för strategiskt och långsiktigt arbete, vilket i sin tur både RAÄ och Kulturdepartementet pekar på behovet av, minskat i motsvarande utsträckning. Länsstyrelsen för även en kontinuerlig dialog med företrädare för skogsnäringen vilket har förbättrat det underlag som kommer in till Länsstyrelsen, men även utvecklat de meddelanden och beslut som skickas från Länsstyrelsen för att de bättre ska stödja och fungera i näringens produktionscykler.

Regional samverkan för att stärka kulturmiljöarbetet

Eftersom antalet aktiva inom sektorn är få i länet är det av avgörande betydelse att samverka strategiskt för att kunna stärka kulturmiljöfrågorna som en självklar och nödvändig del i samhällsutvecklingen. Tillsammans med förändringar av hela Länsstyrelsens arbetsätt, med allt större fokus på samverkan och dialog, har de nya kulturmiljömålen tydliggjort behovet av en ökad samverkan. Länsstyrelsen har därför fortsatt söka en bredare regional samverkan genom att arbeta mer strukturerat med Region Värmland och Värmlands museum. En gemensam samverkansstruktur för ett forum för regional kulturmiljösamverkan har arbetats fram.

Samverkansstrukturen är uppbyggd i flera nivåer där Region Värmland, Värmlands museum och Länsstyrelsen är parter på en övergripande ledningsnivå i form av en styrgrupp. Det övergripande syftet för samverkan är att skapa en plattform och regional arena för en breddad diskussion av kulturmiljöfrågor utan direkt koppling till specifika ärenden. Behovet av en sådan plattform har tidigare lyfts i Länsstyrelsens kulturmiljöstrategi. Under ledningsnivån finns olika grupperingar med aktiviteter och målgrupper kopplade till sig. Exempelvis finns ett nätverk inriktat på kommunalt kulturmiljöarbete där aktiviteterna är av mer praktisk karaktär. Andra grupper är bredare till sin sammansättning som det rådslag Länsstyrelsen arbetat mot i sin kulturmiljöstrategi. Tanken med rådslandet är att samtliga kulturmiljöaktörer inom länet ska ges möjlighet att mötas oavsett om man är knuten till en myndighet, annan institution eller det civila samhället. Tematiska konferenser där kulturmiljöfrågor kopplats till exempelvis klimatförändringar eller mångfaldsfrågor lyfts men tanken är att rådslandet även ska kunna fungera som remissinstans vid framtagande av strategier, handlingsplaner och kulturmiljöprogram.

I oktober 2015 genomfördes en inspirations- och kunskapsdag i Säffle, riktad till tjänstemän och förtroendevalda som arbetar med kommunala eller regionala kulturmiljöfrågor och fysisk planering. Fokus för aktiviteten låg på aktuella frågor inom kulturmiljövården, hur kulturmiljövården kan vara en resurs för attraktivitet, vilken plats kulturmiljövården kan ta i samhällplaneringen och hur samverkan med andra värden kan ske. Att efterfrågan av denna typ av insatser är stor blev tydlig med den mycket goda uppslutningen med ett 80-tal deltagare.

Efterföljande effekter är att tre av länets 16 kommuner planerar att starta arbetet med att ta fram nya kulturmiljöprogram redan under 2016. Sedan tidigare har Säffle (2014), Hammarö (2014-2015) och Karlstad (pågående) kommuner tagit fram nya kommunala kulturmiljö-

underlag. Länsstyrelsen arbetar stödjande på olika sätt med framtagande av kunskapsunderlag. En viktig del är möjligheten att bevilja bidrag från 7:2-anslaget. Få av länets kommuner skulle ha möjlighet att genomföra framtagandet av ett större kunskapsunderlag utan bidrag. Förutom ekonomiskt stöd deltar Länsstyrelsen i referensgrupper, även i de fall där bidrag inte har sökts. Eftersom endast en av länets 16 kommuner har egen antikvarisk kompetens är referensgruppsarbetet mycket viktigt.

Ytterligare exempel på effekter av ett intensifierat samarbete med länets kommuner är det utvecklingsprojekt Kils kommun har påbörjat gällande kulturmiljö. Med utgångspunkt i tidigare års omfattande arkeologiska exploateringsundersökningar tänker man sig att de vunna kunskaperna ska komma allmänheten till del, användas för skolverksamhet och vara en resurs för turismen. Kommunen vill att satsningen ska stärka deras profil som kommunikationsnav i länet och att Kil fungerar som en nod för förmedlingen av den historiska utvecklingen i Fryksdalen. De vill lyfta in den historiska dimensionen som en grund i planläggningen av nya bostadsområden. Länsstyrelsen kommer att medverka i satsningen – både i referensgrupp och med bidragsmedel.

Under 2015 har Värmlands Museum, på uppdrag av Länsstyrelsen Värmland, genomfört en förstudie för att undersöka förutsättningarna för att nominera finnskogens miljöer som världsarv.

Samverkan med andra länsstyrelser för utveckling och erfarenhetsutbyte

Länsstyrelsen deltar i de forum, *Kulturmiljöforum*, *Länsgrupp Mellan* samt *Handläggarnätverk för arkeologer och bebyggelseantikvarier*, som är etablerade sedan ett antal år för strukturerad samverkan mellan länsstyrelserna.

I regleringsbrevet för 2014 tillkom ett uppdrag till alla länsstyrelser att i samverkan med Skogsstyrelsen utveckla en gemensam inlämningsfunktion för skogliga ärenden. Huvudsyftet är att underlätta för skogsägarna att göra rätt och bidra till att bevara skogens natur- och kulturmiljövärden. Till inlämningsfunktionen ska anmälningar och ansökningar med anknytning till skog kunna lämnas in oavsett vilken myndighet som ska handlägga och utöva tillsyn. Länsstyrelsen Värmland har under året samordnat samtliga länsstyrelser medverkan och även deltagit som sakkunniga i projektgruppen för fornlämningar. Ett arbete med att ta fram utbildningsmaterial kring inlämningsfunktionen och fornlämningar riktat till länsstyrelsernas handläggare har påbörjats under 2015. Länsstyrelsen Värmland har uppgiften att utforma, producera och genomföra denna del av utbildningarna.

Länsstyrelsen deltar i det länsstyrelsegemensamma utvecklingsprojektet *Utvecklade handläggarprocesser inom kulturmiljörådet* med representant i referensgruppen för arkeologisk utredning.

Tillsammans med övriga län inom Bergslagen deltar Värmland i *Bergslagsatsningen 2006-2017*. Målet är att – med utgångspunkt i Bergslagens industriarv – bidra till ökat besöksantal i Bergslagen och främja regionens sysselsättning och tillväxt. Under senare år har arbetet vid det Bergslagshistoriska centrumet Långban i Filipstads kommun fokuserat kring att utveckla konstnärliga sevärdheter, etablera en krögare, förmedla Långbans unika kombination av kultur och natur med närheten till naturreservatet Tibergs udde till potentiella entreprenörer och ta fram en hemsida baserad på varumärkesbok/brandbook för ökad igenkänning och identitet.

Länsstyrelsen deltar tillsammans med övriga länsstyrelser inom Västerhavets vattendistrikt i ett gemensamt projekt kallat VaKul – Vattenförvaltning och kulturmiljö. I syfte att förbättra kunskapsunderlaget har ett antal vattendrag inventerats avseende kulturmiljövärden. En analys av tidigare års inventeringsresultat har genomförts och sammanställts i en rapport. Analysarbetet syftade till att belysa eventuella regionala skillnader samt vilka typer av kulturhistoriska lämningar och miljöer som kan vara mest känsliga för och utsatta av påverkan från planerade åtgärder i vattendragen. Resultaten är ett viktigt underlag för Länsstyrelsens fortsatta planering gällande behov av inventeringar, utpekande av vattendrag där extra hänsyn ska tas eller där åtgärdsarbetena bör undvikas. I samband med analysarbetet har ett GIS-skikt byggts upp för att underlätta för samtliga verksamheter inom Länsstyrelsen att ta med kulturmiljövärden som en aspekt vid olika former av åtgärdsarbete.

För att öka den tvärssektoriella kunskapsuppbyggnaden genomfördes under året en fältträff för Länsstyrelsens personal som är berörda av åtgärdsarbetet i vattendrag. Representanter från fyra enheter på Länsstyrelsen samt Värmlands museum och Hagfors kommun deltog. Med utgångspunkt i miljömålen och de nationella målen för kulturmiljöarbetet var träffen inriktad på hur man kan hantera motstående intressen vid åtgärdsarbete och ge en ökad förståelse för myndighetens olika uppdrag.

Vänerskärgården är ett område med ökande exploateringsstryck, både från kringliggande kommuner och enskilda. Samtidigt finns här ett mycket bristfälligt planeringsunderlag gällande kulturmiljö. För att bland annat möta behovet av planeringsunderlag har Länsstyrelsen valt att prioritera Vänerskärgården i sin handlingsplan för bidragsgivning av 7:2-medel. Under 2014-2015 har bidrag till Hammarö kommuns kulturmiljöprogram och Värmlands museums skärgårdsinventering i Hammarö beviljats. Under 2015 har även ett samarbetsprojekt med Länsstyrelsen i Västra Götaland påbörjats. Vänermuseum har inventerat och samlat in uppgifter om cirka 700 fornlämningar på botten av och på stränderna till Väneren. En bråkdel av dessa är registrerade i Riksantikvarieämbetets Fornminnesinformationssystem (FMIS). Inom projektet registreras nu samtliga lämningar i FMIS. Förutom ett väsentligt förbättrat kunskapsunderlag för länsstyrelserna, kommunerna och museerna vid handläggning kan information förmedlas om kulturarvet i Väneren till allmänhet och forskare.

Kulturmiljöanslagets användning

Genom kulturmiljöanslaget 7:2 kan Länsstyrelsen stimulera åtgärder och insatser i länet för största möjliga kulturmiljönytta. En betydande del av medlen till byggnadsvård har 2015 prioriterats till länets byggnadsminnen. Tyvärr har inte alla länets byggnadsminnen aktuella vård- och underhållsplaner. Detta är något Länsstyrelsen arbetar för att rätta till. Ett exempel från 2015 är Gravols soldattorp där bidrag lämnades både till byggnadsvårdsåtgärder samt för att upprätta en vård- och underhållsplan. I samband med årets åtgärder hölls visningar och byggnadsminnet uppmärksammades i flera lokaltidningar. Bidrag har även lämnats för att stärka det långsiktiga bevarandet av det moderna samhällets kulturarv.

Genom att ta fram goda exempel på underhållsinsatser, exempel på ersättningsmaterial och leverantörer samt beskrivningar av epokens viktiga karaktärsdrag skapas ett kunskaps- och informationsmaterial. Detta kommer att distribueras till länets kommuner samt till ett urval stora fastighetsägare och göras allmänt tillgängligt på webben. Projektet stämmer väl in i Länsstyrelsens kulturmiljöprofil där modernismens kulturarv är ett av fyra fokusområden som särskilt lyfts fram för perioden 2013-2015.

Länsstyrelsen bedriver en fortsatt omfattande verksamhet inom länets fornvårdsprogram där ett 60-tal miljöer berörts av insatser under året. En glädjande tendens är ett ökat antal bidragssökanden, varav flera nytillkomna, sedan förra året. Länsstyrelsens utgångspunkt för att bevilja bidrag från 7:2-anslaget för informationsinsatser är att sökande ska kontakta företrädare för handikapporganisation eller kommunens handikappkonsulent. I Lurö skärgård, Säffle kommun, har Länsstyrelsen beviljat bidrag till ett antal informationsskyltar angående forn- och kulturlämningar. Kommunens handikappkonsulent har bidragit med råd angående utformning och placering. I samband med detta ärende har även ett dokument över hur tillgängligheten kan förbättras för personer med funktionsnedsättning tagits fram. Dokumentet ska ligga till grund för en tillgänglighetspromenad på Lurö, i vilken skyltarna är en del.

Fortsatt utveckling av kulturresevat i Värmland

En konsekvensanalys för kulturresevatet *Krigsflygfält 16 Brattforsheden* och dess fortsatta långsiktiga förvaltning har färdigställts under 2015. Länsstyrelsen har under arbetets gång haft täta kontakter med Riksantikvarieämbetet, Statens Försvarshistoriska Museer, Transportstyrelsen och Värmlands Museum. Processen med att staka ut en framtida inriktning har inletts med hjälp av dialogmöten under året med berörda myndigheter och aktörer. Samtidigt har åtgärder som syftar till återställande av krigsflygfältet till ett beredskapstida utseende genomförts. Genom studier av flygfotografier från år 1943 har en anpassad skogsavverkning skett och en inflygningsyta kunnat återskapas. Byggnader i kulturresevatet har genomgått olika vårdåtgärder och några av dem är efter 2015 års insatser helt återställda till det utseende de hade under åren 1939-45. Åtgärderna har inte bara inneburit ett återställande av byggnaderna utan också möjliggjort uppvärmning av husen och därmed ökat möjligheten att använda dem under en längre säsong.

Inom länets andra kulturresevat, *Juhola Finngård*, har Länsstyrelsen genomfört löpande markvårdsåtgärder som omfattande slåtter, underhåll av gärdesgårdar och anslutningsväg samt besöksparkering under 2015. Länsstyrelsen ser med glädje att resevatet spelar roll i den regionala utvecklingen och bland annat förlade Karlstads Universitet en central del av kursen *Skogsfinnarna och Finnskogen: kultur, historia och framtid* till resevatet sommaren 2015.

Årlig nätverksträff i Värmland

Riksantikvarieämbetets årliga nätverksträff för förvaltare av kulturresevat – båda statliga och kommunala – samarrangerades 2015 med Länsstyrelsens handläggare inom Kulturmiljö respektive Naturvård. Med utgångspunkt i det gemensamma regeringsuppdrag Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket har gällande ökad samverkan i natur- och kulturresevat var temat för träffen natur- och kulturvärden i resevat. Naturvårdsverket deltog under delar av träffen. Diskussioner genomfördes i fält förlagda till länets två kulturresevat samt ett naturresevat.

Återrapportering regleringsbrev

Tabell 5.1

Länsfakta kulturmiljö	2015-12-31	2014-12-31	2013-12-31
Antal registrerade fornlämningar (exkl. marina)	11 741	11 935	11 706
Antal byggnadsminnen enligt 3 kap. kulturmiljölagen	67	67	67
Antal kyrkobyggnader enligt 4 kap. kulturmiljölagen	100	100	100
Riksintresseområden för kulturmiljövården, antal	41	41	41
Riksintresseområden för kulturmiljövården, yta (ha)	9 750	9 750	9 750
Kulturresevat, antal	2	2	2
Kulturresevat, yta (ha)	457	457	457
Andel av länets kommuner som har kulturmiljöprogram (%)	37,5	37,5	37,5

Källa:

Fornlämningar – Riksantikvarieämbetets statistik hämtat från fornminnesinformationssystemet (FMIS)

(www.raa.se)

Byggnadsminnen – Länsstyrelsens förteckning över länets byggnadsminnen

Kyrkobyggnader – Länsstyrelsens förteckning över länets kyrkobyggnader

Riksintresseområden – Länsstyrelsens GIS-skikt, Riksintressen kulturmiljövård

Kulturresevat – Länsstyrelsens GIS-skikt, Kulturresevat

Andel kommuner med kulturmiljöprogram - Miljömålsportalen, indikator ”Planering kulturmiljö”:

Kommentarer Tabell 5.1

Vid beräkningar av antalet nya fornlämningar har Länsstyrelsen Värmland i år för första gången använt Riksantikvarieämbetets statistik över antal fornlämningar som fanns registrerade i respektive län den 14 december 2015. På detta sätt underlättas jämförelser med övriga län. Att antalet registrerade fornlämningar har minskat beror på att RAÄ har räknat varje huvudobjekt, d.v.s. ett gravfält räknas som en lämning. Om man söker antal lämningar i Fornsök räknas det på ett annat sätt. Tidigare år har Länsstyrelsens beräkningar även inkluderat fornlämningar med status ”bevakas” samt marina lämningar med status fornlämning eftersom det inte på ett enkelt sätt gått att sortera bort de marina lämningarna från övriga fornlämningar. Det har även varit otydligt vad som bör räknas som marina lämningar och därmed inte ska räknas med i totalsumman.

En större andel kommuner i länet, än ovan angivet, har ej antagna planeringsunderlag som är att jämföras med kulturmiljöprogram. Generellt sett är kulturmiljöprogrammen gamla och därmed troligen i delar inaktuella. Under de senaste åren har dock ett antal kommuner reviderat sina program eller tagit fram nya.

Tabell 5.2

Utbetalade bidrag för kulturmiljö, summa (tkr)	2015	2014	2013
Bidrag, vilka länsstyrelsen fattar beslut om och betalar ut	0	0	78
Bidrag, vilka länsstyrelsen har fattat beslut om, men där Riksantikvarieämbetet har gjort utbetalningen	9 774	10 316	8 698

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso, Riksantikvarieämbetets handläggarssystem KÄLLA

Kommentarer Tabell 5.2

Bidragsnivåerna har legat relativt konstant de senaste tre åren, liksom antalet ärenden.

Skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 45*			
Årsarbetskrafter män	4,01	3,67	4,14
Årsarbetskrafter kvinnor	1,79	1,72	0,95
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	3,64	2,97	2,84
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	7 694	8 633	6 976
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	5,05	4,92	4,25
Antal ärenden, inkomna och upprättade	80	125	188
Antal beslutade ärenden	80	87	160
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	15	3	10
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	40	0	34

Kommentarer till tabellen

Bemanningen är i princip oförändrad och består i av fem personer. Könsfördelningen har varierat över året – mellan 20-40% kvinnor.

Verksamhetskostnadernas variation mellan åren speglar bland annat efterfrågad medverkan i nationellt arbete och därmed sammanhängande resor samt kostnader för projekt med extern finansiering.

Arbetet är i mindre grad ärendestyrt varför antalet ärenden är relativt lågt. Detta har accentuerats av förändringar i MSB:s 2:4-system, att uppföljning enligt lagen om extraordinära händelser förskjutits till 2016 samt att inflödet av remisser och nationella projekt minskat kraftigt på grund av den nya flyktingsituationen. Arbetsmängden per ärende (remisser, tillsyn, uppföljning, projektledning med mera) är dock hög. Att det finns ej beslutade ärenden äldre än två år beror på att ärendena generellt har lång varaktighet, bland annat gäller det ärenden med anknytning till MSB:s 2:4-anslag.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Sammanfattning

Olyckor och kriser som inträffat lokalt, regionalt och nationellt visar att länets privata och offentliga aktörer bedriver god omvärldsbevakning, har hög beredskap samt hanterar störningar på ett kompetent sätt.

De viktigaste medlen för att ytterligare öka krishanteringsförmågan i länet är utökad samverkan, intensifierad övningsverksamhet, utvecklad privat/offentlig samverkan, utveckling av kontinuitetshantering som bas i förebyggandearbetet samt att förmågan till kommunikation med allmänheten utvecklas. Länsstyrelsen har en viktig roll då det gäller att verka för och stödja en sådan utveckling. Detta utgör det viktigaste utgångsvärdet för Länsstyrelsens planering.

Inträffade händelser – arbetet med flyktingsituationen högt prioriterad

Under 2015 har ingen händelse medfört att lokal krisledningsnämnd aktiverats. Dock har ett antal större olyckor inträffat, flera med potential att eskalera till större hot mot samhällsviktig verksamhet. Orsaken till att händelserna stannat vid lägre krisnivåer är i huvudsak god omvärldsbevakning samt att berörda aktörer har hög kompetens. Nedlagda ansträngningar i form av övning och utbildning samt tillämpning av genomförd planering ger resultat.

De fåtaliga risk- och säkerhetsproblemen i länet under 2015 har orsakats av vårflod, industriolyckor, stora trafikolyckor, el- och telestörningar, samt ett gasangrepp i en nöjeslokal. Förutom händelser orsakade av klassiska riskkällor har länet även drabbats av skeenden som kan minska allmänhetens förtroende för samhällets förmåga. Förutom hög aktivitet inom organiserad kriminalitet och mängdkriminalitet, som bostadsinbrott, har under hösten en ny situation uppstått i och med det stora antal flyktingar som kommit till länet. Den ökande belastningen på kommunal service och inträffade störningar bidrar bland annat till att risken för allvarliga olyckor samt social oro ökar.

Under hösten har Länsstyrelsen avdelat en särskild funktionsövergripande arbetsgrupp med deltagande av bland andra Risk och Säkerhet, Integration samt Kommunikation för att arbeta med flyktingsituationen i länet utifrån Länsstyrelsens roll. Under hösten har främst Migrationsverket och MSB riktat mycket av sin kommunikation och ett flertal uppgifter avseende tillfälliga boenden med mera direkt till Länsstyrelsernas krisberedskapsfunktioner. Det gäller bland annat förfrågningar om möjliga boenden, begäran om lägesbild, deltagande i samverkanskonferenser samt samverkan med civilsamhället. Dessa uppgifter har under andra halvåret varit högt prioriterade.

Länsstyrelsens krishanteringsorganisation har inte aktiverats i sin helhet under året men under hela hösten har beredskapen varit höjd beroende på möjliga kristillstånd orsakade av flyktingsituationen.

Erfarenheter från och utvärdering av andras krishantering har gett värdefulla lärdomar bland annat då det gäller förmågan att ta emot stöd i olika former, ansvarsfördelning samt kommunikation med berörd allmänhet.

Flera händelser i och utanför länet har medfört ingripande av Länsstyrelsens tjänsteman i beredskap (TiB) bland annat i form av förstärkt omvärldsbevakning, kommunikation och analysarbete.

Allmänt om verksamheten

Under året har Länsstyrelsens verksamhet inom området bland annat prioriterat arbete med flyktingsituationen och förberedelser för övning *SAMÖ 2016KKK*. Fokus har lagts på stöd till kommunernas anpassning av risk- och sårbarhetsanalyser och dess nya föreskrifter, fullföljande av *Samordnad beredskapsplanering för dammbrott*, genomförande av *Styrelsearbetet*, omvärldsanalys, samverkan över administrativa gränser, att uppfylla lag och förordning samt omställning till den nya planeringshorisont som 2:4-arbetet och avtalet SKL/Staten medför. Vissa projekt stödda av anslag 2:4 har därvid getts något lägre prioritet varför måluppfyllnaden i något avseende är begränsad.

Genomförd rekrytering har visat att personer med rätt kompetens finns att tillgå samt att Länsstyrelsen har god rekryteringskraft. Ämnesområdet har bra genomslag i lokal media vilket bidrar till kunskapsspridning och till medborgarnas engagemang i olika säkerhetsfrågor.

År 2015 - samverkan och stora projekt i fokus

Länsstyrelsen har under året arrangerat och deltagit i ett stort antal aktiviteter, och var under året huvudman för bland annat:

- kunskapsdag om sociala risker och social oro
- återträff för de tio senaste årens deltagare i *Regional samverkanskurs*
- kompetensutveckling för kommunernas/landstingets beredskapssamordnare

- utveckling av det regionala krishanteringsrådets samordningsförmåga genom genomförande av samverkansprojektet *Gemensamma grunder*
- samverkan i såväl nationella älvnätverk som i de regionala älvgrupperna
- möten med nätverket för evenemangssäkerhet
- samverkansmöten till stöd för hantering av den nya flyktingsituationen.

Förberedelser för övningen SAMÖ 2016 har krävt stora resurser, såväl för deltagande i projektgemensam planering som planering i länet och inom Länsstyrelsen. Den 1 december 2015 beslutades dock att övningen SAMÖ 2016 ställs in beroende på att flera aktörer, inte minst MSB, har tvingats prioritera andra uppgifter. Länsstyrelsen har som mål att – tillsammans med övriga aktörer i länet – använda vunna erfarenheter och fullgjord planering till att genomföra en regional övning i länet. Den preliminära tidpunkten för denna är första halvåret 2017.

Under året har kvartalsvisa sambandsprov via Rakel införts med kommunal ledning i länets kommuner. Inom projektet *Sociala risker* har ett övningskoncept, avsett för kommunerna, tagits fram i nära samarbete med Karlstadregionens beredskapssamordnare.

Länsstyrelsen deltar i, men är inte ensam ansvarig för, en mängd andra aktiviteter och nätverk på lokal, regional och central nivå. Exempel är arbetet inom ramen för samverkansområdena Geografiskt områdesansvar (SOGO) respektive Teknisk infrastruktur (SOTI), regionala räddningschefsträffar, älvgrupperna för Vätern, Byälven, Gullspångsälven och Upperudsälven, styrelse- och medlemsarbete i Försvarsdirektörsnätverket, samverkansnätverket för länsstyrelserna i mellersta Sverige (ÖSAM) samt intensifierad utbildning och samverkan med Försvarsmakten.

Projektet Beredskapsplanering Klarälven som genomfördes i samverkan med kommunerna Torsby, Hagfors, Munkfors, Forshaga, Karlstad och Hammarö samt Fortum Generation AB, Svenska Kraftnät, Landstinget i Värmland och Länsstyrelsen har under året avslutats och övergår nu i förvaltningsfas.

Ett aktivt arbete har bedrivits inom ramen för Energimyndighetens andra nationella planeringsomgång av *Styrel*. *Styrel* kan sammanfattas som den planeringsprocess under vilken statliga myndigheter, länsstyrelser, landsting, kommuner, privata aktörer och elnätsföretag samarbetar för att ta fram underlag för att kunna prioritera samhällsviktiga elanvändare vid en eleffektbrist. Arbetet har resulterat i en tydlig prioritetsordning för elnätet i länet.

Gällande gränsöverskridande verksamhet är arbetet i gränsräddningsråden viktigt. Inom ramen för Gränsräddningsrådet Värmland/Dalarna/Hedmarks fylke pågår projektet Gränslös krishantering.

Övrig verksamhet inom Risk och Säkerhet

Avseende den egna verksamheten inom sakområdet kan särskilt nämnas:

- Uppföljning av kommunernas arbete enligt lagen om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH)
- Fortsatt stöd till implementering av Rakel - avseende såväl samband som ledning
- Arbete med nya och gamla objekt enligt Skyddslagen
- Omfattande arbete med riskhänsyn i planarbetet
- Det länsgemensamma arbetet i projekten Tryggt och säkert län, Beredskapsplanering dammbrott i Klarälven och Sociala risker

- Stöd till examensjobb och studentuppgifter samt handledning av praktikant
- Anpassning av den regionala risk- och sårbarhetsanalysen (RSA) till ny föreskrift.

Resultat

Krav enligt lag och förordning har uppfyllts.

Den främsta effekten av Länsstyrelsens arbete är att nätverken utvecklats ytterligare och att gränser mellan olika organisationer därmed utgör ett mindre hinder för effektiv krishantering. Detta accentueras av flera års mycket goda resultat av länets regionala samverkanskurs. Dessutom har analyser av länets risker, sårbarheter och samhällskritiska verksamheter, bland annat i RSA-arbetet, gett förbättrat underlag för riskreducerande arbete och för utveckling av förmågan att hantera kriser.

Uppföljning av och samverkan med lokal nivå visar att länets kommuner och landstinget har hög ambition inom området och att de i allt väsentligt löser förelagda uppgifter.

För att nå en fullgod nivå krävs i första hand mer av resursen tid, att övningsverksamheten intensifieras, utveckling av kontinuitetshantering, att kommunikationen med allmänheten bedrivs på ett sätt som ökar personligt ansvarstagande samt att den redan väl fungerande privat/offentliga samverkan i högre grad formaliseras.

Återrapportering regleringsbrev

67. Länsstyrelsernas tillsyn av kommunerna inom området skydd mot olyckor syftar till att främja och bedöma kommunernas förmåga att leva upp till nationella mål, verksamhetsmål och särskilda skyldigheter enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor. Länsstyrelserna ska redovisa en sammanfattande bedömning av kommunernas arbete enligt lagen om skydd mot olyckor och beskriva hur eventuella brister och åtgärdsbehov som identifierats har omhändertagits.

Skydd mot olyckor – lokalt engagemang en nyckel

Länsstyrelsen har under 2015 bedrivit tillsyn av länets kommuners resultat gällande skydd mot olyckor. I flera mindre kommuner har det varit ett framgångsrikt sätt att engagera politiker och högre tjänstemän i frågan. Resultatet har fortsatt varit tillfredsställande ur ett likvärdighetsperspektiv.

Insatser mot eldstadsrelaterade bränder

Som skogslän med en stark tradition av egeneldande har Värmland sedan lång tid tillbaka haft ett relativt stort antal eldstadsrelaterade bränder. *Nätverket mot eldstadsrelaterade bränder* som startades 2013 är ett kommunalt initiativ som syftar till att påverka problembilden och därigenom minska antalet bränder. De tre kommuner som under mandatperioden 2007 till 2010 hade flest eldstadsrelaterade bränder har minskat desamma med 26, 37 respektive 43 procent under föregående mandatperiod.

Det systematiserade arbetet mot eldstadsrelaterade bränder fortgår och det finns några tidiga slutsatser att dra. Ägarbyten och gamla anläggningar är två faktorer som sticker ut när det gäller orsaken till eldstadsrelaterade bränder i länet. Analysen har också uppmärksammat bristande kvalitet på brandskyddskontroller.

Länsstyrelsen har för yttrande fått in sex av de totalt nio handlingsprogram som ska revideras under innevarande mandatperiod. Ett räddningsförbund har förlängt sitt program att gälla även under 2016 med hänvisning till eventuella organisatoriska förändringar.

Nätverk och sammanslutningar för att förebygga olyckor

Förutom *Nätverket mot eldstadsrelaterade bränder* deltar Länsstyrelsen i ett antal sammanslutningar och nätverk som strävar mot att minska antalet olyckor och framförallt dess konsekvenser. I nätverket *Evenemangssäkerhet* har under året representanter från blåljusmyndigheterna, kommunala beredskapssamordnare och alkoholhandläggare samlats för att identifiera samverkansbehov vid större evenemang i länet.

I *Gränsräddningsrådet* träffas blåljusaktörer från Värmlands län, Dalarnas län och Hedmarks fylke två gånger om året. Här utbyts erfarenheter från gemensamma insatser samt bedrivs samordning och samverkan. Samarbetet har resulterat i gemensamma larmplaner över gränsen samarbetet utvecklas vidare i rådet och i olika projekt.

Länsstyrelsen har även under 2015 deltagit på länets räddningschefsträffar. Deltagandet ger en bra insyn i kommunernas verksamhet, förståelse för de problem och utmaningar de står inför samt ger en bra bild av enskild och gemensam förmåga.

Kommunerna har problem att personalförsörja deltidskårerna, något som måste tas på största allvar. Deltidskårerna är räddningstjänstens ryggrad och det faktum att folk i länet inte bor och verkar på samma ort ställer till problem.

Tryggt och säkert län är ett treårigt samverkansprojekt där Länsstyrelsen Värmland är projektägare och MSB, Konsumentverket, Polismyndigheten, Landstinget i Värmland, Karlstads universitet och Räddningstjänsten Karlstadsregionen ingår. Projektet syftar till att minska kostnader och lidande på grund av olyckor, allvarliga händelser och kriser. Ökad samverkan och effektivare utnyttjande av tillgänglig statistik är nyckelfaktorer. Tio av länets kommuner deltar aktivt i projektet.

68. Krävs omfattande räddningsinsatser i kommunal räddningstjänst får länsstyrelsen, enligt lagen och förordningen om skydd mot olyckor, ta över ansvaret för räddningstjänsten i de kommuner som berörs av insatserna. Om räddningsinsatserna även omfattar statlig räddningstjänst ska länsstyrelsen ansvara för att räddningsinsatserna samordnas. Om flera län berörs av sådana räddningsinsatser får länsstyrelserna komma överens om vilken länsstyrelse som får ta över ansvaret. Länsstyrelserna ska beskriva sin förmåga att överta räddningstjänsten vid en omfattande räddningsinsats.

Beredskap för övertagande av räddningstjänst

Länsstyrelsen har i dag förmåga att ta över räddningstjänsten vid en omfattande räddningsinsats. I krishanteringsmanualen *Arbetsrutiner för krishantering*, beskrivs övertagande av kommunal räddningstjänst i fyra bilagor. Dessa avser att vara ett stöd vid ett eventuellt övertagande.

Länsstyrelsen deltog i flera stabsfunktioner under skogsbranden i Västmanland 2014 och erfarenheterna från denna händelse har lett till ett beslut om revidering av *Arbetsrutiner för krishantering*.

Som en viktig del av denna revidering har Länsstyrelsen under 2015 utvecklat en ny rutin för övertagande av räddningstjänst vid en omfattande räddningsinsats. Rutinen utgår i stor utsträckning från erfarenheter vunna under Västmanlandsbranden och den klargör Länsstyrelsens roll och ansvar med syfte att effektivisera och kvalitetssäkra ett eventuellt övertagande. Länsstyrelsens uppgift vid ett övertagande tydliggörs liksom hur struktur och organisation ska se ut för en effektiv ledning inom gällande lagrum.

Den nya rutinen bidrar till att Länsstyrelsens förmåga att ta över räddningstjänsten vid en omfattande räddningsinsats kommer att förstärkas. Rutinen fastställs under första halvåret 2016 då också presumtiva räddningsledare presenteras.

Naturvård, samt miljö- och hälsoskydd

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 5*			
Årsarbetskrafter män	33,31	32,79	36,51
Årsarbetskrafter kvinnor	26,30	27,89	28,35
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	35,99	34,42	36,82
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	67 063	76 899	76 246
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	44,00	43,83	46,40
Antal ärenden, inkomna och upprättade	2 696	2 483	2 663
Antal beslutade ärenden	2 697	2 380	2 736
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	146	155	180
Bidragutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	29 463	31 035	29 094
Brukarundersökning			
Nöjdindex brukarundersökning – verksamhet 521, Tillstånd och dispenser avseende naturskydd ¹⁾	57		

¹⁾ Nöjdindex för verksamhet 521 från länsstyrelsegemensam brukarundersökning 2015. Nöjdindex varierar mellan 0 och 100, där 0 är lägsta betyg och 100 är högsta betyg. Genomsnitt för samtliga 21 länsstyrelser är 60.

Kommentarer till tabellen

Länsstyrelsen har fokus på att slutföra äldre ärenden och som ett resultat kan noteras att antalet ärenden äldre än två år har minskat till 146. Av dessa är ett 60-tal reservatsbildningsärenden som sällan kan hanteras inom två år. Tabellen omfattar ett flertal skilda verksamheter och aggregationsnivån gör det svårt att mera i detalj kommentera tabellen. Antalet årsarbetskrafter är av samma omfattning som 2014 liksom andelen av Länsstyrelsens totala verksamhetskostnader.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Miljöövervakning

Miljöövervakningen har under året följt det regionala program som togs fram 2014. Programmet omfattar åtta programområden och 32 delområden vars främsta syfte är att beskriva tillstånd och förändringar i miljön. Under 2015 inleddes bland annat ett samarbete med lokala fiskevårdsområdesföreningar för insamling av fisk som ska analyseras med avseende på miljögifter. Fisk kommer att samlas in från Övre Fryken, Mellan-Fryken, Rådasjön samt Glafs fjorden.

Fåglarna på drygt 700 fågelskär i Vänern räknas årligen, så även under 2015. Inventeringen utförs i samarbete med Länsstyrelsen i Västra Götaland, Vänerns vattenvårdsförbund och lokala ornitologer. Tack vare inventeringen kan vi konstatera att flertalet av Vänerns fågelarter uppträder i stabila bestånd. En viktig slutsats inom övervakningen är att inventeringen bör utföras utan avbrott och täcka hela Vänern.

Som en del av den regionala miljöövervakningen har Länsstyrelsen även utfört årliga inventeringar av backsvala i Övre Klarälvdalen 2009 – 2015. Övervakningen visar att antalet bohål i backsvalornas kolonier har minskat med 77 procent sedan 1989. Backsvalan är en av flera arter som påverkas negativt av den pågående igenväxningen av skred och sandrevlar utmed älven.

Åtgärdsprogram för hotade arter

Skalbaggsarten strandsandjägare befarades förra året ha dött ut vid Klarälven som en följd av att artens livsmiljö – högre sandrevlar med gles videvegetation – varit översvämmade under flera år i rad med långa perioder av onormalt höga sommarflöden. Under Länsstyrelsens arbete med uppföljning av åtgärder upptäcktes dock under 2015 att strandsandjägaren har lyckats sprida sig till, och överleva med, i sommar minst 50 larver på en sandrev. Denna sandrev restaurerade Länsstyrelsen för sex år sedan. Den är belägen en kilometer nedströms strandsandjägarens förmodat sista lokal inom naturreservatet Ginbergsängen. Åtgärden kan således ha räddat arten vid Klarälven. Under året satte Länsstyrelsen upp informationsskyltar på den nya lokalen för att motverka tramp över de gångar i sanden där strandsandjägarens larver lever. Vidare röjdes och rotrycktes tättnande sly för att skapa mera öppen sand. Därtill hölls samrådsmöte med Fortum om bättre miljöanpassning av Klarälvens flöden för att motverka framtida längre perioder av höga sommarflöden – och säkerställa tillgången på högre sandrevlar för strandsandjägaren och många andra hotade strandarter med likande krav på livsmiljö.

Under 2015 färdigställde Länsstyrelsen två åtgärdsprogram för hotade arter för publicering av Naturvårdsverket – programmen för sandödlor respektive fågelfotsmossa. Programmen är två av de totalt sex åtgärdsprogram som Länsstyrelsen Värmland har nationell koordinering för, och där Länsstyrelsen således verkar för att berörda län i landet utför de åtgärder som föreslås i respektive åtgärdsprogram.

Inom ÅGP-arbetet för rikkärr har Länsstyrelsen under hösten 2015 utfört rójningar i två rikkärr. Floran i rikkärrarna är artrik och beroende av olika mineraler och ett nära neutralt pH-värde. I dag sker igenväxning i många rikkärr och botaniska värden hotas därmed.

Restaurering påbörjades på den ena av länets lokaler där den akut hotade trumgräshoppan lever. Syftet med restaureringen är att återskapa en kortväxt ängsvegetation på en kulle med en gammal kolerakyrkogård där en liten population av trumgräshoppa överraskande upptäcktes 2011. I restaureringsarbetet deltar även Trafikverket och Kristinehamns kommun.

För att skapa möjligheter att begränsa risken för fortsatt spridning av kräftpest i länet har Länsstyrelsen upprättat en förvaltningsplan för flodkräftor som Havs- och vattenmyndigheten godkänt. Utifrån denna plan kommer Länsstyrelsen att inrätta skyddsområden för flodkräftor inom de avrinningsområden som hyser länets starkaste bestånd av arten. Även provfiske av kräftor har genomförts och här upptäcktes bland annat riklig förekomst av signalkräftor i Västra Hinnsjön, något som tidigare varit okänt för Länsstyrelsen och som indikerar fortsatta problem med illegala utsättningar av signalkräftor.

Under 2015 har Länsstyrelsen inom arbetet med ÅGP-flodpärlmussla genomfört flytt av musslor i vattendragen Gravälven och Gullsjöälven. I båda fallen har musslor flyttats längre uppströms till mer lämpliga miljöer.

Kompensation för ombyggnad av E18

För att möjliggöra en sedan länge önskvärd ombyggnad av E18 väster om Karlstad fattade Länsstyrelsen beslut om att upphäva delar av naturreservatet Sörmon. För att kompensera skadan på naturvärden har Länsstyrelsen samarbetat med Trafikverket och Karlstads kommun om nedanstående progressiva kompensationsåtgärder för att förbättra betingelserna för hotade arter; framförallt de som trängts tillbaka på grund av dagens brist på ljusöppen tallskog med öppna sandblottor.

Ombyggnaden innebär en betydande förlust av bland annat äldre tallskog och geologiskt intressanta sanddynryggar. En kompensationsåtgärd är att utöka reservatet och ge ett nytt område med flygsanddynner långsiktigt skydd. En annan åtgärd är att i den stora avslutade grustakten på Sörmon skapa sandkullar av överskottsmassor från vägbygget. På sandkullarna ska det placeras stammar och kronor från cirka 120 av de tallar som fällts vid vägbygget. Sandkullarna kommer att erbjuda varma sydsluttningar där sandödlor och många ovanliga insekter kan gräva sina bohålor. Tallstammarna kommer att gynna olika arter av insekter som lever på död tallved, och i hög grad fungera som skydd för bland annat sandödlor och markhäckande fåglar. De senare hotas inte bara av naturliga predatorer som räv och kråkfåglar, utan även av körning med motocross, fyrhjulingar och terrängcyklar. Hela takten med omgivningar planeras också att ingå i en utvidgning av Sörmons naturreservat.

Samverkan med kommuner i naturvårdsarbetet

Länsstyrelsen har samarbetat med Kristinehamns och Torsby kommun om åtgärder i naturreservat. Tillsammans med Kristinehamns kommun har vandringsleder restaurerats och ställts i ordning i naturreservatet Nötön-Åråsviken. I Torsby har Länsstyrelsen samverkat med kommunen i ett särskilt projekt för att dels rusta upp vandringsleder och dels bygga en ny besöksentré i naturreservatet Hovfjället. Den nya entrén ska göra det tydligt för besökare till skidanläggningen att de också befinner sig i ett naturreservat.

I slutet av augusti invigdes det nya naturreservatet Byamossarna med högtidlig närvaro av Deras Kungliga Högheter prins Carl-Philip och prinsessan Sofia. Det omfattande arrangemanget genomfördes i nära samarbete med Arvika kommun.

Friluftsuppdraget 2015

Under året har Länsstyrelsen arbetat med friluftsförslag i samband med ärendehantering i översiktsplanering och detaljplaner. Länsstyrelsen har beviljat regionalpolitiskt stöd och stöd från landsbygdsprogrammet för olika friluftssatsningar. Fonderade bygdemedel har också använts till lokala satsningar på friluftslivet. Länsstyrelsen har genomfört egna projekt i naturreservaten där flera av friluftsmålen berörs bland annat restaurering av Hovfjällets leder och entré. Ett antal av de LONA-bidrag som beviljats har en direkt koppling till friluftslivet.

För att få ett underlag för planeringen av kommande års arbete med friluftsförslag har en enkät skickats ut till länets kommuner, Skogsstyrelsen, Landstinget Värmland, Region Värmland och Hushållningssällskapet. Enkätsvaren visade att det finns en stor vilja hos kommunerna och andra intressenter att jobba med denna fråga.

EU-projekten Life+ Vänern och Life+ Taiga

Länsstyrelsen deltar i två EU-finansierade Life+-projekt. För projektet *Life+ Vänern* är Länsstyrelsen Värmland projektledare, projektet genomförs i samarbetet med Länsstyrelsen i Västra Götalands län. 2015 års insatser har omfattat röjning av vegetation på ett stort antal igenvuxna fågelskär, omfattande restaurering av betesmarker på öarna Vithall, Sönnervassen och Ärnön i naturreservatet Lurö skärgård samt en naturvårdsbränning på Harvelsön.

I projektet *Life+ Taiga* är Länsstyrelsen deltagare, projektet omfattar flera länsstyrelser. Ett tvådagars startseminarium för hela projektet genomfördes i Karlstad i oktober. Därutöver har Länsstyrelsen genomfört två lyckade naturvårdsbränningar på sammanlagt cirka 70 hektar brandpräglad barrskog.

Reservatsbildning och Natura 2000

Under hösten har Länsstyrelsen tagit fram bevarandeplaner för de sista nio av länets 139 Natura 2000-områden. I och med att planerna upprättades och fastställdes före den 18:e december har Länsstyrelsen fullgjort sin del av ett landsomfattande regeringsuppdrag.

Under året fattades beslut om tre nya naturreservat – Byamossarna, Tjärnberget och Erola. Alla tre ingår i EU:s nätverk för skydd av värdefull natur – Natura 2000. Byamossarna är också ett objekt i den nationella Myrskyddsplanen. De nya reservaten innebär att 836 hektar natur med höga naturvärden fått ett långsiktigt skydd och att länet därmed bidragit till att uppfylla nationella och internationella åtaganden på naturskyddsområdet.

För marker i blivande naturreservat har Länsstyrelsen betalat ersättning till berörda markägare med cirka 50 miljoner kronor. Därmed har 794 hektar produktiv skogsmark skyddats från avverkning.

Särskilda insatser i förvaltning och skötsel av naturreservaten

En av de viktigaste åtgärderna efter ett beslut om nytt naturreservat är att markera gränsen i terrängen. Det har länge varit svårt att kunna prioritera resurser för just den åtgärden varför många naturreservat inte har haft någon tydligt markerad gräns. Under sommaren och hösten har Länsstyrelsen därför drivit ett särskilt gränsprojekt där sex extraanställda målat reservatsgränser under sammanlagt 109 arbetsveckor. Projektet har varit lyckat och har inneburit en stor förbättring när det gäller kvalitet och tydlighet på länets reservatsgränser.

Ett annat större projekt inom Länsstyrelsens fastighetsförvaltningsuppdrag är bytet av skiffertak på det tvåplans boningshus som staten äger i naturreservatet Tiskaretjärn. Till en kostnad av ungefär en halv miljon kronor har husets gamla tak bytts till ett helt nytt av Glavaskiffer.

En av årets mest uppmärksammade händelser när det gäller länets naturreservat är invigningen av det nya reservatet Byamossarna. I samarbete med Arvika kommun och Föreningen Bytorpet genomfördes ett omfattande arrangemang som lockade flera hundra personer till invigningen som förrättades av hertigen och hertiginnan av Värmland; deras Kungliga Högheter prins Carl-Philip och prinsessan Sofia. Hertigparet är naturreservatets högsta beskyddare och under sommaren har många Arvikabor och andra värmlänningar gått den vandringsled som nu går under namnet *Hertigrutten*.

Miljöledning

Länsstyrelsen är sedan i mars 2015 miljödiplomerad enligt Svensk Miljöbas.

Vattenförvaltning

Under våren 2015 har Länsstyrelsen arbetat med Vattenmyndighetens samråd om *Förslag till förvaltningsplan, Förslag till miljökvalitetsnormer* och *Förslag till åtgärdsprogram* med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning för perioden 2015-2021 för Västerhavets vattendistrikt. Alla berörda enheter på Länsstyrelsen har informerats om samrådsmaterialet. För alla berörda verksamhetsområden har läsanvisningar tagits fram och tematiska workshoppar har genomförts för att sälla fram Länsstyrelsens alla relevanta synpunkter på samrådsmaterialet. Externt har Länsstyrelsen medverkat vid Vattenmyndighetens samrådsmöte samt stöttat vattenråden i deras arbete med samrådet.

Länsstyrelsen har därutöver arbetat med flera uppdrag från Vattenmyndigheten i Västerhavets vattendistrikt. Miljöövervakningsprogram har uppdaterats i VISS och statusbedömningar har

kopplats till miljöövervakningsstationer. Kvalitetsgranskningar i VISS har genomförts, Vattenmyndighetens förslag till skyddade områden har granskats och åtgärdsförslagen i VISS för vattenförekomster med vattenkraft har uppdaterats enligt Vattenmyndighetens instruktioner. Länsstyrelsen har hanterat de synpunkter som inkom till Vattenmyndigheten på samrådsmaterialet som Vattenmyndigheten bedömde behöva hanteras av Länsstyrelsen. Genom rapporteringskrav från EU har nya klassificeringar av påverkan och miljöproblem gjorts.

Under hösten har Länsstyrelsen tagit fram webbaserade sammanställningar för åtta åtgärdsområden i Värmland. Länsstyrelsen valde att arbeta på ett annat sätt än övriga län i distriktet där Vattenmyndigheten uppdaterade åtgärdsområdessammanställningarna som tagits fram i PDF-format. Länsstyrelsen valde istället att göra egna webbaserade sammanställningar som innehåller information om statusklassning, miljökvalitetsnormer och föreslagna åtgärder för respektive område. Ingående kartor och tabeller laddar automatiskt upp aktuell information från databasen VISS, vilket gör att dokumenten hålls uppdaterade.

Länsstyrelsen har stöttat Vattenråden i deras arbete. Under hösten har *Vattenrådets dag Värmland* anordnats där tre personer per vattenråd deltog i diskussioner kring vattenrådets roll och mandat i vattenförvaltningsarbetet. Länsstyrelsen har mer specifikt stöttat Klarälvens vattenråd i deras åtgärdsprojekt Acksjödammen i Hagfors kommun. Verksamhetsutövarer, Fortum, kommer att stå för utrivningen och Länsstyrelsen kommer att bidra med biotoprestaurering och uppföljning av åtgärderna. Samarbete har också skett med ett vattenråd (vannområdeutvalg) i Norge under året. Länsstyrelsen har deltagit på ett möte med vannområdeutvalget för vattenområdet Glomma og Grensvassdragene samt deltagit på ett möte som By- och Borgviksälvens vattenråd bjöd in till om gränsöverskridande samverkan.

Internt på Länsstyrelsen har vattenförvaltningsarbetet implementerats på olika sätt exempelvis genom deltagande i plan-, infrastruktur-, vattenverksamhets- och miljöskyddsärenden samt i sektorsövergripande vattenmöten och deltagande i LOVA-arbetet.

Vattenskyddsområden

Förslag till nya föreskrifter för fyra vattenskyddsområden i länet har skickats på samråd till berörda markägare avseende Torsby och Kils kommuner. Arbetet med vattenskyddsområden innebär också beviljande av dispenser för åtgärder i områden och yttrande i plan- och miljöskyddsärenden.

Miljösamverkan Värmland

Under 2015 har Länsstyrelsen haft fortsatt samarbete med Miljösamverkan Värmland. Samarbetet har framförallt bestått i tillsynsvägledning till kommunerna i form av seminarium och länsträffar på Länsstyrelsen. Aktuella ämnen är små avlopp, förbränningsanläggningar, kemikalietillsyn, förorenade områden och flyktingboenden.

Miljösamverkan Sverige

Under 2014 och våren 2015 har Länsstyrelsen Värmland ingått i projektgruppen för framtagandet av handläggarstödet *Tillsyn enligt lagen om allmänna vattentjänster*. Materialet är nu klart och Länsstyrelsen redovisade arbetet på den nationella konferensen *Vatten avlopp kretslopp* i Borås.

Länsstyrelsen är också delaktig i projektgruppen och som projektfadder för ett projekt om åltillsyn som inletts under 2015. Syftet med arbetet är att med tillsyn och information främja

bevarandestatusen hos ål men också att underlätta för länsstyrelserna att bedriva tillsyn av lagefterlevnaden kring ål.

Länsstyrelsen är ledamot i Miljösamverkan Sveriges styrgrupp.

Bidrag för lokala vattenvårdsprojekt - LOVA

Kommunerna i Värmland har visat stort intresse för LOVA-bidraget. Under 2015 delades totalt 2,6 miljoner ut till pågående och nya LOVA-projekt varav 12 nya beviljades under året. Projekten var väl spridda på de fem fokusområdena: enskilt avlopp, VA-planer, våtmark, strukturskalkning, spolplattor och latrintömningsstationer.

Lagen om allmänna vattentjänster (LAV)

Länsstyrelsens arbete med frågor rörande Lagen om allmänna vattentjänster (LAV) fortlöpte under 2015. Arbetet bestod framförallt av tillsynsvägledning, seminarium, länsträffar i *Regionala arbetsgruppen för VA-planering* samt ärenden rörande så kallade omvandlingsområden. Eftersom frågor rörande Lagen om allmänna vattentjänster har ökat under de senaste åren anordnade Länsstyrelsen under 2015 ett seminarium om *VA-juridik*. Seminariet riktade sig främst till politiker och tjänsteman på kommunerna med ansvar för VA-frågor, fysisk planering och miljöfrågor.

VA och enskilda avlopp

Länsstyrelsen har under 2015 arbetat med tillsynsvägledning avseende enskilda avlopp till kommunernas miljöförvaltningar. Ett stöd i kommunernas arbete är LOVA-bidraget, vilket gör det möjligt för kommunerna att inventera avloppsanläggningarna i sin kommun.

Inventeringarna har inneburit att antalet överklagningsärenden har ökat hos Länsstyrelsen. Arbetet med att stimulera kommunerna att ta fram en VA-plan har fortsatt under 2015. Idag har 13 av 16 kommuner i länet påbörjat framtagande av VA-plan.

Dagvatten

Frågor rörande dagvatten har ökat under de senaste åren. Länsstyrelsen konstaterar att det finns få goda exempel på dagvattenlösningar, att det saknas naturliga mötesplatser för kommunerna där man kan utväxla erfarenheter och att dagvattenfrågan många gånger är dåligt belyst i kommunens översiktsarbete. Med anledning av detta har Länsstyrelsen under hösten 2015 påbörjat ett arbete med att förbereda för ett projekt i samarbete med fylkesmannen i Hedmark med arbetsnamnet *Dagvatten/Overvann*. Syftet med projektet är att utväxla erfarenheter över den svensk-norska gränsen med fokus på dagvattenhantering på offentliga platser. Projektet ska även omfatta lagstiftning, genomförande och förslag på tekniska lösningar inklusive demonstrationsanläggningar. Finansiering skulle kunna ske genom Interreg Sverige-Norge.

Kalkning

Kalkningen i länet, som är den mest omfattande i landet, har genomförts enligt plan. Ständig förbättring är nödvändig för att naturvärden ska bibehållas samtidigt som kalkningen ska bedrivas så kostnadseffektivt som möjligt. Länsstyrelsen arbetar därför tillsammans med huvudmännen för kalkningen med kvalitetshöjande åtgärder för att optimera och effektivisera kalkningsverksamheten. Kalkdoserarnas funktion och tillsyn och skötsel av dem har varit i fokus. I samband med detta har även kunskapen om våtmarkskalkning förbättrats. För att höja kvalitén på kalkeffektuppföljningen och få en bättre bild av försurningssituationen har vattenprovtagningen bättre anpassats för att fokusera på höglöden. Detta för att fånga upp perioder med de lägsta pH-värdena.

Restaurering av vattendrag

Länsstyrelsens arbete med praktisk vattendragsrestaurering har i huvudsak omfattat tre objekt. Åtgärderna som har bekostats av statsbidrag och utförts av olika huvudmän har bestått av utläggning av lekgrus, större sten och död ved i Bratta älv, som är ett lek-vattendrag för den hotade Rottnanöringen, liknande åtgärder är gjorda i Klättbäcken, Arvika kommun. Det 320 meter långa omlöpet förbi Gullsby kraftverk i Slorudsälven färdigställdes under sommaren 2015 till en kostnad av cirka tre miljoner kronor. Omlöpet innebär att den storvuxna sjövandrande öringen från Värmeån för första gången på över 200 år har möjlighet att passera vandringshindret och nå tidigare avstängda lekområden uppströms. I samma älv har diskussionerna mellan ägaren Arvika Kraft och Länsstyrelsen samt Naturvårdsverket fortsatt om en statlig inlösen och utrivning av de två uppströms belägna kraftverken. Om detta projekt blir verklighet kommer hela vattensystemet att vara tillgängligt för vandrande fisk och andra vattenorganismer.

Framtagande av en strategi och plan för vilka vattendrag som ska prioriteras i Länsstyrelsens restaureringsarbete påbörjades 2015. Målet är att utifrån ekologisk status, skyddsvärde och hotbild skapa en förteckning över de vattendrag som är mest prioriterade att restaureras utifrån hydrologiska och morfologiska aspekter.

Vänerlaxens fria gång

Mellan 2011 och 2015 drev Länsstyrelsen och Fylkesmannen i Hedmark, i samverkan med ett stort antal andra svenska och norska organisationer, Interreg Sverige-Norge - projektet *Vänerlaxens fria gång*. Under sommaren 2015 färdigställdes projektets 400-sidiga slutrapport och distribuerades till samtliga medverkande organisationer samt till Miljödepartementen i Sverige och Norge. Slutrapporten innehåller bland annat en historik kring laxen och älven, ett 20-tal undersökningar och utredningar, förslag och konsekvensbeskrivning av fisk- och faunapassager och miljöanpassad vattenreglering vid cirka 50 dammbyggnader inom Klarälvens avrinningsområde.

Materialet kan användas både som ett referensmaterial och tillämpat i arbetet med tillsyn, omprövningar och/eller nyprövningar. De 50-100 år gamla vattendomarna kan behöva uppdateras för att uppfylla kraven enligt miljöbalken och EU-rätten.

En viktig slutsats av projektet är att Klarälven-Trysilälva kan bli en av Skandinaviens laxrikaste älvar samtidigt som en hög vattenkraftproduktion kan bibehållas. Därtill kommer statusen hos en stor mängd andra hotade och skyddsvärda arter och miljöer att förbättras. Ett stort antal gröna jobb kan skapas till följd av byggande och skötsel av fiskpassager samt omfattande sportfisketurism.

Under sista halvan av 2015 har förutsättningarna för ett nytt Interreg-projekt om Klarälven och laxen undersökts. Det nya projektet avses i så fall utgå från de lång- och kortsiktiga målsättningarna samt åtgärdsförslagen som presenterades i *Vänerlaxens fria gång* fas I och diskussioner och förankringsarbete har skett vid flera möten med berörda intressenter.

Förekomst av rovdjur

Under vintern 2014-15 fanns 15,8 länsegna familjegrupper i länet, vilket motsvarar cirka 160 individer totalt. Under licensjakten fälldes 24 vargar i vissa utpekade revir, vilket ledde till att tre familjegrupper kan räknas bort från inventeringsresultatet. Därmed uppnåddes nästan förvaltningsmålet på 12 föröyngingar i slutet av vintern. Förvaltningens inriktning blir därför att hålla vargstammen på oförändrad nivå tills vidare. Samma vinter hittades endast 4,5 loföröyngingar i länet, vilket delvis kan bero på svåra inventeringsförhållanden. Resultatet för

kungsörnsinventeringen var också lågt. De fyra häckande par som hittades misslyckades alla med att få ungar. Däremot ökar förekomsten av järv och en björnhona har sitt hemområde på gränsen till Värmland, vilket talar för att föryngringar av järv och björn borde kunna konstateras i länet inom de närmsta åren.

Genomförande av rovdjurspolitiken, rovdjursförvaltning

Länsstyrelsen har genomfört inventeringar av varg, lodjur, järv och kungsörn under vintern 2014-15 i enlighet med Naturvårdsverkets föreskrifter. Ytterligare arbete har gjorts för att nå målet att uppnå en tillräckligt god täckningsgrad för att kunna uppskatta kvaliteten på inventeringsresultaten. Dock har det varit för kort spårnöperiod i södra Värmland för att kunna genomföra en heltäckande lodjursinventering. Här har kameraövervakning använts som kompletterande metod, och Länsstyrelsen har deltagit aktivt i det nationella arbetet med att utveckla denna metodik. Samarbetet med järvforskningsprojektet för att kartlägga och märka järvar i skogslandet i länet, har lett till att en järvhane kunde sändarföras och följas under senvintern och våren.

Licensjakt på varg och björn genomfördes 2015 i enlighet med förvaltningsplanen. Licensjakten på varg innebar en mycket intensiv arbetsinsats under januari för att administrera jakten och besiktiga fällda vargar, samtidigt som inventeringen pågick som intensivast. 24 vargar och 2 björnar fälldes i länet i enlighet med Länsstyrelsens beslut. Ingen licensjakt på lodjur genomfördes då inventeringsresultatet visade att miniminivån fortfarande inte är uppnådd.

Antalet rovdjursangrepp varierar år från år utan någon tydlig trend. Under 2015 skedde tre vargangrepp på får, att jämföra med 18 vargangrepp på får 2014. Totalt har 21 rovdjursangrepp på tamdjur besiktigats under 2015. Inga skyddsjaktärenden har uppkommit till följd av risk för angrepp på tamdjur. Däremot har två beslut om skyddsjakt på närgångna vargar fattats, varav det ena ledde till att vargen fälldes. Två vargar har även fällts vid skyddsjakt på enskilda initiativ (28 § jaktförordningen) för att förhindra angrepp på hundar.

Länsstyrelsen har sedan 2014 haft rollen som ordförandelän i det Mellersta Roddjursförvaltningsområdet vilket har inneburit en omfattande arbetsinsats. Ordförandelänet har ansvar för att samordna de åtta länsstyrelserna inom rovdjursförvaltningsområdet och att driva processer och beredning inför beslut. Särskilt stora arbetsuppgifter har under året varit att förbereda och formulera beslut om licensjakt på varg i januari 2016, samt att ta fram övergripande riktlinjer för rovdjursförvaltningsområdet. Regionala övergripande riktlinjer för bidrag och ersättningar enligt viltskadeförordningen har även tagits fram och beslutats av Viltförvaltningsdelegationen under året.

Under våren 2015 startades ett samverkansprojekt, *Fårprojektet*, tillsammans med Fåravelsföreningen och LRF. Syftet är att främja fårnäringen i länet genom att samla och tillgängliggöra nyttig information för fårägare, däribland hur man förebygger rovdjursangrepp och vilka stöd man kan söka för det. Dessutom har ett projekt genomförts där fårägare med rovdjursstängsel har erbjudits rönjning under stängslet under betessäsongen. Denna insats var mycket uppskattad.

Efter ett beslut i Viltförvaltningsdelegationen gavs möjlighet att söka bidrag för skyddsvästar till jakthundar. Denna åtgärd fick stort genomslag och totalt har drygt 100 ansökningar handlagts för denna skadeförebyggande åtgärd.

Tillsyn rovdjur

Tillsyn i fält genomförs i syfte att förebygga illegal jakt, att upprätthålla och bygga ut naturbevakarnas kontaktnät samt för att föra ut information. Naturbevakarna kör slingor som loggas med GPS och för anteckningar över iakttagelser och möten med människor. Tillsynen sker i samverkan med polisen, länsstyrelser i angränsande län, SNO (statens naturoppsyn) i Norge samt övriga enheter på Länsstyrelsen. Under inventeringssäsong sammanfaller tillsynen med inventeringsarbetet, men under barmarkssäsongen görs särskilda insatser för tillsyn. Under barmarkssäsongen 2015 (1 april till 30 september) kördes 71 tillsynsslingor i länet. Upplysningar om misstänkt illegal jakt, övervakningskameror utan tillstånd, olaglig dumpning av slaktavfall och misstänkt vanvård av djur har lämnats vidare till ansvarig myndighet respektive ansvarig handläggare på Länsstyrelsen. Möten med människor har till syfte att bidra till ökad benägenhet att kontakta Länsstyrelsen angående rovdjursobservationer samt uppmuntra andra i sin närhet att göra detsamma.

Tillsyn inom vattenverksamhet

Den egeninitierade tillsynen inom vattenverksamhet har under året varit inriktad på verksamheter och anläggningar som saknar tillstånd. Länsstyrelsen har handlagt ett flertal tillsynsärenden om vattenanläggningar, företrädesvis dammanläggningar och vattenkraftverk, som saknar tillstånd enligt miljöbalken eller motsvarande äldre lagstiftning och som genom den verksamhet som bedrivs vid anläggningarna motverkar att rådande miljö kvalitetsnormer och miljö kvalitetsmål nås. Uppskattningsvis cirka två tredjedelar av de 40-tal vattenkraftverk i länet som myndigheten tidigare identifierat kan sakna tillstånd, har nu hanterats/hanteras i tillsynen. Jämfört med tidigare år har verksamhetsutövare i ett större antal ärenden som tillsynen avsett, förklarat sig villiga att frivilligt ansöka om de tillstånd som behövs. Under 2015 meddelades enbart något enstaka förelägganden med krav på tillståndsansökan. De åtgärder som i förlängningen följer av tillsynen bidrar till generationsmålets och miljö kvalitetsmålets uppfyllande och motverkar olägenheter för människors hälsa och för miljön. Fyra handläggare har i huvudsak ansvarat för handläggningen och därigenom utvecklat rutiner och gjort erfarenheter som bedöms ha medfört att Länsstyrelsens fortsatta handläggning av motsvarande ärendeslag kan ske effektivare. Urvalet av anläggningar för Länsstyrelsens tillsyn har skett utifrån en prioritering där miljö kvalitetsmålen haft betydelse.

En stor del av Länsstyrelsens tillsynsarbete initieras efter klagomål från allmänhet i fråga om vissa vattenverksamheter och vattenanläggningar som allmänheten upplever orsakar problem eller bedrivs i strid med miljö rättsliga regler. Dessa ärenden tar ofta mycket tid och resurser i anspråk på grund av att ansvarsförhållanden för anläggningar och verksamheter måste utredas, samtidigt som ärendena oftast i mycket begränsad omfattning bidrar till någon form av miljö nytta. Länsstyrelsen kan dock inte underlåta att handlägga dessa ärenden. De kontinuerliga effektiviseringar som kan uppnås genom erfarenheterna i tillsynsarbetet bidrar till att korta handläggningstiden och därmed öka möjligheterna att arbeta mer med den egeninitierade tillsynsverksamheten.

Tillsyn inom miljöfarlig verksamhet

Länsstyrelsen har under 2015 genomfört totalt 65 tillsynsbesök varav 17 avsåg täktverksamhet och totalt 12 samråd varav 9 avsåg täktverksamhet. En tematisk tillsyn av täkter påbörjades under 2015. Fyra handläggare deltog i tillsynsinsatsen vars syfte var att besöka minst hälften av de totalt cirka 30 tillsynsobjekten. Urval gjordes genom prioritering av verksamheter som inte har besökts de senaste tre åren. Totalt genomfördes tillsyn av 17 täkter varav tre besöktes i syfte att avsluta verksamheten.

Länsstyrelsen har under 2015 i enlighet med tillsynsväglämningsplanen startat ett handläggarnätverk för kommunens handläggare som arbetar med förbränningsanläggningar, i samverkan med Miljösamverkan Värmland. Ett studiebesök på en förbränningsanläggning är inplanerat, vilket kan ses som ett resultat av nätverket.

Indikatorer

Allmän miljö- och naturvård utgiftsområde 20¹⁾

Biologisk mångfald	2015	2014	2013	2012	2011
Andel av Länsstyrelsen skyddad produktiv skogsmark av den totala arealen produktiv skogsmark (%)	1,08	1,05	1,01	0,97	0,92
Förorenade områden	2015	2014	2013	2012	2011
Antal objekt i riskklass 1	64	64	61	58	56
Antal sanerade objekt i riskklass 1 (ack)	7	7	4	4	4
<i>varav sanerade med statliga medel (ack)</i>	3	3	4	4	4

¹⁾ Se avsnitt Resultatredovisning, avsnitt indikatorer

Indikatorn beräknas genom att Länsstyrelsens beslut om skyddad produktiv skogsmark tas i förhållande till den totala arealen produktiv skogsmark i länet. Den totala arealen produktiv skogsmark som använts i indikatorredovisningen för 2011-2015 är de senaste uppgifterna som SLU publicerat (2010-2014). Detta förklarar avvikelser från indikatorredovisningen i årsredovisningen för 2014 när SLU:s uppgifter avsåg perioden 2009-2013.

Källa: Metria, Naturvårdsverket och länsstyrelsernas EBH-databas (EBH = efterbehandling)

Kommentar kring ovanstående indikatorer

Biologisk mångfald

Under året har Länsstyrelsen fattat beslut om tre nya naturreservat med en sammanlagd areal på 836 hektar. Arealen produktiv skogsmark med ett långsiktigt skydd fortsätter därmed att öka, och Länsstyrelsens arbete bidrar till att nå nationella och regionala miljökvalitetsmål. Trots beslut om de nya naturreservaten finns ett stort antal skogliga värdekärnor helt utan skydd. I länet finns ett sjuttiofem områden med pågående reservatsbildning där staten betalat ersättning till markägarna.

I likhet med de närmast föregående åren har Länsstyrelsen utnyttjat alla tillgängliga resurser för att, i dialog med markägare, Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket, förhindra avverkning av skogliga värdekärnor. Förväntningen från markägare med nyckelbiotoper på sin mark är fortsatt hög när det gäller att få ersättning från staten för utebliven avverkning. Eftersom Skogsstyrelsen i Värmland erhöll begränsade medel för ersättning till markägare med skogliga värdekärnor under 2015 är kraven och förväntningarna på Länsstyrelsen att träda in fortsatt höga.

Förorenade områden

Efter att inventeringen av potentiellt förorenade områden avslutades under 2013 har arbetet med kvalitetssäkring och uppdatering av EBH-stödet vidtagit. EBH-stödet är den databas som hanterar information om potentiellt förorenade områden och för att den ska vara ett funktionellt arbetsredskap måste databasen kontinuerligt underhållas och uppdateras. Länsstyrelsen bedömer att de flesta riskklass 1-objekt har identifierats.

Tabellen redovisar enbart helt sanerade objekt. Det har skett delåtgärder vid ytterligare riskklass 1-objekt i länet, ett objekt har delvis sanerats med statliga medel och vid fyra objekt

har privatfinansierade delåtgärder genomförts i samband med exploateringar eller i samband med gräv- och schaktarbeten. Villkoren, för vilka åtgärder som räknas i ovanstående tabell, ändrades mellan 2013 och 2014 varför Länsstyrelsen räknat bort ett objekt. Fyra objekt 2013 är därmed tre objekt 2014. På grund av förändringar i underlaget för statistiken har antalet sanerade områden med statliga medel i riskklass 1 förändrats från 4 till 3.

För att öka andelen privatfinansierade undersökningar och saneringar krävs att ansvarsfrågan är utredd. För de objekt där det saknas ansvarig part och de objekt där verksamhetsutövare bedöms bara delvis ha ansvar för efterbehandlingsåtgärder, krävs statsbidrag för undersökningar och saneringsåtgärder. Troligtvis gäller detta en majoritet av de riskklass 1-objekt som finns på länets prioriteringslista. Förutom bidrag ska också en huvudman finnas för dessa projekt. Det har varit svårt att få kommunerna att ställa upp som huvudmän, men då Sveriges geologiska undersökning, SGU, numera kan åta sig huvudmannaskapet för statligt finansierade saneringsprojekt har detta skapat möjligheter för fler projekt att genomföras.

Länsstyrelsen bedömer att för cirka 40 procent av länets riskklass 1-områden torde det inte vara möjligt att genomföra en totalsanering. Detta bland annat på grund av pågående verksamhet på platsen, att området är stort eller svårtillgängligt och att kostnaden för en sanering blir orimligt hög, till exempel för gruvområden eller sediment i sjöar. Delåtgärder kan bli aktuella, men detta innebär oftast att ett åtgärdsbehov kommer att kvarstå på dessa objekt. Genom delåtgärder kan dock miljöpåverkan till omgivningen minskas.

Genom Länsstyrelsens tillsynsvägledning stöttas kommunerna i deras arbete med efterbehandlingsarbete. Flera privatfinansierade delåtgärder har genomförts vid riskklass 1- och riskklass 2-objekt, där kommunen är tillsynsmyndighet.

Återrapportering regleringsbrev

51 a) Länsstyrelserna ska redovisa hur de integrerar arbetet med att nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen i den övergripande verksamhetsplaneringen. Återrapporteringskravet är en fördjupning inom ramen för den bredare redovisningen av länsstyrelsernas uppdrag inom miljömålssystemet enligt instruktionen.

Sedan mars 2015 är Länsstyrelsen miljödiplomerad enligt Svensk Miljöbas. Detta innebär att miljöledningsarbetet, till skillnad från 2014, har extern revision och att Länsstyrelsen därmed utökat sin insats. Utveckling av miljöledningen medför integrering av miljömålsarbetet i den övergripande verksamhetsplaneringen. Miljöledning är en del av verksamhetsstyrningen. I dagsläget inbegriper miljödiplomeringen Länsstyrelsens direkta miljöpåverkan, där Länsstyrelsens transporter, energi- och naturresursförbrukning och upphandling har identifierats som betydande miljöaspekter. För att minska Länsstyrelsens direkta miljöpåverkan finns en beslutad miljöplan med åtgärder som ska genomföras på årlig basis. Nya rutiner har beslutats för att nå de uppsatta målen.

Under året påbörjades en utredning om Länsstyrelsens indirekta miljöpåverkan. Samtliga verksamheter har varit delaktiga i utredningen genom att intervjuer har genomförts med ansvariga. Dessutom har analys och redovisning skett över vilken positiv och negativ miljöpåverkan handläggningen medför. Detta har ökat förståelsen för miljömålsarbetet, både att och hur Länsstyrelsen arbetar med miljömålen, samt vilken betydelse handläggningen har för arbetet mot miljömålen (positiv och negativ miljöpåverkan).

Länsstyrelsens indirekta miljöpåverkan hanteras i det regionala åtgärdsprogrammet för miljömålen som arbetats fram under året, medan den direkta miljöpåverkan kommer att hanteras i miljöledningsarbetet.

Ett nytt arbetssätt med processbeskrivning har tagits fram under året som visar hur miljömålsarbetet ska integreras i verksamhetsplaneringen (på sikt gemensam process för miljömål, klimat och energi, klimatanpassning, jämställdhet, mänskliga rättigheter och värdegrund). Processen innebär en struktur för hur åtgärdsarbetet enligt handlingsplanerna i miljömål, miljöledning, klimatanpassning och klimat och energi på ett samlat sätt ska följas upp i tertiärluppföljningarna och hur åtgärdsarbetet ska komma in i ett tidigt skede i verksamhetsprocessen. Det underlättar för varje berörd verksamhet att planera för hur och vad de ska göra i dessa uppdrag under året.

Länsstyrelsen deltog i RUS (regional utveckling och samverkan)-projektet *Miljömålsprocessen*, vilket gav möjligheten att utvärdera den interna miljömålsprocessen och att hitta förbättringsområden.

Det regionala åtgärdsprogrammet fångar upp befintliga åtgärdsprogram med koppling till miljömålen. Det underlättar att ge en samlad bild av det miljömålsarbete som bedrivs både internt och externt, därtill underlättar det integrering.

51 b) Länsstyrelserna ska redovisa hur de stödjer och stimulerar åtgärder i kommuner och näringsliv i länet.

Kommunerna

Aktiviteten i kommunnätverket, *Miljöstrategiska nätverket*, som startade under 2014 i Länsstyrelsens regi har fortlöpt under året. Syftet med nätverket är att skapa ett regionalt forum där miljöstrategiska och miljömålsrelaterade frågor kan diskuteras. Under 2015 har Länsstyrelsen bjudit in kommunerna till tre nätverksträffar. Träffarna har genomförts i olika teman: hälsa/värme, indikatorer och diskussion om möjliga samverkansprojekt inom klimat- och energiområdet och samhällsekonomisk analys. Beroende på tema har ytterligare nätverkskonstellationer och funktioner bjudits in till träffarna, så som klimatanpassning och klimat och energi. Utslaget på samtliga nätverksträffar har 60 procent av länets kommuner deltagit på respektive träff. Dessutom har representanter från Karlskoga kommun, Dalslandskommunerna, Skövde kommun, Karlstads universitet, Skogsstyrelsen, Region Värmland, Landstinget i Värmland och Hållbar utveckling väst funnits representerade.

Länsstyrelsen har även samlat kommunernas naturvårdshandläggare och planeringshandläggare ett antal gånger under året och åtgärdsarbete står i fokus.

Länsstyrelsen har stöttat Vattenråden i deras arbete. Under hösten har *Vattenrådets dag Värmland* anordnats där tre personer per vattenråd deltog i diskussioner kring vattenrådets roll och mandat i vattenförvaltningsarbetet. Beredningsekretariatet har mer specifikt stöttat Klarälvens vattenråd i deras åtgärdsprojekt Acksjödammen i Hagfors kommun. Verksamhetsutövaren (Fortum) kommer att stå för utrivningen och Länsstyrelsen att bidra med biotoprestaurering och uppföljning av åtgärderna.

Länsstyrelsens yttranden till och planeringsunderlag för översikts- och detaljplaner samt i infrastrukturärenden fokuserade i år främst på vattenskydd, buller och förorenade områden samt skydd av natur. Det mest omfattande ärendet gäller flytt av Europaväg 18 som inneburit

flera samrådsmöten om dispens och kompensationsåtgärder för ett berört naturreservat samt åtgärder i preliminär zon för en ytvattentäkt.

Fyra vattenskyddsområden i två kommuner har skickats på samråd till markägare och ett antal områden i ytterligare fyra kommuner är i process för revidering av föreskrifterna. Länsstyrelsen och kommunerna samarbetar om föreskrifterna, Länsstyrelsen beslutar.

Länsstyrelsen samarbetar med *Miljösamverkan Värmland*, både genom deltagande i styrgrupp och i genomförande av aktiviteter. Samarbetet har framför allt bestått i tillsynsvägledning till kommunerna i form av seminarium och länsträffar på Länsstyrelsen. Aktuella ämnen är små avlopp, förbränningsanläggningar, kemikalietillsyn, förorenade områden och flyktingboenden.

Tillsynsvägledning till kommunerna enligt miljöbalken sker som planerat i *Behovsutredning* och *Tillsynsplan*.

Länsstyrelsen har också fortsatt arbetet med tillsynsvägledning av enskilda avlopp till kommunernas miljöförvaltningar. Ett stöd i kommunernas arbete är LOVA-bidraget vilket gör det möjligt för kommunerna att inventera avloppsanläggningarna i sin kommun. Under år 2015 delades totalt 2,6 miljoner ut till pågående och nya LOVA-projekt varav 12 nya beviljades under året. Projekten var väl spridda på de fem fokusområdena: enskilt avlopp, VA-planer, våtmark, strukturstyrning, spolplattor och latrintömningsstationer.

Arbetet med att stimulera kommunerna att ta fram en VA-plan har fortlöpt under 2015. Idag har 13 av 16 kommuner i länet påbörjat sitt arbete.

Frågor rörande dagvatten har ökat under de senaste åren. Länsstyrelsen konstaterar att det finns få goda exempel på dagvattenlösningar, att det saknas naturliga mötesplatser för kommunerna där man kan utväxla erfarenheter och att dagvattenfrågan många gånger är dåligt belyst i kommunens översiktsarbete. Med anledning av detta har Länsstyrelsen under hösten 2015 påbörjat ett arbete med att förbereda för ett projekt i samarbete med fylkesmannen i Hedmark med arbetsnamnet *Dagvatten/Overvann*. Syftet med projektet är att utväxla erfarenheter över den svensk-norska gränsen med fokus på dagvattenhantering på offentliga platser. Projektet ska även omfatta lagstiftning, genomförande och förslag på tekniska lösningar inklusive demonstrationsanläggningar. Finansieringsform skulle kunna ske genom Interreg Sverige-Norge.

Som ett stöd i kommunernas arbete med giftfria förskolor arrangerades i maj 2015 en utbildningsdag om giftfria förskolor på Karlstads universitet. Utbildningsdagen var ett samarrangemang mellan Länsstyrelsen, Karlstads kommun och Karlstads universitet, drygt 100 personer deltog under dagen. Syftet med dagen var att öka medvetenheten om pågående arbete, koppla ihop olika aktörer och funktioner inom kommunerna och lyfta framtida gemensamma behov.

Ett antal av länets skolor använder sig av utbildningsmaterialet Miljö- och naturboken från Kunskapsförlaget som sponsras av Länsstyrelsen.

Näringslivet

Näringslivet i länet berörs av Länsstyrelsen genom tillstånds- och bidragsansökningar, tillsynsarbete enligt flera lagstiftningar, informationsinsatser och rådgivning.

Dialog har förts med aktörer i länet, både genom nätverk och i direkta möten. *Värmlands*

klimatråd har sammankallats vid två tillfällen, med offentliga, privata och ideella aktörer som deltagare. I ett särskilt initiativ har Landshövdingen besökt sex företag under temat *klimat och tillväxt*, och sedan bjudit in dessa och ytterligare ett femtiotal aktörer inom det regionala klimat- och miljöarbetet till en residensmiddag i samband med Världsnaturfondens initiativ *Earth hour*. Det regionala arbetet uppmärksammandes vid seminariet *Värmlands klimatdag*, som arrangerades för sjätte gången.

Behörighetskurser för lantbrukare har genomförts med utbildning i varsam hantering av kemiska bekämpningsmedel. Träff i fält har också genomförts med klimatemat om dränering och ökade regnmängder samt sparsam körning.

Näringslivet finns representerat i vattenrådsarbetet. Se ovan under kommunerna.

Landsbygdsprogrammet och regionala statliga stöd och fonder har fått ett utökat antal åtgärder som riktar sig mot innovativ miljöteknik och hänsyn till klimat, vatten och miljö. Stöd och rådgivning för att stimulera den här typen av ansökningar genomförs. Ofta sker rådgivningen vid enskilda möten med sökanden.

51 a/b) Länsstyrelserna ska redovisa hur de använder de regionala åtgärdsprogrammen för att åstadkomma a) respektive b).

Kommunerna

Åtgärdsprogrammen används som planeringsstöd och informationskälla till kommunerna där de kan ta del av vilka åtgärder Länsstyrelsen prioriterar och vilka aktiviteter de kan komma att bli berörda av. Åtgärdsprogrammen fungerar som en inspirationskälla och information till åtgärder som kan vara aktuella i en kommun.

De regionala programmen för kalkning och kalkeffektuppföljning, förorenade områden, handlingsplaner för klimat och energi samt klimatanpassning med flera, beskriver det åtgärdsbehov som finns i länet samt vilka åtgärder eller aktiviteter som Länsstyrelsen planerar för att stötta och stimulera inom kommunernas åtgärdsarbete.

Följande åtgärdsprogram finns som berör kommunerna:

- Samlat regional åtgärdsprogram för miljömålen - *remissversion*
- Regional handlingsplan för samverkan inom energiomställning och minskad klimatpåverkan
- Regional handlingsplan för klimatanpassning
- Vattenförvaltningens åtgärdsprogram
- Verksamhetsplan för kalkningsverksamheten
- Regionalt miljöövervakningsprogram
- Regionalt program för förorenade områden
- Åtgärdsprogram för hotade arter
- Kulturmiljöstrategi Värmland.

Näringslivet

Åtgärdsprogrammen används främst i Länsstyrelsens eget arbete vid planering och prioritering av insatser gentemot näringslivet. Av programmen framgår vilka åtgärder Länsstyrelsen prioriterar och vilka aktiviteter näringslivet kan bli berörda av. Åtgärds-

programmen kan också fungera som en inspirationskälla och information om åtgärder som kan vara aktuella för olika branscher.

Följande åtgärdsprogram finns som berör näringslivet:

- Samlat regional åtgärdsprogram för miljömålen - *remissversion*
- Landsbygdsprogrammet
- Regional handlingsplan för samverkan inom energiomställning och minskad klimatpåverkan
- Regional handlingsplan för klimatanpassning
- Vattenförvaltningens åtgärdsprogram
- Regionalt program för förorenade områden
- Åtgärdsprogram för hotade arter
- Kulturmiljöstrategi Värmland.

52. Länsstyrelserna ska redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att öka antalet privatfinansierade efterbehandlingar av förorenade områden samt redovisa arbetet med att åtgärda förorenade områden med statliga bidrag. Länsstyrelserna ska även samordnat och i samverkan med Naturvårdsverket ta fram och redovisa åtgärder för att minimera omfattningen av oförbrukade bidrag för efterbehandling av förorenade områden.

Efterbehandling av förorenade områden

Åtgärder som vidtagits för att öka andelen privatfinansierad ebh samt redovisning av arbetet med att åtgärda med statliga bidrag:

Privatfinansierade åtgärder förutsätter att det finns en ansvarig part. Avgörande i arbetet är därför att kunna fastställa om sådan finns. Länsstyrelsen har fokuserat på arbetet med ansvarsbedömningar under de senaste två åren. Detta har resulterat i ett antal förelägganden om undersökningar i MIFO klass 2 under året. För många av de verksamheter som finns i länet finns det en ansvarig verksamhetsutövare, men där ansvaret är begränsat. Detta gör att statliga bidrag kommer att krävas för att kunna genomföra åtgärder vid ett flertal av länets förorenade områden.

Under året har 15 objekt varit föremål för tillsyn med målsättningen att få fram underlag för att besluta om åtgärder. I några fall har besluten överklagats och för tre av områdena väntas beslut från Mark- och miljööverdomstolen.

Eftersom kommunerna har tillsynen över ett stort antal av de förorenade områdena i högsta riskklass är det angeläget med en tydlig tillsynsvägledning. Länsstyrelsen avsätter därför betydande resurser för detta. Genom tillsynsvägledningen stöttar Länsstyrelsen kommunerna i deras tillsynsarbete med att få ansvariga att genomföra inventeringar och undersökningar för att i förlängningen få till stånd åtgärder som finansieras av ansvariga verksamhetsutövare. Många av de efterbehandlingsprojekt som genomförs i länet sker i samband med exploatering eller ändrad markanvändning. Det är i de flesta fall kommunen som är tillsynsmyndighet och behovet av vägledning och stöd är stort från kommunerna. Länsstyrelsen prioriterar tillsynsvägledning till kommunerna även i dessa frågor.

I samband med avveckling eller nedläggning av verksamheter har Länsstyrelsen ställt krav på verksamhetsutövarna att undersöka, och vid behov sanera mark och byggnader. Vid många av objekten på Länsstyrelsens prioriteringslista är verksamheten i drift och möjligheten att

genomföra åtgärder fullt ut är därför begränsad. De åtgärder som är aktuella handlar om sanering av avgränsade delområden. Ofta rör det sig om åtgärder i samband med gräv- och schaktarbeten för exploateringar eller i samband med att delar av områden avvecklas. Till detta kommer de undersökningar som genomförs för att ta fram underlag för statusrapporter enligt industriutsläppsdirektivet.

Åtgärder för att minimera oförbrukade bidrag

Länsstyrelserna har under året fortsatt arbeta för att minska mängden oförbrukade bidrag. Arbetet har i likhet med tidigare år skett i samarbete med Naturvårdsverket. Länsstyrelsen deltog i Länsstyrelsernas nationella arbetsgrupp för bidragssamordning (NSB) genomförde i augusti ett seminarium för kommunala huvudmän i statligt bidragsfinansierade saneringsprojekt. Kommunerna är en mycket viktig aktör i arbetet med att minska mängden oförbrukade bidragsmedel. Syftet med seminariet var att skapa ett forum för frågeställningar som är av betydelse för ett lyckat resultat av efterbehandlingsprojekt. Frågor som diskuterades var bland annat:

- Vad innebär det att vara huvudman?
- Projektrisker
- Upphandling.

Naturvårdsverket och NSB har också tagit fram en ny kvartalsredovisningsmall som börjat tillämpas under 2015. Detta har medfört möjligheter till en uppdaterad och effektiv övergripande ekonomihantering. Om bidrag inte förbrukas i ett projekt kan initiativ tidigt tas till omfördelning till andra projekt.

Arbetsgruppen har också efterfrågat en arbetsplan för åtgärdsobjekten och denna finns nu på Naturvårdsverkets hemsida.

NSB har även, tillsammans med Naturvårdsverket, deltagit i workshop om projektrisker och säkrare ekonomiska analyser i bidragsansökningar.

Som ett resultat av det arbete som länsstyrelserna genomfört har de oförbrukade bidragen minskat väsentligt de senaste åren. De bidragsmedel som nu finns på länsstyrelserna över årsskiftena är uppbundna till specifika projekt. I det fall förändringar i projekten medför projektmedel som inte behövs under året, informeras Naturvårdsverket så snart detta blir känt. Därefter kan Naturvårdsverket omfördela bidraget.

64. Länsstyrelserna ska ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. Syftet med handlingsplanerna är att identifiera landskapets biotoper, strukturer, element och naturområden i land- och vattenmiljön inklusive i tätortsnära områden som tillsammans skapar ett ekologiskt sammanhang och som utgör förutsättningen för att bevara landskapets biologiska mångfald och främja ekosystemtjänster, som exempelvis värden för friluftslivet. I handlingsplanerna ska även förslag till lämpliga bevarandeinsatser redovisas.

Handlingsplanerna bör ligga till grund för insatser från olika aktörer som leder till att säkra ekosystemtjänster, förbättra måluppfyllelse avseende berörda miljökvalitetsmål och möjliggöra anpassningar till ett förändrat klimat. Handlingsplanerna ska även redovisa behov av skydd, skötsel och restaureringsinsatser, och de ska kunna utgöra grund för prövningsverksamhet och fysisk planering.

Varefter Naturvårdsverket presenterar riktlinjer för handlingsplanerna ska dessa tjäna som vägledning för arbetet. Samarbete mellan berörda landskapsaktörer som markägare, brukare, myndigheter, ideella organisationer och andra relevanta aktörer på lokal och regional nivå bör ingå i arbetet. Tillämpliga arbetsformer, samrådsprocesser och underlag som utvecklats i t.ex. regionala landskapsstrategier och samrådsgrupper för naturvård bör lyftas in i arbetet och utvecklas för att i ökad utsträckning involvera det civila samhället. Målsättningen är att handlingsplanerna till stora delar ska vara etablerade 2017.

Länsstyrelserna ska delredovisa utvecklingen av arbetet i sina årsredovisningar. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Miljö- och energidepartementet) samlat den 1 oktober 2017 av Länsstyrelsen i Västerbottens län.

Arbetet med grön infrastruktur är ett uppdrag som sträcker sig över flera år. Tanken är att handlingsplanerna till stora delar ska vara etablerade 2017. Länsstyrelsernas arbete är, speciellt i det tidiga skedet av arbetet, delvis beroende av underlag och anvisningar från Naturvårdsverket. Länsstyrelsen har under 2015 orienterat sig om uppdraget och deltagit på de möten som arrangerats av Naturvårdsverket. Eftersom ett grundarbete i arbetet med grön infrastruktur är att identifiera och åskådliggöra landskapets biotoper, strukturer, element och naturområden i land- och vattenmiljön med mera, har Länsstyrelsen bedömt att det är lämpligt att avvakta det gemensamma underlagsmaterial som Naturvårdsverket avser att ta fram. Därefter kan Länsstyrelsen komplettera med ytterligare underlag som finns lokalt. Eftersom det centrala underlagsmaterialet ännu inte har presenterats har arbetet därför varit avvaktande under 2015.

Länsstyrelseinstruktion 5a §

Länsstyrelsen ska verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljökvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och ska vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling.

Länsstyrelsen ska särskilt

1. samordna det regionala mål- och uppföljningsarbetet,
2. utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram med bred förankring i länet för att nå generationsmålet och miljökvalitetsmålen,
3. stödja kommunerna med underlag i deras arbete med generationsmålet och miljökvalitetsmålen, och
4. verka för att generationsmålet och miljökvalitetsmålen får genomslag i den lokala och regionala samhällsplaneringen samt bidra till att de beaktas i det regionala tillväxtarbetet

Länsstyrelsen ska i fråga om sitt miljöarbete rapportera till Naturvårdsverket och samråda med verket om vilken rapportering som behövs. Förordning (2013:815).

Mål- och uppföljningsarbete

Länsstyrelsen har följt upp miljötillståndet i länet och den årliga regionala bedömningen av miljömålen 2015 visar att mycket arbete återstår i Värmland för att nå riksdagens fastställda miljösmål. Trots att mycket miljöinriktat åtgärdsarbete bedrivs i länet är detta inte tillräckligt eftersom endast ett, *Grundvatten av god kvalitet*, av elva miljösmål bedöms kunna nås till 2020. Detta är också det enda miljösmål som visar en positiv utvecklingsriktning av miljötillståndet. Förklaringen är att Värmland har naturligt goda förutsättningar för grundvatten av god kvalitet samt att kommunerna arbetar aktivt med att inrätta vattenskyddsområden. Även om tillgången på grundvatten är god krävs det inrättande av fler vattenskyddsområden för att tillgången ska säkerställas på längre sikt.

Enligt bedömningen 2015 är det tre av miljömålen som visar en negativ utvecklingsriktning av miljötillståndet, *Giftfri miljö*, *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt växt- och djurliv*. Orsakerna är bland annat att kunskaperna om kemiska ämnens egenskaper är bristfällig, nedläggning av jordbruksmark fortsätter och att arbetet med att skydda områden med höga naturvärden är otillräckligt. I övrigt är den dominerade utvecklingsriktningen neutral. Under 2015 har inga väsentliga förändringar skett i det regionala åtgärdsarbetet när det gäller förutsättningarna att nå miljömålen, varvid årets bedömning överensstämmer med fjolårets.

Länets aktörer har enats om ett regionalt mål – *Ett klimatneutralt Värmland 2030*.

Tekniska och resursmässiga förutsättningar finns för att nå detta mål, men dagens styrmedel är inte tillräckligt kraftfulla. Transporter och konsumtion genererar de största utsläppen av växthusgaser i länet. Totalt sett har dock utsläppen av växthusgaser minskat kraftigt i länet, med 34 procent, sedan 1990.

För att nå miljömålen krävs en ökad takt på åtgärdsarbetet, en ökad samverkan och effektiva styrmedel – juridiska och ekonomiska – på nationell och internationell nivå.

Länsstyrelsen arbetar med olika metoder för att samla länets aktörer och för att samla in kunskap om vad som behövs för att nå miljömålen i länet. Genom miljöövervakning, uppföljning av indikatorer och sammanställning av åtgärder i olika typer av åtgärdsprogram och handlingsplaner med mera beskriver Länsstyrelsen tillståndet i miljön och vilka behov som finns. Detta arbete leder till att länets aktörer kan kraftsamla och samordna sitt arbete mot

miljömålen. I Värmland är man överens om att arbeta mot de nationella miljökvalitetsmålen och fokusera det regionala och lokala arbetet på att genomföra åtgärder. Exempel på detta:

- Länets aktörer har enats om ett regionalt mål om *Ett klimatneutralt Värmland 2030*. Tekniska och resursmässiga förutsättningar finns för att nå detta mål, men dagens styrmedel är inte tillräckligt kraftfulla. Transporter och konsumtion genererar de största utsläppen av växthusgaser i länet. Totalt sett har dock utsläppen av växthusgaser minskat kraftigt i länet, med 34 procent, sedan 1990.
- Kemikalienätverket består av Länsstyrelsen och ett antal kommuner som satsar extra på tillsyn inom kemikalieområdet och samverkar med Karlstads Universitet och den så kallade SELMA-studien.
- *Miljösamverkan Värmland* tar fram checklistor och vägledningar för länets kommuner och är en del av Länsstyrelsens tillsynsvägledning. Kommunerna har prioriterat flyktingboenden, luftmätningar, avfallsfrågan och enskilda avlopp under året.

Länsstyrelsen deltar som ordförande i styrgruppen i den länsstyrelsegemensamma verksamheten Regional Utveckling och Samverkan (RUS) tillsammans med Naturvårdsverket (NV), Havs- och vattenmyndigheten (HaV), Skogsstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), miljömålsantikvarie och länsarkitekt. Verksamheten fortlöper i enlighet med beslutad verksamhetsplan och bedrivs genom förvaltning och utveckling av uppföljning och åtgärder. Länsstyrelsen har också deltagit i projektgruppen för ett delprojekt, se nedan *Stödja kommunerna med underlag*.

Regionala åtgärdsprogram

I samband med att planen för det övergripande *Åtgärdsprogrammet för miljömålen* togs fram gjorde Länsstyrelsen bedömningen att de nationella miljömålen och dess preciseringar utgör grunden för det fortsatta miljömålsarbetet. Länsstyrelsen gjorde även bedömningen att fokus bör ligga på att hitta och utföra åtgärder som bidrar till att nå miljömålen istället för att ta fram nya regionala miljömål för länet. Däremot kan regionala mål inom vissa avgränsade sektorer komma att tas fram i det strategiska arbetet, till exempel i arbetet med framtagandet av en handlingsplan till klimat- och energistrategin och i genomförandet av handlingsplan för klimatanpassning. I klimat- och energistrategin finns dessutom det överordnande målet om ett klimatneutralt Värmland 2030.

Arbetet med ett samlat *regionalt åtgärdsprogram för miljömålen* har fortlöp enligt fastställd plan. Under året har ett förslag tagits fram, vilket kommer att remitteras till berörda aktörer inom kort. Samtliga av de åtgärder som ingår i det regionala åtgärdsprogrammet är genomförbara inom regional rådighet. I åtgärdslistan ingår både pågående och/eller planerade åtgärder, önskvärda åtgärder och nya åtgärdsförslag. Identifieringen av åtgärdsförslagen har skett dels internt på Länsstyrelsen och dels externt med lokala och regionala aktörer vid diverse aktiviteter i länet, exempelvis nätverksträffar och seminarier.

Den inventering Länsstyrelsen genomförde 2014 av interna planer, strategier och program med koppling till miljömålen har uppdaterats under 2015. Inventeringen av planer, strategier och program visade att Länsstyrelsen arbetar med cirka 25 strategiska dokument med koppling till miljömålen, exklusive de dokument som är under framtagande. Genom inventeringen synliggjordes antalet strategiska dokument samt i vilken utsträckning Länsstyrelsen avser att arbeta med respektive miljömål. Inventeringen visade dock endast Länsstyrelsens ambitioner och inte vilket åtgärdsarbete eller förhållningssätt i handläggningen som råder. Därför påbörjades en utredning om Länsstyrelsens indirekta miljöpåverkan i samband med den ambitionshöjning som har skett inom det interna miljöledningsarbetet, där

Länsstyrelsen sedan mars 2015 är miljödiplomerade enligt Svensk miljöbas. Vissa delar från resultatet av utredningen av den indirekta miljöpåverkan har inarbetats i det framtagna förslaget på regionalt åtgärdsprogram för miljömålen.

Under 2015 har bland annat en *Regional handlingsplan för samverkan inom energiomställning och minskad klimatpåverkan* beslutats. Planen utgår från Värmlands klimat- och energistrategi och pekar ut de viktigaste områdena för regionala åtgärder, samt ger förslag på åtgärder inom dessa, och bidrar till måluppfyllelse för *Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft, Bara naturlig försurning, Ingen övergödning* och *God bebyggd miljö*. I arbetet med åtgärdsprogram för flodkräfta har en förvaltningsplan tagits fram under året. Planen tar avstamp i miljömålet *Ett rikt växt- och djurliv*.

Åtgärdsprogram och verksamhetsplaner inom dessa områden är miljömålsinriktade på samma sätt som *Länsstyrelsens behovsutredning för tillsyn, tillsynsplan och tillsynsvägledningsplan inom Miljöbalkens område, Åtgärdsprogram för hotade arter, Regionalt program för efterbehandling av förorenade områden, Regionalt kalkningsprogram, Vattenförvaltningens åtgärdsprogram, Landsbygdsprogrammet* med flera.

För att stärka åtgärdsarbetet i länet träffar Länsstyrelsen regelbundet länets aktörer. Länsstyrelsen arrangerar möten med: *Klimatrådet, Naturvårdsrådet, Referensgruppen för Vattenförvaltningen*, deltar i *Värmlands läns Luftvårdsförbund, Miljösamverkan Värmland*, och medverkar i de vattenråd som finns i länet.

Under sommaren 2015 färdigställdes slutrapporten för Interreg-projektet *Vänerlaxens fria gång* (2011-2015). Slutrapporten innehåller bland annat ett 20-tal undersökningar och utredningar, åtgärdsförslag och konsekvensbeskrivning av fisk- och faunapassager och miljöanpassad vattenreglering vid dammbyggnader inom Klarälvens avrinningsområde. Materialet kan användas i arbetet med tillsyn, omprövningar och/eller nyprövningar av de 50-100 år gamla vattendomarna i syfte att uppfylla krav enligt miljöbalken och EU-rätten. Slutrapporten anger även projekt inom biologisk återställning och de sammantagna åtgärdsförslagen bidrar till måluppfyllelse för *Levande sjöar och vattendrag*.

Länsstyrelserna har i uppdrag att bistå det av regeringen tillsatta Miljömålsråd. Första uppgiften för Miljömålsrådet har varit att ta fram åtgärdslistor för myndighetsgemensamma åtgärder och rådet förbereder också listor för myndighetsegna åtgärdslistor. Länsstyrelsen har varit behjälplig med underlag till Länsstyrelsernas representant i rådet såsom ordförande i RUS.

Stödja kommunerna med underlag

Aktiviteterna i kommunnätverket, det *Miljöstrategiska nätverket*, som startade under 2014 i Länsstyrelsens regi har fortlöpt under året. Syftet med nätverket är att skapa ett regionalt forum där miljöstrategiska och miljömålsrelaterade frågor kan diskuteras. Forumet är även till för att identifiera behovet av kunskapsunderlag och att anpassa det till kommunernas behov. Under 2015 har Länsstyrelsen bjudit in kommunerna till tre nätverksträffar. Träffarna har genomförts i olika teman: hälsa/värme, indikatorer och diskussion om möjliga samverkansprojekt inom klimat- och energiområdet och samhällsekonomisk analys. Beroende på tema har ytterligare nätverkskonstellationer och funktioner bjudits in till träffarna, så som klimatanpassning och klimat och energi. Utslaget på samtliga nätverksträffar har 60 procent av länets kommuner deltagit på respektive träff. Dessutom har representanter från Karlskoga kommun, Dalslandskommunerna, Skövde kommun, Karlstads universitet, Skogsstyrelsen, Region Värmland, Landstinget i Värmland och Hållbar utveckling väst funnits representerade.

Genom nätverksträffar och utbildningar når Länsstyrelsen kommunerna och kan stödja och uppmuntra dem i deras miljöarbete på flera sätt och i flera sakområden. Länsstyrelsen stödjer även kommunernas miljöarbete i en rad olika sakfrågor genom ärendehantering, tillsynvägledning och rådgivning. Kommunerna får ta del av Länsstyrelsens planeringsunderlag via en webbGIS-funktion där information finns om i stort sett alla aktuella miljörelaterade frågor.

Som ett stöd i kommunernas arbete med giftfria förskolor arrangerades i maj 2015 en utbildningsdag om giftfria förskolor på Karlstads universitet. Utbildningsdagen var ett samarrangemang mellan Länsstyrelsen, Karlstads kommun och Karlstads universitet, drygt 100 personer deltog under dagen. Syftet med dagen var att öka medvetenheten om pågående arbete, koppla ihop olika aktörer och funktioner inom kommunerna och lyfta framtida gemensamma behov.

Under 2015 har Länsstyrelsen deltagit i slutfasen av delprojektet *Miljömålsprocessen* som genomförts på uppdrag av länsstyrelsernas samverkansorgan för Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet (RUS). Målet med delprojektet var att ta fram en handbok med fokus på miljömålsarbetet. Handboken riktar sig främst till länsstyrelsernas miljömålssamordnare som ett stöd i arbetet med miljömålen, men kan även ge andra aktörer insikt och förståelse för processen. Syftet med projektet var att identifiera och beskriva de moment som krävs för att driva miljömålsarbetet framåt på ett effektivt sätt. I handboken beskrivs ett antal förutsättningar och drivkrafter som är centrala för att utveckla ett förändringsarbete som blir till en dynamisk process inom varje länsstyrelses verksamhet. Eftersom Länsstyrelsen deltog i projektgruppen gavs möjlighet att utvärdera den miljömålsprocess som bedrivs i Värmlands län, identifiera möjliga tillvägagångssätt och hitta förbättringsområden för det fortsatta arbetet.

Den lokala och regionala samhällsplaneringen – det regionala tillväxtarbetet

Genom yttranden över kommunernas detaljplaner bevakar Länsstyrelsen de miljöfrågor som berörs i det enskilda ärendet. Här ges tillfälle, om det bedöms som nödvändigt, att föreslå alternativa lösningar. I sitt översiktsplanarbete ska kommunen visa hur nationella miljömål och lokala miljömål påverkas och Länsstyrelsen bevakar genom yttranden att miljömålen beaktas. I planarbetet har Länsstyrelsen att ta hänsyn till riksdagens miljömål med tillhörande preciseringar och de regionala åtgärdsprogrammen, till exempel det regionala programmet förefterbehandling av förorenade områden, Vattenmyndighetens åtgärdsprogram för vattenförvaltningen samt den regionala handlingsplanen för klimatanpassning.

Länsstyrelsen har också arbetat med att öka genomslagen för klimat- och energimålen i myndighetens egna sakområden. En mängd åtgärder har vidtagits i samarbete med berörda enheter, till exempel framtagande av vägledning för beaktande av energi- och klimataspekter vid granskning av översiktsplaner, energitillsyn av Länsstyrelsens tillsynsobjekt samt utbildningsdagar för lantbrukare om markvård för minskad lustgasavgång, energieffektivisering och förnybar energi.

Ansökan *Värmländska företag satsar på energi, klimat och miljö* beviljades av Tillväxtverket före årsskiftet och det strukturfondsfinansierade projektet *EENet* (nätverk för energieffektivisering i små och medelstora företag) med Energimyndigheten som huvudprojektledare beviljades under hösten. Länsstyrelsen har också meddelat intresse för att delta i projektet *Incitament för energieffektivisering*, vilket riktar sig till tjänstemän som möter företag i dessa frågor och som finansieras på samma sätt som *EENet*.

Länsstyrelsesamverkan i miljömålsarbetet genom RUS

RUS (Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet) är samverkansorgan för miljömålsarbetet regionalt. Länsstyrelsen deltar i RUS organisation som ordförande i styrgruppen. I styrgruppen ingår representanter från närmast berörda länsstyrelseverksamheter, Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket (NV), Havs- och vattenmyndigheten (HaV) och Sveriges kommuner och landsting (SKL). Arbetet förankras även hos länsstyrelsernas miljöchefer (Miljönätverket) och i länsrådsgrupp sex för miljö. I arbetsgruppen ingår medarbetare från olika länsstyrelser och Skogsstyrelsen med en del av sin arbetstid. RUS finansieras av anslag via NV (2015 med 5,2 milj. kr) och administreras av Länsstyrelsen Dalarna. För utförligare redovisning RUS verksamhet, se www.rus.lst.se.

Inom miljömålsuppföljningen har RUS 2015:

- Deltagit i NV:s samordning av denna och varit regional kontaktyta.
- Medverkat i Fördjupad Utvärdering 2015, som överlämnades till regeringen i oktober, bland annat samordnat länsstyrelsernas remissvar, deltagit i flera arbetsgrupper och förmedlat olika länsstyrelseunderlag till utvärderingen.
- Bidragit till samordning av årlig uppföljning av miljömålen och indikatoruppdateringar. I NV:s årliga uppföljningsrapport sammanställt ett regionalt avsnitt.
- Bidragit till dialog med miljöövervakningen och utveckling av miljömål.se och myndighetsgemensam samarbetsyta för miljömålsuppföljningen.
- Arbetat med förvaltning och utveckling av miljömålsuppföljningen inom flera olika områden och haft dialog och samarbete med flera parter.
- Medverkat i myndighetssamarbetet kring miljödata (MIT) och länsstyrelsernas gemensamma förvaltning av IT- och verksamhetstöd, där objekt *Vatten och miljömål* etablerats. Ett arbete med olika IT-system har ingått, framförallt Åtgärdswebb för miljömålen, där en krav- och lösningsspecifikation färdigställts under året, och strategi för miljödatahantering. MIT har liksom tidigare stöttats ekonomiskt av RUS.

Inom stöd i åtgärdsarbetet har RUS 2015:

- Sammanställt läget i länsstyrelsernas arbete och förmedlat aktuell kunskap. Alla länsstyrelser har nu eller arbetar med att ta fram åtgärdsprogram.
- Påbörjat arbete för att bättre förvalta och kommunicera stöd som RUS tagit fram.
- Bistått landshövding Lena Sommestad i arbetet som länsstyrelsernas representant i Miljömålsrådet. Deltagit i gruppen med kontaktpersoner under rådet.
- Arrangerat ett större länsstyrelsemöte med syftet att bidra till miljömålsintegrering i verksamheterna (regleringsbrevsuppdrag 51) och ge underlag till Miljömålsrådet. Samordnare, deras chefer och representanter för verksamheter som berörs av miljömålen deltog.
- Tagit fram en vägledning för länsstyrelsernas återrapporering av uppdrag 51.
- Medverkat i Naturvårdsverkets översyn av miljöledningsuppdraget.
- Fortsatt projektet *Metodutveckling åtgärdsprogram* (avslutas vintern 2016). Inom delprojektet för samhällsekonomisk analys har seminarier genomförts hos ett tiotal länsstyrelser. RUS har även deltagit i NV:s samhällsekonomiska plattform. Tillsammans med LEKS (länsstyrelsernas energi- och klimatsamordning) arrangerat

två kurser i processledning för cirka 50 miljömåls- och energisamordnare samt en kurs i åtgärdsuppföljning.

- Tillsammans med LEKS och länsstyrelserna Gotland och Dalarna slutfört förstudie om länsstyrelsernas roll och ansvar i arbetet med hållbar konsumtion samt fört dialog om hur arbetet kan fortsätta. RUS har även medverkat i referensgrupp för FN 10 YFP (FN:s tioåriga ramverk för hållbar konsumtion och produktion) och bland annat arrangerat regional workshop vid Naturvårdsverkets verkstad om hållbara livsstilar.
- Fortsatt projektet *Hälsofrämjande processer* som stöd för miljömål och hållbar utveckling (avslutas 2016) tillsammans med länsstyrelserna Västerbotten och Dalarna och arrangerat en nationell workshop kring detta.
- Färdigställt *Välja och vraka!* Vägledning och goda exempel inom kulturmiljöarbetet. Påbörjat kommunikation och spridning av denna.
- Påbörjat projekt om länsstyrelsernas tillämpning av ekosystemtjänster (avslutas 2016). Bidrar även till att växla upp nationella uppdrag inom området.
- Initierat myndighetsgemensam arbetsgrupp för bättre uppföljning av transportplanering.
- Hållit föredrag om RUS projekt ÖP-resan, miljömål i översiktsplaneringen, vid MKB-dagen vid Sveriges Landsbruksuniversitet.
- Haft dialog med SKL om stöd för kommunernas miljömålsarbete samt medverkat i planeringen av deras årliga träff för kommunala miljöstrategier.
- Följt Miljömålsberedningens arbete.

Inom kommunikation och organisation har RUS 2015:

- Hållit miljömålssamordnare, andra länsstyrelsenätverk och Skogsstyrelsens regionala organisation löpande informerade och fört dialog med dessa.
- Tillsammans med Länsstyrelsen i Örebro och Naturvårdsverket arrangerat 2015-års miljömålsdagar i maj på Örebro slott, och i december genomfört Nobelmötet i Stockholm för samordnarna. Planering och nästa års miljömålsdagar i Växjö och fyra regionala konferenser har skett under hösten.
- Deltagit vid Kungliga Vetenskapsakademiens (EviEM) projekt att identifiera forskningsbehov för miljömålen.
- Kompletterat styrgruppen med representant för länsstyrelsernas arbete med näringsliv och regional tillväxt.
- Bidragit till Miljönätverket och dess chefsforum för miljömål.
- Medverkat i arrangerandet av ledningskonferens för NV, HaV och länsstyrelserna.

Lantbruk och landsbygd

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 60*			
Årsarbetskrafter män	6,71	7,15	8,23
Årsarbetskrafter kvinnor	17,08	19,18	19,83
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	14,89	14,51	15,67
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	23 203	25 114	25 634
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	15,22	14,32	15,60
Antal ärenden, inkomna och upprättade ¹⁾	513	9 720	14 463
Antal beslutade ärenden ¹⁾	644	9 966	14 604
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år ¹⁾	0	10	66
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	3 549	4 064	2 364

¹⁾ Under 2015 har huvuddelen av länsstyrelsernas arbete med jordbrukarstöden och landsbygdsstöden skett i Jordbruksverkets nya IT-system. Dessa system är ännu inte färdigbyggda, varför statistik över inkomna och handlagda ärenden inte är möjlig att hämta ut. Siffrorna som redovisas för 2015 är därför ofullständiga och skiljer sig från tidigare års statistik. En del av det arbete som skett avseende landsbygdsstöden har skett i de gamla IT-systemen. Arbetet har handlat om handläggning av utbetalningsärenden från den förra programperioden. Här kan statistik hämtas ut och denna redovisas tillsammans med den ärendestatistik som hämtas från länsstyrelsens eget diarieföringssystem i tabellen.

Kommentarer till tabellen

Under 2015 har *Landsbygdsprogrammet 2007-2014* avslutats och bemanningen inom området har anpassats till detta.

Bidragsutbetalningar avser Post- och Telestyrelsens medfinansiering i projekt för bredbandsutbyggnad där den övriga bidragsfinansieringen kommer från *Landsbygdsprogrammet*.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Skogsriket

Länsstyrelsens engagemang inom initiativet Skogsriket har fortsatt och medfört ett antal möten och workshoppar med de tre nätverksgrupperna kring besöksnäring, kompetensförsörjning/jämställdhet och ökad förädling. Bland mycket annat gjordes en studieresa till Växjö, som med stor framgång arbetat för ökat träbyggande i stadsmiljö. Staden har blivit en föregångsmodell för detta och det 30-tal personer som deltog på resan fick med sig många tankar hem. Besöket ledde till att det nu planeras för en träbyggnadsdag i Värmland i februari 2016, framför allt för att sprida modern kunskap om träbyggnation vidare till värmländska kommunrepresentanter.

Den 2 december anordnade Länsstyrelsen en av totalt fyra nationella konferenser kring regeringens planer på ett nytt nationellt skogsprogram. Konferensen samlade cirka 150 personer från sex län och arrangemanget fungerade friktionsfritt och blev mycket uppskattat.

Matlandet

Arbetet med det regionala initiativet *Matlandet Värmland* har gjort en halvhalt under 2015 i väntan på regeringens livsmedelsstrategi, och på en regional handlingsplan. Den 23 mars hade Värmland regeringens uppdrag att anordna en av fyra nationella konferenser om den nya livsmedelsstrategin, där omkring 120 personer deltog från flera mellansvenska län.

Boken *Smaka på Värmland*, en present- och receptbok om modern mat i Värmland, vilken togs fram på Landshövdingens initiativ som ett led i matlandsarbetet, fick under 2015 internationell uppmärksamhet och framgång. Boken deltog i kokbokstävlingen *Gourmand World Cookbook Awards* med 12 000 nominerade böcker från 206 länder och vann där klassen Best Translation/Bästa översättning (boken är utgiven på svenska, engelska och norska). Tävligen åtnjuter mycket stor prestige inom den internationella gastronomi och framtida nytryck av boken kommer att prydas med markören *Best in the World* på omslaget.

Arbetet med att ta fram en regional handlingsplan för regional/närproducerad mat pågår i samarbete med Karlstad Innovation Park och har inkluderat Länsstyrelsen, LRF, Hushållningssällskapet och NIFA (en branschförening för värmländska matföretag). Att ena kring en färdriktning har visat sig vara en komplex uppgift inte minst sedan primärproduktionen kommit in i det utvecklingsarbete som tidigare mest handlat om förädling och försäljning.

BID

Business Improvement District, BID, är en internationellt beprövad metod att åstadkomma platsutveckling, i stad och på landsbygd. Metoden började introduceras i Sverige runt 2010. Länsstyrelsen har under 2015 deltagit i den nationella expertgrupp som bildats för att göra BID till en vedertagen metod även i Sverige. I Värmland har pilotkommuner kring service i glesbygd börjat kanalisera sitt arbete i BID. Värmland ingår nu i Interreg-projektet *Scandinavian Heartland*, med Länsstyrelsen Dalarna som projektägare, projektet handlar delvis om BID. BID-metoden bedöms som ett konkret verktyg för samarbete och utveckling mellan det offentliga, privata och ideella engagemanget på landsbygden.

Indikatorer

Areella näringar, landsbygd och livsmedel utgiftsområde 23¹⁾

Sysselsättning	2015	2014	2013	2012	2011
Andel kvinnor sysselsatta utanför tätort (på landsbygden) (%)		4	4	4	3
Andel män sysselsatta utanför tätort (på landsbygden) (%)		7	7	7	7
Andel sysselsatta utanför tätort (på landsbygden) (%)		11	11	11	10
Nyföretagande	2015	2014	2013	2012	2011
Andel nystartade företag av kvinnor utanför tätort (på landsbygden) (%)		17,4	16,8	15,9	18,9
Andel nystartade företag av män utanför tätort (på landsbygden) (%)		29,9	29,9	30,1	34
Andel nystartade företag utanför tätort (på landsbygden) (%)		47,3	46,6	46,1	53

¹⁾ Se avsnitt Resultatredovisning, avsnitt indikatorer

Källa: Statistiska centralbyrån

Kommentar kring ovanstående indikatorer

Sysselsättning

Länet har en högre sysselsättning på landsbygden jämfört med riket, som har 8 procent sysselsatta. Andelen kvinnor sysselsatta på landsbygden är 1/3-del jämfört med männen vilket är i paritet med riket.

Nyföretagande

Andelen nyföretagare på landsbygden är hög jämfört med riket som hade 25 procent för 2014. Annan statistik hade kunnat visa att andelen företagare av de sysselsatta på landsbygden är hög. Siffrorna kan dock indikera att det är relativt goda förutsättningar för företagande på landsbygden i Värmland. Landsbygdsföretagande har under lång tid varit ett område för särskilda satsningar av Länsstyrelsen och andra aktörer i länet.

Återrapportering regleringsbrev

10. Länsstyrelserna ska på ett kostnadseffektivt och för företagen enkelt sätt samt med minimerad risk för sanktioner genomföra de uppgifter som åligger dem vid genomförandet av förordningarna (1307/2013) om EU:s direktstöd för jordbrukare m.m. och (1305/2013) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder. En strävan ska vara att genomföra de kontroller som tillkommit med den nya lagstiftningen på ett sådant sätt att kostnaderna och merarbetet för företag och myndigheter minimeras.

Länsstyrelserna ska tillsammans med Jordbruksverket upprätta avtal enligt Kommissionens delegerade förordning (EU) nr 907/2014 av den 11 mars 2014 om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1306/2013 vad gäller utbetalande organ och andra organ, ekonomisk förvaltning, avslutande av räkenskaper, säkerheter och användning av euron.

Länsstyrelserna ska, tillsammans med Jordbruksverket, säkerställa att direktstöd till lantbruket och stöd till landsbygdsutveckling i så hög utsträckning som möjligt betalas ut så tidigt som regelverket tillåter.

Länsstyrelsen har inom Landsbygdsprogrammet 2007-2013 fortsatt arbetet med kvalitetssäkring av handläggningen. Genom de revisioner som genomförts och den interna kompetensutveckling som är en direkt följd av revisionerna har den kollektiva och individuella kompetensen höjts. Detta verifieras av resultaten av revisionerna inklusive ACKE

(revision utifrån ackrediteringsvillkoren) där Länsstyrelsen successivt minskat felaktigheter i ärendehanteringen. Under 2015 har handläggning av utbetalningsärenden varit prioriterat och Länsstyrelsen har noggrant följt upp hanteringen av inneliggande ärenden. Alla handläggare har kontinuerligt kunnat följa enskilda ärendens status visuellt. Länsstyrelsen har uppnått Jordbruksverkets mål för angivna tider för sista inlämning av utbetalningsbeslut.

Länsstyrelsen eftersträvar att i så stor utsträckning som möjligt samordna de kontroller som ska genomföras. Detta gäller främst olika kontroller inom jordbrukarstöden men även samordning av jordbrukarstödskontroller med djurskyddskontroller.

Länsstyrelsen har tillsammans med Jordbruksverket upprättat ett avtal enligt Kommissionens delegerade förordning (EU) nr 907/2014 av den 11 mars 2014 om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1306/2013 vad gäller utbetalande organ och andra organ, ekonomisk förvaltning, avslutande av räkenskaper, säkerheter och användning av euron.

För gårdsstöd, miljöersättningar och kompensationsbidrag har Länsstyrelsen alltid prioriterat att stöden ska betalas ut så tidigt som möjligt och för samtliga år som det funnits fastställda utbetalningsmål inom SUSS-JBR har Länsstyrelsen uppnått dessa. För 2015 är det svårigheter att ta fram statistik för utbetalningarna men för gårdsstödet är cirka 92 procent av jordbrukarna med i årets utbetalningar och ungefär samma procentsats gäller för förgröningsstödet. Även för övriga stöd som varit möjliga att betala ut har Länsstyrelsen uppnått höga procentsatser.

12. Länsstyrelserna får för uppdragets genomförande disponera anvisade medel från utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel, anslagen 1:18 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur och 1:19 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur, vilka regleras i Jordbruksverkets regleringsbrev för budgetåret 2015.

Länsstyrelserna ska redovisa följande avseende Landsbygdsprogram för Sverige åren 2007-2013:

- handläggningstiderna för ansökningar om utbetalningar av landsbygdsstöd samt hur länsstyrelsen arbetar för att minska handläggningstiderna.

Länsstyrelserna ska redovisa följande avseende landsbygdsprogram för perioden 2014–2020:

- Vilka åtgärder som har vidtagits för att informera om det nya programmet.
- Vilka åtgärder som har kommit igång under året samt om och hur regionala urvalskriterier och andra regionala anpassningar tillämpats inom respektive åtgärd.
- Hur det säkerställs att landsbygdsprogrammets genomförande är samordnat med och drar nytta av andra pågående processer i länet såsom arbetet med genomförande av de regionala utvecklingsprogrammen/ utvecklingsstrategierna och program finansierade av övriga ESI-fonder.

Länsstyrelserna tilldelas särskilda medel för upprättandet av åtagandeplaner för betesmarker och slätterängar under 2015–2016. Länsstyrelsen ska redovisa följande:

- Hur många åtagandeplaner som upprättats på skärm respektive i fält under året.
- Den genomsnittliga tidsåtgången för upprättande av åtagandeplaner på skärm respektive i fält.
- En uppskattning av det eventuella återstående arbetet med åtagandeplaner som behöver upprättas under 2016.

Landsbygdsprogrammet 2007-2013

Länsstyrelsens hantering av ansökningar inom *Landsbygdsprogrammet 2007-2013* avslutades under 2015. Länsstyrelsen omdisponerade handläggningsresurser under första halvåret för att säkerställa att de av Jordbruksverket stipulerade tiderna för inlämning kunde hållas. De allra flesta ärendena fanns inom bredband och Leader. Samtliga utbetalningsärenden handlades inom de fastställda tiderna.

Länsstyrelsen har fortsatt arbetet med kvalitetssäkring av handläggningen, och bedömer att de regelbundna täta handläggarmöten med gruppvisa bedömningar som införts varit en framgångrik metod för lärande. Även genom de revisioner som genomförts och den interna kompetensutveckling som är en direkt följd av revisionerna har den kollektiva och individuella kompetensen höjts. Detta verifieras av resultaten av revisionerna inklusive ACKE (revision utifrån ackrediteringsvillkoren) där Länsstyrelsen successivt minskat felaktigheter i ärendehantering.

Två regionala handläggarträffar med Värmlands Leaderområden och Västra Götalands Leaderområden har skett under året. Huvudteman har varit frågor kring avslut och strategiskrivning för kommande programperiod. Nära kontakt med länets alla leaderkontor för att underlätta övergången mellan programperioden med god kvalitet och säkerställa arkiveringen samt goda slutrapporter av verksamheternas drift.

Landsbygdsprogrammet 2014-2020

Genomförandet av det nya landsbygdsprogrammet har successivt påbörjats. De åtgärder som initialt efterfrågats har varit investeringsbidraget för ökad konkurrenskraft inom jordbruket samt investeringsbidraget för bredbandsutbyggnad. Länsstyrelsens handläggare har haft intensiv kontakt med sökande inom båda områdena. När det gäller investeringsbidraget för jordbruket har informationsmöten hållits med LRF och med Hushållningssällskapet. Vid mötena har bland annat de regionala urvalskriterierna och den regionala anpassningen kommunicerats. Förordningar och föreskrifter har inte varit beslutade så det har i informationsgivningen varit viktigt att tydliggöra den osäkerhet som funnits om vilka regler som kommer att gälla. Detta gäller även för bredbandsområdet. Inom detta område har Länsstyrelsen, förutom täta kontakter med sökande fiberföreningar, också haft nära samverkan med kommunernas bredbandssamordnare samt med Region Värmland. Gemensamma informationsträffar för både föreningar och kommunala tjänstemän har genomförts i samverkan mellan Länsstyrelsen och Region Värmland. Vid en sådan träff deltog även representanter från Regionalfonden Norra Mellansverige där bredbandsutbyggnad för stamnät är stödbart. Även Jordbruksverkets kontaktperson för bredbandstödet har bjudits in och deltagit i en träff med vissa av kommunernas bredbandssamordnare.

Länsstyrelsen har under året haft e-postkontakt med deltagarna i det regionala partnerskapet för *Landsbygds- och Havs- o fiskeriprogrammen* för information om processen för programmets införande och den pågående framtagningen av det regionala handlingsprogrammet. Ett första möte med partnerskapet hölls i november då en stor del av åtgärdsregelverk och budgetfördelning var på plats.

Länsstyrelsen har successivt informerat på hemsidan om stödmöjligheterna i det nya landsbygdsprogrammet samt även haft hänvisning till Jordbruksverkets hemsida. I övrigt har Länsstyrelsen utyttjat befintliga nätverk och mötesforum för informationsgivning. Exempel på sådana mötesplatser är *Samrådsgruppen för näringslivsfrågor* (Region Värmland och Länsstyrelsen bjuder gemensamt in kommunernas näringslivsansvariga, Almi, klusterorganisationer, företagorganisationer, m.fl.), lokala näringslivsdagar och regionala riskkapitalmöten. Länsstyrelsen har också medverkat på ett möte anordnat av Värmlands Hembygdsförbund och informerat om möjligheten att söka medel för restaurering av hembygdsgrändar inom stödet för restaurering av natur- och kulturmiljöer.

För jordbrukarstöden inom landsbygdsprogrammet har Länsstyrelsen avsatt stora personalresurser för att besvara alla de telefonförfrågningar som kom från jordbrukarna inför årets ansökningar om stöd. Länsstyrelsen anordnade också sex välbesökta möten på olika platser i länet med information om stöden och möjlighet att ställa frågor.

Det övergripande programdokumentet för Värmlands utvecklingsarbete är den av Region Värmland antagna *Värmlandsstrategin 2014-2020*. Andra viktiga strategier och program är den nationella strategin för *hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020*, det *regionala serviceprogrammet 2014-2018* samt relevanta program i EU:s programperiod 2014-2020. *Landsbygdsprogrammet* är ett av dessa, andra regionala viktiga program är *regional- och socialfonden för Norra Mellansverige*. Länsstyrelsen har sedan länge upparbetade kontakter på både lednings- och handläggarnivå med andra programansvariga. Särskilt viktig samarbetspartner är Region Värmland som ansvarar för *Värmlandsstrategin* som också är regional kontaktnod för regional- och socialfonden. Det *regionala serviceprogrammet* är ett mycket viktigt programdokument varför åtgärder i Landsbygdsprogrammet är direkt kopplat till detta program. Handläggarna inom serviceprogrammet finns på samma enhet på Länsstyrelsen som handläggarna inom landsbygdsprogrammet för att få maximal samordning.

Det är också viktigt att de kommande programmen inom *Lokalt Ledd Utveckling, LLU*, samspelar med övrigt programarbete. Så snart de två i länet godkända LLU-programmen är etablerade ämnar Länsstyrelsen bjuda in dessa till deltagande i *Partnerskapet för Landsbygds- och Havs- o fiskeriprogrammen*.

Åtgärdsplaner för betesmarker och slåtterängar

Länsstyrelsen har upprättat 40 åtagandeplaner under 2015. Av dessa var 29 så kallade fältplaner och 11 skärmplaner. Tidsåtgången var cirka 22 timmar per fältplan och cirka 14 timmar per skärmplan. Uppskattningsvis återstår cirka 150 planer som ska upprättas 2016. Med samma tidsåtgång per plan som för 2015 skulle detta totalt innebära cirka 3000 timmar. Eftersom tidsåtgången för allmän planering och förberedelse blir kortare 2016 så kommer dock förmodligen tidsåtgången per plan att minska.

Länsstyrelseinstruktion 4 §

3. Länsstyrelsens uppgifter omfattar också tillsyn över att fastighetsinnehav avvecklas enligt 18 kap. 7 § ärvdabalken. Förordning (2008:1346)

Länsstyrelsen arbetar med uppgiften i gängse omfattning. Länsstyrelsen får uppgift om samtliga jordbruksfastigheter som övergår i dödsboform. Kontroll görs av dessa efter tre år, varvid det kan konstateras att den obrukade merparten avvecklas. Länsstyrelsen skickar information till de fåtal som inte avvecklats. För närvarande finns ett mindre antal dödsboägda fastigheter som inte är avvecklade trots att mer än fyra år har förflutit.

Fiske

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 62*			
Årsarbetskrafter män	1,30	2,31	2,53
Årsarbetskrafter kvinnor	0,30	0,09	0,07
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	1,0	1,32	1,45
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	2 732	3 438	3 165
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	1,79	1,96	1,93
Antal ärenden, inkomna och upprättade	225	230	242
Antal beslutade ärenden	219	253	223
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	0	0	0
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	398	39	0

Kommentarer till tabellen

Bemanningen har minskat under 2015. Trots det har antalet upprättade och beslutade ärenden hållits på en hög nivå. Antalet inkomna ärenden är nästan som under 2014, dock en minskning sedan 2013. Det beror bland annat på att yrkesfiskarna i Vänern ansökte om förnyelse av redskapsdispenser under 2013.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Länsstyrelsen har tagit fram en handlingsplan för fisketillsynen på allmänt vatten i Vänern. Därefter har fisketillsyn bedrivits enligt handlingsplanen. Informationsskyltar har satts upp kring norra Vänern med information om fiskereglerna i Vänern. Ett ökat tjuvfiske i Byälven, Säffle kommun, har bidragit till att Länsstyrelsen har agerat i området. Under hösten 2015 kallade Länsstyrelsen till möte med Säffle sportfiskeklubb, Harefjordens fiskevårdsområdesförening, Säffle kommun, Kustbevakningen och Polisen. Ett samarbete har inletts, och en fisketillsynsgrupp har bildats, där representanter från ovanstående organisationer ingår. I gruppen ska man gemensamt planera och följa upp fisketillsynen, men också planera åtgärder för att förhindra tjuvfiske och öka fisketurismen. Tio nya fisketillsynsmän har gått utbildning och kommer att förordnas under 2016.

Länsstyrelsen deltar i *Samförvaltning Vänern* bland annat tillsammans med Länsstyrelsen Västra Götaland, Vänerns Vattenvårdsförbund, yrkesfiskare, vattenägare, husbehovsfiskare, sportfiskare, Karlstads universitet och Sveriges lantbruksuniversitet. Utöver samförvaltningsarbetet har Regionerna i Värmland och Västra Götaland ansökt och tilldelats medel av Jordbruksverket för ett Biosfärsområde, *Fiskeområde Vänern*. Fiskeområdets huvudsyfte är att utveckla och stärka ett hållbart lokalt fiske i Vänern och kommer att starta sin verksamhet under 2016. Länsstyrelserna och huvudandelen av kommunerna runt Vänern är medfinansiärer. Fiskeområdets strategi har arbetats fram i bred dialog med myndigheter, yrkesfiskare, sportfiskare och andra berörda. Den övergripande visionen är *Livskraftigt Vänerfiske – även i framtiden*. Under hösten 2015 bildades föreningen *Fiskeområde Vänern* där Länsstyrelsen medverkar och är invald i valberedningen.

Länsstyrelsen har som tidigare år samarbetat med *Laxfond Vänern*. Länsstyrelsen har samordnat uppköp av smolt till Vänern inklusive besiktning av smolt i odlingarna. Länsstyrelsen har även samordnat initiativutställningarna som trollingklubbarna runt Vänern gör. Länsstyrelsen hjälper till med utsättningsplatser, inköp och besiktningar av smolten i odlingarna.

Samråd och framtagande av de årliga anvisningarna med instruktioner för Fortums fiskrelaterade verksamhet enligt vattendomar har genomförts under 2015. Genom detta har flera förbättringar uppnåtts, bland annat om rutiner för utsättning av den kompensationsodlade smolten, lekfiskhantering, fisktrappan i Forshaga, journalföring etc. Länsstyrelsen i Västra Götaland och Länsstyrelsen i Värmland var båda beslutande myndigheter och anvisningarna för 2015 är undertecknade. Arbetet är kontinuerligt och nya anvisningar och förbättringar kommer att tas fram under 2016. Rutinen där Fortum sänder veckovisa journalrapporter från den fiskrelaterade verksamhet i Forshaga till Länsstyrelsen fungerade bra under 2015. Länsstyrelsen har under flera år kontrollerat kvalitén på den kompensationsfisk som Fortum enligt vattendom sätter ut i Klarälven. Årliga rapporter över dessa kontroller har framställts med start 2012.

Fiskestatistik för fritids- och husbehovsfiskare i hela Vänern har liksom tidigare år samlats i en databas, där även redskapsnumren för husbehovsfiskarna finns. Arbetet att registrera redskapsanvändare per redskapsnummer har pågått löpande. Sedan 2014 har även tillstånd, dispenser och förordnanden registreras i en databas.

Inom Miljösamverkan Sverige har ett nationellt projekt med åltillsyn inletts under 2015, där syftet är att med tillsyn och information främja bevarandestatusen hos ål men också att underlätta för länsstyrelserna att bedriva tillsyn av lagefterlevnaden kring ål. Länsstyrelsen är delaktigt i projektgruppen och som projektfadder. Arbetet fortsätter under 2016.

Inom projektet *Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare* har fiskefunktionen under 2015 deltagit i gruppen för arbetet med dikesrensningar.

Länsstyrelsen var under 2014 deltagare i referensgruppen för revidering av *Havs- och vattenmyndighetens författningssamling Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS2011:13) om utsättning och flyttning av fiske i andra fall än mellan odlingar* och revideringen av *Finfo 2001:8 utsättning och spridning av fisk*. Arbetet i referensgruppen skulle enligt Havs- och vattenmyndigheten fortsätta under 2015, så blev det inte utan man sköt upp fortsatta arbete till 2016.

Länsstyrelsen fiskefunktion har varit delaktig i Länsstyrelsens arbete med framtagande av förvaltningsplan för flodkräfta. Förvaltningsplanen blev beslutad av Havs- och vattenmyndigheten under sommaren 2015 och fortsatt arbete med handlings- och åtgärdsplan pågår och beräknas vara färdig tidigt 2016.

Tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten är Länsstyrelsen projektägare i demonstrationsprojektet *Rappen*. Rappen är en webbapplikation där allmänheten har möjlighet att rapportera till myndigheten om fynd av invasiva arter. Rappen testades under sommaren 2015 och kommer att utvärderas vintern 2016. Länsstyrelsen medverkar i styrgrupp, projektgrupp och referensgrupp.

Länsstyrelsen har fortsatt att sprida information om verksamheten och att ta del av allmänhetens frågor genom att närvara på internet och i sociala medier via Länsstyrelsens webbplats, Facebook och Länsstyrelsens blogg, med adressen www.varmlandsfiske.se. Länsstyrelsen har en strävan att lägga ut allt som kan vara av allmänt intresse. Bloggen är relativt välbesökt och har mottagits positivt från målgruppen. Länsstyrelsen var även med på *Suncity Predator Show 2015*, Länsstyrelsen hade en monter och berättade om fisket i Värmlands län och fiskeregler för Vänern. Länsstyrelsens monter var välbesökt och intresset var stort att få prata fiske med myndigheten. Nya skyltar med fiskeregler för Vänern har placerats ut i anslutning till isättningsplatser för båt och andra fiskeplatser i kommunerna.

Återrapportering regleringsbrev

15. Länsstyrelserna ska redovisa hur de främjat och bidragit till den nationella offentliga finansieringen av det operativa programmet för fiskerinäringen i Sverige perioden 2007–2013. Länsstyrelserna ska verka för ett effektivt regionalt genomförande av Havs- och fiskeriprogrammet för Sverige 2014–2020 i syfte att uppnå de i programmet angivna målen i enlighet med kommande förordning om stöd inom ramen för Havs- och fiskeriprogrammet.

Under 2015 har fokus legat på ansökningar om utbetalningar då programmet stängde för nya ansökningar redan 30 april 2013.

Informationsinsatser har genomförts under året med potentiella projektsökande i det nya Havs- och fiskeriprogrammet som öppnade i sin helhet under senare delen av år 2015.

Biosfärområde Vänerskärsgården har tagit initiativ till att bilda ett fiskeområde för hela Vänern i det nya programmet. Länsstyrelsen har under året deltagit i förberedelserna och ämnar delta i finansieringen. Jordbruksverket har i slutet av 2015 godkänt ansökan om att bilda *Fiskeområde Vänern*. Länsstyrelsen ämnar bjuda in representanter för *Fiskeområde Vänern* till deltagande i regionala partnerskapet för Landsbygds- och Havs- o fiskeriprogrammen.

16. Länsstyrelserna ska redovisa hur de bidragit till arbetet med omprövning av vattendomar.

Slutrapporten för projektet *Vänerlaxens fria gång* (2011-2015) färdigställdes under 2015 och har inlämnats till miljödepartementen i Sverige och Norge. Rapporten innehåller bland annat förslag och konsekvensbeskrivning av fisk-/faunapassager och miljöanpassad vattenreglering vid cirka 50 dammbyggnader inom Klarälvens avrinningsområde och avses användas för tillsyn, omprövningar och/eller nyprövningar av vattendomar i syfte att uppfylla krav enligt Miljöbalken och EU-rätten.

Länsstyrelsens beredningssekretariat förbereder sig för det uppdrag som kommer från Vattenmyndigheten, om prioritering av åtgärder för vattenkraft i avrinningsområdesvisa åtgärdsplaner. Det arbetet kommer tydligare att visa på behovet av omprövningar, särskilt som centrala myndigheter vill se att alla anläggningar ska vara omprövade inom loppet av 20 år.

Det 320 meter långa omlöpet förbi Gullsby kraftverk i Slorudsälven färdigställdes under sommaren till en kostnad av cirka tre miljoner kronor. Omlöpet innebär att den storvuxna sjövandrande öringen från Värmeln för första gången på över 200 år har möjlighet att passera vandringshindret och nå tidigare avstängda lekområden uppströms. I samma älv har diskussionerna mellan ägaren Arvika Kraft och Länsstyrelsen samt Naturvårdsverket fortsatt om en statlig inlösen och utrivning av de två uppströms belägna kraftverken. Om detta projekt blir verklighet kommer hela vattensystemet vara tillgängligt för vandrande fisk och andra vattenorganismer.

Arbetet med att ta fram en strategi och en plan för vilka vattendrag som ska prioriteras i Länsstyrelsens tillsyns- och restaureringsarbete påbörjades 2015. Strategin blir även ett underlag för prioritering av omprövning.

Länsstyrelserna i Värmland och i Västra Götalands län har under året skickat en skrivelse till regeringen om de behov som finns av att få till en miljöanpassad reglering av Vänern. En

omprövning av vattendomen är nödvändig, där även frågor om avbördningskapacitet och skredrisker i Göta älv måste behandlas.

Tabell 1.2: Fiske ¹⁾

Länsfakta	2015	2014	2013
Antal fiskevårdsområden	156	156	156
Antal fiskelicenser	0	0	
Antal personliga fiskelicenser	16	16	
Antal yrkesfiskelicenser			0
Antal fartygstillstånd			0
Antal inkomna ansökningar om stöd ur strukturfondsprogram	0	0	0

¹⁾ Från och med 1 oktober 2014 infördes nya regler om licens för yrkesfiske. Ändringen innebär att det inte behövs yrkesfiskelicens för fiske i havet, utan bara fartygstillstånd. Fartygstillstånd bytte också namn till fiskelicens. Ändringen innebär också att benämningen yrkesfiskelicens bytte namn till personlig fiskelicens vid fiske i sötvatten.

I årsredovisningen för 2014 togs inte hänsyn till denna förändring. Redovisningen i denna tabell som avser 2014 överensstämmer därför inte med motsvarande tabell i årsredovisningen 2014.

Källa: Havs- och vattenmyndigheten

Kommentarer Tabell 1.2

Antalet fiskevårdsområden är oförändrade, liksom antalet personliga fiskelicenser.

Folkhälsa

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 70*			
Årsarbetskrafter män	0,97	1,05	1,00
Årsarbetskrafter kvinnor	1,00	1,04	1,07
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	1,23	1,15	1,16
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	3 166	3 205	3 344
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	2,08	1,83	2,04
Antal ärenden, inkomna och upprättade	20	31	21
Antal beslutade ärenden	20	27	22
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	0	1	0
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	90	3 546	3 544

Hjälp text Andel av total verksamhetskostnad inkl OH exkl. resurssamverkan. Uppgiften hämtas från tabell B.

Kommentarer till tabellen

Verksamheten har bedrivits med kontinuitet under flera år.

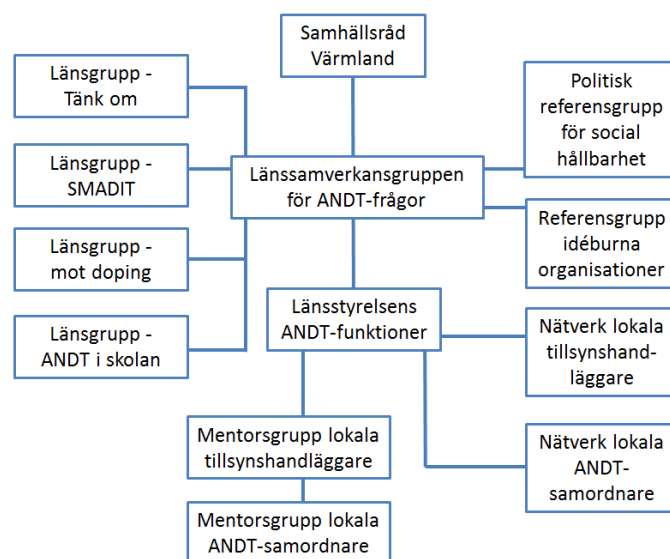
Bidragsutbetalningarna 2015 avser förmedling av statsbidrag inom ANDT. Tidigare år bokfördes även bidrag för *Personligt Ombud* under *Folkhälsa* men från 2015 bokförs dessa under *Nationella minoriteter och mänskliga rättigheter*.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Länsstyrelsens uppdrag inom ANDT-området är beskrivet i Förordning (2012:606) om samordning inom alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksområde. Redovisningen följer förordningens beskrivning av uppgifter som ingår i uppdraget.

Organisationen av ANDT-arbetet i Värmland 2015

(ANDT- alkohol, narkotika, dopning, tobak)



Samhällsråd Värmland

Rådet utgörs av landshövdingen, polisområdeschefen, landstingsdirektören och regiondirektören. De stödjer följande sakområden; ANDT- och brottsförebyggande arbete, våld i nära relation, jämställdhet och integration, samt stimulerar till ökad samverkan inom dessa

frågor. Rådet godkänner verksamhetsplaner och budget samt årsberättelser. Rådet har träffats vid fyra tillfällen under året.

Länssamverkansgruppen för ANDT-frågor

I gruppen deltar chefer på enhetsnivå från Länsstyrelsen, Landstinget, Region Värmland, Polismyndigheten och Tullverket. Länsstyrelsen har ordförandeuppdraget i gruppen. Gruppen lyfter frågor till *Samhällsråd Värmland* och till referensgruppernas möten, medverkar i förankringsarbetet i respektive organisation och fungerar som stöd och bollplank för Länsstyrelsens ANDT-funktioner. Gruppen har träffats tre gånger under året.

Politisk referensgrupp för social hållbarhet

I gruppen, som träffas två gånger per år, finns en politisk representant från varje kommun i länet, utsedd av kommunstyrelsen samt två representanter från landstingets tandvårds- och folkhälsoutskott. Vid mötena får gruppen möjlighet att påverka inriktningen av arbetet, får information och kompenslyftande inslag samt tillfälle att byta erfarenheter.

Referensgrupp idéburna organisationer

Idéburna organisationer på länsnivå bjuds in två gånger per år för att få information, ge sin bild av läget inom ANDT-området, samt informera om sina förebyggande insatser. I gruppen deltar till exempel Rädda Barnen, Värmlands idrottsförbund, nykterhetsorganisationerna, studieförbunden och Nationalföreningen för Trafiksäkerhetens Främjande, NTF.

Arbetsgrupper

Tillfälliga arbetsgrupper bildas under kortare och längre tid vid särskilda projekt eller satsningar. Under 2015 fanns arbetsgruppen inom områdena dopning, Tänk om, SMADIT och ANDT i skolan. SMADIT står för Samverkan Mot Alkohol och Droger I Trafiken.

Lokala nivå

ANDT-arbetet i länet har starkt fokus på att få till en långsiktig och hållbar struktur för förebyggande insatser. I nästan alla kommuner finns idag styr- och arbetsgrupper samt samordningsfunktioner för det alkohol- och drogförebyggande arbetet. Inom de fyra geografiska områdena i länet finns bland de lokala ANDT-samordnarna och tillsynsansvariga utsedda mentorer. Mentorerna fungerar som stöd i sitt geografiska nätverk men fungerar också som bollplank till Länsstyrelsens ANDT-funktioner. Alla lokala ANDT-samordnare har fått erbjudande om att välja intresseområde, som de särskilt bevakar och återskärter.

Länsstyrelsens ANDT-funktioner

På Länsstyrelsen finns en ANDT-samordnare och en handläggare för tillsyn enligt alkohol- och tobakslagen. Båda funktionerna lyder under samma styr- och arbetsgrupp. De har en nära samverkan mellan vad gäller stöd till kommunerna, planering av nätverksträffar, utbildningsinsatser och projekt. Länsstyrelsens ANDT-funktioner har nära koppling till kommunerna via kontaktpersoner inom politiken, idéburna organisationer, tillsyn och förebyggande arbete i samtliga kommuner.

Verksamheten

Nedan summeras de insatser som genomförts under året inom ANDT-området.

Insatser för att stödja genomförandet av den nationella ANDT-politiken i länet

Länsstyrelsen har på flera olika sätt bidragit till genomförandet av den nationella ANDT-politiken i länet under året. Den regionala ANDT-strategin ligger helt i linje med den nationella ANDT-strategin och innehållet i strategierna har under hela strategiperioden lyfts i alla sammanhang där det varit lämpligt. Många av kommunerna arbetar enligt strukturen och

innehållet i strategierna vad gäller planering, genomförande och uppföljning av lokala ANDT-insatser.

Webbsidan, www.drogfrittvarmland.se, som varit ett forum för att sprida information om ANDT-strategierna och aktuell information inom området, har stängts ner under året. Denna information finns nu på Länsstyrelsens externa webb, där all information samlats inom området tillsammans med närliggande områden.

Bidra till utvecklingen av ett långsiktigt kunskapsbaserat regionalt och lokalt arbete samt samordna utbildning och kompetensutveckling i länet

Långsiktigt kunskapsbaserat arbete

I arbetet med att få till ett hållbart och långsiktigt arbete, är en väl uppbyggd struktur och uppföljning viktiga komponenter. Arbete har under året pågått för att bibehålla och utveckla den struktur och organisation som under många år byggts upp i länet. Detta arbete måste pågå kontinuerligt då personal, uppdragsgivare och förutsättningar ständigt förändras. En förutsättning för att beslutsfattare och chefer ska kunna ta ändamålsenliga beslut inom ANDT-området är att de har kunskap om de lagar som gäller. Kunniga och insatta politiker är viktiga möjliggörare för ett långsiktigt och framgångsrikt förebyggande arbete, varför den politiska referensgruppen inom området är viktig att förse med aktuell kunskap inom området. Förutom ANDT-frågorna lyfts även sakområdena jämställdhet, integration och våld i nära relation i denna grupp. Gruppen kallas idag för *politiska referensgruppen för social hållbarhet*.

Landstinget har under året i samverkan med länets kommuner och Länsstyrelsen permanentat pilotundersökningen *Ungdomars drogvanor i Värmland*. Överenskommelser har skrivits med alla kommuner i länet för att klargöra ansvar och ägande av data. Undersökningen kommer att genomföras vartannat år, som webbenkät, i årskurs 9 och år två på gymnasiet. Undersökningen genomfördes 2015 under v 38 - v 42 och resultatet kommer att presenteras i början av januari 2016. Länsstyrelsen kommer att vara ett stöd för kommunerna i att genomföra lokala analyser av resultatet. Frågorna i undersökningen överensstämmer med de nationella indikatorerna som tagits fram för att kunna jämföras med andra län.

Samordna utbildning och kompetensutveckling

Länsstyrelsen spelade en betydande roll gällande kompetensutveckling i länet under 2015, då en mängd utbildningsinsatser genomfördes. Utbildningsinsatserna som erbjudits har skapats efter uttalade behov och önskemål från kommuner/andra samarbetspartners och har skett i samverkan med andra aktörer, både offentliga och ideburna organisationer. Vad gäller kunskapsspridning har det varit fokus på narkotika och rökfria skolgårdar i länet.

- I samverkan med Landstinget i Värmland, Värmlands läns Vårdförbund, Bryggan och CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) genomfördes konferensen *Anpassning som överlevnadsstrategi*, för ett hundratal deltagare. Konferensen handlade om erfarenhet av arbete med barn och föräldrar i familjer där någon dricker för mycket eller använder droger.
- Samordnaren för våld i nära relationer, integrationssamordnare, särskilt sakkunnig jämställdhet och ANDT-samordnaren arrangerade en utbildningsdag på temat *Unga, genus och prevention* för ett 60-tal deltagare.
- I samverkan med Länsstyrelsen i Örebro har en tvådagars konferens genomförts för politiker, polis och ANDT-samordnare, från små kommuner i Örebro och Värmland. Syftet var att lyfta små kommuners förutsättningar för förebyggande arbete, goda

exempel från länen och erbjuda ett forum för erfarenhetsutbyte. Representant från Socialdepartementets ANDT-sekretariat medverkade på konferensen.

- En konferens på temat *Trygghetscenter – en viktig arena för förebyggande arbete i små kommuner*, har genomförts i samverkan med Grums kommun, Sunne kommun, Räddningstjänsten och Polismyndigheten. Syftet var att sprida erfarenheter och diskutera konceptet Trygghetscenter, utifrån små kommuners möjligheter, samt visa hur förebyggande insatser kan knytas samman till ett brett och verkningsfullt arbete, där delaktighet och medborgardialog är nyckelord.
- Under uppmärksamhetsveckan för barn i riskmiljöer, v 47 genomförde Länsstyrelsen tre aktiviteter. En konferens på temat *Unga, genus och prevention*, en filmvisning *My Life, My Lesson* och samt ett seminarium på temat *Ensamkommande flyktingbarn*.
- Tre temadagar om droger tillsammans med FOU-Välfärd på Karlstad universitet för ett sjuttiofem deltagare.
- Tre informationstillfällen om *Local Hero*, CAN:s metod för att engagera unga i arbetet mot ANDT.
- Tillsammans med kollegor på länsstyrelser i Mellansverige har en tvådagars nätverksträff genomförts för ANDT-samordnare, polis och politiker från tio större städer i åtta län, på temat *Brottsförebyggande- och ANDT-förebyggande arbete*.
- *Tobaksfria barn*, en regional utbildningsdag har genomförts för personal inom elevhälsa och ungdomsmottagning.
- Regional utbildningsdag kring kontrollköp har genomförts.
- Länsstyrelserna i Mellansverige har genomfört ett tvådagarsseminarium för ett åttiotal lokala ANDT-samordnare på temat *Narkotikaförebyggande insatser*.
- Länsstyrelsen anordnade tillsammans med värmändska kommuner tre utbildningstillfällen i *Ansvarsfull alkoholservering*. Vid ett tillfälle deltog två kommuner från Örebro län. Dessa utbildningsinsatser riktades till restaurangpersonal, krögare och ordningsvakter.
- Länsstyrelsen har även vid tre tillfällen (Karlstads universitet och Klarälvdalens folkhögskola), utbildat studenter inom alkohollagen och *Ansvarsfull alkoholservering*.

För att kvalitetssäkra påbörjade insatser har nätverksträffar genomförts inom flera områden och metoder:

- En nätverksträff genomfördes i maj för personer som är ansvariga för *Tobakfri duo* eller andra liknande kontraktsmetoder med syftet att byta erfarenheter och lära av andra.
- En nätverksträff för Effekt presenterar har genomförts för handledning och erfarenhetsutbyte. Då utbildarkompetens för denna metod finns i länet, är det enkelt att erbjuda utbildningar utifrån lokala behov och möjlighet finns att genomföra dessa även med små grupper och till en låg kostnad.
- En nätverksträff för barngruppsledare har genomförts under året i samverkan med Forshaga och Säffle kommun.
- De träffar Länsstyrelsen tidigare tagit initiativ till inför Valborg och skolavslutning för att öka samverkan mellan länets kommuner och Polisen, sköts numer på lokal nivå i så gott som alla kommuner.
- Länsstyrelsen har bidragit med stöd till lokala nätverksträffar, som genomförts över kommungränserna, genom att ge tips om innehåll, föreläsare och visst ekonomiskt bidrag.

Särskilda projekt under 2015 som fått externa medel

De projektmedel Länsstyrelsen beviljats från Folkhälsomyndigheten och Socialdepartementet för särskilda satsningar har möjliggjort att Länsstyrelsen har kunnat vara motor i de utvecklingsprojekt som beskrivs nedan.

Värmland fritt från dopning – Värmland har under snart fyra år deltagit i det nationella dopningsprojektet *PRODIS* (prevention mot dopning i Sverige). De två projektledarna, som arbetat 25 procent har under 2015, fortsatt varit ett stöd för de fyra pilotkommunerna, som påbörjat en process för att hitta rutiner för dopningsproblematiken. De har deltagit på nationella nätverksträffar inom projektet samt deltagit på den nordiska dopningskonferensen i Helsingfors. Ett antal utbildningsdagar har genomförts, som till exempel processledardagar och fördjupningsdagar för kommunerna. Under våren har projektledarna utbildat hundra poliser, förundersökningsledare samt åklagare om dopning. Sex gym har deltagit i utbildningsinsatser och ett nittiototal personer deltog på en konferens då Dopningsjouren besökte länet. Länsstyrelsen har ordförandeskapet i Länsgruppen mot dopning, som har träffats vid fyra tillfällen under året.

Tänk om – Länsstyrelsen beviljades 2015 fortsatta medel från Folkhälsomyndigheten för insatser med syfte att minska langningen av alkohol till unga, utifrån *Tänk om* konceptet. Den regionala arbetsgruppen som bildades 2014 med representanter från fem kommuner, Polismyndigheten, Länsstyrelsen och Systembolaget, utvidgades 2015 med representant från Värmlands idrottsförbund. Arbetsgruppen har anlitat en oberoende mediebyrå som tillsammans med gruppen tagit fram en plan för genomförande av insatserna, där fokus varit information i sociala medier. En mindre del har gått till Värmlands idrottsförbund för att engagera ett antal föreningar, som stått utanför Systembolaget, i samband med risktillfällen och delat ut flygblad. Detta har kompletterats med andra insatser som debattartiklar i samband med skolavslutningen, annonser i veckoblad och personaltidningar samt föräldrautskick. Ett antal pressträffar har hållits inför riskhelger med god uppmärksamhet i media. Alla kommuner har aktivt deltagit i arbetet på olika sätt. Två korta regionala filmer har tagits fram där Polisen och Systembolaget medverkar.

Föräldrastöd – ANDT-samordnaren har tillsammans med kollegorna inom området Social hållbarhet, varit involverade i det nya uppdrag Länsstyrelserna fått. Uppdraget handlar om att under 2014-2017 stödja kommuner, landsting och andra föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla ett universellt, kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd till föräldrar med barn i tonåren i respektive län. Länsstyrelsen har under året anlitat en projektledare, som gått 7,5 poängsutbildningen *Förebyggandets konst – föräldrastöd*, vid Örebro universitet och genomfört dialogmöten vid fem tillfällen, där alla kommuner erbjudits delta. Dialogmötena var en uppföljning av 2014 års kommunbesök. På dialogmötena redovisade nationella samordnaren för föräldrastödsuppdraget, den nationella föräldrastödsrapporten och kunskapssammanställningen som tagits fram av Göteborgs universitet. Mats Berggren, *Män för jämställdhet*, medverkade för att lyfta det jämställda föräldraskapet och barnperspektivet. Länsstyrelsen har fått namn på kontaktpersoner i kommunerna vad gäller för uppdraget.

Tobaksfri skoltid - Länsstyrelsen erbjöd under våren kommunerna att delta i en satsning för att öka antalet skolor med tobaksfri skoltid, två kommuner deltar i satsningen. Deltagande skolor har fått utbildning av all personal i tobaksfrågan, fortsatt handledning av en extern anlitad projektledare, regelbundna träffar med arbetsgrupper på olika nivåer. Fokus i arbetet är att skydda barn från tobak i skolan.

Rökfria skolgårdar – Tobaksfrågorna fick en fortsatt framträdande roll under 2015.

Länsstyrelsen har bjudit in nätverket med tillsynsansvariga inom miljö- och hälsoskydd samt tobakstillsyn detaljhandel, för att ensa tillsynen av rökfria skolgårdar samt att utbyta erfarenheter och kompetens, inom tillsyn enligt tobakslagen. En nätverksträff om *Tobaksfri duo* och andra kontraktsmetoder har genomförts.

iSamverkan – Projektet *Gränsen* bytte namn till *iSamverkan* under våren 2015 då fem nya kommuner deltog i projektet. I dagsläget deltar åtta kommuner – Årjäng, Eda, Kristinehamn, Arvika, Hagfors, Forshaga, Munkfors och Säffle. Alla dessa kommuner har fått en uppstartsutbildning inom det webbaserade systemet för att komma igång med metodens utbildnings- och tillsynsinsatser. Vid årets slut har cirka 1750 butiksanställda samt ägare i länet genomfört den IT-baserade utbildningen i alkohol- och tobakslagen med godkänt resultat. Även flertalet tjänstemän och beslutsfattare har fått ta del av utbildningsprocessen och detta har medfört en ökad kunskapsnivå i de medverkande kommunerna. En stor del av butikerna har uppdaterat sitt egenkontrollprogram – något som kommunerna kontinuerligt kan följa upp och granska. I de flesta deltagande kommuner har antalet tillsynsbesök ökat till följd av detta projekt.

Ansvarsfull alkoholservering – Länsstyrelsen spelade en aktiv roll i utbildningsinsatserna under 2015. Tillsammans med värmländska kommuner anordnades tre utbildningstillfällen i *Ansvarsfull alkoholservering*, som riktades mot restaurangpersonalen, krögare och ordningsvakter. Vid ett tillfälle deltog två kommuner från Örebro län. Länsstyrelsen har utbildat studenter vid tre tillfällen inom alkohollagen och ansvarsfull alkoholservering vid Karlstads universitet och Klarälvdalens folkhögskola.

Länsstyrelsens ANDT-samordnare och tillsynshandläggare har deltagit på nationella nätverksträffar, utbildningsdagar, workshoppar, yrkesmöten, erfarenhetsutbyten med andra länsstyrelser samt deltagit på *Förebygg.nu* tillsammans med lokala representanter från länet. *Regionsmöte Mellansverige* (ANDT/Tillsyn) för 2015 anordnades av Länsstyrelsen Värmland och ägde rum i Karlstad.

Stödja samarbetet på lokal, regional och nationell nivå samt utvecklingen av tvärsektoriella insatser i kommunerna och landstinget

Fungerande organisation

Samhällsråd Värmland har bidragit till att ANDT-frågorna lyfts och diskuteras på en hög övergripande nivå mellan olika myndigheter och verksamheter, vilket är mycket positivt för det ANDT-förebyggande arbetet i länet. Länsstyrelsen bedömer att samarbetet mellan kommunerna, andra myndigheter, idéburna organisationer och Länsstyrelsen överlag är mycket gott. ANDT-funktionerna på Länsstyrelsen samarbetar med flera myndigheter och organisationer på regional nivå till exempel Polismyndigheten, Tullverket, Landstinget, Kriminalvården, Konsumentverket och Region Värmland. Tillsammans med parterna på länsnivå tas en årlig verksamhetsplan fram för det ANDT-förebyggande arbetet.

Länsstyrelsens stöd till kommunerna har under året handlat om direkt handledning, kommunbesök, stöd för nätverksbygge och utbildningsdagar. Möten och diskussioner med kommunerna har varit viktiga för att få en bild av de lokala förutsättningarna inför det fortsatta arbetet. Under året har detta skett vid kommunbesök på olika nivåer, telefonsamtal, möten med politiska referensgruppen, ANDT-samordnare, tillsynshandläggare och vid lokala nätverksträffar. Länsstyrelsen försöker aktivt stimulera till samverkan över

kommungränserna, vilket resulterat i ett antal nätverksträffar för ökad kompetens som till exempel på temat kommunikation inom narkotikaområdet.

Länsstyrelsen är sammankallande i många nätverk och grupper och har bjudit in till ett antal möten i enlighet med verksamhetsplanen för 2015. Möten har genomförts för lokala ANDT-samordnare vid fyra tillfällen, länets tillsynshandläggare inom alkohol/tobak vid fem tillfällen och miljö/hälsa vid ett tillfälle. Viktiga forum för samverkan och tvärsektoriella insatser är också mentorsgrupperna, politiska referensgruppen för social hållbarhet, referensgruppen med idéburna organisationer och Länssamverkansgruppen för ANDT-drogfrågor, som träffats regelbundet under året. Länsstyrelsens ANDT-funktion har besökt fem kommuner för att diskutera ANDT-frågor och kommunernas förutsättningar och fortsatta behov inom detta område i framtiden.

Idéburna organisationer

Samverkan med idéburna organisationer har skett i flera olika forum, till exempel: *Referensgruppen med idéburna organisationer för ANDT-frågor*, har träffats vid två tillfällen under året. Vid årets första möte fick gruppen besök av utredningen för ett stärkt civilsamhälle. Mötet i Värmland var en del i den materialinsamling som utredningen genomförde. Vid mötena deltar alltid CAN-ombudet, men vid andra mötet 2015 bjöds alla CAN:s medlemsorganisationer in till mötet och representant från CAN kontor i Stockholm medverkade.

Nätverket *Se mig*, arbetar för att synliggöra barn som riskerar att fara illa. I detta nätverk finns Rädda barnen, Bryggan, IOGT-NTO, NBV, KRIS, Ria, Brottsofferjouren, Landstinget, Länsstyrelsen, Bilda, Junis, kommunerna och Svenska kyrkan. Huvudaktiviteten i detta nätverk är den uppmärksamhetsvecka som arrangerades för åttonde gången under vecka 47, med en mängd olika aktiviteter i hela länet, bland annat hölls barnkalas i fem kommuner.

Bred samverkan

Möten har hållits med representanter från Landstingets satsning, *Kunskap till praktik*, för att länka samman vård och behandling med det förebyggande arbetet. Länsstyrelsen har under året aktivt deltagit i flera olika processer, för att koppla samman och stimulera till ökad samverkan mellan aktörer som ansvarar för olika målområden i ANDT-strategierna. En process har handlat om barn och unga i risk- och missbruk, där ett förslag till länsöverenskommelse mellan kommunerna och Landstinget tagits fram, förslaget har varit ute på remiss. En annan process har handlat om att ta fram riktlinjer för doping, dessa ska komplettera de tidigare framtagna riktlinjerna för missbruk. Länsstyrelsen har deltagit i möte med Landstingets arbetsgrupp som implementerar nationella riktlinjerna för sjukdomsförebyggande arbete. Detta för att ge information från nationell och regional nivå inom ANDT-området och för att ta del av vad som görs inom landstinget inom området.

Samverkan sker också med arbetsgrupperna inom satsningen *Nya Perspektiv*, som är landstingets och kommunernas satsning på några folkhälsoområden, som föräldrastöd och riskbeteende. ANDT-samordnare har medverkat på den årliga aktualiseringskonferensen som Region Värmland arrangerar. Den samverkan som skett tillsammans med Landstinget med målet att arbeta fram en kampanj som riktar sig till ungdomar med fokus på deras intressen och rättigheter, har resulterat i en rapport där gruppintervjuerna med ungdomar sammanställts.

Polisen är utpekad som ansvarig aktör för *SMADIT* (Samverkan mot alkohol och droger i trafiken) men polisens omorganisation har bidragit till att arbetet på länsnivå vad gäller

sammanställning av data och möten med nätverk, i stort varit vilande under året. Under hösten har dock kontakuppgifter uppdaterats, inför det fortsatta arbetet.

Regelbunden samverkan har skett med kollegor från åtta län i Mellansverige, vad gäller fortbildning, problemlösning, utbildningar och nätverksträffar. Tillsammans har denna grupp planerat och genomfört en träff för regionala ANDT-samordnare och tillsynshandläggare från Mellansverige. Tvådagars nätverksmöten har genomförts för lokala ANDT-samordnare från hela regionen på temat brottsförebyggande arbete och för representanter från stora städer, kontrollköpsutbildning, utbildning för elevhälsa och ungdomsmottagning temat *Tobaksfria barn*. Särskild samverkan sker med Länsstyrelsen i Örebro, kring *Småkommuner*. Nationell samverkan har skett kring gemensam grundutbildning för lokala samordnare samt för att ensa ANDT-samordnar- och tillsynsuppdraget.

Som ett led i arbetet med att främja samverkan mellan olika aktörer medverkar Länsstyrelsens ANDT-samordnare på möten för utvecklingsledare i länet inom ramen för arbetet vid *FOU (forskning och utveckling) Välfärd* vid Karlstads universitet.

Länsstyrelsens uppdrag inom ANDT (tillsyn och förebyggande) har genomförts i nära samverkan med övriga områden inom området Social Hållbarhet till exempel barnrätt, jämställdhet, integration och föräldrastödsuppdraget. Samverkan sker också med andra verksamheter på Länsstyrelsen som till exempel Risk- och säkerhet inom det MSB-finansierade projektet *Sociala risker*. Samverkan sker också inom hemlöshetsuppdraget och kring evenemangssäkerhet.

Tillsyn enligt alkohol- och tobakslagen 2015

Länsstyrelsen har ansvar för tillsynen på länsnivå, medan kommunerna och polismyndigheten har det direkta ansvaret för tillsynen enligt alkohol- och tobakslagen. Länsstyrelsen har i uppdrag att utveckla samarbetet med Folkhälsomyndigheten och verka för en ökad samordning i tillsynen avseende dessa två lagar.

Tillsyn av kommunernas verksamhet och samordnade tillsynsinsatser

Under året utförde Länsstyrelsen tillsyn enligt alkohol- och tobakslagen i åtta kommuner i enlighet med tillsynsplanen. Dessutom kontrollerades två kommuner ytterligare under löpande granskning gällande tillståndsgivning inom alkoholområdet. Kommunernas hela verksamhet enligt alkohol- och tobakslagen granskades under tillsynsbesöken 2015 (tillståndsprövning och tillsyn över serveringstillstånd, folköl, tobaksförsäljning och rökfria miljöer). En särskilt stor vikt lades på intervju och dialog med kommunernas beslutsfattare och chefstjänstemän.

Länsstyrelsen stödde eller deltog i två praktiska tillsynsbesök tillsammans med kommuner och andra myndigheter. Dessa var *Svenska Rallyt* i Hagfors kommun samt *Vita Vätern* i samarbete med Väternkommuner och Polismyndigheterna i Värmland och Västra Götaland samt Skatteverket.

Länsstyrelsen, Polismyndigheten samt länets kommuner tillämpade följande tillsynsmetoder:

- Ansvarsfull alkoholservering
- Folköl- och tobakstillsyn enligt *iSamverkan*-metoden
- Samarbete över kommungränserna
- Samarbete över myndighetsgränserna
- Samarbete över länsgränserna
- Polismyndighetens egna tillsynsinsatser.

Återrapportering regleringsbrev

Tabell 6.1: Verksamhetskostnader och årsarbetskrafter

Kostnader och årsarbetskrafter för folkhälsa	Kostnader (tkr)	Årsarbetskrafter
Totala kostnader (exkl. OH)¹⁾	2 538	1,97
varav Allmänt och övergripande inom folkhälsa (700)	28	0,04
varav Fördelning av statsbidrag (704)	0	0,00
varav Alkohol- och tobaksärenden (705)	1 270	0,90
varav alkoholärenden (7051 - 7053)	397	0,46
varav tobaksärenden (7054 - 7056)	873	0,44
Totala kostnader (inkl. OH)¹⁾	3 166	

¹⁾ Med OH avses Myndighetsövergripande verksamhet (10+11)

Tabellen skall innehålla verksamhetskostnader enligt resultaträkningen. Uppgifter i tabellen skall endast redovisas för senaste räkenskapsår (dvs. 2015)

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer Tabell 6.1

Mot bakgrund av gränshandeln vid gränsen till Norge läggs relativt mycket tid och kostnader på tillsyns- och förebyggande arbete inom tobak. Detta framgår av redovisningen av arbetet inom sakområdet.

Länsstyrelseinstruktion 5 §

6. Länsstyrelsen ska verka för att det av riksdagen fastställda nationella folkhälsomålet uppnås genom att folkhälsan beaktas inom länsstyrelsernas arbete med bl.a. regional tillväxt, samhällsplanering, krishantering samt alkohol och tobak.

Länsstyrelsens breda verksamhet har påverkan på de flesta av folkhälsans målområden. I verksamhetsplaneringen ingår att i alla verksamheter analysera relevansen för de nationella folkhälsomålen. För att uppfylla uppdraget att verka för att de nationella målen får genomslag efter anpassning till regionala förhållanden, är Länsstyrelsens arbete med delaktighet i olika processer det som får störst påverkan på folkhälsan.

Inom Länsstyrelsens funktion *Social Hållbarhet* har flera områden direkt eller indirekt koppling till folkhälsomål. Tydligaste området är Länsstyrelsens uppdrag enligt förordningen om samordning inom alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksområdet (ANDT), SFS 2012:606 samt tillsyn av kommunerna enligt alkohol- och tobakslagstiftningen. Läs mer om Länsstyrelsens arbete inom ANDT under *Folkhälsa – andra väsentliga prestationer och resultat*. Andra områden inom *Social Hållbarhet* med koppling till folkhälsomålen är arbetet mot våld i nära relationer, åtgärder mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål, mänskliga rättigheter och jämställdhet. Inom integrationsuppdraget har Länsstyrelsen ökande samverkan med Landstinget med anledning av det ökande antalet nyanlända flyktingar. Läs mer om detta vid sakområde Integration. Funktionen *Social Hållbarhet* deltar i många samverkansfora där folkhälsa är en tydlig utgångspunkt:

- Regelbunden kontakt finns mellan representanter för Länsstyrelsen och de arbetsgrupper inom landstingets initiativ *Nya Perspektiv* som berör Länsstyrelsens uppdrag, till exempel *Sårbara familjen*, *Riskbruk och riskbeteende*.
- Länsstyrelsen har nära samverkan med olika funktioner på Landstingets avdelning för *Folkhälsa och Samhällsmedicin* till exempel inom drogvaneundersökningar.

- Länsstyrelsen har deltagit i landstingsavdelningens arbete med kompetensutveckling till personal vid HVB-hem
- Länsgruppen mot dopning
- Länsgruppen *Tänk Om* (projekt för att minska langning till unga)
- *SeMig-nätverket* (synliggöra barn i riskmiljöer)
- Suicidprevention
- *FOU Velfärd* vid Karlstads Universitet

Inom samhällsplanering finns tydliga kopplingar till folkhälsa till exempel vad gäller uppdraget att stödja kommunerna med att motverka hemlöshet och förebygga avhysningar. Inom projektet *Sociala Risker* utvecklas risk- och sårbarhetsanalyser genom att även omfatta oönskade händelser med bakgrunder av social karaktär. Länsstyrelsens uppdrag inom *Regional Tillväxt* avseende service på landsbygd har också stark koppling till folkhälsomål, särskilt när det gäller utsatta gruppers behov, inte minst inom bevakningsområdet betaltjänster. Läs mer om detta under *Regional Tillväxt*. Folkhälsoaspekten finns med i frågor om översikts- och detaljplaneärenden i frågan om placering av verksamheter, kommunal service, säkra stråk för oskyddade trafikanter, tillgång till kollektivtrafik, tillgång till grönområden/rekreation/friluftsliv. Exempel på detta är detaljplaner för förtätning av befintliga städer, där beskrivning av den tillkommande bostadsbebyggelsens avstånd till grönområden/rekreation är en viktig fråga.

Även arbetet inom djurskydd har klara kopplingar till folkhälsopolitiken. Liksom tidigare år arbetar Länsstyrelsen aktivt med informationsspridning, bland annat genom nyhetsbrev, om hygien och smittskydd till djurhälsopersonal och länets besöksgårdar. Syftet är att minska smittspridning och risk för ökande problem med antibiotikaresistens. Skyddade natur- och kulturområdesmiljöer är viktig infrastruktur för friluftsliv. Tillgänglighet är ett viktigt syfte utifrån folkhälsoperspektivet och Länsstyrelsen arbetar aktivt med detta syfte. Under året har till exempel invigningen av naturreservatet Byamossarna fått stor uppmärksamhet. Mycket beroende på att invigningen utfördes av Deras Kungliga Högheter prins Carl Philip och prinsessan Sofia, tillika hertigen och hertiginnan av Värmland. Hertigparet är högsta beskyddare av reservatet som är tillgängliggjort även för funktionshindrade.

Jämställdhet

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 80*			
Årsarbetskrafter män	0,10	0,06	0,04
Årsarbetskrafter kvinnor	1,60	2,26	1,68
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	1,07	1,28	0,96
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	3 112	3 315	2 561
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	2,04	1,89	1,56
Antal ärenden, inkomna och upprättade	21	17	22
Antal beslutade ärenden	9	18	20
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	0	0	0
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	272	1 057	581

Kommentarer till tabellen

Sakområdet inkluderar verksamhetsområdet *Hedersrelaterat våld* och *Våld i nära relationer/mäns våld mot kvinnor*. 2014 tillfördes sakområdet resurser för strategiarbete. Bidragsutbetalningar avser statsbidrag inom *Hedersrelaterat våld*.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Länsstyrelsens externa jämställdhetsarbete

Arbetet har utgått från strategin *Ett jämställt Värmland* och är en fortsättning på det arbete som påbörjades hösten 2014 med bland annat omorganisering av det externa jämställdhetsarbetet för en tydligare struktur med ett nytt *Jämställdhetsforum* och ny högnivågrupp *Samhällsråd Värmland* (högsta ledningen för Länsstyrelsen, Region Värmland, Polismyndigheten Polisområde Värmland och Landstinget i Värmland). Omorganiseringen har lett till att jämställdhet från och med 2015 ingår i den ombildade *Politiska referensgruppen för social hållbarhet* tillsammans med ANDT, våld i nära relationer och integration. Gruppen består av representanter från kommunstyrelse- eller nämndordförandenivå samt landstingets folkhälso- och tandvårdsutskott. Gruppen träffas två halvdagar per år och får då aktuell information inom berörda ämnesområden från både regional och nationell nivå samt möjlighet till erfarenhetsutbyte och dialog.

Jämställdhetsforum, som Länsstyrelsen initierade första gången under hösten 2014, har haft ytterligare utbildning och workshop under 2015. Ett 40-tal deltagare från myndigheter, kommuner, idéburen sektor och näringsliv samlades för att ytterligare förankra och konkretisera jämställdhetsstrategin. Både särskilt sakkunnig och handläggare kvinnofrid har genomfört och medverkat på *Jämställdhetsforum* för att visa på hela jämställdhetsområdet.

Utifrån analys av det externa jämställdhetsarbetet enligt ovan har Länsstyrelsen bedömt att samordning, kunskapshöjande insatser och erfarenhets- och kunskapsutbyte behöver förtydligas och systematiseras på ett enkelt och inbjudande sätt i ännu högre utsträckning. Därför har Länsstyrelsen under året, förutom med *Jämställdhetsforum*, arbetat med att ta fram ett så kallat anslutningssystem.

Anslutningssystemet Ett jämställt Värmland

Anslutningssystemet är nästa steg i det externa arbetet med jämställdhetsstrategin. Syftet är att aktörer i länet får ansluta, visa upp och utveckla sitt jämställdhetsarbete under paraplyet som är länsstrategin. Länsstrategin *Ett jämställt Värmland* pekar ut riktningen och har just visionen ett jämställt Värmland. Anslutningssystemet ger förutsättningar och ger Länsstyrelsen en bra grund för samordning och erfarenhets- och kunskapsutbyte. Med anslutningssystemet skapar Länsstyrelsen en plattform med kunskap, kompetensutveckling, visst processtöd och arenor för erfarenhetsutbyte och erbjuder aktörer i länet att ansluta sig till länsstrategin genom att göra ett eller flera åtaganden som bidrar till att länet når visionen i strategin. Åtagande är också att anslutande aktör utser en kontaktperson och organisationerna ansvarar för förankring i den egna organisationen.

Anslutningssystemet lanserades på en länsmiddag på residenset i Karlstad i slutet av november dit Landshövdingen bjudit in ett 60-tal personer från kommuner, näringsliv och idéburen sektor. Även *Samhällsråd Värmland* deltog och var också de första aktörerna att ansluta sig till länsstrategin. Länsstyrelsen har skapat en särskild websida till detta arbete, www.ettjamstalltvarmland.nu, där man även synliggör de olika aktörernas bidrag för lärande och goda exempel. Länsstyrelsen har även tagit fram ett välkomstpaket som skickas ut till de organisationer som ansluter sig. Länsstyrelsen planerar att ge ut ett nyhetsbrev och första numret beräknas gå ut i februari 2016.

Anslutningssystemet har rönt ett mycket stort intresse och en knapp månad efter lanseringen har redan 51 aktörer anslutit sig till jämställdhetsstrategin med konkreta bidrag. Det är allt från enmansföretag och idéburen sektor till kommuner och myndigheter. Den nya websidan har haft drygt 1700 unika besökare. Länsstyrelsen ser också positiv spridning mellan olika branscher med bidrag från både mans- och kvinnodominerade sektorer och bidrag från många olika delar av länet. Detta ger Länsstyrelsen möjlighet att föra samman aktörer med olika bakgrund. Genom detta arbetssätt har Länsstyrelsen således nått helt nya aktörer och organisationer. Anslutningssystemet bidrar också till att Länsstyrelsen nu kan erbjuda de anslutna organisationerna en meny av olika insatser beroende på behov. Erfarenheter från arbetet kommer att delas på www.jamstall.nu.

Övriga insatser

Länsstyrelsen har under året gett stöd och utbildning till olika aktörer i länet till exempel ledningsgruppen Polismyndigheten Polisområde Värmland. Länsstyrelsen har även gett stöd till organisationer i form av analyser och handlingsplaner, till exempel till Handelskammaren Värmland, Karlstads kommun och samordningsförbund.

Samverkan med Region Värmland

Under 2015 har Länsstyrelsen fortsatt sin samverkan med Region Värmland. Samarbetet ger synergier och båda organisationerna får positiv återkoppling på samarbetet från övriga aktörer i länet.

Länsstyrelsen och Region Värmland genomförde under våren tillsammans för fjärde gången konferensen *Gen(i)us*. Konferensernas syfte är att synliggöra vikten av jämställdhet och öka kompetensen kring jämställdhet. Innehållet i *Gen(i)us* har fortsatt fokus på lärande exempel och hur man kan arbeta. På de senaste två konferenserna har också kopplingen mellan män och jämställdhet och maskulinitetsnormer lyfts tydligt. Antalet deltagare fortsätter att öka för varje konferens, från cirka 60 deltagare 2012 till drygt 220 deltagare 2015 med fullsatt lokal flera veckor innan anmälningstiden gått ut. Deltagarna kom från bland annat länets kommuner, landsting, klusterorganisationer, ideell sektor och privat näringsliv. Ett resultat av

tidigare Gen(i)us-konferenser är att det idag även finns ett intresse från andra organisationer att bidra till konferensen.

På Gen(i)us IV hade också filmen *Jämställdhetsfrågan* premiär. Filmen har tagits fram under våren av Länsstyrelsen och Region Värmland. Utgångspunkten är utredningen *Män och jämställdhet*, UN Womens kampanj *#Heforshe* och ett intersektionellt perspektiv. I filmen får 18 pojkar/män, med olika bakgrund, ålder och inom både mans- och kvinnodominerade yrken, svara på varför jämställdhet är viktigt för dem. Filmen har visats på konferenser, workshops och på utbildningar både i Region Värmlands och i Länsstyrelsens regi. Filmen har fått bra spridning och uppmärksamhet och är tänkt som ett inspel till att få med flera män i arbetet med jämställdhet. Filmen finns både på Länsstyrelsens och på Region Värmlands webbsidor. Nästa steg är att översätta filmen så att den kan användas i ännu fler sammanhang, till exempel i SFI (Svenska för invandrare).

Nätverket *Ett jämställt Värmland* drivs av Länsstyrelsen tillsammans med Region Värmland. Nätverket har under året fortsatt att träffas som tidigare år, två halvdagar per termin, och har som syfte att sprida information, ge kompetenshöjning, nya kontakter och erfarenhetsutbyte. Nätverket består av personer från offentlig, privat och idéburen sektor. Antal deltagare har fortsatt att öka under året. Under 2015 har nätverket bland annat aktualiserat könsuppdelad statistik och aktuell forskning från Centrum för genusforskning på Karlstads universitet.

Expand är ett nationellt forum för öppenhet, mångfald och tillväxt som arrangerades för andra året i rad av *Visit Karlstad* och *Brottsförebyggande Centrum i Värmland*. På konferensen i oktober medverkade Länsstyrelsen tillsammans med Region Värmland under rubriken *Män och jämställdhet*. Filmen *Jämställdhetsfrågan* presenterades och visades, därefter höll Riksorganisationen *Män för jämställdhet* en workshop med fokus på normer kring maskulinitet och genus samt vad deltagarna själva kan göra för att åstadkomma förändring.

Under hösten har Region Värmland i samverkan med Länsstyrelsen sökt, och fått, projektmedel från Tillväxtverket för ett pilotprojekt med fokus på könsuppdelad statistik. Projektet kommer att visualisera statistik på ett nytt, innovativt och pedagogiskt sätt som gör den till ett mer verkningsfullt verktyg i jämställdhetsarbetet. Detta är ett sätt att förädla den statistik som Länsstyrelsen tillhandahåller sedan 2004, *På tal om kvinnor och män i Värmland*.

Länsstyrelsen fortsätter att delta i klusterorganisationen *The Paper Province* genusråd. Under hösten hölls två utbildningstillfällen med workshop. Målgruppen för utbildningen var anställda och styrelse för The Paper Province, innovationsråd, genusrådet samt samverkande personal på Karlstads universitet.

Inför Internationella kvinnodagen gjorde Länsstyrelsen och Region Värmland ett gemensamt utskick till länsmedia med goda exempel på organisationer i länet som arbetar med jämställdhetsintegrering på ett framgångsrikt sätt.

Länsstyrelsen bedömer att de kunskapshöjande externa insatserna initierat och förstärkt ett ökat regionalt intresse för jämställdhetsfrågan.

Mäns våld mot kvinnor, m.m.

Länsstyrelserna har i uppdrag att stödja samordningen i länen av insatser som syftar till att motverka mäns våld mot kvinnor, att barn bevittnar våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål i enlighet med tidigare uppdrag.

Länsstyrelserna har även i uppdrag att ansvara för regionalt kompetensstöd till kommunerna inom området våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare.

Kompetensstödsuppdraget

Länsstyrelsen har fortsatt att under 2015 fokusera på att informera om riskbedömningsinstrumenten FREDA och Socialstyrelsens föreskrifter samt att bistå kommunerna i deras arbete att kvalitetssäkra arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Länsstyrelsen har informerat om FREDA genom att besöka kommunerna, och under 2015 har Grums, Filipstad, Torsby, Hagfors, Karlstads mottagning för barn och familj och Karlstads familjeavdelning, Årjäng, Hammarö och Storfors fått information och tillfälle att praktiskt pröva på FREDA samt även fått information om socialnämndens ansvar i arbetet mot våld i nära relationer. I mötena med socialtjänsten framgår att de har en pressad situation samt att det är en stor personalomsättning, särskilt i de mindre kommunerna. Länsstyrelsen informerar om nyheter samt material vid samtliga av de nätverksmöten som Länsstyrelsen samordnar.

Samordningsuppdraget

Processen att få ut kunskap i länet om mäns våld mot kvinnor/våld i nära relationer har fortsatt dels genom ett kontinuerligt arbete med att revidera den regionala handboken *Våld i nära relationer* tillsammans med andra myndigheter, dels genom att informera om handboken tillsammans med föreskrifter vid kommunbesök.

Länsstyrelsen ingår i ett nätverk för regionala utvecklingsledare som leds av *FoU Välfärd Värmland* som är ett forum för samarbete mellan Värmlands kommuner och Karlstads universitet. Länsstyrelsen samordnar och leder ett nätverk för myndighetssamverkan, ett nätverk för socialtjänsten samt en referensgrupp för ideella organisationer. *Nätverket för myndighetssamverkan* har bland annat under 2015 tagit fram en SIP (Samordnad individuell plan) för våldsutsatta. Nätverket har också tillsatt en arbetsgrupp som under 2015 ska titta på de stödstrukturer som finns i länet men också i landet när det gäller våld i nära relationer.

På initiativ från *Samhällsråd Värmland* medverkar Länsstyrelsen i en arbetsgrupp om suicidprevention och en arbetsgrupp om barns rätt i Värmland som ska samordna de processer som finns på regional nivå gällande barns rätt.

Värmlands museum visade utställningen *Cause of Death: Woman* under hösten och Länsstyrelsen bidrog så att möten kunde hållas på museet för att uppmärksamma utställningen. Tillsammans med *Brottsförebyggande Centrum* och *Fastighetsägarna* hölls en halvdag om *Huskurage* (ett verktyg för att motverka våld i nära relationer) med fokus på implementeringen i Värmland. Utställningen avslutades med att Länsstyrelsen hade en heldagskonferens om *Kvinnor i krig*.

För att fler ska kunna få utbildning inom området har Länsstyrelsen bekostat basutbildning för personal inom Hammarös kommun och stödjare inom Brottsofferjouren samt att Kristinehamns kommun fått utbildning av *Alternativ till Våld*.

Funktionen har inom samordningsuppdraget samverkat med *Samhällsbyggnad* genom att erbjuda en heldag om sociala risker och social oro samt ett informationstillfälle för *Djurskydd* om handboken *Våld i nära tillfällen*.

Mäns våld mot kvinnor

Tillsammans med Länsstyrelserna i Norrbotten och Västra Götaland samt stiftelsen Voksenåsen bjöds det in till en internationell konferens om *Kvinnor och barn i rättens gränsland*.

Länsstyrelsen har tillsammans med Länsstyrelsen i Örebro även under 2015 genomfört en utbildningsserie vid fem tillfällen om metoder och professionellt bemötande vid våldsutsatthet. Det har varit två likadana halvdagskonferenser om *Våld bland unga*. Båda har varit fullbelagda med drygt 200 deltagare sammanlagt. Det är tydligt att det finns ett behov av att även arbeta förebyggande och fokusera på hur våldet uppstår men även att uppmärksamma unga våldsutövare. Två dagar hölls med Allan Wade som en fördjupning och möjlighet att diskutera fallstudier samt en dag om sexuell hälsa där tonvikt var på män och migration.

Länsstyrelsen anordnar konferenser i samverkan med ideella organisationer och tillsammans med *Brottsförebyggande Centrum* i Värmland, *Kvinnojouren* och *Fastighetsägarna* anordnade Länsstyrelsen i november ett lunchmöte där information om *Huskurage* presenterades. Föreningen *Zonta* uppmärksammade våld i nära relationer bland annat med en konferens tillsammans med Länsstyrelsen som var öppen för allmänheten om våld i nära relationer. Kristinehamns kommun och deras nätverk samt Länsstyrelsen bjöd den 8 mars in till *Seven*, en manifestation för kvinnors demokratiska och mänskliga rättigheter. Länsstyrelsen var även inbjuden till Hammarö kommun som en del av en dag om Våld i nära relationer.

I förebyggande syfte har Länsstyrelsen tillsammans med Länsstyrelserna i Örebro och Västra Götaland träffat de verksamheter som finns med och kring doulor som bistår föräldrar som ska ha barn, både före och efter. Tanken är att skapa en nationell plattform. Länsstyrelsen deltog på den första europeiska konferensen *Domestic violence* i Belfast tillsammans med projektet *Kids Club* som Länsstyrelsen finansierat under flera år.

Prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Länsstyrelsen ingår i det nationella nätverket för länsstyrelserna. *Samhällsråd Värmland* som består av landshövding, regiondirektör, landstingsdirektör och regionpolismästare tog under året initiativ till en kampanj som riktar sig mot köpare av sexuella tjänster. Den lanserades under januari och pågick till september. Den spreds dels via de olika myndigheterna i *Nätverket för myndighetssamverkan för Våld i nära relationer* och dels via massmedia och sociala media samt på bussar. Värt att notera är att åldersfördelningen på de som tittat på filmen i kampanjen främst var män (62 %) i åldrarna 18-24 år. Eftersom kampanjen också var med under Almedalsveckan förlängdes intresset för kampanjen. Länsstyrelsen bedömer att kampanjen fick stor spridning både lokalt, regionalt och nationellt och en orsak är att det var den första kampanjen som riktade sig mot köparna av sexuella tjänster samt att det fanns ett stort intresse i länet att uppmärksamma frågan. Länsstyrelsen har fortsatt samordningen och fortbildningen av resursteamet mot prostitution och människohandel. Resursteamet har träffats vid fyra tillfällen och har under året utökats med fler kommunrepresentanter samt fler representanter för hälso- och sjukvården som med hjälp av Länsstyrelsen kunnat åka på en nationell konferens. Resursteamet har även arrangerat en konferens riktade mot gode män för att uppmärksamma de som arbetar med personer i ett utsatt läge men också för att kunna vara ett stöd i deras arbete.

Länsstyrelserna i Dalarna, Värmland och Örebro som tillsammans utgör polisområde Bergslagen har tillsammans med Länsstyrelsen Stockholm finansierat en regionkoordinator för prostitution och människohandel för sexuella ändamål via samordningsuppdraget.

Regionkoordinatören började under hösten 2015 och har genomfört handledning och utbildning via Länsstyrelsen Stockholm. Länsstyrelsen Värmland beslutade om att delfinansiera en fortsättning under 2016 för en regionkoordinator för att projektet inte skulle behöva avslutas. Det är den första regionkoordinatören i landet förutom de som finns i storstäderna. Tanken är att regionkoordinatören ska avlasta socialtjänst och polis i första hand och med tanke på den stora inströmningen av asylsökande till Sverige finns det anledning att uppmärksamma faran att utnyttjas i människohandel. Människohandel var även temat då Länsstyrelserna i Dalarna, Gävleborg, Värmland, Västmanland och Örebro län bjöd in till en gemensam konferens i Borlänge på temat *Barn och ungas utsatthet under migrationsprocessen*.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Länsstyrelsen ingår i det nationella nätverket för länsstyrelserna och i arbetsgruppen *Familj*. Arbetsgruppen har under 2015 gjort studiebesök till verksamheter som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. Arbetsgruppen har besökt verksamheterna Kruton, Origo, Somaya, Baggium samt Gryning och en rapport över studiebesöken är under framtagande. Länsstyrelserna i Örebro, Gävleborg, Västmanland, Dalarna och Värmland har sedan 2007 haft ett samarbete inom detta verksamhetsområde. Tillsammans anordnas gemensamma fortbildningsdagar för resursteamerna i de olika länen. Under 2015 anordnades en dag om tvångsäktenskap i Västerås.

Det regionala resursteamet *Hedersrelaterat våld och förtryck* träffas minst fyra gånger per år och under 2015 har ett samarbete inletts med resursteamet i Örebro. När båda resursteamerna möttes låg fokus på normkritik och mänskliga rättigheter i praktiken. *Resursteam Heder* kontaktas av olika aktörer för konsultationer och föreläsningar och för att hela gruppen ska kunna föreläsa har ett utbildningsmaterial tagits fram som kontinuerligt går igenom med både gamla och nya medlemmar.

Länsstyrelsen samordnar en arbetsgrupp kring området könsstämpning som består av representanter för *Barnhus Värmland*, hälso- och sjukvården och elevhälsan i Värmland. Tillsammans har arbetsgruppen arbetat med att ta fram underlag för en handbok och Länsstyrelsen har bekostat att hela gruppen hade möjlighet att närvara på en nationell konferens om könsstämpning. Dessutom har två likadana regionala konferenser om könsstämpning genomförts där den primära målgruppen var hälso- och sjukvården samt samverkanspartners. Sammanlagt kom 260 personer. Tanken med konferenserna var dels att få ut kunskap men också skapa en plattform för nätverksarbete.

Tillsammans med *Röda Korset* anordnade Länsstyrelsen en dag om mänskliga rättigheter i praktiken där tanken var att inte bara ta upp hedersrelaterat våld och förtryck utan lyfta alla mänskliga rättigheter och skyldigheter. Länsstyrelsen har bekostat föreställningen *Stjärnlösa nätter till Arvika kommun* samt en heldag för förskolepersonal om hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen fördelar medel till förebyggande insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och under år 2015 gick återigen merparten av medlen till ideella organisationer.

Tvärsektoriellt samarbete

I funktionen Social hållbarhet finns stor samverkan mellan handläggarna inom de olika arbetsområdena. Det tvärsektoriella arbetssättet har under året tydliggjorts genom att den politiska referensgruppen inom ANDT (läs mer under rubriken *Folkhälsa*) fått utökade ämnesområden: jämställdhet, integration och våld i nära relationer.

Länsstyrelsen har publicerat en skrift *Trender bland ungdomar i Värmland* där intervjuade ungdomar har fått berätta om vilka som är deras mötesplatser och vad de gör och vilka som påverkar dem. Tanken med rapporten var att få ett Värmlandsperspektiv från både små och stora kommuner.

Fokus har även varit på vikten av att arbeta med hela jämställdhetsområdet och samverkan mellan särskild sakkunnig jämställdhet och samordnare inom området *Kvinnofrid. Social hållbarhet* har även samarbetat kring föräldrastödsuppdraget där samtliga områden har varit delaktiga i planering och utförande av seminarier i olika delar av länet.

Länsstyrelsen ingår även i ett nätverk, *Se Mig*, som består av ideella aktörer samt landstinget. Utgångspunkten är att uppmärksamma barnkonventionen och barn i svårigheter. Nätverket genomförde under hösten en uppmärksamhetsvecka för barn i riskmiljöer. Veckan inleddes med en konferens om genus, barn och prevention där Länsstyrelsen bjöd in brett för att uppmärksamma hur aktörer i länet kan motverka exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck genom olika metoder. Länsstyrelsen medverkade tillsammans med *Brottsofferjouren* även i en halvdag under uppmärksamhetsveckan där filmen *My Life, My Lesson* visades.

Återrapportering regleringsbrev

Tabell 7.1

Kostnader/intäkter för område Jämställdhet	2015	2014	2013
Verksamhetskostnader inkl. OH¹ (tkr)	3 113	3 315	2 561
varav ramanslag 5:1, netto (tkr)	852	933	1 015
varav övrig finansiering (tkr)	2 261	2 382	1 446
Andel av länsstyrelsens totala verksamhetskostnader (%)	2,04	1,86	1,54
Verksamhetsintäkter	1 943	1 924	1 480

¹⁾ Med OH avses Myndighetsövergripande verksamhet (10+11)

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer Tabell 7.1

Sakområdet inkluderar verksamhetsområdet *Hedersrelaterat våld* och *Våld i nära relationer/mäns våld mot kvinnor*

Verksamhetskostnaderna för sakområdet har delfinansierats av bidrag från statliga myndigheter med flera med 1 943 tkr.

Länsstyrelseinstruktion 5 §

1. Länsstyrelsen ska integrera ett jämställdhetsperspektiv i sin verksamhet genom att belysa, analysera och beakta kvinnors och mäns samt flickors och pojkars villkor.

Arbetet utgår från strategin *Ett jämställt Värmland* och den interna handlingsplan som tagit fram och som beslutades av länsledningen under våren.

Samordning av arbetet med jämställdhetsintegrering med andra pågående utvecklingsprocesser inom Länsstyrelsen

Under 2015 har arbetet med den s.k. *Gemensamma processer-gruppen* fortsatt. Ett internt samarbetsforum har byggts upp med syfte att samordna arbetet inom de olika processer som

syftar till att löpande utveckla verksamheten. Processledarna för jämställdhetsintegrering, miljöledning, värdegrundsarbete samt verksamhetsutveckling/lean har träffats och presenterat processerna för att höja medvetandenivån i gruppen om varandras arbete samt för att utveckla samverkan och samhandling. Gruppen har till exempel samarbetat kring upphandling och i planeringen av en värdegrundsdag vilken genomfördes i augusti. Under hösten har i samband med en organisationsöversyn en fördjupning kring tvärssektoriellt arbete genomförts. De tvärfunktionella processerna klassificerades då i tre grupper med olika behov, där de interna integreringsprocesserna (till exempel jämställdhet och mänskliga rättigheter) är en. Förslag har tagits fram kring tydligare styrning av tvärfunktionella processer och ärenden samt i övrigt förbättrade förutsättningar för att driva och delta i tvärfunktionella processer. En årscykel för styrning och uppföljning har tagits fram inom miljö- och klimatuppgiften, vilken kommer att utvärderas för att sedan användas i andra processer. Som ett led i att förbereda chefer och verksamhetsutvecklare i att genomföra hållbara förändringar har under hösten genomförts en utbildning inom beteendebaserad verksamhetsutveckling (OBM, Organizational Behavioral Management). I den har gruppen av processledare för de ovan nämnda interna förändringsprocesserna deltagit. OBM-utbildningen har skapat bredare gemensam bas för fortsatt samverkan i gruppen.

Som den första länsstyrelsen i Sverige har Länsstyrelsen ställt sig bakom UN *Womens* globala kampanj *#Heforshe* som även regeringen engagerat sig i. Kampanjen vill uppmärksamma att jämställdhet inte bara är en kvinnofråga utan en mänsklig rättighet som berör oss alla – kvinnor och flickor, män och pojkar. Kampanjen synliggörs både på Länsstyrelsens interna och externa webbplatser. Kampanjen har också bidragit till att lyfta och aktualisera jämställdhetsfrågan och öka medvetenheten, både internt på Länsstyrelsen och externt i länet. Landshövdingen har även symboliskt fört kampanjen vidare till organisationerna inom *Samhällsråd Värmland*.

För att göra arbetet med jämställdhetsintegrering än mer strukturerat och systematiskt kommer den interna uppföljningen att stärkas framgent, till exempel genom tertiärluppföljningarna.

Särskilt sakkunnig har påbörjat besök hos enhetschefer och enhetsmöten. Syftet är inventering av behov, utmaningar och möjligheter och även att synliggöra goda exempel. Resultatet kommer att vara grunden för det fortsatta interna arbetet med jämställdhetsintegrering. Det har till exempel lett till att kulturmiljö identifierats som ett intressant område för vidare fördjupning för jämställdhetsintegrering.

En process med att jämställdhetsintegrera upphandling har påbörjats. Arbetet har handlat om området i stort för att kartlägga behov, ta fram checklista och generellt stöd till upphandling. Dessutom har Länsstyrelsen också fördjupat sig i några verksamheter, till exempel inom området rekrytering. I upphandlingen har krav ställts att leverantörerna ska ha utbildning inom kompetensbaserad rekrytering vilket är en metod som ska säkerställa saklighet och icke-diskriminering i rekryteringsprocessen. I en upphandling av en heldagskonferens för all personal till Länsstyrelsens värdegrundsdag har jämställdhetsperspektivet integrerats. Ett annat område för fördjupning är naturvård där Länsstyrelsen påbörjat identifiering av jämställdhetsperspektiv.

Under året har Länsstyrelsens jämställdhetsfunktion deltagit i nationella nätverk, bland annat sakkunnignätverk och nationella seminarier och workshops inom *LUJ, Länsstyrelserna utvecklar jämställdhet*. Även utvecklingsledare, länsråd och enhetschef har deltagit i LUJ. Jämställdhetsfunktionen har även deltagit på *Den jämställdhetspolitiska utmaningen*, en

heldag om jämställdhet under Almedalsveckan som är ett arrangemang av aktörerna bakom portalen www.jamstall.nu, däribland länsstyrelserna. Fokus har även varit på vikten av att arbeta med hela jämställdhetsområdet och samverkan mellan särskild sakkunnig jämställdhet och samordnare Mäns våld mot kvinnor.

Följande är aktiviteter i Länsstyrelsens verksamhet utifrån den interna handlingsplanen:

- Kompetenshöjande insatser, till exempel konferenserna *Gen(i)us* och länsstyrelsernas gemensamma konferens om arbetsmiljö och genus. På konferensen *Gen(i)us* deltog Landshövding, chefer, HR, utvecklingsstrateg och andra medarbetare. Detta breda deltagande har förutom kompetenshöjning och ökad medvetenhet också bidragit till att det interna jämställdhetsarbetet har tagit mer fart. Genom insatser som *Gen(i)us* och *#HeforShe* har jämställdhetsfrågan aktualiserats och kommer högt på dagordningen. Insatserna har också bidragit till att jämställdhet lyfts i fler forum, till exempel på personalmöten där all personal deltar.
- Vid kontakter med markägare vid reservatsbildning är Länsstyrelsen tydlig med att det är just markägaren Länsstyrelsen vill träffa. Många män som är gifta med kvinnor som är markägare, men som inte själva är markägare, har lätt för att ta på sig rollen som ombud.
- ANDT, Integration, Mäns våld mot kvinnor och Mänskliga rättigheter: samverkan vad gäller remissvar, konferenser och föräldrastöd. En gemensam konferens, *Genus, barn och prevention*, har också anordnats. Utgångspunkten för konferensen var förebyggande arbete avseende våld i nära relation, ANDT, jämställdhet, mänskliga rättigheter och integration. Inom integration lyfter och problematiserar Länsstyrelsen jämställdhetsperspektivet på olika sätt, till exempel i etableringsreformen.
- Inom *Skogsriket Värmland* arbetar man med tre teman varav ett är jämställdhet. En del i det arbetet handlar om att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden och få fler kvinnor att välja skogliga utbildningar.
- Inom kommunikation och information arbetar Länsstyrelsen med ett jämställdhetsperspektiv när det gäller bild och text, såväl i det interna som i det externa arbetet. Kommunikatörerna är också naturliga bevakare av jämställdhetsperspektivet när det gäller konferenser och andra externa aktiviteter (till exempel vid representation).
- Risk och säkerhet: sociala risker och social oro. Hela funktionen social hållbarhet däribland särskilt sakkunnig har ingått i en arbetsgrupp och arbetet har haft ett jämställdhetsperspektiv.
- Länsledningen har en hög ambitionsnivå för jämställd representation på länsmiddagar och andra arrangemang. Även i övrigt synliggör och problematiserar länsledningen förutsättningar för kvinnor och män på olika sätt, till exempel i debattartiklar, krönikor och tal.
- Länsstyrelsen reviderar årligen de aktiva åtgärder som finns i handlingsplanen för mänskliga rättigheter. Exempel på aktiviteter som tillfördes i årets revidering handlar om tillgängliga lokaler, satsning på metodstöd och utbildning inom metoden kompetensbaserad rekrytering samt revidering av introduktionsprogram för nyanställda där utbildning i MR-kopplade frågor samt jämställdhetsintegrering ska få ett större utrymme.

- Samhällsbyggnad har integrerat ett jämställdhetsperspektiv i de gästföreläsningar som Länsstyrelsen håller vid samhällsplanerarutbildningen på Karlstads universitet, i fråga om medborgardialoger. Vidare diskuteras och problematiseras jämställdhet i översikts- och detaljplaneärenden i frågan om placering av verksamheter, kommunal service, säkra stråk för oskyddade trafikanter, tillgång till kollektivtrafik, tillgång till grönområden/rekreation/friluftsliv. Exempel på detta är detaljplaner för förtätning av städer, där beskrivning av den tillkommande bostadsbebyggelsens avstånd till grönområden/rekreation är en viktig fråga.
- Inom regeringsuppdraget *Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare*, vilket Länsstyrelsen bedriver i samverkan med Skogsstyrelsen och för alla länsstyrelsers räkning, sker utveckling av e-tjänster ur ett användarperspektiv. I samverkan med skogsägare och företrädare för skogsindustrin ska användaranpassade lösningar tas fram för att göra det lätt att göra rätt. I urval av deltagare i användardialogen har representativitetsfrågan problematiserats. Inte minst eftersom skogssektorn traditionellt sett är mansdominerad. Det är i sig svårt att finna personer som vill delta i utvecklingen, men mycket viktigt att funktioner byggs där olika användares behov tas tillvara.

2. Länsstyrelsen ska genomgående analysera och presentera individbaserad statistik med kön som övergripande indelningsgrund om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Länsstyrelsen har sedan 2004 vartannat år upphandlat och publicerat regional jämställdhetsstatistik. 2014 togs ny statistik fram i publikationen *På tal om kvinnor och män i Värmland 2014*. Länsstyrelsen har bedömt att det finns behov av att förnya spridningen och därför har under året i samverkan med Region Värmland gjorts förberedelser inför ny publicering och delvis ny förpackning våren 2016. Se även under Samverkan med Region Värmland och projektet *Vad kostar det dig?*

Länsstyrelsen bryter ner statistik på kön där det är möjligt, till exempel vid tillsättande av grupper och delegationer. Annat exempel är att könsuppdelad statistik tas fram och används vid analys till exempel i projektet *Sociala risker i Värmlands län*. Könsuppdelad statistik används när det gäller företagsstöd i Länsstyrelsens inriktningsbeslut för anslaget 1:1, *Regionala tillväxtåtgärder*. Länsstyrelsen planerar att genomföra en uppföljning och analys av resursfördelning vad gäller företagsstöd. Resultatet av den medarbetarundersökning som genomfördes under året redovisades delvis uppdelat på kön. Resultatet används för planering av åtgärder i det löpande arbetsmiljöarbetet.

Tryggt och säkert län

I samverkan med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap bedriver Länsstyrelsen ett pilotprojekt *Tryggt och säkert län* under 2014-16. Projektet syftar till att förbättra det kommunala preventiva arbetet för att minska effekter av oönskade händelser genom att dels öka systematiken, men också förbättra förutsättningarna för att analyser och prioritering sker på faktabas. Olika statistikdatabaser nyttjas som underlag och redan idag sker presentationen av data könsuppdelad. Inom projektet ska ske utveckling av det webbgränssnitt där statistik kan hämtas av en kommun. Statistiken gäller allt från fallolyckor till trygghetsmätningar. Erfarenheter inom pilotprojektet *Vad kostar det dig?* kan direkt appliceras här.

Nationella minoriteter och mänskliga rättigheter

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 81* och 82*			
Årsarbetskrafter män	0,01	0,01	0,01
Årsarbetskrafter kvinnor	0,16	0,24	0,39
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	0,10	0,14	0,23
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	429	522	364
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	0,28	0,30	0,22
Antal ärenden, inkomna och upprättade	1	6	4
Antal beslutade ärenden	1	6	4
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	0	0	0
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	3 024	0	36

Kommentarer till tabellen

Länsstyrelsen arbetar tvärssektoriellt inom funktionen *Social Hållbarhet* och utnyttjar befintliga strukturer för information och erfarenhetsutbyte inom till exempel arbetet med mänskliga rättigheter och minoritetspolitiken även inom andra uppdrag. Detta medför att tidsredovisningen inte helt speglar arbetet med *Nationella minoriteter* och *Mänskliga Rättigheter*. Under 2015 har dessutom resurser allokerats från MR-uppdraget till arbetet med integration.

Bidragsutbetalningar avser *Personligt Ombud*. Dessa bokfördes till och med 2014 under *Folkhälsa*.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Nationella minoriteter

Länsstyrelsen har under året genomfört en intern process med deltagande av all personal med syfte att utveckla värdegrunden för alla anställda. Arbetet har bedrivits i arbetsgrupper och enhetsvis. Resultatet presenterades vid en personaldag under hösten. Ett av de tre mest prioriterade ledorden är Bemötande. Utifrån värdegrundsarbetet planeras nu för att lagen om nationella minoriteter (SFS 2009:724) uppmärksammas bland personalen.

Länsstyrelsen har påbörjat ett arbete med att kartlägga representanter för de olika nationella minoriteterna i länet. Målsättningen är att etablera kontaktytor med dessa för att vid behov inhämta synpunkter i ärendehandläggning och vid andra tillfällen. Länsstyrelsen utvecklar successivt sin webbplats med minoritetsspråken med viktig information jämte länkar till andra webbplatser.

Länsstyrelsens funktion för Social hållbarhet innefattar integration, jämställdhet, drogförebyggande arbete, mänskliga rättigheter, våld i nära relationer och andra uppdrag. Funktionen deltar i många nätverk och mötesforum, både regionalt och nationellt. I det regionala arbetet finns således bra kontaktytor för att föra ut den nationella minoritetspolitiken. Länsstyrelsen har under 2015 påbörjat ett arbete för att uppmärksamma länets kommuner på lagstiftningen om minoritetsspråken. Kartläggningen enligt ovan kommer att vara en bra utgångspunkt för denna process.

Personligt ombud (PO)

Länsstyrelserna ska utföra de uppgifter som ankommer på dem i enlighet med förordningen (2013:522) om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar.

Länsstyrelsen har medverkat i ledningsgrupp och nationella nätverk, och har deltagit på regionala ledningsgruppsmöten samt erbjudit fortbildning för personliga ombud. Verksamheten PO i Värmland bjöds in som föreläsare på en konferens arrangerad av länsstyrelserna i Dalarna och Gävleborg. Bakgrunden var att Värmland har en länsövergripande verksamhet för personliga ombud som anses fungera mycket bra. Under hösten arrangerade PO Värmland och Länsstyrelsen i samverkan en regional tvådagarskonferens för fem läns personliga ombud där bland annat sekundärtraumatisering togs upp.

Återrapportering regleringsbrev

90. Länsstyrelserna ska redovisa hur Sveriges rättsliga åtaganden om icke-diskriminering och mänskliga rättigheter belyses, analyseras och beaktas i den egna verksamheten i enlighet med 5 § punkten 5 i förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion samt bedöma resultatet av detta. Redogörelsen ska innehålla information om bl.a. hur länsstyrelserna har samarbetat med andra berörda myndigheter samt vilka åtgärder som har vidtagits för att stödja kommunernas arbete med dessa frågor.

Åtgärder som har vidtagits för att genomföra uppdraget att samordna och utveckla länsstyrelsernas arbete för mänskliga rättigheter ska redovisas särskilt.

Internt arbete

Länsstyrelsen har en policy för mänskliga rättigheter som visar myndighetens ställningstagande för rättigheterna. I policyn beskrivs både det interna och det externa arbetet. Det fastslås bland annat att: "Länsstyrelsen ska med långsiktighet och hållbarhet vara med och uppfylla de nationella åtaganden som Sverige har avseende de mänskliga rättigheterna. Alla människor är födda fria och är lika i värde och rättigheter och detta är något som Länsstyrelsen arbetar aktivt för att stärka. Detta gör vi genom att varje individ bemöts professionellt och får service och stöd utifrån sina förutsättningar och behov. Länsstyrelsen strävar efter att bryta de formella och informella strukturer som skapar normer och upprätthåller maktfördelningen i samhället. Vi verkar för ett samhälle i vilket den enskildes mänskliga rättigheter inte kränks och där principen om icke-diskriminering gäller."

Länsstyrelsens arbete med rättigheterna utgår från vad som anges i policyn.

En MR-integrerad verksamhetsplanering

Vid Länsstyrelsen är det viktigt att arbetet med att integrera de mänskliga rättigheterna är angeläget för alla som arbetar vid myndigheten. För att sprida ut ansvaret och för att visa att samtliga i personalen äger frågan har Länsstyrelsen sedan 2011 arbetat med en MR-integrerad verksamhetsplanering. I direktiven för verksamhetsplaneringen anges särskilt att Länsstyrelseinstruktionens § 5 p. 5 ska beaktas och att samtliga enheter ska redovisa hur rättigheterna har fått avtryck i verksamheterna under året. Detta arbetssätt har bidragit till att enheterna har prioriterat området och efterfrågat kompetensutveckling och kunskapsstöd i syfte att lyfta rättigheterna inom den egna verksamheten.

Mänskliga rättigheter och HR

Medarbetarundersökning

Resultatet av den medarbetarundersökning som genomfördes under året redovisades delvis uppdelat på kön. Resultatet används för planering av åtgärder i det löpande arbetsmiljöarbetet.

Kompetenshöjande insatser

Medarbetarna vid HR-enheten har under året deltagit i kompetenshöjande insatser inom jämställdhetsområdet. Dels vid konferensen Gen(i)us och dels vid en konferens som arrangerades gemensamt av länsstyrelserna och Arbetsmiljöverket och som handlade om vikten av genusperspektiv i organisationer.

Upphandling

Länsstyrelsen har under året bedrivit upphandlingsarbete inom området rekryteringsstöd. I upphandlingen har krav ställts att leverantörerna ska ha utbildning inom kompetensbaserad rekrytering vilket är en metod som ska säkerställa saklighet och icke-diskriminering i rekryteringsprocessen.

Likabehandlingsplan

Länsstyrelsen reviderar årligen de åtgärder som finns i handlingsplanen för mänskliga rättigheter. Exempel på aktiviteter som tillfördes i årets revidering handlar om tillgängliga lokaler, satsning på metodstöd och utbildning inom metoden kompetensbaserad rekrytering samt revidering av introduktionsprogram för nyanställda där utbildning i MR-kopplade frågor samt jämställdhetsintegrering ska få ett större utrymme.

Gemensamma processer

För att få ett mer effektivt och ändamålsenligt arbetssätt i de arbetsprocesser som löper tvärs igenom organisationen har en särskild arbetsgrupp bildats. Tanken är att de som leder olika processer som berör hela eller stora delar av organisationen ska kunna samordna planering, genomförande och uppföljning av verksamheten samt att förutsättningar för erfarenhetsutbyte skapas. De verksamhetsområden som omfattas av detta arbete är exempelvis mänskliga rättigheter, jämställdhet och värdegrund.

Presentationsanalys

Under hösten har Länsstyrelsen påbörjat planeringen inför Karlstads universitets arbetsmarknadsdag *Hot Spot*. En viktig del i planeringen har varit att analysera hur Länsstyrelsen säkerställer att montern och den information som Länsstyrelsen förmedlar på mässan är lättillgänglig och lättbegriplig. De bilder som används för att beskriva Länsstyrelsens verksamhet ska analyseras. Även de som representerar Länsstyrelsen vid detta tillfälle ska väljas ut med hänsyn tagen till mångfaldsaspekten.

Intern värdegrund

Under 2015 har arbetet med Länsstyrelsens värdegrund varit mycket aktivt. Arbetet initierades av länsrådet som utsåg HR-chefen till processledare. Värdegrundsarbetet utgår från den gemensamma värdegrunden för staten och dess sex grundprinciper; demokrati, legalitet, objektivitet, fri åsiktsbildning, respekt för lika värde, frihet och värdighet, effektivitet och service. I och med värdegrundsarbetet diskuteras frågor som berör de mänskliga rättigheterna på samtliga enheter. Detta stärker medvetandet om rättigheternas betydelse för statstjänstemannarollen och bidrar till en mer inkluderande och öppen förvaltningskultur. Ett gemensamt värdegrundsarbete syftar till att alla medarbetare, oavsett befattning, känner tillhörighet och ansvar för Länsstyrelsens verksamhet och uppdrag. En gemensam värdegrund ska bidra till att skapa framtidsanda och vilja till ett effektivt arbetssätt.

I september genomfördes en personaldag i värdegrundens tecken. Mänskliga rättigheter var ett av områdena som behandlades särskilt under dagen.

Exempel på verksamhetsintegrering

Nedan följer en redovisning av verksamhetsområden och insatser där de mänskliga rättigheterna har integrerats. Det är dock viktigt att påpeka att även annat görs i syfte att stärka de mänskliga rättigheterna inom myndigheten, till exempel klarspråk, information på webbsidan, arbete med att tillgänglighetsanpassa naturreservat, öka delaktigheten i processer.

Länsstyrelsen har, förutom övergripande uppdrag kring mänskliga rättigheter, uppdrag där rättigheterna har en omedelbar koppling. Dessa uppdrag handlar bland annat om våld i nära relationer, prostitution, kvinnofrid, jämställdhetsintegrering och integration. Rättigheterna är ofta integrerade i dessa områden från början och medvetenheten kring rättigheternas betydelse är mycket hög hos handläggarna som arbetar med dessa områden. Det är också via dessa uppdrag som Länsstyrelsen når kommunerna och kan ge stöd i deras arbete med verksamheter som har en tydlig koppling till människors lika värde. Länsstyrelsen har olika nätverk, råd och samarbeten med kommuner, Region Värmland och berörda myndigheter såsom Arbetsförmedlingen och Migrationsverket där perspektiv inom mänskliga rättigheter diskuteras och beaktas.

Flykting och integration

Sedan sensommaren 2015 ser flyktingmottagandet annorlunda ut än tidigare. Kommunernas mottagningssystem är i vissa delar mycket ansträngda. Detta främst inom verksamheter som rör ensamkommande barn men också inom asylmottagandet. Både Länsstyrelsen och kommunerna i Värmland har signalerat om att framförallt barnperspektivet blir lidande av att verksamheterna inte hinner expandera i takt med behovet. Konsekvenserna för de barn som kommer är att de inte utreds inom den tidsram som socialtjänstlagen anger, inte får börja skolan inom den tid som är lagstadgad eller kan bo i en lugn och trygg boendemiljö.

Länsstyrelsen bevakar särskilt ett antal rättighetsområden inom flykting- och integrationsområdet och dessa är rätten till hälsa, rätten att söka asyl, rätten till bostad, rätten till utbildning. De grupper som är särskilt utsatta är barn och kvinnor. Länsstyrelsen bedriver samverkan med kommunerna, Arbetsförmedlingen, Migrationsverket, Landstinget i Värmland samt civila samhället med syfte att stärka rättigheterna för flyktingarna.

Länsstyrelsen arbetar även med att informera om MR-perspektivet i olika sammanhang där flyktingsituationen lyfts, såsom i media och på konferenser. Rätten till att söka asyl är centralt i detta sammanhang.

Mänskliga rättigheter och klimatanpassning

Inför arbetet med klimatanpassning 2016 har samarbetet mellan klimatanpassning och regional utveckling utvecklats, och ett förslag på åtgärder inför 2016 är framtagit.

Jämställdhet

Som den första länsstyrelsen i Sverige har Länsstyrelsen Värmland ställt sig bakom UN Womens globala kampanj *He for she*. Kampanjen vill uppmärksamma att jämställdhet inte bara är en kvinnofråga utan en mänsklig rättighet som berör oss alla – kvinnor och flickor, män och pojkar. Både länsledning, med landshövding och dåvarande länsråd, och medarbetare har ställt sig bakom kampanjen. Kampanjen synliggörs både på Länsstyrelsens interna och externa webplatser. Kampanjen har också bidragit till att lyfta och aktualisera jämställdhetsfrågan internt på Länsstyrelsen och öka medvetenheten. Landshövdingen har även symboliskt skickat kampanjen vidare till organisationer inom Samhällsråd Värmland.

Konferenser

Under 2015 har Länsstyrelsen anordnat och deltagit vid ett antal konferenser. Vissa av konferenserna är genomförda inom Länsstyrelsens samordningsuppdrag inom mäns våld mot kvinnor och har stark koppling till området mänskliga rättigheter.

- Konferens om kvinnor i krig
- Om barn och ungas utsatthet i migrationsprocessen
- Konferens om könsstämpning
- Seminarium om hemlöshet och inträde på bostadsmarknaden
- Sexuell hälsa och migration
- Barn, genus och prevention – du kan bli vad du vill!

Länsstyrelsen har även bjudits in att föreläsa vid konferensen *Att vara flykting* med cirka 250 deltagare och Handelskammarens konferens *Nyanlända till Värmland - vad görs och vad kan vi göra?* med cirka 75 deltagare. Länsstyrelsens främsta budskap vid dessa tillfällen har varit rätten att söka asyl, läget i länet samt att beskriva de nya förutsättningarna inom integrationsområdet med ett ökat asylmottagande och nya lagstiftningar och initiativ från regeringen.

I samband med den internationella kvinnodagen den 8 mars bjöd Länsstyrelsen tillsammans med Kristinehamns kommun in till en manifestation för kvinnors demokratiska och mänskliga rättigheter.

Länsstyrelsen har, liksom förra året, medverkat i konferensen Expand - ett nationellt forum för öppenhet, mångfald och tillväxt. Vid 2015 års konferens medverkade Länsstyrelsen tillsammans med Region Värmland under rubriken Män och jämställdhet. Filmen Jämställdhetsfrågan presenterades och visades, därefter höll riksorganisationen Män för jämställdhet en workshop med fokus på normer kring maskulinitet och genus samt vad deltagarna själva kan göra för att åstadkomma förändring. Länsstyrelsen var även med och bidrog till finansieringen av konferensen. I syfte att sprida konferensens budskap brett i Länsstyrelsens verksamhet inbjöds personer från olika sakområden vilket ledde till nya tankegångar kring de mänskliga rättigheterna.

Samverkan med externa aktörer

Här redovisas insatser som har genomförts under året i samverkan med andra aktörer:

- Länsstyrelsen ingår i en arbetsgrupp initierad av *Samhällsråd Värmland* som ska se till de processer som finns om barns rätt på regional nivå och samordna dem.
- Länsstyrelsen har haft två likadana konferenser om *Våld och unga* för att uppmärksamma de unga som utövar våld men också tänka förebyggande.
- Länsstyrelsen har samordnat möte med doulor som har föräldrautbildning och arbetar med att stödja mödrar och familjer kring att föda barn.
- Länsstyrelsen har bekostat en heldag för förskolepersonal om hedersrelaterat våld och förtryck.
- Rapporten *Trender bland ungdomar i Värmland* lyfter ungdomars egna tankar om vad som är viktigt och vilka som är viktiga.
- Länsstyrelsen ingår i nätverket *Se Mig* som utgår från barnkonventionen och vill uppmärksamma barn i svårigheter. Tillsammans med *Röda Korset* ordnade
- Länsstyrelsen en dag om *Mänskliga rättigheter i praktiken*.

Länsstyrelseinstruktion 5 §

3. Länsstyrelsen ska vid beslut och andra åtgärder som kan röra barn analysera konsekvenserna för dem och därvid ta särskild hänsyn till barns bästa

Barnperspektivet lyfts generellt in i arbetet med mänskliga rättigheter, MR. De interna kompetensutvecklingsinsatser inom MR som genomförts de senaste åren har därför inkluderat barns rättigheter. Detta har resulterat i att barnperspektivet alltmer integrerats i Länsstyrelsens olika verksamhetsområden. Nedan ges exempel på sakområden där barns rättigheter blivit särskilt tydliga.

Inom området djurskydd finns barnperspektivet i hög grad närvarande. Det är inte ovanligt att barn berörs av Länsstyrelsens kontroller, åtgärder och beslut. Detta är något som uppmärksammas och tas hänsyn till framförallt vid kontroll och andra åtgärder i fält. Till största delen handlar det om bemötande och rutiner när Länsstyrelsen möter barn i samband med kontroll samt i de fall där det bedöms angeläget att informera andra myndigheter om förhållanden i barnens miljö.

Det finns mycket funderingar hos barn när det gäller rovdjur. Det som sägs och det som rapporteras i media kring rovdjur skapar både nyfikenhet och oro. Länsstyrelsen har på olika sätt arbetat med riktad information till barn, till exempel genom rovdjurshörnan på Naturum i Karlstad.

Inom vattenförvaltning handlar arbetet om att förvalta vattnet för kommande generationer. Vatteninformation, i form av broschyrer, webbplatser med mera, anpassas så att den är lättbegriplig även för barn.

Inom naturvård genomför Länsstyrelsen varje år aktiviteter för att tillgängliggöra länets naturreservat. Vid dessa aktiviteter planeras aktivt för att barn ska kunna delta, också avseende transportmöjligheter till reservaten.

Huvuddelen av insatserna som görs inom det drogförebyggande arbetet har barn och ungdomar som direkt eller indirekt målgrupp. I den gällande nationella strategin för det förebyggande arbetet inom ANDT (alkohol, narkotika, dopning och tobak) framgår att arbetet ska genomsyras av ett barnperspektiv, där barnens rättigheter och möjligheter utifrån FN:s konvention om barnens rättigheter ska beaktas. Nätverket *Se Mig* arbetar för att synliggöra barn i riskmiljöer och består av representanter från Rädda Barnen, IOGT-NTO, NBV, KRIS, Ria, Brottsofferjouren, Bilda, Junis, Bryggan, Svenska Kyrkan, Landstinget, länets kommuner samt Länsstyrelsen. Under denna grupps ledning genomförs varje år en uppmärksamhetsvecka för barn i riskmiljöer. Årets vecka inleddes med en av Länsstyrelsen anordnad konferens om genus, barn och prevention.

Exempel på andra insatser inom ramen för ANDT-arbetet är:

- *Tobaksfria barn*, en regional utbildningsdag har genomförts för personal inom elevhälsa och ungdomsmottagning. En nätverksträff för barngruppsledare har genomförts under året i samverkan med Forshaga och Säffle kommun.
- *Tänk om* – Länsstyrelsen beviljades 2015 fortsatta medel från Folkhälsomyndigheten för insatser med syfte att minska langningen av alkohol till unga, utifrån *Tänk om* konceptet.

- Utbildning av skolpersonal i tobaksfrågan. Fokus i arbetet är att skydda barn från tobak i skolan.

Även inom Länsstyrelsens integrationsuppdrag är barnperspektivet framträdande. Det ökande antalet ensamkommande barn har under året påverkat kommunernas mottagande vilket framgår av redovisningen under sakområde Integration. Kommunernas socialtjänster signalerar att de inte förmår att tillfullo uppfylla de lagstadgade kraven i utredningsarbetet till följd av det ökade antalet ensamkommande barn som anvisats länet under året. Därtill rapporterar kommunerna om brister i godmanskapet och svårigheter att tillämpa principen om barnets bästa i beslut som rör barnet. Länsstyrelsen ser allvarligt på kommunernas oros signaler och befärar negativa konsekvenser ur ett barnrättsperspektiv, inte minst för ensamkommande barn som redan är en utsatt och sårbar grupp.

Även inom verksamhetsområdet Våld i nära relationer är barnperspektivet framträdande. Länsstyrelsen samordnar ett myndighetsnätverk med deltagande av bland annat Landstinget, Försäkringskassan, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården där användningen av den regionala handboken *Våld i nära relationer* samordnas. Barn är ofta utsatta i dessa sammanhang och det är viktigt att ha en gemensam syn på hur barnens bästa ska beaktas.

4. Länsstyrelsen ska vid samråd, beslut och andra åtgärder verka för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning

Länsstyrelsens beaktande av tillgänglighetsaspekten finns bland annat formulerad i policyn *En länsstyrelse för alla* när det gäller interna förhållanden. I policyn beskrivs diskrimineringsgrunderna och utgör därför också ett bra informationsmaterial för all personal. Under 2015 har Länsstyrelsen genomfört ett värdegrundsarbete i vilket bland annat vikten av bemötande varit i fokus. Länsstyrelsens ambition är att all personal ska ha relevant kunskap om diskrimineringsgrunderna och deras beaktande i verksamhetsutövning. Nedan följer exempel på områden där funktionsnedsatta särskilt uppmärksammas.

För att stärka alla människors delaktighet i kulturmiljöarbetet samt möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön är Länsstyrelsens utgångspunkt vid beviljande av bidrag från kulturmiljövårdsanslaget till informationsinsatser att sökande ska kontakta företrädare för handikapporganisation eller kommunens handikappkonsulent. I Lurö skärgård (Säffle kommun) har Länsstyrelsen beviljat bidrag till ett antal informationsskyltar angående forn- och kulturlämningar. Kommunens handikappkonsulent har bidragit med råd angående utformning och placering. I samband med detta har även ett dokument över hur tillgängligheten kan förbättras för personer med funktionsnedsättning tagits fram. Dokumentet ska ligga till grund för en tillgänglighetspromenad på Lurö där skyltarna är en del.

Vid bokning av möteslokaler tas hänsyn till tillgänglighetsaspekter såsom ljudanläggning, hörselslinga och rullstolsanpassning.

I stödgivningen inom *Kommersiell service på landsbygd* ges särskild prioritet för investeringar i förbättrad tillgänglighet för funktionsnedsatta.

Inom länsstyrelsernas uppdrag angående betaltjänster analyseras varje år funktionshinder situation. I rapporten för 2015 bedöms läget som generellt oförändrat vilket innebär att tillgängligheten upplevs olika beroende på vilken funktionsnedsättning man har. Vissa grupper upplever en klar försämring när till exempel en uttagsautomat försvinner, medan

andra inte blir lika påverkade eftersom de använder digitala betallosningar. Länsstyrelsen arbetar med att kartlägga och vid behov vidta åtgärder för att utveckla betaltjänstlösningar för utsatta grupper. Läs mer om detta vid sakområde Regional Tillväxt.

När det gäller tillgänglighet till naturreservat så fortsätter Länsstyrelsen arbetet med handikappanpassning. En del av de naturreservat som Länsstyrelsen sköter är anpassade så att det är lätt att ta sig fram med rullstol eller barnvagn, till exempel med ramper och handikapparkering. Ambitionen är att fortsätta denna anpassning för att så många som möjligt ska kunna besöka länets naturreservat. Även vid invigningar av nya reservat planeras för att funktionsnedsatta ska kunna delta, till exempel genom anordnande av kollektiva transportmöjligheter.

5. Länsstyrelsen ska integrera de mänskliga rättigheterna i sin verksamhet genom att belysa, analysera och beakta rättigheterna i den egna verksamheten, särskilt skyddet mot diskriminering
--

Länsstyrelsens arbete redovisas under återslagrapportering av RB-uppdrag 90.

Integration

VOLYMER OCH KOSTNADER	2015	2014	2013
Avser verksamhet 85*			
Årsarbetskrafter män	0,26	0,76	0,07
Årsarbetskrafter kvinnor	1,67	2,01	1,58
Andel av totala årsarbetskrafter (%)	1,21	1,52	0,92
Verksamhetskostnader inkl. OH (tkr) totalt	2 457	3 154	1 992
Andel av totala verksamhetskostnader (%)	1,61	1,80	1,21
Antal ärenden, inkomna och upprättade	40	24	25
Antal beslutade ärenden	29	24	19
Antal ej beslutade ärenden äldre än två år	14	9	4
Bidragsutbetalningar där Länsstyrelsen gör utbetalningen (tkr)	0	0	0

Kommentarer till tabellen

Inom ramen för verksamheten inom sakområde *Integration* bedrevs under 2014 två särskilda projekt, *SMAK (stärkt mottagande av kvotflyktingar)* och *Sfi kombinerad med arbetsmarknadsutbildningar*. För genomförandet projektanställdes särskilda personer vilket ökade verksamhetskostnaderna för 2014.

14 öppna ärenden avser beslutade 37§-medel som ännu inte slutredovisats av bidragsmottagaren.

Andra väsentliga prestationer och resultat

Förutsättningar för mottagande av nyanlända invandrare med uppehållstillstånd

Länsstyrelsen har under 2015 haft en tät dialog med kommunerna i länet i syfte att följa kommunernas beredskap och mottagningskapacitet. Detta arbete har varit som mest intensivt under hösten då trycket på kommunernas mottagande har ökat avsevärt under denna tidsperiod.

Samtliga kommuner i Värmland har idag överenskommelser med Länsstyrelsen om mottagande av nyanlända invandrare med uppehållstillstånd. Hammarö kommun skrev överenskommelse om mottagande under året. I Värmland finns några kommuner med ett mycket högt mottagande, även sett ur ett nationellt perspektiv. Filipstads och Kristinehams kommuner är exempel på sådana. Länsstyrelsen har noga följt och dokumenterat arbetet i de mer ansträngda kommunerna i syfte att stödja kommunernas arbete samt öka förutsättningarna för effektivare samarbete mellan kommunerna och statliga myndigheter i länet, såsom Arbetsförmedlingen och Migrationsverket.

Samtliga kommuner i Värmland är övervägande positiva till att ha ett mottagande av nyanlända som har anvisats av Migrationsverket eller Arbetsförmedlingen. Kommunerna har idag en bra dialog och samarbete med bostättningsenheterna vid de båda myndigheterna vilket ökar förutsättningarna för ett gott mottagande av nyanlända. De flesta kommuner samverkar även med det kommunala bostadsbolaget, och i vissa fall även med privata hyresvärdar, vilket ytterligare ökar förutsättningarna för en god mottagningskapacitet.

Merparten av de värmländska kommunerna tar idag emot kvotflyktingar. Vissa kommuner har mångårig erfarenhet av att ta emot kvotflyktingar medan andra kommuner är nya i denna typ av mottagande. Länsstyrelsen och Migrationsverket samverkar för att stödja kommunerna i kvotmottagandet och har under året haft särskilda nätverksträffar med detta tema. Projektet *SMAK, Stärkt mottagande av kvotflyktingar*, har resulterat i att fler kommuner i länet tagit emot vidarebosatta under 2015. I december anordnades en återträff för de kvotflyktingar som tagits emot under året inom ramen för *SMAK-projektet*.

Den 10 september tillsatte Länsstyrelsen en särskild arbetsgrupp för att svara upp mot de samordningsbehov som uppkom i och med det ökande asylmottagandet i landet och länet. Gruppen ledes av Länsstyrelsens beredskapsdirektör och består i övrigt av handläggare inom sakområdet integration samt två kommunikatörer. Inom ramen för denna arbetsgrupp gör Länsstyrelsen följande:

- Stödjer Migrationsverket i arbetet med att ordna tak över huvudet till asylsökande.
- Sprider information från Migrationsverket och MSB.
- Ansvarar för att insamla regionala lägesrapporter från kommuner och landstinget för MSB:s nationella lägesbilder till regeringen.
- Inventerar evakueringsboenden.
- Står i kontakt med det civila samhället.

Nedan följer en redovisning avseende länets förutsättningar för att upprätthålla och öka mottagandet av nyanlända på kort och lång sikt utifrån aspekterna nya förutsättningar, det kommunala mottagandet samt samverkan.

Nya förutsättningar och utmaningar

Kommunerna står inför stora utmaningar när det gäller mottagandet av nyanlända med uppehållstillstånd. Enligt Migrationsverkets generaldirektör Anders Danielsson kommer 90 000 personer per år, med början år 2017, få uppehållstillstånd och detta kommer innebära att det kommunala mottagandet kommer att öka avsevärt.

Både nationellt och inom Värmlands län har mycket fokus, sedan sensommaren 2015, lagts vid att finna kortsiktiga, ofta akuta, lösningar för att finna tak över huvudet för de många asylsökande som kommer.

I syfte att möta behov som uppstår, både på kort och lång sikt, har Länsstyrelsen valt att arbeta i två parallella processer. En process fokuserar på det akuta och kortsiktiga perspektivet. Där handlar det om att samordna insatser tillsammans med bland annat Migrationsverket och MSB i syfte att finna bostäder till asylsökanden, sprida information och samordna länets resurser. Det handlar också om att samordna civilsamhället, statliga myndigheter och kommunerna för att lösa akuta problem som uppstår i och med flyktingsituationen.

I den andra processen handlar det om att finna långsiktiga strategier för att förbereda kommunerna att öka mottagningskapaciteten för att kunna ta emot de som nu är asylsökande när de får uppehållstillstånd om drygt ett år. En del av detta arbete består också i att informera aktörer i länet kring vad som sker på nationell nivå avseende ny lagstiftning och regeringens överenskommelser gällande detta område. Länsstyrelsen betonar för kommunerna att det är av yttersta vikt att planera för bostadsförsörjning, expansion inom skolan och socialtjänsten med mera. Länsstyrelsen arbetar ofta integrerat med uppdragen kring nyanlända och ensamkommande barn och så är fallet även i denna process.

Länsstyrelsen gör bedömningen att kommunerna till följd av dessa processer har intensifierat det interna planeringsarbetet och därmed finns förutsättningar att upprätthålla en god mottagningskapacitet.

Ökat antal asylsökande

Vissa kommuner i Värmland har, eller har haft, en god tillgång till lediga bostäder vilket har lett till att många asylsökande har placerats i dessa kommuner. Nackdelen är att i de kommuner där det finns bostäder är ofta arbetsmarknaden begränsad. De kommuner med många asylsökande märker av ett ökat mottagande av ensamkommande barn, anhöriga och självbosatta som en följd av asylmottagandet. Mottagandet ackumuleras på så sätt och blir ojämnt mellan kommuner.

De kommuner som har många asylsökande upplever stora eller mycket stora svårigheter att tillhandahålla skola enligt de krav som anges i skollagen och efterfrågar därför lättnader i regelverket i syfte att anpassa verksamheten efter situationen. Kommunerna efterfrågar flexibilitet och utrymme för problemlösning utan att riskera vite eller andra påföljder. Kommunerna anger exempel på lösningar, såsom distansundervisning eller webbutbildningar.

Kommunerna efterfrågar även tydligare vägledning från Skolinspektionen och Skolverket avseende flexibilitet och situationsanpassade arbetssätt.

Länsstyrelsen har observerat en förändring vad gäller inställning till asylmottagandet där stat och kommun ställs mot varandra. När det gäller asylprocessen anser kommunerna att det är det statens process och kommunerna ser sig maktlösa inför redan ställda faktum. Detta leder till ett "vi och dem" mellan stat och kommun vilket i sin tur leder till ett missnöje från kommunernas sida. Det är av stor vikt att de statliga aktörerna involverar kommunerna i så många delar av asylmottagandet som möjligt och tar till sig kommunernas vädjan om tydligare information, flexibla regelverk och ett pragmatiskt förhållningssätt där det är möjligt. Detta för att ta hänsyn till såväl de regionala som de enskilda kommunernas förutsättningar att klara av flyktingmottagandet. De kommuner som tar emot flest framhåller vikten av att staten måste bistå med stöd och hjälp om de ska klara den belastning som ett kraftigt ökat flyktingmottagande innebär.

Landstingets utmaningar

Landstinget i Värmland är en nyckelaktör när det gäller flyktingmottagandet. Länsstyrelsen och Landstinget har haft ett nära samarbete inom integrationsområdet under många år och såsom annan samverkan har detta intensifierats under hösten i och med flyktingsituationen. Landstinget anger att situationen har gett en betydande påverkan på flera av landstingets funktioner. Ett exempel är hälsoundersökningarna där man ligger efter med fler än 3000 undersökningar i dagsläget. Nya arbetssätt och extraresurser har införts för att effektivisera hälsokontrollerna. Landstinget prioriterar familjer med barn under 6 år bland annat för att säkerställa att barnen får nödvändiga vaccinationer enligt de nationella riktlinjerna. Denna målgrupp ska kallas till hälsoundersökning inom en månad. Nästa grupp som är prioriterad är sjuka med symtom. Skolungdom ska kallas inom 2-3 månader, synligt gravida ska kallas inom en vecka.

Landstinget konstaterar att det är fler flyktingar än tidigare som är sjuka, så vård som inte kan vänta tar mycket resurser.

Det kommunala mottagandet

Kommunbesök

Länsstyrelsen har under hösten 2015 besökt majoriteten av värmlandskommunerna i syfte att inhämta kunskap kring hur kommunernas beredskap och mottagningskapacitet har förändrats i och med det ökande mottagandet av framförallt asylsökande och ensamkommande barn.

Under kommunbesöken har varje kommun lyft både hinder och möjlighet för mottagande och även om det finns skillnader mellan kommuner så är likheterna fler. I punktlistan nedan redovisas utmaningar som samtliga kommuner i Värmland anser påverka mottagningskapaciteten negativt. När det gäller dessa områden har kommunerna en tydlig förväntan på att Länsstyrelsen, och övriga staten, bistår kommunerna med regellättnader, ökade ekonomiska förutsättningar och tydlighet avseende handlingsutrymmet då kommunerna måste anpassa sin verksamhet till den snabbt ökande befolkningen. Vissa av utmaningarna redovisas utförligare längre ner i texten.

Bostäder

- Brist på bostäder för personer med uppehållstillstånd samt till ensamkommande barn.

Skola

- Brist på lärare samt mycket svårt att rekrytera lärare. Brist främst inom svenska som andra språk, modersmållärare, ämneslärare med språkkompetens.
- Svårt att uppfylla vissa delar av skollagen.
- Lokalbrist

Socialtjänst

- Mycket hög belastning.
- Utredningsarbetet av framförallt ensamkommande barn.
- Ökade kostnader för försörjningsstöd.
- Mycket svårt att rekrytera socialsekreterare.

Etablering och självförsörjning

- Få uppnår självförsörjning efter avslutad etableringstid.
- Glappet blir längre (väntan på barnomsorg, längre handläggningstider på AF).

Barnomsorg

- Långa väntetider.
- Personalbrist
- Lokalbrist

Tolkar

- Akut brist i hela länet – i synnerhet på arabiska.

Kollektivtrafik

- Främst avseende busstrafiken i länet.
- Stora svårigheter att nå samhällsservice inom vissa delar av länet.
- Områdesbegränsar mottagandet.

Hälso-, sjuk- och tandvård

- Långa väntetider för hälsoundersökningar.
- Långa köer till psykvården.

Sfi-undervisning och samhällsorientering

- Längre köer än tidigare.
- Brist på lokaler.

Bostäder

Vad gäller bostadsbrist så lyfts detta som den faktor som påverkar mottagningskapaciteten mest. Trots ett gott samarbete med hyresvärdar och kommunala bostadsbolag är bristen på bostäder den enskilt största utmaningen i flyktingmottagandet och en faktor som leder till att vissa kommuner riskerar att inte ha kapacitet att ta emot nyanlända även om den politiska viljan finns. Behovet är stort i många kommuner avseende både stora och små lägenheter. Det råder en konkurrenssituation om bostäder där nyanlända, ensamkommande barn, kvotflyktingar, anhöriginvandrare och självbosatta konkurrerar om samma lägenheter. Därtill kommer övriga kommunmedborgare och andra grupper i samhället som är i akut behov av bostad. Flera kommuner rapporterar akut bostadsbrist och brist på lokaler för att öppna nya HVB-hem för ensamkommande barn. Många kommuner lyfter även att andra verksamheter såsom skola, barnomsorg och SFI-undervisning behöver utvidgas då befintliga lokaler inte räcker till.

Flera kommuner anger att de bygger, eller planerar att bygga, under 2016 men de bostäder som byggs har ofta höga hyror eller är bostadsrätter som säljs dyrt. Flyttkedjan fungerar i vissa fall men den stora efterfrågan på bostäder gör att kedjan är väldigt lång och därmed är dess effekt begränsad. Bostadsbyggandet är vid slutet av 2015 i fas med behovet vilket skulle kunna innebära att kommunerna kommer att klara ett ökande mottagande de kommande åren. Länsstyrelsen förmedlar i sina kontakter med kommunerna att det är viktigt att även undersöka möjligheterna för ombyggnationer av befintliga byggnader i kommunerna. Mobila lösningar såsom modulhus skulle också kunna vara en lösning för att snabbt möta en växande efterfrågan på bostäder.

I syfte att anpassa det egna arbetssättet till den rådande situationen har Länsstyrelsen intensifierat det interna samarbetet mellan planhandläggare och integrationshandläggare. Från och med våren 2016 kommer dessa funktioner samlas inom samma enhet vilket ökar förutsättningarna för att myndigheten ska kunna utgöra ett ökat stöd avseende boende kopplat till ett ökat flyktingmottagande.

Skola

Bredvid bostäder är skolan en verksamhet som kommunerna finner är mycket ansträngd. I synnerhet de kommuner där det finns asylboenden. Kommunerna rapporterar att de har svårt att leva upp till skollagen och elevernas studiemål. Det råder brist på pedagoger och många kommuner har svårt att rekrytera behöriga lärare. Särskilt i svenska som andra språk och modersmålslärare. Detta beror delvis på att det är brist i hela landet på lärare med den kompetensen, dels på att länets kommuner konkurrerar om personal. Antal elever har ökat markant i ordinarie undervisningsgrupper och i vissa kommuner är skollokalerna för små för att möta det stora antalet nya elever. Kommunerna efterlyser ökad flexibilitet i anordnandet av de asylsökande och nyanlända barnens skolgång och undervisning och önskar tydliga riktlinjer avseende vad man kan göra avkall på och inte. Exempelvis krav rörande tidsfrist, undervisningstid, behöriga lärare, modersmål, distans- och webbaseradundervisning, etc.

Socialtjänst

Under Länsstyrelsens kontakter med kommunerna har huvuddelen av kommunerna lyft att det är mycket svårt att rekrytera personal till socialtjänsten. Verksamheterna har ökat i och med det ökade flyktingmottagandet vilket har gjort att handläggningstiderna har blivit längre. Främst drabbar detta ensamkommande barn. Kommunerna beskriver en situation där man rekryterar från varandra vilket gör att bristen på socialsekreterare vandrar från kommun till kommun.

Etablering och självförsörjning

Samtliga kommuner i Värmland pekar på att etableringsperioden om 24 månader för nyanlända med uppehållstillstånd är för kort för att nå självförsörjning. Kommunerna framhåller vikten av att förlänga och individanpassa etableringsperioden där personers förutsättningar att komma ut i självförsörjning styr tidsramen. Kommunerna lyfter att detta är av stor vikt oavsett hur samarbetet med Arbetsförmedlingen ser ut. Man menar att förutsättningarna för självförsörjning är mycket bristfälliga. Bristen på arbete, utbildning och praktikplatser i vissa kommuner med låg tillväxt och hög arbetslöshet är andra bidragande faktorer till att målet med självförsörjning inte uppnås.

Det är vanligt att kommunerna får hela försörjningsbördan efter avslutad etableringsperiod. Kommunerna får även gå in med försörjningsstöd i det så kallade "glappet" mellan beviljande av uppehållstillstånd och upprättande av etableringsplan. Glappet har dessutom blivit längre (från en genomsnittstid på cirka 1-2 månader upptill 3-6 i några kommuner). Det beror delvis på att väntetiderna ökar på grund av längre handläggningstider hos Arbetsförmedlingen, delvis på grund av ökade väntetider på barnomsorg.

Länsstyrelsen har observerat att det finns brister vad gäller jämställdhetsperspektivet inom etableringen. Fler män än kvinnor kommer oftare ut i någon form av självförsörjning efter etableringstiden. Länsstyrelsen efterfrågar en utredning kring detta framöver i syfte att säkra detta perspektiv.

Kommunernas förutsättningar att tillhandahålla samhällsorientering

De flesta kommuner har en fastställd plan för samhällsorientering och merparten av länets kommuner anordnar samhällsorienteringen i samverkan med det kommunala samverkansorganet Region Värmland och folkhögskolorna, vilka är utförare av samhällsorienteringen. Resterande kommuner anordnar samhällsorientering i egen regi eller via annan upphandlad aktör.

Undervisningen bedrivs på dagtid och merparten av länets kommuner erbjuder samhällsorienteringen på modersmål. Övriga kommuner genomför samhällsorienteringen antingen på svenska med tolk eller på lätt svenska. Den genomsnittliga väntetiden från anmälan till påbörjad samhällsorientering är 5-15 veckor för såväl kvinnor som män oavsett omfattning av etableringslagen eller den utökade målgruppen.

I de kommunbesök och nätverksträffar med länets integrationsnätverk som Länsstyrelsen genomfört under hösten framkommer att några av länets kommuner möter allt större utmaningar i att tillhandahålla samhällsorientering i takt med det ökade mottagande av nyanlända (såväl på anvisning som anhöriga/självbosatta). Bland annat rapporterar kommunerna längre väntetider från anmälan till påbörjad samhällsorientering, svårigheter att rekrytera samhällskommunikatörer på modersmål, brist på kompetenta och behöriga lärare samt trångbudda lokaler.

Länsstyrelsens samlade bedömning utifrån dialog med kommunerna är att länet har god beredskap och kapacitet att tillhandahålla samhällsorientering.

Rasism, främlingsfientlighet och social oro

Under Länsstyrelsens kontakter med kommunerna har frågan om social oro och främlingsfientlighet kommit upp allt mer frekvent. Kommunerna anger att man har ökat beredskapen för att något ska hända i relation till ökad social oro. I detta sammanhang kan nämnas att det har brunnit på ett boende som var tänkt för asylsökande.

Samverkan

Länsstyrelsen har sedan flera år tillbaka ett gott samarbete med länets kommuner. Varje år besöker Länsstyrelsen en huvuddel av kommunerna, bjuder in tjänstemännen till nätverksträffar och politiker och chefer till ett samtalsforum för integrationsfrågor. Detta görs i syfte att sprida information från regeringen och andra statliga aktörer samt inhämta kunskap kring kommunernas arbete inom mottagandet av nyanlända och ensamkommande barn. Under andra halvåret av 2015 har mycket av informationen och dialogen handlat om den förändrade situationen inom flyktingområdet.

Utöver samverkan med kommunerna bedrivs en aktiv samverkan mellan Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Migrationsverket och Landstinget. Aktörerna förser varandra information och samordnar insatser för att på ett effektivt sätt nå ut till kommunerna.

Länsstyrelsen har under 2015 inlett nya samverkansrelationer inom området integration och flyktingmottagande. Region Värmland arbetar från och med hösten 2015 aktivt med integration vilket har lett till ett ökat och djupare samarbete än tidigare. Detta arbete kommer att utvecklas ytterligare under 2016. Länsstyrelsen har under flera år haft ett gott samarbete med Landstinget. Detta samarbete har dock koncentrerats kring asylsköterskornas uppgifter i ett tidigt skede i integrationsprocessen. Under 2015 har ett arbete inletts som mer fokuserar på hälsoaspekter i ett långsiktigt perspektiv samt sexuell hälsa och migration. Länsstyrelsen har under hösten dessutom anordnat en konferens kring just detta område.

Nedan följer en sammanställning av Länsstyrelsens samverkansinsatser som har genomförts under 2015. Det handlar om nätverksträffar, informationsmöten samt konferenser.

Nätverk

Länsstyrelsen har tre nätverk som inbjuds tre till fyra gånger per år, dessa beskrivs kortfattat nedan.

Integrationsnätverk

Målgruppen för nätverket är kommunernas integrationssamordnare. Samtliga kommuner har minst en samordnare och nätverksträffarna är mycket prioriterade av kommunerna. Samtliga kommuner deltar vid träffarna som är fyra gånger per år. Syftet med nätverksträffarna är att skapa samverkan mellan kommunerna, erfarenhetsutbyte, kompetensutveckling samt är ett forum där Länsstyrelsen och andra aktörer i länet kan delge kommunerna viktig information kring flyktingmottagandet. Länsstyrelsen gör bedömningen att länets totala mottagningskapacitet stärks avsevärt av dessa träffar. Arbetsförmedlingen, Migrationsverket och Landstinget deltar vid varje träff och ger en aktuell lägesbild. Nätverksträffarna har ett par gånger per år en kompetenshöjande del utifrån kommunernas önskemål. Även Arbetsförmedlingens och Migrationsverkets bosättningshandläggare inbjuds vid något tillfälle per år.

Kommunforum integration

Länsstyrelsen bjuder in länets kommunstyrelseordföranden samt kommunchefer minst ett par gånger varje år, beroende på behov. Syftet med detta är att ha en dialog kring mottagningskapacitet och beredskap på högsta ledningsnivå. Även dessa träffar är prioriterade av kommunerna. Landshövdingen leder mötet och Arbetsförmedlingen och Migrationsverket bjuds in i syfte att informera samt föra dialog med kommunerna.

Nätverket ensamkommande barn

Vid fyra tillfällen per år bjuds kommunernas samordnare avseende mottagandet av ensamkommande barn in till nätverksträffar, se nedan under rubriken ensamkommande barn.

Länsstyrelsen Värmlands insynsråd

Under andra halvåret av 2015 har behovet av att informera olika aktörer i länet angående flyktingsituationen ökat avsevärt. Länsstyrelsen har därför en stående punkt på Insynsrådets agenda kring läget i länet, på kort och lång sikt.

Samhällsråd Värmland

Samhällsråd Värmland är en samverkansgrupp bestående av högsta ledningen för Länsstyrelsen, Landstinget, Polismyndigheten och Region Värmland. Samhällsrådet förankrar arbetet i respektive organisation, ger mandat för arbetet samt ger direktiv för eventuella gemensamma insatser. Integrations- och flyktingområdet är ett prioriterat sakområde för rådet och ökar förutsättningarna för ett långsiktigt och strategiskt samarbete i länet.

Samverkan med statliga myndigheter i länet

På initiativ av Landshövdingen har generaldirektörer och personer i ledande position för de statliga myndigheterna i länet träffats för att särskilt lyfta flyktingsituationen. Mötet fokuserade på samverkan och statlig kraftsamling för att möta de utmaningar som länet står inför i och med en snabbt växande befolkning. Praktikplatser, arbete och att öka förutsättningar för personalens volontärarbete lyftes som goda exempel.

Konferenser

Under 2015 har Länsstyrelsen anordnat och deltagit vid ett antal konferenser. Vissa av konferenserna är genomförda inom Länsstyrelsen samordningsuppdrag inom mäns våld mot kvinnor men har stark koppling till området migration.

- Konferens om kvinnor i krig
- Om barn och ungas utsatthet i migrationsprocessen
- Konferens om könsstämpning
- Seminarium om hemlöshet och inträde på bostadsmarknaden
- Sexuell hälsa och migration

Länsstyrelsen Värmland har även inbjudits att föreläsa vid konferensen *Att vara flykting* med cirka 250 deltagare och Handelskammarens konferens *Nyanlända till Värmland - vad görs och vad kan vi göra?* med cirka 75 deltagare. Länsstyrelsens främsta budskap vid dessa tillfällen har varit rätten att söka asyl, läget i länet samt beskriva de nya förutsättningarna inom integrationsområdet med ett ökat asylmottagande och nya lagstiftningar och initiativ från regeringen.

Civila samhället

Som en del av Länsstyrelsens särskilda arbetsgrupp med anledning av flyktingsituationen har myndigheten genomfört en kartläggning av vilka ideella organisationer som arbetar aktivt med mottagande och integration av flyktingar.

I november höll Länsstyrelsen ett möte med frivilliga, ideella, idéburna organisationer ur civilsamhället liksom flera trossamfund. Femton organisationer deltog liksom ett antal av länets kommuner, Landstinget, Karlstads Universitet och Arbetsförmedlingen.

Det pågår en mängd olika insatser i länet riktade till såväl asylsökande som nyanlända och ensamkommande barn. Några exempel på insatser är: språk- och samhällsundervisning, andra former av utbildningsinsatser, samtalsgrupper samt kultur- och fritidsaktiviteter.

Utöver mötet i november har Länsstyrelsen genomfört en kartläggning av vilka frivilligorganisationer som verkar i länet. Länkar till dessa organisationers hemsidor finns på Länsstyrelsens webbplats.

Länsstyrelsen har en tydlig ambition att öka samverkan med civilsamhällets aktörer i länet. Detta arbete kommer att utgöra en del av utvecklingsarbetet 2016. Landshövdingen lyfter det civila samhället som en förutsättning för ett gott mottagande i länet och i kommunerna utgör dessa aktörer ett stort stöd i samhället.

Ensamkommande barn

Bedömningsverktyg

För att kunna göra en samlad bedömning av kommunernas beredskap och kapacitet att ta emot ensamkommande barn har Länsstyrelsen brutit ner begreppen beredskap och kapacitet i nedan områden. I den samlade bedömningen tar Länsstyrelsen också hänsyn till andra faktorer som kan vara av betydelse för kommunernas mottagningsförutsättningar.

Beredskap	Kapacitet	Kapacitet	Faktorer
Politisk vilja	Lokaler för HVB-hem	Skola och utbildning	Samverkan
Organisatorisk förmåga	Lägenheter	Praktikplatser	Civilsamhällets engagemang
Ekonomiska resurser	Familjehem	Feriearbete och arbete på lång sikt	Tillgång till samhällservice
Personella resurser	Godemän	Tolkar	Kollektivtrafik
	Särskild förordnad vårdnadshavare	Sjuk- och tandvård	Rasism och främlingsfientlighet
	Socialtjänst	Fritidssysselsättning	Geografiskt läge

Samordning med uppdraget om nyanländas etablering

Länsstyrelsens uppdrag inom integrationsområdet berör dels nyanlända i allmänhet och dels ensamkommande barn. I det praktiska arbetet genomförs uppdragen samordnat då Länsstyrelsen i stor utsträckning arbetar parallellt med båda uppdragen. Exempelvis i samband med informations- och utbildningsinsatser där Länsstyrelsen inkluderar både ensamkommande barn och nyanlända. På liknande sätt sker samordningen i de olika interna och externa nätverk och samverkansgrupper som Länsstyrelsen sammankallar eller deltar i. Åtterrapporteringen avseende ensamkommande barn beskriver de specifika insatserna inom detta uppdrag

Kommundialog

Goda relationer är en grundförutsättning för välfungerande samverkan och framgångsrikt förhandlingsarbete. Länsstyrelsen har därför prioriterat aktiviteter som bidrar till att förstärka relationerna med kommunerna i länet. Under hösten har Länsstyrelsen genomfört

kommunbesök i elva av länets sexton kommuner (fem besök är framflyttade till början av 2016). Huvudsyftet med kommunbesöken är att kartlägga och följa upp hur kommunernas beredskap och kapacitet avseende mottagandet av ensamkommande barn och nyanlända förändrats i och med det ökade flyktingmottagandet. Kommunbesöken syftar också till att se över kommunernas möjligheter att utöka antal platser på kort och lång sikt. Ovan beskrivna bedömningsverktyg har legat till grund för samtalen vid kommunbesöken som förts med politiker och tjänstemän. Även i övrigt har Länsstyrelsen under året stått i kontinuerlig kontakt med de tjänstemän som ansvarar för kommunernas mottagande av ensamkommande barn. Dialog med kommunerna har även skett på initiativ av Landshövdingen som sammankallat länets kommunstyrelseordförande vid flera tillfällen för att understryka vikten av ett gemensamt kraftsamlande i mottagandet av ensamkommande barn.

Utvecklingsarbete

Som ett led i det fortsatta utvecklingsarbetet har Länsstyrelsen löpande dokumenterat såväl utmaningar och hinder som framgångsfaktorer och goda exempel i kommunernas mottagande av ensamkommande barn. Länsstyrelsen har framhållit dessa faktorer i diverse forum i syfte att utveckla mottagningskapaciteten och beredskapen både i den enskilde kommunen och i länet. Under nästa år planerar Länsstyrelsen att bilda mindre tematiserade arbetsgrupper med fokus på respektive utvecklingsområde för att driva utvecklingsarbetet framåt både strategiskt och långsiktigt. Som nämnts tidigare så har Länsstyrelsen även för avsikt att under det kommande året påbörja arbetet med att ta fram en länsstrategi för flyktingmottagandet med fokus på förbättrad samverkan. Ett första steg i detta arbete är att bilda en arbetsgrupp bestående av representanter från kommuner och myndigheter.

Länets totala flyktingmottagande

Migrationsverket har flera större och mindre anläggningsboenden för asylsökande i länet. Merparten av dessa är koncentrerade till en handfull av länets kommuner. Det finns ett tydligt samband mellan Migrationsverkets boenden och kommunernas flyktingmottagande. Kommuner med anläggningsboenden tenderar att ha en större andel självbosatta, fler ensamkommande barn och en större anhöriginvandring. Det statliga och kommunala flyktingmottagandet utgör tillsammans länets totala mottagande och präglar i hög grad Länsstyrelsens arbete med ensamkommande barn och nyanlända. Ett exempel på hur detta kan ta sig i uttryck är behovet av lokaler och bostäder. Asylsökande, självbosatta, kommunanvisade och ensamkommande barn konkurrerar om boende.

Nätverk

Länsstyrelsen har organiserat arbetet med integrationsuppdragen genom olika nätverk och samverkansgrupper. De nätverk Länsstyrelsen främst verkar genom är *Nätverket ensamkommande barn* och *Integrationsnätverket*. I förekommande fall samordnar Länsstyrelsen båda nätverken såsom vid spridning av information eller genomförande av kompetenshöjande insatser. Till exempel inbjöds båda nätverken till en informationsdag som anordnades i samverkan med Försäkringskassan, Skatteverket och Pensionsmyndigheten.

Förhandlingsarbetet inför år 2016

När fördelningstalen för år 2016 fastställdes påbörjade Länsstyrelsen ett intensivt förhandlingsarbete med kommunerna. Som ett första led i förhandlingsprocessen bjöd landshövdingen in länets kommunstyrelseordförande till ett informationsmöte om fördelningstalen. I samband med mötet informerade Migrationsverket om hur anvisningssystemet fungerar och om de olika typerna av överenskommelser. Mötet följdes upp med skriftlig information och anvisningar för tecknande av överenskommelser.

Resultat av genomförda insatser

Länsstyrelsen bedömer att de insatser som genomförts under året har gett goda resultat. I synnerhet de insatser som syftat till att upprätthålla och förstärka relationerna med länets kommuner, vilka har varit strategiskt viktiga inför vinterns förhandlingar om utökande av platser för år 2016. Länsstyrelsen bedömer att kontakten lagt grunden till att förhandlingsarbetet resulterat i att Värmland kommer att ha 1 119 platser för asylsökande barn från och med 1 februari 2016. Länsstyrelsen har förhoppning om att fördelningstalet om 1 461 asylplatser kommer att uppnås innan utgången av kommande år.

Goda exempel på externa insatser

Länsstyrelsen vill lyfta fram några goda exempel på externa insatser som genomförts i länet. Det ena är ett projekt finansierat av §37-medel med syfte att anordna lärlingsplatser för ensamkommande barn efter avslutad yrkesutbildning. Det andra är inrättandet av tjänsten skolsamordnare, vilken har till uppgift att fungera som en länk mellan barnets boende och skolan. Rekrytering av familjehem via sociala medier är ytterligare ett exempel som gett goda resultat.

Utvecklingsområden

Länsstyrelsen anser att samsynen kring länets mottagande av ensamkommande barn behöver främjas. Likaså behöver samverkan stärkas och omsättas i praktisk handling i form av samordning och gemensamma insatser. Behovet av samverkan finns både inom och mellan berörda statliga, kommunala och frivilliga aktörer och verksamheter. Länsstyrelsen ser också ett behov av att utveckla samarbetet med civilsamhället och samordna de resurser och insatser för ensamkommande barn som görs av frivilligorganisationer.

Hinder och utmaningar

Det främsta hindret på både kort och lång sikt är att anordna boende på grund av bristen på adekvata lokaler, lägenheter och familjehem. Bostadsbristen påverkar mottagandet av ensamkommande barn i hög grad. Flera kommuner rapporterar att det är mycket svårt att hitta lämpliga lokaler som uppfyller standarden för hem för vård och boende. Bostadsbristen medför också att den tilltänkta boendekedjan inte fungerar eftersom det inte finns möjligheter till utslussningslägenheter och mindre lägenheter när barnen har fyllt arton år.

Behovet av personal har ökat i takt med att nya hem för vård och boenden öppnats, men många kommuner har problem att rekrytera kompetent personal. Underbemanning och hög arbetsbelastning får konsekvenser för det pedagogiska och kvalitativa arbetet.

Utredningsarbetet utgör ytterligare en utmaning. Samtliga socialtjänster i länet är hårt belastade och kommunerna uppger att de blivit allt svårare att genomföra utredningsarbetet i enlighet med gängse lagar och förordningar. Detta har fått till följd att principen om barnets bästa inte alltid uppfylls. Bristen på erfarna socialsekreterare i länet gör att flera kommuner har problem att rekrytera för att täcka personalbehovet.

Flera kommuner har gemensamma överförmyndarnämnder, vilket till viss del underlättat förordnandet av god man. I takt med det ökande mottagandet har samtliga kommuner fått svårare att rekrytera gode män. I vissa kommuner är läget mycket ansträngt. Väntetiderna på tillförordnandet har blivit längre och kvalitén i utförandet av uppdraget sämre. Den försämrade kvalitén beror dels på att godemännen får alltför få barn, dels att vissa godemän inte har tillräcklig kunskap och erfarenhet om ensamkommande barn. Situationen är densamma gällande särskild förordnad vårdnadshavare.

De utvidgade anvisningarna har också orsakat problem. Bland annat för att ingen hänsyn tas till kommunernas överenskommelse om ålder och kön. I brist på platser har det lett till att yngre barn delar boende med betydligt äldre ungdomar, liksom att pojkar och flickor är placerade på samma boende trots att lokalerna inte är ändamålsenliga.

Sjuk- och tandvården har också ställts inför stora utmaningar i länet. Kommunerna rapporterar om psykisk ohälsa både till följd av tidigare upplevelser och Migrationsverkets långa handläggningstider. Behovet av samtalsstöd och traumabehandling är stort och väntetiderna till vården långa. Många barn har dessutom dålig tandstatus.

Till följd av attentat mot boenden för asylsökande och ensamkommande barn både nationellt och regionalt uttrycker många kommuner farhågor att öppna stödboende med hänvisning till minskade krav på bemanning. Att många av barnen har ett hälsotillstånd som kräver behov av vård och stöd gör att flera kommuner är tveksamma om den alternativa placeringsformen kommer att kunna tillämpas i någon större utsträckning.

Överenskommelser om mottagande av ensamkommande barn

Samtliga kommuner i länet har tecknat separata överenskommelser om asylplatser för barn och unga utan vårdnadshavare i enlighet med tilldelat fördelningstal. Värmland har därav uppnått årets fördelningstal om 192 asylplatser för ensamkommande barn. Alla kommuner i länet har även tecknat separata överenskommelser om platser för barn med uppehållstillstånd. Vid utgången av 2015 har länet totalt 290 överenskomna platser för ensamkommande barn som beviljats uppehållstillstånd

Mottagande av ensamkommande barn

Att det statliga och kommunala flyktingmottagandet hänger samman framstår tydligt i mottagandet av ensamkommande barn. Under året har länet mottagit 315 ensamkommande barn anvisade enligt steg 1 (till en kommun som barnet anses ha viss anknytning). Merparten av dessa anvisningar har gjorts till fyra kommuner: Filipstad, Kristinehamn, Hagfors och Sunne (i fallande ordning). Det höga antalet steg 1 anvisningar till dessa kommuner är en konsekvens av att Migrationsverket har anläggningsboenden för asylsökande i kommunen. De kommuner som har tagit emot ensamkommande barn under en lång tid och/eller i stor omfattning rapporterar en ökning av personer som bosätter sig i kommunen efter att ha beviljats uppehållstillstånd på familjeanknytning.

Bedömning av länets beredskap och kapacitet att ta emot ensamkommande barn

Det råder stora skillnader mellan kommunernas förutsättningar att uppnå den beredskap och kapacitet som krävs för att möta det ökade platsbehovet för kommande år. Brist på adekvata boenden i form av såväl lokaler och lägenheter som familjehem utgör det främsta hindret i att utöka antalet platser. Några kommuner har långtgående planer att öppna nya boenden i närtid och de kommer därmed att ha möjlighet att utöka antalet platser redan i början av nästa år. Medan andra kommuner inte vet hur de ska kunna utöka antal platser i enlighet med kommande års fördelningstal på grund av bostadsbristen.

Behovet av personal med adekvat kompetens till boenden och socialtjänst har ökat avsevärt till följd av flyktingsituationen. Det har lett till en konkurrenssituation i länet. Kommuner i Karlstads närhet har i allmänhet lättare att fylla behovet av kompetensförsörjning. Medan mer avlägset belägna kommuner med hög utflyttning har svårt att nyrekrytera.

Under årets senare hälft har kommunernas förutsättningar att upprätthålla god beredskap och kapacitet i mottagandet av ensamkommande barn utmanats till följd av det kraftigt ökade

antalet ensamkommande barn. Kommunerna har uppvisat både en vilja och förmåga att göra det bästa av den rådande situationen trots att mottagandet under hösten och vintern präglats av ad hoc lösningar.

Länsstyrelsens samlade bedömning och slutsatser

Länsstyrelsen gör bedömningen att länets samlade mottagningskapacitet, trots flyktingsituationen under andra halvåret, är relativt god. Vissa verksamheter inom kommunerna är ansträngda eller mycket ansträngda men en sammantagen bedömning av länets samtliga kommuner ger att länet klarar sitt mottagande, både nu och det kommande året. Bostadsförsörjning, socialtjänst och skola är de verksamheter som är mest ansträngda. Kommunerna rapporterar in att det är mycket svårt att rekrytera personal inom dessa verksamheter.

Länsstyrelsen följer noga Landstingets redovisningar av läget då Landstinget har en betydande roll i mottagningskapaciteten.

Under den senare delen av 2015 har mottagandet fokuserats på asylsökande. På grund av långa handläggningstider kommer de som idag söker asyl kunna få besked om uppehållstillstånd under 2016 men kanske främst under 2017. Hur Arbetsförmedlingen kommer att kunna svara upp verksamhetsmässigt mot ökningen av antalet personer i etableringen kommer att vara avgörande för länets mottagningskapacitet på lång sikt. Länsstyrelsen och Arbetsförmedlingen kommer att föra en regelbunden dialog kring detta under 2016.

Sedan sensommaren 2015 ser flyktningmottagandet annorlunda ut än tidigare. Kommunernas mottagningssystem är i vissa delar mycket ansträngda. Detta främst inom verksamheter som rör ensamkommande barn men också inom asylmottagandet. Både Länsstyrelsen och kommunerna har signalerat om att framförallt barnperspektivet blir lidande av att verksamheterna tvingas expandera fortare än vad som egentligen är möjligt. Statens budskap är tak över huvudet och att de ensamkommande barnen ska ta emot skyndsamt, bedöms som en helt riktig prioritering. Det är dock viktigt att uppmärksamma att denna prioritering får konsekvenser för de barn som inte utreds i den tidsram som socialtjänstlagen anger, får börja skolan inom den tid som är lagstadgad eller kan bo i en lugn och trygg boendemiljö.

I arbetet med ensamkommande barn värnar Länsstyrelsen specifikt barnets rättigheter. Kommunernas socialtjänster signalerar att de inte förmår att tillfullo uppfylla de lagstadgade kraven i utredningsarbetet till följd av det ökade antalet ensamkommande barn som anvisats länet under året. Därtill rapporterar ansvariga tjänstemän i kommunerna om brister i godmanskapet och svårigheter att tillämpa principen om barnets bästa i beslut som rör barnet. Kommunerna uttrycker även oro över de förslag på åtgärder som regeringen lagt fram avseende införandet av tillfälliga uppehållstillstånd, åldersbedömningar och begränsningar av anhöriginvandring.

I det sammantagna mottagandet uttrycker länets kommuner att mottagandet av ensamkommande barn är det mest utmanande och resurskrävande. I relation till mottagandet av nyanlända gör Länsstyrelsen den sammantagna bedömningen att länet har förutsättningar att på lång sikt återupprätta den goda beredskap och kapacitet som föregick sensommarens och höstens utvidgade anvisningar. Det förutsätter att kommunerna redan nu börjar planera för att lösa bristen på boenden, personal och gode män. Länsstyrelsens bedömning att kommunerna långsiktigt kan återupprätta en god beredskap och kapacitet grundar sig delvis på kommunernas hanterande av ovan beskrivna utmaningar, delvis på kommunernas goda

vilja att ta emot ensamkommande barn. Civilsamhällets insatser och engagemang i mottagandet av ensamkommande barn utgör också en bidragande faktor i Länsstyrelsen bedömning.

Länsstyrelsen kommer under 2016 följa upp de kommunbesök som genomfördes 2015 i syfte att följa arbetet med de utmaningar som kommunerna har redovisat. Länsstyrelsen kommer att anpassa sin egen verksamhet till de behov som kommunerna idag har. Detta innebär att dialogerna med kommunerna blir tätare och ett ökat samarbete inom Länsstyrelsen kommer att påbörjas där integrationshandläggare och planhandläggare organiseras tillsammans. Under 2016 kommer även ett SFI-nätverk startas upp, detta för att Länsstyrelsen har identifierat ett behov hos SFI-lärare att mötas och utbyta erfarenheter men det är också ett sätt för Länsstyrelsen att nå ut till de nyanlända med information.

Länsstyrelsen har även för avsikt att under det kommande året påbörja arbetet med att ta fram en länsstrategi för flyktingmottagandet med fokus på förbättrad samverkan. Ett första steg i detta arbete är att bilda en arbetsgrupp bestående av representanter från kommuner och myndigheter.

Indikatorer

Integration utgiftsområde 13¹⁾

Nyanlända	2015	2014
Andel framförhandlade anvisningsbara platser i förhållande till länsstalet %	59	73
Asylsökande ensamkommande barn	2015	2014
Andel framförhandlade asylplatser i förhållande till länets fördelningstal %	100	122

¹⁾ Se avsnitt Resultatredovisning, avsnitt indikatorer

Källa: Arbetsförmedlingen, Länsstyrelsen i Jönköpings län och PACTA (länsstyrelsernas redovisningssystem för överenskommelser av nyanlända samt ensamkommande barn)

Kommentar kring ovanstående indikatorer

Nyanlända

Länsstyrelsen hade planerat att förhandla med kommunerna avseende överenskommelse om mottagande och bosättning av nyanlända under våren och hösten i syfte att öka antalet platser. Vårens förhandlingsarbete resulterade i att den kommun i länet som inte tidigare haft överenskommelse om mottagande av nyanlända tecknade en överenskommelse. Förhandlingsarbetet skulle även ha varit ett primärt fokus i de kommunbesök som genomfördes under hösten. På grund av det ökade flyktingmottagande (till följd av flyktingsituationen) flyttades fokus från överenskommelse till utmaningar orsakade av det höga mottagandet. Ytterligare en anledning till varför Värmlands län inte uppnått sitt länsstal, om 933 anvisningsbara platser, är den bostadsbrist som råder i merparten av länets kommuner.

Asylsökande ensamkommande barn

Under året har alla kommuner i länet tecknat överenskommelser om asylplatser för barn och unga utan vårdnadshavare i enlighet med tilldelat fördelningstal, som var 192 platser.

Återrapportering regleringsbrev

79. Ersättning enligt 37 § förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar finansieras från anslag 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande under utgiftsområde 13. Insatser enligt 37 § som syftar till att underlätta bosättning och väsentligt öka kommunernas beredskap och mottagningskapacitet ska ges särskilt hög prioritet. Länsstyrelsen i Jönköpings län ska efter att övriga länsstyrelser har fått tillfälle att yttra sig besluta om hur stor del av anvisade medel som ska fördelas för disposition av respektive länsstyrelse.

Ersättning enligt 37 a § förordningen om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar finansieras från anslag 1:1 Integrationsåtgärder under utgiftsområde 13.

Länsstyrelserna ska redovisa för vilka olika insatser som ersättning enligt ovan nämnda förordning lämnas samt en bedömning av resultaten. Anvisningar för redovisningarna lämnas av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Insatser som lämnats ersättning till under 2015

Länsstyrelsen har under 2015 haft 2 270 000 kr att fördela till kommunerna i syfte att skapa beredskap och mottagningskapacitet och för att utveckla samverkan mellan kommuner och mellan kommuner och andra organ i syfte att underlätta etableringen i samhället.

Nedan beskrivs de insatser som har beviljats § 37-medel under 2015 utifrån de tre frågeställningarna:

- insatser som syftar till att skapa fler anvisningsbara platser för nyanlända
- insatser som syftar till att allmänt underlätta bosättning
- insatser som syftar till att allmänt öka kommunernas mottagningskapacitet samt andra iakttagelser av betydelse

I tabellen redovisas sökande kommun, insatsens namn, sökt belopp samt beviljat belopp. Avslag redovisas inte.

Kommun	Sökt insats	Sökt belopp, tkr	Beviljat belopp, tkr
Filipstads kommun	Fortsatt utveckling av lokal resurs för fortsatt integrationsarbete, motverka social oro och främlingsfientlighet samt bibehålla en hög ambitionsnivå på mottagandet	600	600
Kristinehamns kommun	Gemensamt informationscenter för nyanlända mellan Kristinehamns kommun och Arbetsförmedlingen	1000	1000
Karlstads kommun	Värmlandslärling integration	370	370
Karlstads kommun	Kulturdoulor som stöd för nyanlända	1 311	300
	Summa:	3 281	2 270

Sju ansökningar inkom till Länsstyrelsen varav fyra ansökningar blev beviljade medel. En kommun drog tillbaka sin ansökan. Länsstyrelserna prioriterade år 2015 insatser som syftade till att öka kommunernas egen mottagningskapacitet genom samordning av information till nyanlända, skapa förutsättningar för etablering på arbetsmarknaden samt ge förutsättningar till en bättre hälsa. Den kommun som drog tillbaka sin ansökan hade sökt medel för att hitta fler

bostäder till nyanlända. I och med den förändrade flyktingsituationen under hösten så ansåg kommunen att bostäderna behövdes för ensamkommande barn och övriga asylsökande.

Två av de kommuner som beviljades medel har ett mycket högt mottagande, Filipstad och Kristinehamn. Dessa kommuner har ett högt tryck vad gäller asylsökande (Kristinehamn har passerat 1000 asylsökande), självbosatta och ensamkommande barn som anvisas på steg 1. Länsstyrelsen finner det prioriterat att underlätta mottagandet i dessa kommuner.

Flera kommuner i Värmland har identifierat en brist avseende informationsflödet mellan kommunen, olika statliga aktörer och den enskilde individen. För att underlätta för individen och effektivisera informationsinsatser från offentliga aktörer har nu flera kommuner börjat bilda samordningskontor, mötesplatser eller liknande. Kristinehamns kommun beviljades 1000 000 kr i syfte att starta ett infocenter tillsammans med Arbetsförmedlingen.

Syftet med infocentret är att underlätta för nyanlända att få ett samlat bemötande från berörda aktörer, såväl vid bosättning som under etableringstiden. Ett gemensamt informationscenter betyder att det för nyanlända i Kristinehamns kommun finns ”en väg in” till kommunen och syftar till att alla nyanlända som bosätter sig i Kristinehamns kommun snabbt ska kunna få rätt information och känna sig delaktiga i kommunen. Syftet är att informationscentret ska fungera som en mötesplats och kunna erbjuda nyanlända en väg in till allt det som är viktigt exempelvis skola, barnomsorg, bostadsfrågor, ekonomi, fritidsaktiviteter m.m.

Genom att kommunen tillsammans med Arbetsförmedlingen finns på infocentret så underlättas bosättningen genom att det för nyanlända blir ett samlat mottagande i kommunen från kommunen och Arbetsförmedlingen. Projektet syftar till att Kristinehamns kommun fortsatt ska vara en attraktiv kommun för nyanlända att bosätta sig i vilket Länsstyrelsen menar att projektet bidrar till genom att alla nyanlända i kommunen får ett samlat mottagande och ökar möjligheterna för att erbjudas rätt insatser så tidigt som möjligt.

Både Karlstads och Filipstads kommuner beviljades medel i syfte att fortsätta verksamheter som tidigare har fått § 37-medel. Länsstyrelsen har gjort bedömningen att de tidigare insatserna har stärkt förutsättningar till etablering på arbetsmarknaden, öka utbildningsnivån för unga samt stärkt integrationen i kommunerna. Utifrån de tidigare resultaten har kommunerna nu fått förutsättningen att fortsätta arbetet.

Länsstyrelsens bedömning av resultaten för under 2015 avslutade projekt

Under 2015 avslutades Region Värmlands projekt *Samhällsinformation Regional samverkansmodell*, Kristinehamns projekt *Föräldraskap – ett gott liv* samt Hagfors kommuns projekt *Värdssjäl*. När det gäller Karlstads och Filipstads kommuner som har fått fortsatt finansiering under 2016 så inkommer deras slutredovisning av del 1 under våren 2016.

Länsstyrelsen bedömer att avslutade insatser i stort följer projektansökningarna. I de projekt som handlar om deltagande av individer har det ibland varit svårt att få till de målgrupper som till en början ingått i ursprungsplaneringen. Ett exempel är projektet *Föräldraskap – Ett gott liv* där det var svårt att få till samtalsgrupper för män. Efter dialog med Länsstyrelsen ändrade kommunen arbetssätt.

Den insats som har gett mest för samtliga kommuner är Region Värmlands projekt kring samhällsinformation. Projektet har utifrån *förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare (2010:1138)* arbetat för att möta ett behov av en regional samverkansmodell och samverkansfunktion mellan länets kommuner och Region Värmlands

folkhögskolor. Ett förslag för långsiktig permanent verksamhet för framtida drift och finansiering har arbetats fram. Förslaget utgår från det behov av en kostnadseffektiv samt kvalitativ samhällsorientering till nyanlända invandrare på modersmål oavsett vilken av länets kommuner man valt att bosätta sig i. En utmaning för både små och stora kommuner har varit och är att möta behovet av samhällsorientering på modersmål i de mindre språken. Att genom samverkan kunna erbjuda kommungemensam samhällsorientering och ge förutsättningarna för större språkgrupper har gynnat både mindre och större kommuner. Det har blivit kostnadseffektivt då kostnaderna har fördelats på antal deltagare per kommun. Det har funnits ett behov av tryggare anställningsformer för samhällskommunikatörer och genom samverkansfunktionen har behovet av samhällsorientering bättre kunnat mötas. Länsstyrelsen anser att de insatser som har beviljats § 37 medel och som under året har redovisats har stärkt kommunernas totala mottagningskapacitet, särskilt avseende samhällsorientering. Länsstyrelsen ser dock att samverkan med fördel hade kunnat stärkas upp i projekten, både inom kommunerna men även mellan kommunerna. Under 2016 kommer Länsstyrelsen därför att bjuda in till en spridningskonferens där kommunerna delger varandra om vilka resultat projekten har gett.

Organisationsstyrning

Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare

Länsstyrelsen har för andra året i rad företrätt länsstyrelserna i samverkansuppdraget som syftar till att skapa en gemensam inlämningsfunktion för skogliga ärenden. Uppdraget har under hösten rapporterats till Näringsdepartementet av Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen gemensamt. Målet är en effektiv sammanhållen kommunikation mellan skogsägaren och myndigheter avseende skogliga ärenden. Utifrån affärshändelsen *genomföra skogsbruksåtgärd* ska vägledning finnas samlat för att sköta sina åtaganden gentemot samtliga myndigheter och även få information om hur handläggningen fortskrider.

Styrning utifrån medborgare och samhälle i livs-/affärshändelseperspektiv medför att de investeringar som genomförs i nya e-förvaltningslösningar i en myndighet inte alltid kan räknas hem hos den enskilda myndigheten. En framgångsfaktor har hittills varit det gemensamma regeringsuppdraget.

Med utgångspunkt i resultatet av en effektkartläggning och erfarenheter draga ur kundundersökningar avgränsas utvecklingsarbetet inledningsvis till metodutveckling samt utveckling av en generell funktion. I effektkartläggningen utkristalliserades en åtgärd som den mest väsentliga för hög uppfyllnad av effektmålet; att ensa arbetssätt och rutiner över landet. En rutinbeskrivning för den viktiga förankringsprocessen inför införande av ett ensat arbetssätt i respektive berörd myndighet har tagits fram och prövas i de pilotprocesser som projektet levererar.

Uppbyggnad av systematisk kunddialog pågår för att identifiera behov och nytta för kunden i utveckling av den gemensamma inlämningsfunktionen. Användardialogen är också väsentlig i planering av lansering av nyheter i funktionen.

Vid avslut av metodutvecklingsprojektet hösten 2016 kommer det att finnas en utvecklad IT-lösning för en digital inlämningstjänst, en metod för fortsatt arbete med att lyfta in ärenden i den gemensamma inlämningsfunktionen samt ett mindre antal ensade pilotprocesser. Detta ska sedan ligga till grund för fortsatt introduktion av skogliga ärendeprocesser. Uppdraget är att färdigställa funktionen för alla relevanta ärendeflöden till 2018.

Personaluppgifter

Enligt kraven i FÅB 3 kap 3§ ska myndigheter redovisa de åtgärder som har vidtagits i syfte att säkerställa att kompetens finns för att fullgöra de uppgifter som avses i 1§ första stycket. I redovisningen ska det ingå en bedömning av hur de vidtagna åtgärderna sammantaget har bidragit till fullgörandet av dessa uppgifter. (Förordning 2008:747)

Återrapportering

Redovisa en bedömning av hur de vidtagna åtgärderna sammantaget har bidragit till fullgörandet av dessa uppgifter.

Rekrytering

Under 2015 bedrevs ett omfattande rekryteringsarbete vid Länsstyrelsen. Totalt genomfördes 25 rekryteringsprocesser varav två rörde chefsbefattningar. Tillgången till kvalificerade sökanden var överlag god.

Organisationsöversyn

Under hösten har en organisationsöversyn genomförts. Syftet med organisationsöversynen är att säkerställa att organisationen tar tillvara på kompetens och resurser på bästa sätt, för att kunna fullgöra uppdragen inom givna ramar. Samordning mellan sakområden ska stärkas och chefer ska effektivt kunna leda och fördela arbete. Både arbetssätt och organisation har genomlysts.

Attraktiv arbetsgivare

Värdegrund

Länsstyrelsen har under året arbetat intensivt med framtagande och implementering av en värdegrund. Värdegrunden har sin utgångspunkt i den gemensamma värdegrunden för statsanställda och är ett led i att profilera Länsstyrelsen som en attraktiv arbetsgivare såväl internt som externt. Arbetet har bedrivits i bred delaktighet i organisationen och en folder samt handlingsplan har tagits fram för att underlätta och stärka det fortsatta värdegrundsarbetet. En personaldag med tema värdegrund anordnades i september.

Medarbetarenkät

Under början av året genomförde Länsstyrelsen en medarbetarenkät. Syftet var att få en lägesbild av hur organisationen fungerar i ett arbetsmiljö-, verksamhets- och ledningsperspektiv samt att ringa in vilka områden som behöver vidareutvecklas och prioriteras framöver. Svarsfrekvensen i enkäten var hög, 92 procent. Resultatet har bearbetats och handlingsplaner har tagits fram på enhetsnivå. Genom detta arbete ska Länsstyrelsen utvecklas till att bli en än mer attraktiv arbetsgivare.

Arbetsmarknadsdag

Länsstyrelsen har under flera år deltagit i Karlstads universitets arbetsmarknadsdag *Hot Spot*. Syftet med deltagandet är att sprida kunskap om och marknadsföra Länsstyrelsen som en attraktiv potentiell framtida arbetsgivare för studenter.

Introduktion för nyanställda

Under hösten har Länsstyrelsen arbetat med att ta fram ett nytt och utvidgat introduktionsprogram. En välplanerad introduktion är en viktig del när det gäller att få nyanställda medarbetare att trivas och snabbt komma in i arbetet.

Utbildning

OBM

Under hösten har Länsstyrelsen genomfört en utbildningssatsning i ämnet OBM (Organizational Behavior Management) som riktat sig till chefer och vissa processledare inom organisationen. Medarbetarundersökningen visade bland annat på behovet av att utveckla arbetssätt kring målstyrning och återkoppling. Såväl att styra genom mätbara mål som med återkoppling för att nå önskvärda beteenden och resultat i en organisation är centrala delar av OBM.

Arbetsmiljö

För att stärka, effektivisera och utveckla arbetsmiljöarbetet vid Länsstyrelsen genomfördes i våras en internutbildning om rollfördelning i arbetsmiljöarbetet riktad till chefer och arbetstagarrepresentanter. Chefens arbetsmiljöansvar och ansvarsfördelning mellan skyddsombud och facklig representant diskuterades särskilt.

Förvaltningsutbildning

En viktig del av kompetensen hos Länsstyrelsens handläggare rör förvaltningsrätt och statstjänstemannarollen. Alla som arbetar vid Länsstyrelsen behöver god kunskap om detta för att kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett korrekt och rättssäkert sätt. Under hösten har Länsstyrelsen gjort en satsning på ett kompetenslyft inom dessa områden i form av en förvaltningsutbildning som riktade sig till samtliga medarbetare.

Retorikutbildning

Många medarbetare vid Länsstyrelsen har arbetsuppgifter som ställer krav på kunskaper inom retorikområdet. För att stärka kompetensen kring problemlösning, att sälja in idéer, genomföra möten och föredragningar har Länsstyrelsen anordnat en utbildning inom retorik. Utbildningen innehöll även praktiska övningar i att hålla presentationer korta och kärnfulla.

Analys

Sammantaget gör Länsstyrelsen bedömningen att ovanstående åtgärder har bidragit och kommer att bidra till fullgörandet av de uppgifter som myndigheten är ålagd att utföra.

Tabell över sjukfrånvaro i enlighet med 7 kap. 3§ FÅB

Kön	Ålder	2015			2014		
		Antal anställda	Total sjukfrånvaro i förhållande till sammanlagd ordinarie arbetstid (%)	Sjukfrånvaro 60 dgr och längre i förhållande till total sjukfrånvaro (%)	Antal anställda	Total sjukfrånvaro i förhållande till sammanlagd ordinarie arbetstid (%)	Sjukfrånvaro 60 dgr och längre i förhållande till total sjukfrånvaro (%)
Män	- 29	-	-	-	-	-	-
	30 - 49	42	2,7	55,1	42	1	-
	50 -	37	3,9	82,4	36	2,0	29,5
	Alla	80	3,3	73,2	79	1,5	21,7
Kvinnor	- 29	-	-	-	-	-	-
	30 - 49	79	5,8	53,8	78	3,9	54,3
	50 -	40	8,4	81,9	42	5,3	82,5
	Alla	124	6,5	64,7	130	4,3	68,6
Samtliga	- 29	-	-	-	-	-	-
	30 - 49	120	4,6	54,1	120	2,9	49,7
	50 -	76	6,3	82,1	79	3,8	70,3
	Alla	204	5,2	67,1	209	3,2	61,6

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Hypergene

- 1) Enligt 7 kap. 3§ FÅB (2000:605) framgår att uppgifter för grupper med högst 10 anställda inte ska lämnas och inte heller om uppgiften kan hänföras till en enskild individ.
- 2) Medeltalet anställda beräknas som ett genomsnitt av antalet anställda personer under året. Uppgiften tas från Hypergene. Jämfört med ÅR2014 avviker värdet av medeltal anställda p.g.a. att värdet från och med ÅR2015 tas ut från Hypergene för åren 2014 och 2015.

Kommentar

Precis som i övriga samhället ser Länsstyrelsen en tendens till ökade sjuktal. Den totala sjukfrånvaron har ökat från 3,2 procent till 5,2 procent. Sjukfrånvaron 60 dagar och längre har ökat från 61,6 procent till 67,1 procent i förhållande till den totala sjukfrånvaron. Den totala sjukfrånvaron för kvinnor har ökat från 4,3 till 6,5 procent och för män från 1,5 till 3,3 procent. För både män och kvinnor har således den totala sjukfrånvaron ökat. Detta gäller inom alla åldersgrupper, förutom i åldersgruppen kvinnor 29 år och yngre, där den totala sjukfrånvaron har sjunkit från 2,8 procent till 1,1 procent.

En ökning kan ses gällande psykosociala påfrestningar och stressrelaterade besvär vars orsaker kan kopplas till en kombination av både arbete, samhälle och privatliv. Den negativa utvecklingen av sjuktalen följer den trend som uppmärksammas i övriga samhället, där framför allt sjukskrivningar för psykiska diagnoser ökar, och ökningen är störst bland kvinnor.

Länsstyrelsens satsningar inom arbetet med arbetsmiljö- och hälsofrågor har dock fortsatt prioriterats under 2015.

Friskvård

Länsstyrelsens generösa friskvårdsprogram har fortsatt under 2015. Samtliga medarbetare har möjlighet att använda:

- Friskvårdspeng, 2000 kr/år, för de aktiviteter som är tillåtna enligt Skatteverkets regler
- En friskvårdstimme/vecka
- FRISK, Länsstyrelsens kamratföreningsaktiviteter som finansieras via bidrag från arbetsgivaren
- MOMENTO pausgympaprogram i datorn

- 50/50-kortet, medarbetare som motionerade minst 50 minuter, 50 gånger fick en biocheck och deltog i utlottning av presentkort från en sportaffär
- Tillgång till gångstavar.

Företagshälsovård

Statistik från företagshälsovården visar att en stor del av de resurser som går till företagshälsovårdens insatser läggs på främjande och förebyggande arbete. Under 2015 har 90 procent av medlen använts för förebyggande och främjande insatser. Motsvarande siffra för 2014 var 85 procent.

Året i siffror

Tabell A - Verksamhetskostnader 2013 – 2015 Tkr

VÄS-KOD	Sakområden och myndighetsövergripande verksamhet	2015	2014	2013
20-21	Övrig förvaltning	3 716	5 509	3 481
25	Trafikföreskrifter m.m.	470	434	410
28	Livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor	7 254	8 476	8 088
30	Regional tillväxt	6 740	8 709	7 477
34	Infrastrukturplanering	1 747	1 554	960
40	Hållbar samhällsplanering och boende	3 756	3 738	3 392
41	Stöd till boende	323	347	276
42	Energi och klimat	1 897	2 138	1 835
43	Kulturmiljö	3 737	4 855	4 554
45	Skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar	5 717	6 827	5 252
50	Övergripande och gemensamt för naturvård och miljöskydd	6 723	7 844	6 954
51	Skydd av områden och arter, förvaltning och skötsel av skyddade områden	25 993	24 518	25 077
52	Prövning och tillsyn för skydd av naturen	1 892	2 101	2 162
53	Vattenverksamhet	5 636	5 404	5 699
54	Mineral- och torvfyndigheter	4	20	21
55	Miljöfarlig verksamhet	3 633	3 670	3 466
56	Övrigt miljö- och hälsoskydd	317	200	448
57	Förorenade områden, efterbehandling	1 913	3 398	4 212
58	Restaurering	3 525	11 840	9 054
60	Lantbruk och landsbygd	16 464	17 923	17 940
61	Rennäring m.m.(enbart Dalarnas, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län)	0	0	0
62	Fiske	2 286	2 823	2 485
70	Folkhälsa	2 538	2 535	2 693
80	Jämställdhet	2 530	2 581	1 988
81	Nationella minoriteter	0,5	0	0
82	Mänskliga rättigheter	375	436	242
85	Integration	1 843	2 309	1 430
	SUMMA PRODUKTION	111 031	130 189	119 596
10	Myndighetsövergripande verksamhet	10 616	11 531	9 937
11	Administration och intern service	31 106	33 907	34 970
	SUMMA VERKSAMHETSKOSTNADER EXKL RESURSSAMVERKAN	152 753	175 627	164 503
99	Resurssamverkan ¹⁾	4 817	2 993	1 722
	TOTALSUMMA VERKSAMHETENS KOSTNADER ENL RESULTATRÄKNINGEN ²⁾	157 570	178 620	166 225

1. Den del av kostnader för resurssamverkan som ska belasta länsstyrelsen fördelas på respektive tvåsiffrerad

2. Totalsumma verksamhetskostnader ska överensstämja med verksamhetskostnader enligt resultaträkningar

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer Tabell A

Länsstyrelsens totala verksamhetskostnader uppgår till 157 570 tusen kronor 2015. Detta är en minskning jämfört med 2014 med cirka 21 miljoner kronor. De minskade kostnaderna återfinns med 19,2 miljoner kronor inom sakområdena, 3,7 miljoner kronor inom myndighetsövergripande verksamhet samtidigt som kostnaderna har ökat med 1,8 miljoner kronor inom resurssamverkan.

Kostnadsförändringarna återfinns relativt jämnt fördelade. De sakområden som uppvisar störst beloppsmässig kostnadsminskning är 57 Förorenade områden, efterbehandling och 58 Restaurering.

Tabell B – Verksamhetskostnader 2015

VÄS-KOD	Sakområden och myndighetsövergripande verksamhet	Kostnader exkl OH		OH-kostnader		Kostnader inkl OH	
		Tkr	%	Tkr	%	Tkr	%
20-21	Övrig förvaltning	3 716	2,43	1 492	3,61	5 208	3,42
25	Trafikföreskrifter m.m.	470	0,31	219	0,53	688	0,45
28	Livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor	7 254	4,75	3 229	7,81	10 483	6,88
30	Regional tillväxt	6 740	4,41	2 979	7,20	9 720	6,38
34	Infrastrukturplanering	1 747	1,14	734	1,78	2 481	1,63
40	Hållbar samhällsplanering och boende	3 756	2,46	1 711	4,13	5 467	3,59
41	Stöd till boende	323	0,21	147	0,35	470	0,31
42	Energi och klimat	1 897	1,24	818	1,98	2 715	1,78
43	Kulturmiljö	3 737	2,45	1 579	3,82	5 316	3,49
45	Skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar	5 717	3,74	1 977	4,78	7 694	5,05
50	Övergripande och gemensamt för naturvård och miljöskydd	6 723	4,40	2 607	6,30	9 330	6,12
51	Skydd av områden och arter, förvaltning och skötsel av skyddade områden	25 993	17,02	8 292	20,04	34 285	22,50
52	Prövning och tillsyn för skydd av naturen	1 892	1,24	868	2,10	2 760	1,81
53	Vattenverksamhet	5 636	3,69	2 487	6,01	8 123	5,33
54	Mineral- och torvfyndigheter	4	0	2	0	6	0
55	Miljöfarlig verksamhet	3 633	2,38	1 667	4,03	5 301	3,48
56	Övrigt miljö- och hälsoskydd	317	0,21	147	0,36	464	0,30
57	Förorenade områden, efterbehandling	1 913	1,25	534	1,29	2 447	1,61
58	Restaurering	3 525	2,31	822	1,99	4 347	2,85
60	Lantbruk och landsbygd	16 464	10,78	6 738	16,29	23 203	15,22
61	Rennäring m.m.(enbart Dalarnas, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län)	0	0	0	0	0	0
62	Fiske	2 286	1,50	446	1,08	2 732	1,79
70	Folkhälsa	2 538	1,66	628	1,52	3 166	2,08
80	Jämställdhet	2 530	1,66	583	1,41	3 112	2,04
81	Nationella minoriteter	0,5	0	0,2	0	0,7	0
82	Mänskliga rättigheter	375	0,25	53	0,13	429	0,28
85	Integration	1 843	1,21	614	1,48	2 457	1,61
	SUMMA PRODUKTION	111031	72,69	41 374	100	152 405	100
10	Myndighetsövergripande verksamhet	10 616	6,95				
11	Administration och intern service	31 106	20,36				
	SUMMA VERKSAMHETSKOSTNADER EXKL RESURSSAMVERKAN	152753	100				
99	Resurssamverkan ¹⁾	4817		348		5 165	
	Totalsumma verksamhetens kostnader enl resultaträkningen ²⁾	157570				157 570	
	Myndighetsövergripande, adm och intern service uppdelat på: ³⁾						
	Nivå 1 (113-115)	20 787	23,58				
	Nivå 2 (110-112, 116-119)	10 319	11,71				
	Nivå 3 (100-109)	10 616	12,04				
	Personalkostnad, produktion (inkl 4, verksamhetskod 2-8)	88 151					

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND ÅRSREDOVISNING 2015

¹⁾ Den del av kostnader för resurssamverkan som inte avser den egna länsstyrelsen redovisas på denna rad.

Länsstyrelsens egen andel redovisas under relevant verksamhetskod, oftast adm. och intern service (11).

²⁾ Totalsumma verksamhetskostnader skall överensstämma med verksamhetskostnaderna enligt resultaträkningen.

³⁾ Summan på nivå 1-3 ska överensstämma med summan av Myndighetsövergripande verksamhet och Administration och intern service. Den procentuella fördelningen skall visa resp. nivåns andel av personalkostnaderna vht 2-8 (inkl 4).

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer Tabell B

I tabellen har de myndighetsövergripande kostnaderna (VÄS 10+11) fördelats ut på sakområden utifrån respektive sakområdes relativa del av totala antalet årsarbetskrafter. De myndighetsövergripande kostnaderna uppgår till 41722 tusen kronor vilket är 27,3 procent av de totala verksamhetskostnaderna.

Tabell C – Årsarbetskrafter 2013 – 2015 ¹⁾

VÄS-KOD	Sakområden och myndighetsövergripande verksamhet	2015			2014	2013
		totalt	varav kvinnor	varav män	totalt	totalt
20-21	Övrig förvaltning	3,80	2,59	1,22	5,87	4,74
25	Trafikföreskrifter m.m.	0,79	0,42	0,37	0,72	0,72
28	Livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor	9,77	8,91	0,86	12,16	11,66
30	Regional tillväxt	10,16	5,26	4,90	11,92	10,46
34	Infrastrukturplanering	2,51	1,14	1,37	2,46	1,43
40	Hållbar samhällsplanering och boende	4,96	1,68	3,27	5,27	4,83
41	Stöd till boende	0,59	0,54	0,04	0,72	0,54
42	Energi och klimat	2,64	1,62	1,01	2,86	1,84
43	Kulturmiljö	5,56	4,50	1,06	7,78	6,74
45	Skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar	5,80	1,79	4,01	5,39	5,09
50	Övergripande och gemensamt för naturvård och miljöskydd	8,32	6,63	3,94	9,35	9,53
51	Skydd av områden och arter, förvaltning och skötsel av skyddade områden	29,74	10,18	17,31	27,91	25,49
52	Prövning och tillsyn för skydd av naturen	2,94	1,13	1,81	3,49	3,52
53	Vattenverksamhet	7,92	3,39	4,53	8,24	8,73
54	Mineral- och torvfyndigheter	0,01	0,00	0,00	0,04	0,03
55	Miljöfarlig verksamhet	5,40	2,04	3,35	5,59	5,57
56	Övrigt miljö- och hälsoskydd	0,48	0,07	0,41	0,32	0,55
57	Förorenade områden, efterbehandling	1,84	1,82	0,01	2,76	5,46
58	Restaurering	3,00	1,04	1,96	4,79	7,05
60	Lantbruk och landsbygd	23,78	17,08	6,71	26,34	28,06
61	Rennäring m.m.(enbart Dalarna, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län)	0,00	0,00	0,00	0	0
62	Fiske	1,59	0,30	1,30	2,40	2,60
70	Folkhälsa	1,97	1,00	0,97	2,09	2,08
80	Jämställdhet	1,71	1,60	0,10	2,32	1,72
81	Nationella minoriteter	0,00	0,00	0,00	0	0
82	Mänskliga rättigheter	0,16	0,16	0,01	0,25	0,40
85	Integration	1,93	1,67	0,26	2,77	1,65
	SUMMA PRODUKTION	137,36	76,55	60,81	153,82	150,48
10	Myndighetsövergripande verksamhet	9,03	5,39	3,63	11,07	10,16
11	Administration och intern service	15,32	11,80	3,52	16,14	17,75
	SUMMA ÅRSARBETSKRAFTER EXKL RESURSSAMVERKAN	161,72	93,75	67,97	181,03	178,39
99	Resurssamverkan ²⁾	0,99	0,77	0,22	0,53	0,64
	TOTALT ANTAL ÅRSARBETSKRAFTER	162,71	94,52	68,19	181,56	179,04

¹⁾ I årsredovisningarna för 2013 och 2014 har 1 760 timmar använts som arbetstid för tabell C. Därför har jämförelsetalen för åren 2013-2014 i denna årsredovisning räknats om till den nya arbetstiden 1 710 timmar.

²⁾ Den del av årsarbetskrafterna för resurssamverkan som inte avser den egna länsstyrelsen redovisas på denna rad.

Länsstyrelsens egen andel redovisas under relevant verksamhet på tvåsiffrignivå

²⁾ Den del av årsarbetskrafterna för resurssamverkan som inte avser den egna länsstyrelsen redovisas på denna rad.

Länsstyrelsens egen andel redovisas under relevant verksamhet på tvåsiffrignivå

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer Tabell C

Totalt antal årsarbetskrafter har minskat från 181,56 år 2014 till 162,71 år 2015. Nettominskningen med 18,85 återfinns med 16,46 färre inom sakområdena, 2,86 färre inom myndighetsövergripande verksamhet samt 0,46 fler inom resurssamverkan.

Tabell D - Representation

Kostnader för representation	2015		2014		2013	
	Totalt tkr	Per aa kronor	Totalt tkr	Per aa kronor	Totalt tkr	Per aa kronor
Intern representation (undergrupp 496 i baskontoplanen)	78	478	78	430	157	876
Extern representation (undergrupp 552 i baskontoplanen)	262	1 611	378	2 083	761	4 253

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

I årsredovisningarna för 2013 och 2014 har 1 760 timmar använts som årsarbetstid. Därför har jämförelsetalen för åren 2013-2014 i denna årsredovisning räknats om till den nya årsarbetstiden 1 710 timmar.

Kommentarer Tabell D

Redovisade kostnader för intern representation är oförändrad år 2015 i jämförelse med år 2014, däremot har kostnaden per årsarbetare ökat från 430 kr år 2014 till 478 kr år 2015.

Den extern representation har minskat jämfört med tidigare år från 378 tkr år 2014 till 262 tkr 2015, vilket är en minskning med 23 procent per årsarbetare.

Tabell E - Lokaler

Lokalkostnader	2015 ⁵⁾	2015 ⁴⁾	2014	2013
Residens				
Lokalkostnader (tkr) 103 ¹⁾	1 099 ⁶⁾		1 149	1 016
Lokalyta (m ²)	711 ⁶⁾		711	711
Lokalkostnad per m ² (kr) ¹⁾	1 546 ⁶⁾		1 616	1 429
Lokaler²⁾				
Lokalkostnader (tkr) 113 ¹⁾	4 766	2 705	8 845	8 707
Lokalyta (m ²)	3 682	6 433	6 433	6 433
Lokalkostnad per m ² (kr) ¹⁾	1 294	420	1 375	1 353
Lokalkostnad per årsarbetskraft (tkr) ¹⁾	29	17	50	50
Lokalyta per årsarbetskraft (m ²)	23	40	36	37
Kontorslokaler³⁾				
Kontorslokalyta (m ²)	3 682	5 963	5 963	5 963
Kontorslokalyta per årsarbetskraft (m ²)	23	37	34	34
SUMMA LOKALKOSTNADER	8 571 ⁶⁾		9 994	9 723

¹⁾ Konto 6912 Avskrivningar ingår sedan 2014 i summan för lokalkostnader. 2013 års värde är därför inte jämförbart.

²⁾ Med lokaler avses samtliga utrymmen förutom residenset såsom kontorslokaler, förråd, källare och garage. Med lokalkostnader avses hyra, lokalvård, larm och bevakningskostnader, avskrivningskostnader m.m.

³⁾ Med kontorslokaler avses ytor ovan mark såsom kontorsrum, biytor som korridorer, toaletter, trapphus, närarkiv, närförråd etc.

⁴⁾ Tidsintervallet 20150101- 20150430

⁵⁾ Tidsintervallet 20150501-20151213

⁶⁾ Avser helår 2015

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer Tabell E

2015 är inte jämförbart med 2014 och 2013 på grund av att det under 2015 dels fanns ett ordinarie avtal och ordinarie ytor samt ett kontrakt för provisoriska lokaler och provisoriska ytor.

Planerade större lokalförändringar

Under vårvintern 2015 upptäcktes i befintliga lokaler mögel- och svampangrepp i den omfattning att ledningen beslutade att omgående utrymma lokalerna. Fastighetsägaren, Hemfosa AB, hade vid tillfället tillräckliga lokalytor lediga för inflyttning. Flytten till provisoriska lokaler genomfördes 1 maj 2015. Nytt hyreskontrakt för de provisoriska lokalerna upprättades. Redovisade siffror i tabell E är från kontraktet för 1 jan 2015 till 1 maj 2015 (ordinarie lokaler) och för 1 maj 2015 till 31 dec 2015 (provisoriska lokaler).

Det ordinarie kontraktet går ut 1 september 2016. Med anledning av detta pågick samtidigt utredning om vilka lokaler som skulle kunna användas vid hyrestidens utgång. Fyra alternativa lokaler och fastighetsägare granskades närmare. Respektive fastighetsägare fick lämna pris på sina alternativ och redovisa ett åtgärdsprogram för anpassning till Länsstyrelsens behov. Hemfosa AB hade det bästa och minst kostsamma alternativet varför Länsstyrelsens ledning fattade beslutet att verksamheten ska vara kvar i befintliga lokaler efter totalrenovering.

Projektplan för renoveringen upprättades och entreprenörer upphandlades av fastighetsägaren. Slutdatum för renovering och datum för inflyttning är 1 september 2016.

Även om renoveringsprojektet inte är slutfört räknar Länsstyrelsen med att hyreskostnaderna för lokalerna kommer att bli totalt sett lägre med det nya avtalet jämfört med det gamla avtalet.

Av ovanstående följer att värdena för 2015 inte är jämförbara med 2014 och tidigare.

Tabell F – Redovisning av ärenden 2015 (samtliga ärenden oavsett databas)

A	B	C	D	E	F	G
Sakområde och del av sakområde	Ingående balans	Antal inkomna ärenden (exkl upprättade ärenden)	Antal upprättade ärenden	Antal beslutade ärenden	Utgående balans (F=B+C+D-E)	Antal ej beslutade ärenden, äldre än två år
Myndighetsövergripande, administration och intern service (10-11)	12	99	245	329	27	0
Övrig förvaltning (20-21)	106	1066	47	1084	135	1
varav Stiftelser (206)						
varav Allmän kameraövervakning (211)	7	101	1	99	10	0
varav Bevakningsföretag m.m. (212)	0	5	0	4	1	0
Trafikföreskrifter m.m. (25)	23	126	3	134	18	0
Livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor (28)	102	806	974	1726	156	2
varav Livsmedelskontroll (281)	3	17	70	88	2	0
varav Djurskydd (282)	97	752	842	1542	149	2
varav Smittskydd (283)	2	25	8	35	0	0
varav Allmänna veterinära frågor (284)	0	7	21	28	0	0
Regional tillväxt (30)	53	166	13	141	91	4
Infrastrukturplanering (34)	14	32	1	44	3	0
Hållbar samhällsplanering och boende (40)	33	829	25	858	29	0
Stöd till boende (41)	100	49	0	18	131	35
Energi och klimat (42)	10	24	4	36	2	0
Kulturmiljö (43)	397	939	27	963	400	5
Skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar (45)	70	54	26	80	70	15
varav Tillsyn enligt lag om skydd mot olyckor samt uppföljning av kommunernas krishanteringssystem (456)	11	7	10	19	9	1
Övergripande och gemensamt för naturvård och miljöskydd (50)	113	230	21	254	110	25
Skydd av områden och arter, förvaltning och skötsel av skyddade områden (51)	151	151	141	286	157	86
varav Tillsyn av vattenskyddsområden (516)	0	25	1	26	0	0
Prövning och tillsyn för skydd av naturen (52)	90	532	31	561	92	1
Vattenverksamhet (53)	136	305	57	354	144	9
varav Tillsyn av vattenverksamheten (535)	104	260	53	299	118	9
Mineral- och torvfyndigheter (54)						
Miljöfarlig verksamhet (55)	175	441	368	843	141	12
varav Tillsyn av miljöfarlig verksamhet (555)	153	325	363	719	122	11
Övrigt miljö och hälsoskydd (56)	10	176	5	167	24	2
Förorenade områden, efterbehandling (57)	25	8	210	215	28	10
varav tillsyn av förorenade områden och miljöriskområden (575)	10	4	13	13	14	2
Restaurering (58)	10	10	10	17	13	1

A	B	C	D	E	F	G
Sakområde och del av sakområde	Ingående balans	Antal inkomna ärenden (exkl upprättade ärenden)	Antal upprättade ärenden	Antal beslutade ärenden	Utgående balans (F=B+C+D-E)	Antal ej beslutade ärenden, äldre än två år
Lantbruk och landsbygd (60)¹	159	486	26	644	27	0
varav Stöd till jordbruket enligt EG:s förordningar (601)	137	173	0	308	2	0
Rennäring m.m. (enbart Dalarnas, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län (61)						
Fiske (62)²	15	213	12	219	21	0
Folkhälsa (70)	15	8	12	20	15	0
Jämställdhet (80)	0	10	11	9	12	0
Nationella minoriteter (81)						
Mänskliga rättigheter (82)	0	1	0	1	0	0
Integration (85)	21	21	19	29	32	14
Summa	1840	6783	2288	9032	1878	222
varav Vattenmyndighetens ärenden						
varav Miljöprövningsdelegationens ärenden						

¹⁾ Inkl. lantbruks- och jordbrukarstödsärenden registrerade hos Jordbruksverket

²⁾ Inkl. strukturfondsärenden registrerade hos Jordbruksverket

Källa: Ärendehandläggningssystemet Platina, Jordbruksverket och Boverket

Kommentarer Tabell F

Under 2015 har huvuddelen av länsstyrelsernas arbete med jordbrukarstöden och landsbygdsstöden skett i Jordbruksverkets nya IT-system. Dessa system är ännu inte färdigbyggda, varför statistik över inkomna och handlagda ärenden inte är möjliga att hämta ut. Siffrorna som redovisas för 2015 är därför ofullständiga och skiljer sig från tidigare års statistik.

En del av det arbete som skett avseende landsbygdsstöden har skett i de gamla IT-systemen. Arbetet har handlat om handläggning av utbetalningsärenden från den förra programperioden. Här kan statistik hämtas ut och denna redovisas tillsammans med den ärendestatistik som hämtas från länsstyrelsens eget diarieföringssystem i tabellen.

Exklusive ärenden om stöd till jordbruket uppgår antalet beslutade ärenden till 8724 stycken vilket är cirka 2 procent eller 201 färre än 2014. Antalet inkommande och upprättade ärenden uppgick till 8898 vilket är 324 färre än 2014. Inom kulturmiljö inkom totalt drygt 200 färre ärenden och orsaken är helt hänförlig till färre inkommande ärenden rörande skogsbruk.

Antalet öppna ärenden vid årets slut ökade med 173 stycken till 1876. Ökningen är främst inom djurskydd (lägre antal årsarbetskrafter) och stöd till boende (ansökningar om solcellsstöd kombinerat med medelsbrist).

Antalet ärenden äldre än två år ökade marginellt från 216 till 222. Det är framförallt ärenden om stöd till boende och då solcellsansökningar som har ökat. Genom en aktiv insats har äldre ärenden inom områdena 30, 5 och 60 minskat med nästan 40 procent.

Antalet initiativärenden ökade med cirka 100 men här ingår såväl ökningarna som minskningar för enskilda ärendegrupper. Således ökade antalet livsmedelskontroller och antalet ärenden inom miljöfarlig verksamhet på grund av beslut om nya tillsynsavgifter samtidigt som ärenden inom vattentillsyn minskade då vi tidigare år har skickat ut ett stort antal förfrågningar till ägare av dammar och vattenkraftverk - ett arbete som avslutades 2014.

Tabell G – Redovisning av överklagade ärenden 2015 (samtliga ärenden oavsett databas)

A	B	C	D
Sakområde och del av sakområde	Antal överklagade ärenden¹⁾	Antal överklagade ärenden som avgjorts i högre instans²⁾	Varav antal ändrade ärenden³⁾
Myndighetsövergripande, administration och Intern service (10-11)			
Övrig förvaltning (20-21)	31	10	1
varav Stiftelser (206)			
varav Allmän kameraövervakning (211)	5	4	0
varav Bevakningsföretag m.m. (212)			
Trafikföreskrifter m.m. (25)	10	5	0
Livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor (28)	20	16	0
varav Livsmedelskontroll (281)	2	2	0
varav Djurskydd (282)	18	14	0
varav Smittskydd (283)			
varav Allmänna veterinära frågor (284)			
Regional tillväxt (30)			
Infrastrukturplanering (34)			
Hållbar samhällsplanering och boende (40)	29	30	6
Stöd till boende (41)			
Energi och klimat (42)			
Kulturmiljö (43)	2	0	0
Skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar (45)			
varav Tillsyn enligt lag om skydd mot olyckor samt uppföljning av kommunernas krishanteringssystem (456)			
Övergripande och gemensamt för naturvård och miljöskydd (50)	16	12	3
Skydd av områden och arter, förvaltning och skötsel av skyddade områden (51)	104	1	0
varav Tillsyn av vattenskyddsområden (516)			
Prövning och tillsyn för skydd av naturen (52)	19	10	0
Vattenverksamhet (53)	5	2	0
varav Tillsyn av vattenverksamheten (535)	5	2	0
Mineral- och torvfyndigheter (54)			
Miljöfarlig verksamhet (55)	3	0	0
³			
Övrigt miljö och hälsoskydd (56)			
Förorenade områden, efterbehandling (57)	3	2	2
varav Tillsyn av förorenade områden och miljöriskområden (575)	3	2	2
Restaurering (58)			
Lantbruk och landsbygd (60)	10	34	1
varav Stöd till jordbruket enligt EG:s förordningar (601)	7	34	1
Rennäring m.m. (enbart Dalarnas, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län (61)			
Fiske (62)	3	2	1
Folkhälsa (70)			
Jämställdhet (80)			
Nationella minoriteter (81)			
Mänskliga rättigheter (82)			
Integration (85)			
Summa	255	124	14
varav Vattenmyndighetens ärenden			
varav Miljöprövningsdelegationens ärenden			

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND ÅRSREDOVISNING 2015

¹⁾ Avser ärenden som är beslutade av länsstyrelsen och som överklagats till högre instans under 2015.

²⁾ Avser ärenden som avgjorts i högre instans och vars domar/beslut inkommit till Länsstyrelsen under 2015, oavsett vilket år överklagandet skickades in.

³⁾ Avser ärenden som är ändrade substantiellt (t.ex. ska ändring av angivna tidpunkter ej beaktas) i förhållande till Länsstyrelsens beslut.

Källa: Ärendehandläggningssystemet Platina

Kommentarer Tabell G

I förhållande till 2014 har antalet överklaganen ökat med 84 ärenden. Ökningen hänför sig helt till de beslut som Länsstyrelsen fattade i december 2014 om utvidgat strandskydd. Denna ärendegrupp dominerar därför och utgör 40 procent av det totala antalet överklaganden. Om denna ärendegrupp exkluderas är antalet överklagade ärenden något färre än 2014. Ärendegrupperna övrig förvaltning, djurskydd, hållbar samhällsplanering och boende samt prövning och tillsyn till skydd för naturen står för nästan två tredjedelar av antalet överklagade ärenden exklusive strandskyddet. Cirka 11 procent av de avgjorda överklagandena ändrades i högre instans vilket är marginellt mindre än 2014. För 48 ärenden inom djurskydd och stöd till lantbruket ändrades endast ett ärende. Däremot ändrades sex av 30 ärenden inom hållbar samhällsplanering och boende.

Tabell H – Handläggningstider

Länsstyrelserna målsätter och följer upp handläggningstiden för ett gemensamt urval av ärendeslag. Målen är satta utifrån det antal dagar det är rimligt att merparten av alla ärenden ska beslutas inom. Målet är att 90 procent av beslutade ärenden ska ske inom den uppsatta måltiden. Utfallet redovisas som hur stor andel som faktiskt beslutades inom uppsatt tid.

H – Ärendeslag med gemensamma mål		Mål dagar	Utfall %		
VÄS	Beskrivning	2013-2015	2015	2014	2013
282	Ansökan om tillstånd enligt 16§ Djurskyddslagen ¹⁾	90	97	100	
282	Ansökan om förprovning djurstall ¹⁾	56	100	100	
282	Anmälningensärenden djurskydd ²⁾	90	95		
403	Överklagande av detaljplan	150	100	100	100
403	Överklagande av lov, förhandsbesked	180	100	100	98
525	Samråd enligt 12 kap. 6§ Miljöbalken ³⁾	42	43		
526	Granskning av kommunal strandskyddsdispens ³⁾	21	99		
551	Prövning miljöfarlig verksamhet 9 kap. Miljöbalken – Ansökan om tillstånd (konc ⁴⁾) ¹⁾	180	0		
555	Anmälan ändring tillståndspliktig miljöfarlig verksamhet ³⁾	75	88		
562	Prövning av avfall och producentansvar ³⁾	40	84		
566	Tillsyn av avfall och producentansvar ³⁾	30	85		
602	Utbetalning av stöd till landsbygdsutvecklingsåtgärder	90	63	40	60
	varav företagsstöd	90	90	53	62
	varav projektstöd/PROKUL/EGENKUL	90	50	63	37
	varav PROLAG	90	24	9	22
	varav miljöinvesteringar	90	93	32	88
623	Ansökan om förordnande som fisketillsynsman ³⁾	40	100		
623	Ansökan tillstånd flyttning och utplantering av fisk ³⁾	30	87		

¹⁾ Målet är satt från komplett ansökan.

²⁾ Nytt mål från och med 2015.

³⁾ Nytt ärendeslag med gemensamma mål från och med 2015.

⁴⁾ Ärendeslaget är koncentrerat till länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Kalmar, Skåne, Hallands, Västra Götalands, Örebro, Dalarnas, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Källa: Ärendehanteringssystemet Platina och Jordbruksverket

Kommentarer Tabell H

För de 13 VÄS-grupper som är aktuella för Länsstyrelsen har målen uppnåtts för åtta. För ytterligare fyra grupper är utfallet i närheten av målvärdet.

Beträffande ärendegrupp 602 har arbetet under 2015 inneburit att avsluta landsbygdsprogrammet 2007-2013. Handläggning av utbetalningsärenden har pågått fram till mitten av september. För samtliga typer av utbetalningar är Jordbruksverkets handläggningstid om cirka en månad inkluderad och även tid för eventuella kompletteringar av ärendena. Länsstyrelsen hanterade alla inkommande utbetalningsärenden inom den av Jordbruksverket satta deadlinen.

En ärendegrupp fordrar Länsstyrelsens insatser för att nå uppsatt måltid och det är ärendegrupp 525 samråd enligt 12 kap 6§ miljöbalken där måluppfyllelsen är 43 procent. Hälften av ärendena handläggs inom 55 dagar.

Avgiftsbelagd verksamhet

Belopp angivna i tkr

	2015					2014			2013
Verksamhet	intäkter	kostnader	nettoutfall	nettobudget	ackumulerat utfall	intäkter	kostnader	nettoutfall	ackumulerat utfall
Offentligrättslig verksamhet									
Djur och lantbruk (avgift för extra kontroller m.m.)	223	284	-61	-250	-460	292	442	-150	-249
Registreringsavgift för jaktområden	16	42	-26	0	-4	25	4	21	1
Delgivning	46	65	-19	6	-65	47	76	-29	-16
Övrig offentligrättslig verksamhet	3	2	1	11	-36	30	46	-15	-21
Uppdragsverksamhet									
Resurssamordning	4 300	4 817	-517	-233	411	2 689	2 993	-304	1 232
Fjällförvaltning	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Övrig uppdragsverksamhet	0	15	-15	0	-14	1 435	1 434	1	0
Summa totalt	4 588	5 225	-638	-466	-168	4 518	4 995	-478	947
- fördelat på									
Summa offentligrättsligt	288	393	-105	-233	-565	393	568	-174	-285
Summa uppdragsverksamhet	4 300	4 832	-533	-233	397	4 124	4 427	-303	1232

Tabellen visar intäkter, kostnader och utfall för Länsstyrelsens avgiftsbelagda verksamhet, enligt den indelning för åiterrapportering som framgår av budgeten för avgiftsbelagd verksamhet där intäkterna disponeras i regleringsbrevet.

Valadministrationen är omklassificerad från Övrig offentligrättslig verksamhet till Övrig uppdragsverksamhet. Jämförelsesiffrorna är omräknade.

Källa: Länsstyrelsens ekonomisystem Agresso

Kommentarer avgiftsbelagd verksamhet

Kostnaderna inom Djur och Lantbruk (avgift för extra kontroller m.m.) överstiger avsevärt intäkterna, vilket resulterar i ett ackumulerat underskott som byggts upp under flera år. Länsstyrelsen föreslår i Budgetunderlaget 2015-2017, dnr 111-1065-2014, ändrad finansiering av verksamheten.

Det största projektet inom resurssamordningen är *Generellt handläggningsstöd*.

Sammanställning över väsentliga uppgifter

Sammanställningen är gjord enligt 2 kap. 4 § Förordning (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag.

Belopp angivna i tkr

		2015	2014	2013	2012	2011
Låneram i Riksgälden						
	Beviljad	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000
	Utnyttjad	1 722	2 252	2 042	1 603	1 472
Räntekontokredit i Riksgälden						
	Beviljad	6 100	6 100	6 100	6 100	6 100
	Utnyttjad	0	0	0	0	0
Räntekonto						
	Ränteintäkter	4	181	284	390	671
	Räntekostnader	-110	0	0	0	0
Avgiftsintäkter som disponeras						
	Budget	466	954	1 020	260	655
	Utfall	7 897	7 151	3 690	4 842	4 439
Avgiftsintäkter som inte disponeras						
	Budget	8 525	7 700	7 030	7 607	7 404
	Utfall	7 468	7 477	8 616	7 558	7 299
Anslagskredit						
	<i>Utgiftsområde 01</i>					
	<i>Rikets styrelse</i>					
	01 05 001 Länsstyrelserna m.m.					
	Beviljad	3 904	3 871	3 781	3 794	3 764
	Utnyttjad	0	0	0	0	0
	<i>Utgiftsområde 19</i>					
	<i>Regional tillväxt</i>					
	19 01 001 Regionala tillväxtåtgärder					
	Beviljad	2 984	2 984	2 984	2 984	2 984
	Utnyttjad	1 937	2 847	2 230	996	807
Anslagssparande						
	<i>Utgiftsområde 01</i>					
	<i>Rikets styrelse</i>					
	01 05 001 Länsstyrelserna m.m.					
	Utnyttjad	2 291	872	2 251	2 024	1 084
	<i>Utgiftsområde 19</i>					
	<i>Regional tillväxt</i>					
	19 01 001 Regionala tillväxtåtgärder					
	Utnyttjas	0	0	0	0	0
	därav intecknade åtaganden med stöd av anslagssparande	0	0	0	0	0
Bemyndiganden						
	Tilldelat	53 000	53 000	53 000	50 000	53 000
	Åtaganden	36 577	43 539	35 787	36 482	42 095
Personal						
	Antal årsarbetskrafter ¹	163	182	179	168	178
	Medeltal anställda ²	204	209	209	197	211
	Driftkostnad per årsarbetskraft	962	979	924	930	894
Kapitalförändring						
	Årets kapitalförändring	-638	-478	1 507	-139	-1 901
	Balanserad kapitalförändring	470	948	-559	-421	5 858

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND ÅRSREDOVISNING 2015

- 1) I årsredovisningarna för 2011 till 2014 har 1 760 timmar använts som årsarbetstid för tabell C. Därför har jämförelsetalen för åren 2013-2014 i denna årsredovisning räknats om till den nya årsarbetstiden 1 710 timmar.
- 2) Medeltalet anställda beräknas som ett genomsnitt av antalet anställda personer under året. Uppgiften tas från Hypergene.

FINANSIELL REDOVISNING

RESULTATRÄKNING (TKR)	2015	2014	Not
Verksamhetens intäkter			
Intäkter av anslag	99 095	101 668	1
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	7 897	7 151	2
Intäkter av bidrag	49 927	69 135	3
Finansiella intäkter	14	187	4
Summa	156 932	178 142	
Verksamhetens kostnader			
Kostnader för personal	-107 561	-115 499	5
Kostnader för lokaler	-9 478	-9 944	6
Övriga driftskostnader	-39 505	-52 320	7
Finansiella kostnader	-139	-33	8
Avskrivningar och nedskrivningar	-887	-824	9
Summa	-157 570	-178 620	
Verksamhetsutfall	-638	-478	
Uppbördsverksamhet			
Intäkter av avgifter m.m. som inte disponeras	7 468	7 477	10
Medel som tillförts statens budget från uppbördsverksamhet	-7 468	-7 477	11
Saldo	0	0	
Transfereringar			
Medel som erhållits från statens budget för finansiering av bidrag	25 596	26 507	12
Medel som erhållits från myndigheter för finansiering av bidrag	47 947	44 427	13
Övriga erhållna medel för finansiering av bidrag	1 914	3 279	14
Finansiella intäkter	0	47	15
Avsättning till fonder mm för transfereringsändamål	428	-530	16
Lämnade bidrag	-75 887	-73 730	17
Saldo	0	0	
Årets kapitalförändring	-638	-478	18

Balansräkning

TILLGÅNGAR (TKR)	2015-12-31	2014-12-31	Not
Immateriella anläggningstillgångar			
Rättigheter och andra immateriella anläggningstillgångar	0	0	
Summa	0	0	19
Materiella anläggningstillgångar			
Förbättringsutgifter på annans fastighet	24	99	
Maskiner, inventarier, installationer m.m.	1 721	2 153	
Summa	1 745	2 252	20
Utlåning			
Utlåning	2 250	2 600	
Summa	2 250	2 600	21
Varulager m.m.			
Fastigheter	18 098	19 279	
Summa	18 098	19 279	22
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar	1 765	1 372	23
Fordringar hos andra myndigheter	2 854	2 896	24
Övriga kortfristiga fordringar	882	161	25
Summa	5 501	4 429	
Periodavgränsningsposter			
Förutbetalda kostnader	1 837	2 141	
Upplupna bidragsintäkter	9 990	23 007	
Summa	11 827	25 148	26
Avräkning med statsverket			
Avräkning med statsverket	-15 554	-128	
Summa	-15 554	-128	27
Kassa och bank			
Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret	36 100	18 233	28
Övriga tillgodohavanden i Riksgäldskontoret	167	407	29
Kassa och bank	11 270	10 786	30
Summa	47 538	29 426	
Summa tillgångar	71 405	83 006	

KAPITAL OCH SKULDER (TKR)	2015-12-31	2014-12-31	Not
Myndighetskapital			
Statskapital	2 250	2 600	
Balanserad kapitalförändring	470	948	
Kapitalförändring enligt resultaträkningen	-638	-478	
Summa	2 082	3070	31
Fonder			
Fonder	11 761	12 189	
Summa	11 761	12 189	16
Avsättningar			
Avsättningar för pensioner o liknande förpliktelser	234	451	32
Övriga avsättningar	307	317	33
Summa	541	767	
Skulder m.m.			
Lån i Riksgäldskontoret	1 722	2 252	34
Kortfristiga skulder till andra myndigheter	4 889	5 282	35
Leverantörsskulder	2 953	6 000	36
Övriga kortfristiga skulder	2 145	1 810	37
Depositioner	167	407	38
Summa	11 876	15 752	
Periodavgränsningsposter			
Upplupna kostnader	9 327	9 685	
Oförbrukade bidrag	35 818	41 543	
Summa	45 145	51 228	39
Summa kapital och skulder	71 405	83 006	

Anslagsredovisning (tkr)

Redovisning mot anslag

Anslag	Ingående överförings- belopp	Årets tilldelning enligt reglerings- brev	Omdisponerat anslagsbelopp	Indragning	Totalt disponibelt belopp	Utgifter	Utgående överförings- belopp
Utgiftsområde 01 Rikets styrelse							
01 05 001 Länsstyrelserna m.m.	872	97 608	0	0	98 480	-96 189	2 291
Utgiftsområde 19 Regional tillväxt							
19 01 001 Regionala tillväxtåtgärder	-2 847	29 840	0	0	26 993	-28 930	-1 937
Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård							
Utgiftsområde 22 Kommunikationer							
Summa	-1 975	127 448	0	0	125 473	-125 119	354

Kommentarer till anslagsredovisningen avseende redovisning mot anslag
 Anslagskredit 19 01 001 013 uppgår till 2 984 tkr

Redovisning mot inkomsttitel

Inkomsttitel	Beräknat belopp	Inkomster
2511 016 Expeditions- och ansökningsavgifter	1 200	1 151
2537 116 Miljöskyddsavgift Täckavgift	5 800	6 246
2714 114 Sanktionsavgifter	25	50
2811 204 Övriga inkomster	1 500	371
Summa	8 525	7 818

Redovisning av beställningsbemyndigande

Anslag	Tilldelat bemyndigande	Ingående åtaganden 2015	Utestående åtaganden 2015	Utestående åtagandenas fördelning per år			
				2016	2017	2018	2019
19 01 001 Regionala tillväxt- åtgärder	53 000	43 539	36 577	21 000	11 000	3 000	1 577

Finansiella villkor (tkr)

Anslag/Benämning	Villkor	Belopp	Utfall
01 05 001 013 Länsstyrelserna m.m. Värmlands län	Anslagskredit Anslagsbehållning Kredit på räntekonto Låneram för anläggningstillgångar Finansiering av förvaltningskostnader hos samverkansorganet i Värmlands län.	3 904 2 928 6 100 5 000 2 302	0 2 291 0 1 722 2 302
19 01 001 013 Regionala tillväxtåtgärder, Värmlands län	Anslagskredit Uppföljning och utvärdering Beställningsbemyndigande	2 984 900 53 000	1 937 797 36 577

Tilläggsupplysningar och noter

Belopp redovisas i tusentals kronor (tkr) där annat ej anges.

Redovisnings- och värderingsprinciper

Allmänt

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag (FÅB) samt Ekonomistyrningsverkets föreskrifter och allmänna råd till förordningen.

Länsstyrelsens redovisning följer god redovisningssed enligt 6 § förordning (2000:606) om myndigheters bokföring.

Regeringen har beslutat att återrapportering ska ske enligt anvisningar som framgår under rubriken Verksamhet i avsnittet Mål och återrapporteringskrav, Organisationsstyrning och Avgifter och bidrag samt bilaga 1 (mall för redovisning av statistik) i regleringsbrevet. Anvisningarna utgör ett undantag från bestämmelserna i 3 kap. 2 § FÅB och i vissa undantag från 3 kap. 1 § förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag.

Brytdatum, det datum då löpande bokföring på räkenskapsåret avslutas, är den 5 januari 2016.

De flesta belopp i de finansiella delarna är framtagna med hjälp av exelator. Det innebär att talen innehåller decimaler, vilket ger avrundningsdifferenser.

Periodavgränsningsposter

Inkomna fakturor t.o.m. brytdag har bokförts. Fakturor som erhålls efter brytdagen redovisas som periodavgränsningspost. Beloppsgränsen för periodavgränsningsposter har fastställts till 20 tkr.

Löpande under året periodiseras förutbetalda kostnader, såsom hyror med mera, för att kostnaden ska belasta rätt period. Beloppsgräns är fastställd till 20 tkr. Skulder till personalen i form av kompledighet och semesterlöner redovisas med värdeförändring till följd av ändrade löner mm.

Erhållna bidrag, som inte förbrukats, periodiseras och redovisas som oförbrukade bidrag. Kostnader motsvarande bidragsbelopp som ännu inte erhållits, periodiseras och redovisas som upplupna bidragsintäkter.

Anläggningstillgångar

Tillgångar med en bedömd ekonomisk livslängd om minst tre år, och ett anskaffningsvärde om minst 20 tkr, redovisas som anläggningstillgångar. På anskaffningsvärdet görs en linjär avskrivning månadsvis. Följande avskrivningstider tillämpas:

Immateriella anläggningstillgångar	Avskrivningstid
	3 år
Materiella anläggningstillgångar:	
– Förbättringsutgift på annans fastighet	4 år
– Maskiner, inventarier m.m.	
Bilar och transportmedel	4 år
Maskiner	4 år
Konst	ingen avskrivning
Övriga inventarier	5 år

Jordfonden

Jordfondens fastigheter värderas till anskaffningspris, med justering för gjorda åtgärder.

Värdering av fordringar och skulder

Fordringar har tagits upp till det belopp som efter individuell prövning beräknas bli betalt.

Noter till resultaträkningen

Not 1	Intäkter av anslag	2015	2014
	01 05 001 013 Länsstyrelserna m.m.	93 850	95 605
	Årets minskning av semesterlöneskulden före 2009	-428	-434
	01 05 001 013 Länsstyrelserna m.m.	93 422	95 171
	19 01 001 013 Regionala tillväxtåtgärder	5 673	6 497
	Summa	99 095	101 668

Skillnaden mellan summan av intäkter av anslag samt medel som erhållits från statens budget för finansiering av bidrag i resultaträkningen och utgifter i anslagsredovisningen beror på anslagsavräknad semesterlöneskuld intjänad till och med 2008 enligt övergångsbestämmelsen till 16 § Anslagsförordningen.

Not 2	Intäkter av avgifter och andra ersättningar	2015	2014
	Offentligrättsliga avgifter	1 176	1 330
	Försäljning enligt 4 § Avgiftsförordningen	6 369	5 423
	Intäkter av andra ersättningar	352	398
	Summa	7 897	7 151

Intäkter av avgifter enligt 4 § Avgiftsförordningen *består av*

<i>Intäkter uthyrning</i>	401	264
<i>Intäkter utbildning/konferenser</i>	340	531
<i>Intäkter konsultuppdrag</i>	5 628	4 628
Summa	6 369	5 423

Den i separat tabell redovisad avgiftsbelagd verksamhet är inte jämförbar med denna not.

Not 3	Intäkter av bidrag	2015	2014
	Bidrag från statliga myndigheter <i>varav</i>	53 283	57 050
	<i>Kammarkollegiet</i>	2 786	2 345
	<i>Lantmäteriet</i>	1	0
	<i>Riksantikvarieämbetet</i>	313	489
	<i>Länsstyrelsen i Dalarnas län</i>	128	143
	<i>Länsstyrelsen i Jämtlands län</i>	3 512	4 805
	<i>Länsstyrelsen i Jönköpings län</i>	36	5
	<i>Länsstyrelsen i Kronobergs län</i>	0	213
	<i>Länsstyrelsen i Uppsala län</i>	1 116	1 110
	<i>Länsstyrelsen i Västmanlands län</i>	434	0
	<i>Länsstyrelsen i Örebro län</i>	232	437
	<i>Länsstyrelsen i Östergötlands län</i>	660	0
	<i>Länsstyrelsen i Hallands län</i>	100	75
	<i>Socialstyrelsen</i>	815	1 047
	<i>Lunds universitet</i>	19	0
	<i>Länsstyrelsen i Västra Götalands län</i>	177	259
	<i>Länsstyrelsen i Skåne län</i>	36	20
	<i>Svenska institutet</i>	11	535
	<i>Arbetsförmedlingen</i>	387	869
	<i>Karlstads universitet</i>	0	10
	<i>Naturvårdsverket</i>	23 363	16 777
	<i>Migrationsverket</i>	225	473
	<i>Boverket</i>	112	149
	<i>Statens jordbruksverk</i>	6 821	11 502
	<i>Post- och telestyrelsen</i>	710	489
	<i>Affärsverket svenska kraftnät</i>	32	0
	<i>Regeringskansliet</i>	0	484
	<i>Statens energimyndighet</i>	135	1 474

Forts.

Verket för innovationssystem	0	607
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	2 188	2 725
Tillväxtverket	0	316
Trafikverket	199	201
Havs- och vattenmyndigheten	7 579	8 572
Folkhälsomyndigheten	1 156	921
Bidrag från övriga	-3 356	12 085
varav bidrag från EU	-6 770	4 106
Summa	49 927	69 135

Minussaldon uppstår vid projektavslut.

Not			2015	2014
4	Finansiella intäkter			
	Räntekonto i Riksgälden		5	181
	Övriga finansiella intäkter		8	6
	Summa		14	187
5	Kostnader för personal			
	Lönekostnader, exkl. arbetsgivaravgifter, pensionspremier och andra avgifter enligt lag och avtal		-72 328	-78 549
	varav			
	Lönekostnader för insynsråd och ej anställda personal (uppdragstagare)		-596	-1 116
	Övriga kostnader för personal		-35 232	-36 950
	Summa		-107 561	-115 499
6	Kostnader för lokaler			
	Kostnader för lokaler		-9 478	-9 944
7	Övriga driftskostnader			
	Övriga driftskostnader		-39 505	-52 320
8	Finansiella kostnader			
	Räntekostnader avseende lån i Riksgälden		-110	-10
	Övriga finansiella kostnader		-28	-23
	Summa		-139	-33
9	Avskrivningar och nedskrivningar			
	Avskrivningar och nedskrivningar		-887	-824
10	Intäkter av avgifter mm som ej får disponeras			
	Expeditions- och ansökningsavgifter		1 151	1 011
	Miljöskydd- och täktavgifter		6 246	5 805
	Övriga intäkter som inte disponeras		71	661
	Summa		7 468	7 477

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND ÅRSREDOVISNING 2015

Not 11	Medel som tillförts statens budget från uppbördsverksamhet	2015	2014
	Medel som tillförts statens budget från uppbördsverksamhet	-7 468	-7 477
Not 12	Medel som erhållits från statens budget för finansiering av bidrag	2015	2014
	01 05 001 013 Länsstyrelserna m.m	2 339	2 547
	19 01 001 013 Regionala tillväxtåtgärder	23 257	23 960
	Summa	25 596	26 507
Not 13	Medel som erhållits från myndigheter för finansiering av bidrag	2015	2014
	Från myndighet		
	Kammarkollegiet	0	790
	Länsstyrelsen Örebro län	4 078	573
	Socialstyrelsen	3 024	3 186
	Naturvårdsverket	2 248	2 334
	Folkhälsomyndigheten	0	270
	Post- och telestyrelsen	8 439	5 046
	Regeringskansliet	312	1 247
	Statens energimyndighet	20	2 155
	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	40	0
	Tillväxtverket	1 112	-314
	Havs- och vattenmyndigheten	28 675	29 141
	Summa	47 947	44 427
Not 14	Övriga erhållna medel för finansiering av bidrag	2015	2014
	EU	0	807
	Älgvårdsfonden	90	689
	Bygdemedel	1 824	1 783
	Summa	1 914	3 279
Not 15	Finansiella intäkter	2015	2014
	Finansiella intäkter i transfereringsverksamhet	0	47
Not 16	Avsättning till/upplösning av fonder mm för transfereringsändamål	2015	2014
	Ingående balans	12 189	11 659
	Årets förändring	-428	530
	Summa	11 761	12 189
	Uppdelat på		
	Älgvårdsfonden		
	Ingående balans	1 452	1 617
	Övriga erhållna medel för finansiering av bidrag	90	689
	Lämnade bidrag	-740	-854
	Utgående balans	802	1 452
	Bygdemedel		
	Ingående balans	10 737	10 043
	Övriga erhållna medel för finansiering av bidrag	1 824	1 783
	Finansiella intäkter i transfereringsverksamhet	0	47
	Lämnade bidrag	-1 603	-1 135
	Utgående balans	10 958	10 737
	Summa avsättning/upplösning till fond	428	-530

Not 17	Lämnade bidrag	2015	2014
	Lämnade bidrag till den offentliga sektorn	-38 669	-40 805
	Lämnade bidrag till övriga, samt vissa förluster och periodiseringar	-37 218	-32 925
	Summa	-75 887	-73 730
	Varav inom sakområde:		
	Övrig förvaltning	-3 442	-3 459
	Regional tillväxt	-26 671	-25 937
	Infrastrukturplanering	-8 918	-2 439
	Energi och klimat	-20	-2 155
	Krishantering och skydd mot olyckor	-40	0
	Naturvård, samt miljö- och hälsoskydd	-29 463	-31 035
	Lantbruk och landsbygd	-3 549	-4 064
	Fiskevård och fritidsfiske	-398	-39
	Folkhälsa	-90	-3 546
	Jämställdhet	-272	-1 057
	Frågor inom mänskliga rättigheter	-3 024	0
		-75 887	-73 730
	Varav finansiering genom EU-fonder	0	-807
Not 18	Årets kapitalförändring	2015	2014
	Avgiftsfinansierad verksamhet och resurssamverkan	-638	-478
	Semesterlöne- och löneskuld	428	434
	Årets minskning av semesterlöneskulden från 2008 som finansieras av anslag	-428	-434
	Summa verksamhetsutfall	-638	-478

Noter till balansräkningen

Not	19	Immateriella anläggningstillgångar	2015	2014
		Ingående anskaffningsvärde	<u>1 980</u>	<u>1 980</u>
		Utgående anskaffningsvärde	1 980	1 980
		Ingående avskrivningar	<u>-1 980</u>	<u>-1 980</u>
		Utgående avskrivningar	- 1 980	-1 980
		Summa	0	0
Not	20	Materiella anläggningstillgångar	2015	2014
		Förbättringsutgifter på annans fastighet		
		Ingående anskaffningsvärde	<u>746</u>	<u>746</u>
		Utgående anskaffningsvärde	746	746
		Ingående avskrivningar	-647	-572
		Årets avskrivningar	<u>-75</u>	<u>-75</u>
		Utgående avskrivningar	-723	-647
		Bokfört värde	24	99
		Maskiner, inventarier, installationer mm.		
		Ingående anskaffningsvärde	11 676	13 961
		Årets anskaffning	380	722
		Årets försäljning, utrangering	<u>-217</u>	<u>-3 007</u>
		Utgående anskaffningsvärde	11 839	11 676
		Ingående avskrivningar	-9 522	-11 768
		Årets avskrivningar	-812	-749
		Årets försäljning, utrangering	<u>217</u>	<u>2 995</u>
		Utgående avskrivningar	-10 118	-9 522
		Bokfört värde	1 721	2 153
		Bokfört värde materiella anläggningstillgångar	1 745	2 252

Not 21	Utlåning	2015	2014
	Alternativodling		
	Ingående balans	0	18
	Värdereglering	0	0
	Årets avskrivning/nedskrivning	<u>0</u>	<u>-18</u>
	Utgående balans alternativodling	0	0
	Etableringsstöd		
	Ingående balans	0	154
	Värdereglering	0	0
	Årets avskrivning/nedskrivning	<u>0</u>	<u>-154</u>
	Utgående balans etableringsstöd	0	0
	Företagsstöd		
	Ingående balans	0	50 564
	Nyutlåning	0	0
	Årets avskrivning/nedskrivning	0	-50 564
	Värdereglering	<u>0</u>	<u>0</u>
	Utgående balans företagsstöd	0	0
	Räntestöd		
	Ingående balans, utlåning	0	726
	Årets avskrivning/nedskrivning	<u>0</u>	<u>-726</u>
	Utgående balans räntestöd	0	0
	Särskilt skuldtygda jordbrukare		
	Ingående balans, utlåning	2 600	2 600
	Årets amortering, utlåning	<u>-350</u>	<u>0</u>
	Utgående balans särskilt skuldtygda jordbrukare	2 250	2 600
	Summa utlåning	2 250	2 600
Not 22	Varulager m.m.	2015	2014
	Jordfondsfastigheter Areal, ha:		
	Produktiv skogsmark	1 078	1 126
	Bokfört värde	18 098	19 279
	Bedömt värde	28 000	28 000
Not 23	Kundfordringar	2015	2014
	Kundfordringar	1 765	1 372
Not 24	Fordringar hos andra myndigheter	2015	2014
	Diverse fordringar andra myndigheter	1 567	1 187
	Mervärdesskatt	<u>1 287</u>	<u>1 709</u>
	Summa	2 854	2 896
Not 25	Övriga kortfristiga fordringar	2015	2014
	Uppbördsfordringar	821	153
	Övriga kortfristiga fordringar	<u>61</u>	<u>9</u>
	Summa	882	161

Not 26	Periodavgränsningsposter	2015	2014
	Förutbetalda kostnader		
	Förutbetalda hyror	1 770	2 028
	Övriga förutbetalda kostnader	68	113
	Summa förutbetalda kostnader	1 837	2 141
	Upplupna bidragsintäkter		
	Upplupna bidragsintäkter från andra myndigheter varav	7 498	13 085
	<i>Kammarkollegiet</i>	17	0
	<i>Riksantikvarieämbetet</i>	26	87
	<i>Länsstyrelsen i Dalarnas län</i>	18	0
	<i>Länsstyrelsen i Jämtlands län</i>	0	952
	<i>Länsstyrelsen i Jönköpings län</i>	31	0
	<i>Länsstyrelsen i Kronobergs län</i>	0	127
	<i>Länsstyrelsen i Stockholms län</i>	0	7
	<i>Länsstyrelsen i Västmanlands län</i>	1 147	0
	<i>Länsstyrelsen i Östergötlands län</i>	24	0
	<i>Länsstyrelsen i Västra Götalands län</i>	50	0
	<i>Svenska Institutet</i>	0	139
	<i>Sjöfartsverket</i>	0	16
	<i>Naturvårdsverket</i>	3 205	229
	<i>Migrationsverket</i>	0	472
	<i>Statens jordbruksverk</i>	514	8 677
	<i>Folkhälsomyndigheten</i>	265	190
	<i>Post- och Telestyrelsen</i>	514	514
	<i>Regeringskansliet</i>	669	734
	<i>Statens energimyndighet</i>	1	0
	<i>Verket för innovationssystem</i>	2	1
	<i>Myndigheten för samhällsskydd och beredskap</i>	6	6
	<i>Tillväxtverket</i>	308	474
	<i>Trafikverket</i>	200	1
	<i>Havs- och vattenmyndigheten</i>	502	458
	Upplupna bidragsintäkter från ickestatliga organisationer eller privatpersoner	2 492	9 922
	varav finansiering genom EU-fonder	2 080	9 174
	Totala upplupna bidragsintäkter	9 990	23 007
	Summa periodavgränsningsposter	11 827	25 148

Not 27	Avräkning med statsverket	2015	2014
	Uppbörd		
	<i>Ingående balans</i>	-161	-468
	Redovisat mot inkomstitel	-7 818	-7 477
	Uppbördsmedel som betalats till icke räntebärande flöde	<u>7 097</u>	<u>7 784</u>
	<i>Skulder avseende uppbörd</i>	-882	-161
	Anslag i icke räntebärande flöde		
	<i>Ingående balans</i>	0	0
	Redovisat mot anslag	28 930	30 457
	Medel hänförliga till transfereringar med mera som betalats till icke räntebärande flöde	<u>-28 930</u>	<u>-30 457</u>
	Fordringar/skulder avseende anslag i icke räntebärande flöde	0	0
	Anslag i räntebärande flöde		
	<i>Ingående balans</i>	-872	-2 251
	Redovisat mot anslag	96 189	98 153
	Anslagsmedel som tillförts räntekonto	<u>-97 608</u>	<u>-96 774</u>
	<i>Skulder avseende anslag i räntebärande flöde</i>	-2 291	-872
	Fordran avseende semesterlöneskuld som inte har redovisats mot anslag		
	<i>Ingående balans</i>	635	1 069
	Redovisat mot anslag under året enligt undantagsregeln	<u>-428</u>	<u>-434</u>
	<i>Fordran avseende semesterlöneskuld som inte har redovisats mot anslag</i>	207	635
	Övriga fordringar/skulder på statens centralkonto		
	<i>Ingående balans</i>	270	5 085
	Inbetalningar i icke räntebärande flöde	40 534	45 042
	Utbetalningar i icke räntebärande flöde	-75 224	-72 530
	Betalningar hänförliga till anslag och inkomstitlar	<u>21 833</u>	<u>22 673</u>
	<i>Övriga fordringar/skulder på statens centralkonto</i>	-12 588	270
	Summa	-15 554	-128
	En flödesjustering avseende 2015 på 10 607 tkr genomfördes efter räkenskapsårets utgång. Pengarna flyttades från räntebärande till icke-räntebärande flöde.		
Not 28	Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret	2015	2014
	Räntekonto i Riksgälden	36 100	18 233
	Beviljad kreditram	6 100	6 100
Not 29	Övriga tillgodohavanden i Riksgäldskontoret	2015	2014
	Övriga tillgodohavanden i Riksgälden Deponeringar	167	407
Not 30	Kassa och bank	2015	2014
	Danske Bank	10 958	10 737
	Skattekonto	0	46
	Valutakonto Danske Bank	309	0
	Kontantkassa	<u>2</u>	<u>2</u>
	Summa	11 270	10 786

Not 31 Förändring av myndighetskapitalet				
	Stats- kapital	Balanserad kapital- förändring, avgifts- belagd verksamhet & resurssamverkan	Kapitalförändring enligt resultaträkningen	Summa
Utgående balans 2014	2 600	948	-478	3 070
varav				
Särskilt skuldtungda jordbrukare	2 600	0	0	2 600
Avgiftsfinansierad verksamhet och resurssamverkan	0	948	-478	470
Ingående balans 2015	2 600	948	-478	3 070
Föregående års kapitalförändring	0	-478	478	0
Årets förändring				
varav				
Särskilt skuldtungda jordbrukare	-350	0	0	-350
Avgiftsfinansierad verksamhet och resurssamverkan	0	0	-638	-638
Summa årets förändring	-350	0	-638	-988
Utgående balans 2015	2 250	470	-638	2 082
Not 32 Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser			2015	2014
Ingående avsättningar			451	607
Årets pensionskostnader			3	183
Årets pensionsutbetalningar			-220	-340
Utgående avsättning			234	451
Not 33 Övriga avsättningar			2015	2014
Lokalt omställningsarbete				
Ingående balans			317	543
Årets avsättning			217	231
Årets utbetalning			-227	-457
Summa			307	317
Länsstyrelsen gör bedömningen att 300 tkr kommer att användas 2016				
Not 34 Lån i Riksgäldskontoret			2015	2014
Ingående balans			2 252	2 042
Under året upptagna lån			357	1 052
Årets amorteringar			-887	-842
Summa			1 722	2 252
Beviljad låneram			5 000	5 000
Not 35 Kortfristiga skulder till andra myndigheter			2015	2014
Diverse skulder inkl. leverantörsskulder			2 602	3 212
Lagstadgade arbetsgivaravgifter			2 016	1 994
Mervärdesskatt			271	76
Summa			4 889	5 282
Not 36 Leverantörsskulder			2015	2014
Leverantörsskulder			2 953	6 000

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND ÅRSREDOVISNING 2015

Not 37	Övriga kortfristiga skulder	2015	2014
	Personalens källskatt	1 829	1 783
	Övriga kortfristiga skulder	315	28
	Summa	2 145	1 810
Not 38	Depositioner	2015	2014
	Depositioner	167	407
Not 39	Periodavgränsningsposter	2015	2014
	Upplupna kostnader		
	Upplupna löner, arvoden inkl. social avg.	661	1 385
	Upplupna semesterlöner inkl. social avg.	7 790	7 846
	Övriga upplupna kostnader	877	454
		9 327	9 685
	Oförbrukade bidrag från annan myndighet	26 274	34 785
	<i>varav</i>		
	<i>Kammarkollegiet</i>	0	143
	<i>Riksantikvarieämbetet</i>	6	11
	<i>Länsstyrelsen i Jämtlands län</i>	222	161
	<i>Länsstyrelsen i Kronobergs län</i>	34	34
	<i>Länsstyrelsen i Uppsala län</i>	230	74
	<i>Länsstyrelsen i Västmanlands län</i>	2 261	0
	<i>Länsstyrelsen i Örebro län</i>	734	4 762
	<i>Socialstyrelsen</i>	1 347	1 368
	<i>Lunds universitet</i>	9	0
	<i>Länsstyrelsen i Västra Götalands län</i>	45	88
	<i>Naturvårdsverket</i>	11 824	8 482
	<i>Migrationsverket</i>	3	0
	<i>Sveriges lantbruksuniversitet</i>	73	52
	<i>Statens jordbruksverk</i>	144	0
	<i>Post- och telestyrelsen</i>	2 548	10 832
	<i>Affärsverket Svenska kraftnät</i>	198	100
	<i>Regeringskansliet</i>	1 719	1 740
	<i>Statens energimyndighet</i>	246	98
	<i>Myndigheten för samhällsskydd och beredskap</i>	1 191	87
	<i>Tillväxtverket</i>	0	1 082
	<i>Trafikverket</i>	250	50
	<i>Havs- och vattenmyndigheten</i>	2 924	5 322
	<i>Folkhälsomyndigheten</i>	268	300
	Oförbrukade bidrag från annan myndighet planeras att användas:		
	<i>Inom tre månader</i>	3 036	1 959
	<i>Mer än tre månader till ett år</i>	8 870	5 377
	<i>Mer än ett år till tre år*</i>	12 108	27 449
	<i>Mer än tre år</i>	2 260	0
	<i>* I posten ingår 9 597 tkr från Naturvårdsverket.</i>		
	Oförbrukade bidrag från ickestatliga organisationer eller privatpersoner	9 544	6 758
	<i>varav finansiering genom EU-fonder</i>	9 544	6 758
		35 818	41 543
	Summa	45 145	51 228

Uppgifter om rådsledamöter enligt 7 kap. 2§ förordningen om årsredovisning och budgetunderlag

Redovisning av skattepliktiga ersättningar och andra förmåner till rådsledamöter och ledande befattningshavare samt uppgift om uppdrag som styrelse- eller rådsledamot i andra statliga myndigheter eller uppdrag som styrelseledamot i aktiebolag.

Namn	Ersättning kronor	Andra uppdrag
Landshövding Johansson, Kenneth	1 293 063	Insynsrådet Länsstyrelsen Värmland, ordförande Viltförvaltningsdelegationen, ordförande Grensrådet (delat ordförandeskap) Svenska Migrationscentret, ordförande Musieföreningen, ordförande Geijersamfundet, ordförande Socialstyrelsens Donationsråd, ordförande Bolagsstyrelsen för Samhall AB, ledamot Rikskommittén Sveriges Nationaldag, ledamot
Länsråd Andrén, Robert (150101-150731)	605 758	Vattendelegationen för Västerhavets vattendistrikt, led. Styrelsen för Centrum för Tjänsteforskning vid Karlstads universitet, ledamot Styrgruppen för Nationella Bullersamordningen vid Naturvårdsverket, ledamot Damsäkerhetsrådet vid Svenska Kraftnät, ledamot Insynsrådet för Riksantikvarieämbetet
Vik Länsråd Karlsson, Pia (150801-151231)	353 670	
Insynsråd Bergenheim, Åsa	4 500	Karlstads Universitets styrelse, ledamot
Björn, Anders	4 500	Österby Bruk AB, ordförande Karlstads Universitets styrelse, ledamot Valmet – Xian Inc. ledamot Valmet Gorizia Spa, ledamot
Ericsson, Kjell	7 155	Nordmarkens Försäkringsbolag, ordförande Partnerinvest AB, ordförande Kom Kap AB, ordförande Ekoväst Invest AB, ordförande Hotell Dalia, ordförande Foxen Konsult AB, ledamot/ägare Hilmer Andersson AB, ledamot Matmejeriet AB, ledamot

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND ÅRSREDOVISNING 2015

Högman, Berit	4 500	Kombispiel AB, ledamot Parlamentariska referensgruppen till utredningen om demokratisk delaktighet och inflytande över det politiska beslutsfattandet, ledamot Presstödsnämnden, ledamot Riksteatern, ordförande
Riste, Tomas	4 500	Region Värmland, ordförande Almi företagspartner, vice ordförande
Rådhström, Jan-Evert	6 693	Sverigegården AB, ledamot Sköna spa & bad i Värmland AB, ledamot
Segersten-Larsson, Catarina	4 533	Eskebols gård, delägare Strukturfondspartnerskapet i Norra Mellansverige, ledamot
Svanberg, Victoria	4 500	Länsförsäkringar Värmland, ledamot Nya Wermlands-Tidningens AB, ledamot Anne-Marie och Gustaf Anders Stiftelse för mediaforskning, ledamot Branäs Gruppen AB, ledamot Polaris Media ASA, ledamot Schibsted Norge AS, ledamot Värmlands museiförening, ledamot Vilam Holding AB, ledamot NWT media Norge AS, ordförande Värmlands Museum, ledamot Kilsbergen Holding AB, ledamot Alovus AB, ledamot Visit Värmland, ledamot



Länsstyrelsen
Värmland

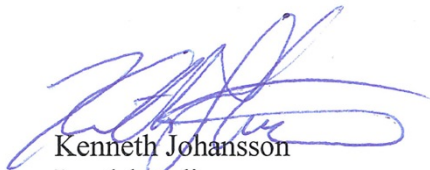
ÅRSREDOVISNING 2015

Datum
2016-02-15

106-993-2016

Jag intygar att årsredovisningen ger en rättvisande bild av verksamhetens resultat samt av kostnader, intäkter och myndighetens ekonomiska ställning.

Karlstad den 15 februari 2016



Kenneth Johansson
Landshövding



Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 010-224 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland